A wide-angle photograph of a desert landscape at sunset. The sky is a warm, golden-orange color, and the sun is low on the horizon, casting long shadows. In the foreground, a caravan of camels is resting on the sand. Some camels are lying down, while others are standing. A few people are visible, some sitting on the camels. The middle ground shows a vast, flat desert with scattered small bushes and tracks in the sand. In the background, there are low mountains and a large, dark rock formation on the left side.

Mmishonari Kwa Ulimwengu

Matukio ya Joseph Wolff, Gombo la1
(b. 1795-1834)

Danutasn Brown

Mmishonari Kwa Ulimwengu
Matukio ya Joseph Wolff, Gombo la1 (b. 1795-1834)

Danutasn Brown

Kimechapishwa na

maranathamedia.com

Machi 2019

Yaliyomo

Utangulizi	5
Huko Roma Akisoma Kabla Ya Kuwa Mmishonari.....	13
Wolff anaondoka Roma, anasoma Uingereza kwa muda mfupi, kisha anaanza safari zake	21
Wolff akiwa njiani kutoka Misri kwenda Yerusalemu.....	29
Mjadala na Wayahudi huko Yerusalemu.....	38
Mpaka Mesopotamia.....	52
Ndani ya Iraq, na kisha Uajemi/Iran	56
Kwenda Tehran	69
Kurudi Uingereza na kukutana na Edward Irving.....	76
Mgogoro katika Safari na Matukio ya Wolff ya 1861	93
Utafiti wa Joseph Wolff, Ulianza mnamo 1831	98
Wolff huko Uajemi, 1831	111
Wolff kuchukuliwa kama Mtumwa (Iran, karibu na mpaka na Turkmenistan).122	
Huko Mashhad, Iran.....	136
Katika Sarakhs (pamoja na Turkomens).....	142
Njiani kuelekea Bokhara [Bukhara]	149
Kuingia katika Jiji la Bokhara, 1832.....	154
Wolff anaondoka Bokhara kwenda Kabul nchini Afghanistan	171
Kupitia Pakistan Kaskazini (Dola ya Sikh na kukutana na Wahindu).....	180
Kuwasili Amritsar, Kituo cha Dola ya Sikh.....	196
Kuwasili Kashmir	209
Wolff anaondoka Kashmir kwenda British India.....	216
BENARES (Varanasi).....	232
Kerala.....	244
Vituo vya Mwisho (Yemen na Saudi Arabia) na Hitimisho	254

Utangulizi

Joseph Wolff ni nani?

Joseph Wolff alikuwa mwongofu mnyoofu kutoka Dini ya Kiyahudi hadi Ukristo aliyeishi mapema katika miaka ya 1800, ambaye anatajwa sana katika sura 'A Great Religious Awakening' ya kitabu The Great Controversy. Wolff alikuwa maarufu kote Ulaya na Amerika kwa kufanya kile ambacho wengi walifikiri kuwa hakiwezekani: kufikia vikundi vya Mashariki ya Kati ambavyo hakuna Mzungu wa Magharibi aliyejaribu kufikia katika enzi, yaani Wayahudi wa Mashariki ya Kati. Lakini kazi yake haikuwa hivyo tu. Alikuwa na mijadala na safari pamoja na wamisionari wa madhehebu yote, na alikuwa tayari kuzungumza na yeyote wa Kristo, wawe washiriki wa baraza la kifalme, wafanyabiashara, wabedui wahamaji, makahaba, au wazushi- kati ya Druz, Sufi na Suni wa Uajemi, Wakurdi, watu wa Ashuru, Waarmenia, Waafghan, Waturkomen, Wagiriki, Warusi, Wahindi na wengine wengi. Alijulikana wakati wake kama "mmishonari wa ulimwengu."

Kwanini Joseph Wolff?

Hakuna mmisionari mwingine binafsi anayeheshimiwa hivyo katika Pambano Kuu; hakuna mwingine hata anayetajwa - si Henry Martyn, si Hudson Taylor, si David Livingstone, si Adoniram Judson (nisamehe upendeleo wangu kwa wamisionari wanaozungumza Kiingereza). Kwa sababu Wolff hajaunganishwa na dhehebu lolote, jina lake limesahauliwa, na hivyo ndivyo sivo. Mimi, ninayeishi katika kile kinachoitwa "makaburi ya wamishonari" ya Thailand, natumai kurudisha umuhimu wake kusaidia wafanyikazi wa siku zijazo ambao wanahisi kuitwa kufanya kazi kati ya watu wenye tamaduni tofauti sana na zao. Sasa ni, mtukuze Mungu, wakati wa upya wa kazi ya umishonari. Hata hivyo nikiishi Thailand naona kwamba wamisionari wengi wa kisasa hawajafunzwa vizuri, ni kama "samaki nje ya maji", wanapata shida kujifunza wakiwa kazini. Wolff huyu hakuwahi. Je, ni njia gani bora ya kujitayarisha kwa ajili ya kazi hii kuliko kufuata nyayo za mmisionari mkuu wa Ellen White? Kumbuka kwamba vyo vikuu vya Waadventista wakati fulani vilikuwa "vyuo vya kimishenari", vinavyotoa mafunzo kufikia ulimwengu - sio taasisi za parokia ambazo zimekuwa ambazo mara nyingi zimenaswa kwenye mapovu ya ujirani wa Waadventista unaowazunguka. Pia

wamekumbwa na mtengano uleule wa kipekee unaokumba wasomi wengine, wakitoa fasihi ambayo inasomwa na wasomi wengine pekee.

Na kisha kuna bidii isiyofaa ya wamisionari kama John Chau, ambaye aliuawa na Wasentile wa Visiwa vya Andaman, watu ambao hakuna mgeni anayejua lugha yao wala kuruhusiwa kisiwani kwao kwa miaka mingi. Wamishenari huja wakiwa na uhakika kwamba wana mafundisho sahihi; wanazingatia tu mbinu, wakati Mungu angetufanya tutambue hali yetu ya Laodikia na kisha tupate kuelewa Ujumbe wa Malaika wa Tatu. Ukweli lazima uwe ukweli kwa wakati huu ili Mungu awe pamoja nasi. Wolff pia ni muhimu katika suala hili kwa kuwa anaunganisha bidii na kujifunza mara kwa mara; Alikuwa kwenye ukingo wa nuru iliyotolewa juu ya unabii. Alihubiri kuja kwa 2 katika ukweli, na alijua jinsi ya kuwaweka Waislamu katika mkondo wa unabii. Ndio maana yuko katika sura sawa na William Miller. Bado alikuwa akisikiliza na kujifunza kila mara, na mengi anayoshiriki ni anthropolojia kutoka kwenye mtazamo wa Kikristo. Hebu tuzingatie Hosea 4:6.

Tunaporudia matukio ya 1844, ambapo watu walitarajia ujio wa Yesu kama tunavyofanya leo, ninaamini hadithi ya Wolff inakuwa muhimu zaidi. Sisi Waadventista, kama Wayahudi wa kale, ni watu wanaojiona kuwa waadilifu na wakaidi. Inatubidi tupitie uchunguzi mwingi wa kimafundisho na kitaalamu ili kuondokana na dhiki inayosababishwa na imani kinzani ambazo tumekuwa tukishikilia kwa sababu ya kukataa ujumbe wa 1888 na kuingia katika kipindi cha jangwani. Hii ni pamoja na kutokuelewana juu ya uhusiano kati ya agano la kale na jipya, mahali pa Torati, ni sheria gani ya maadili na ipi ni ya sherehe (mkanganyiko unaochanganya kati ya sheria ya Mungu na sheria ya Musa), jinsi tunavyopaswa kuelewa hukumu, jinsi gani Mungu anangamiza, uhusiano kati ya Mungu na Mwanawe, uhusiano wetu na ukweli na uhusiano wetu na ukengeufu, kushughulikia masuala ya mamlaka na utii, na mengine mengi. Lakini kwa neema ya Mungu nadhani tunaingia katika ufahamu kamili katika Kristo juu ya masuala haya, na imani yetu inakuwa thabiti zaidi. Sasa kweli hizi lazima zifanye kazi katika mioyo na akili zetu, zikitutakasa ili tuweze kutoka na kuihubiri kwa ulimwengu, hasa katika sehemu za ulimwengu ambazo ni ngeni zaidi kwetu. Katika wakati wa Wolff mmisionari alipaswa kwenda nchi ya mbali kukutana na “wengine”,

au wale ambao mtazamo wao wa ulimwengu ulikuwa tofauti kabisa na sisi. Lakini katika ulimwengu wetu wa kisasa “wengine” wanaweza kuishi karibu nasi; sio tena jumuiya zetu zinazoundwa na watu wa historia ya kitamaduni yenye nia moja. Waislamu, Wabudha, Wahindu, Masingasinga ni watu tunaokutana nao kila siku. Je, tunashiriki vipi na watu hawa? Ni vigumu kama mwinjilisti asiye na maandalizi, hana ufahamu wa wapi asiye Mkristo anatoka, historia yao ni ipi. Ninaamini hapa ndipo uzoefu wa Wolff unatusaidia sana. Mengi ya mijadala yake ni yale ambayo tungekuwa nayo leo, na kusoma kitabu hiki kunatutayarisha kwa ajili ya kazi tunayoambiwa na Kristo kufanya - huku pia ikituimalisha katika msingi wa historia, ambayo ni muhimu kwetu kuepuka kutumbukia katika maoni yaliyopatanishwa na vyombo vya habari ambayo yana msingi wa hofu na chuki na utafiti usio na kina wa muda mfupi. Wolff alikuwa sehemu ya kazi hiyo ya asili iliyoongoza hadi 1844, ambayo ni uzoefu wa kazi hiyo kwa mwisho wa wakati.

Malaika anayeungana katika tangazo la ujumbe wa malaika wa tatu ataangaza dunia nzima kwa utukufu wake. Kazi ya kiwango cha dunia nzima na nguvu zisizotarajiwa imetabiriwa hapa. Harakati za ujio wa 1840-44 zilikuwa onyesho tukufu la uweza wa Mungu; ujumbe wa malaika wa kwanza ulipelekwa kwenye kila kituo cha umishonari ulimwenguni, na katika nchi fulani kulikuwa na shauku kubwa zaidi ya kidini ambayo imeshuhudiwa katika nchi yoyote tangu Matengenezo ya Kanisa ya karne ya kumi na sita; lakini haya yanapasa kupitwa a harakati kuu chini ya onyo la mwisho la malaika wa tatu. {GC 611.1}

Matukio mengi ya Wolff yalitokea kabla ya 1844. Ninafungua kitabu hiki kwa wakati wake huko Roma, wakati ana umri wa miaka 21, ambayo ingekuwa karibu 1816. William Miller hata hajaanza kufundisha bado. Natumaini tunaweza kuingia katika kipindi hiki cha pekee cha historia, baada ya Mapinduzi ya Ufaransa na Mwangaza; Amerika imezaliwa hivi punde, na Uingereza ilikuwa ikianza enzi yake tukufu zaidi ya ufalme.

Tunaweza kujifunza mengi kutoka kwenye kitabu cha Wolff kuhusu busara, na vilevile jinsi ya kufikiri kwa ustadi na ipasavyo kwa kila hali ili tuwe “tayari sikuzote kumjibu kila mtu awaulizaye habari za tumaini lililo ndani yenu kwa upole na hofu”. 1 Petro 3:15. Ili kufanya haya yote,

nimenukuu kile ninachokizingatia kutoka kwenye kitabu, *Travels and Adventures of the Rev. Joseph Wolff* (1861). Hili si jambo gumu hata kidogo, na kwa kufanya mradi huu pia natumai kuwatia moyo wasomaji wengi zaidi kusoma kitabu cha asili ninachonukuu, haswa ikiwa msomaji ana nia ya moyoni mwake kufanya kazi ya moyo na Waislamu, Wayahudi na Wakristo wa tamaduni tofauti sana na ile ya Magharibi. Italiki zote ziko katika maandishi asilia.

Kabla sijaanza kunukuu kutoka katika kitabu hiki cha kuvutia, nitanukuu kidogo kutoka kwenye *The Great Controversy* ili kutupa utangulizi:

Mnamo 1821, miaka mitatu baada ya Miller kuwasili kwenye ufafanuzi wake wa unabii unaoelekeza kwenye wakati wa hukumu, Dakt. Joseph Wolff, “mmishonari kwa ulimwengu,” alianza kutangaza ujio wa Bwana upesi. Wolff alizaliwa nchini Ujerumani, kwa uzazi wa Kiebrania, baba yake akiwa rabi wa Kiyahudi. Akiwa mdogo sana alikuwa amesadikishwa juu ya ukweli wa dini ya Kikristo. Kwa akili iliyochangamka na kuuliza maswali, alikuwa msikilizaji kwa hamu mazungumzo yaliyokuwa yakifanyika katika nyumba ya baba yake wakati Waebrania wachamungu walipokusanyika kila siku ili kusimulia matumaini na matazamiao ya watu wao, utukufu wa Masihi ajaye, na kurudishwa kwa Israeli. Siku moja aliposikia Yesu wa Nazareti akitajwa, mvulana huyo akauliza Yeye ni nani. “Myahudi wa talanta kuu,” lilikuwa jibu; “lakini alipojifanya kuwa Masihi, mahakama ya Kiyahudi ilimhukumu kifo.” “Kwa nini,” akaungana tena muulizaji, “Yerusalemu imeharibiwa, na kwa nini tuko utumwani?” “Ole, ole!” akajibu baba yake, kwa sababu Wayahudi waliwaua manabii. Wazo hilo lilipendekezwa mara moja kwa mtoto: “Labda Yesu pia alikuwa nabii, na Wayahudi walimuua alipokuwa hana hatia.”--*Travels and Adventures of the Rev. Joseph Wolff*, vol. 1, uk. 6. Hisia hii ilikuwa na nguvu sana hivi kwamba, ingawa alikatazwa kuingia katika kanisa la Kikristo, mara nyingi alibaki nje kusikiliza mahubiri.

Akiwa na umri wa miaka saba tu alikuwa akijigamba kwa jirani Mkristo aliyezeeka juu ya ushindi wa wakati ujao wa Israeli kwenye ujio wa Masihi, mzee huyo aliposema hivi kwa fadhili: “Kijana mpendwa, nitakuambia Masihi halisi alikuwa nani: Alikuwa Yesu. wa Nazareti, ... ambaye baba zenu walimsulibisha, kama

walivyowasulubisha manabii wa kale. Nendeni nyumbani mkasome sura ya hamsini na tatu ya Isaya, na mtasadiki kwamba Yesu Kristo ni Mwana wa Mungu.”--Ibid, vol. 1, uk. 7. Usadikisho mara moja ukamshika kwa nguvu. Akaenda nyumbani na kusoma andiko hilo, akistaajabu kuona jinsi lilivyotimizwa kikamilifu katika Yesu wa Nazareti. Je, maneno ya Mkristo yalikuwa ya kweli? Mvulana huyo alimuuliza baba yake maelezo ya unabii huo, lakini alikutana na ukimya mkali sana hivi kwamba hakuthubutu tena kurejelea somo hilo. Hata hivyo, hii iliongeza tu hamu yake ya kujua zaidi dini ya Kikristo.

Ujuzi alioutafuta ulizuiliwa kwake kwa bidii katika nyumba yake ya Kiyahudi; lakini, akiwa na umri wa miaka kumi na moja tu, aliiacha nyumba ya baba yake na kwenda ulimwenguni ili kujipatia elimu, kuchagua dini yake na kazi yake ya maisha. Alipata nyumba kwa muda na jamaa, lakini mara alipofukuzwa kutoka kwao kama mwasi, na peke yake na bila senti ilimbidi kufanya njia yake mwenyewe kati ya wageni. Alienda mahali hadi mahali, akijifunza kwa bidii na kujitunza kwa kufundisha Kiebrania. Kupitia ushawishi wa mwalimu wa Kikatoliki aliongozwa kuikubali imani ya Kirumi na kuunda kusudi la kuwa mmishonari kwa watu wake mwenyewe. Kwa kitu hiki alikwenda, miaka michache baadaye, kufuatilia masomo yake katika Chuo cha Propaganda huko Roma. Hapa tabia yake ya fikra huru na usemi wa unyoofu ulileta juu yake kuhusishwa na uzushi. Alishambulia waziwazi unyanyasaji wa kanisa na akahimiza ulazima wa mageuzi. Ingawa mara ya kwanza alitendewa kwa upendeleo wa pekee na wakuu wa kipapa, aliondolewa baada ya muda kutoka Roma. Chini ya uangelizi wa kanisa alienda kutoka mahali hadi mahali, hadi ikawa dhahiri kwamba hangeweza kamwe kuletwa chini ya utumwa wa Urumi. Alitangazwa kuwa hawezi kurekebishwa na aliachwa huru kwenda anapopenda. Sasa alienda Uingereza na, akidai imani ya Kiprotestanti, akaungana na Kanisa la Kiingereza. Baada ya masomo ya miaka miwili alianza, mnamo 1821, juu ya utume wake. Great Controversy, uk. 357-359.

Dibaji ya Mwandishi

Kuandika kitabu hiki imekuwa ngumu, na nusu ya kukisoma nilipata utambuzi. Kazi niliyokuwa nikiianza ilikuwa zaidi ya muhtasari wa matukio, ilihitaji kuwa tafakari ya kumbukumbu na ukuaji. Epifania hii katikati ya kazi ambayo kwa kweli nilitaka kutunza kama mshangao, lakini sikuwa na uhakika kama msomaji angekuwa na subira - kwa hivyo nitashiriki kile kilichotokea nilipokuwa nikitafiti hili. Awali nilifikiri kunukuu na kufanya ufafanuzi juu ya Wolff's *Travels and Adventures*, kitabu chake cha 1861, ambacho kilikuwa kitabu cha kwanza cha Wolff's kilichonukuliwa na Ellen White. Lakini nilipokuwa nikipitia kitabu hicho, kulikuwa na mambo fulani ambayo yalionekana kuwa hayaeleweki na kulazimishwa. Haikuwa hadi sura ya 16 ndipo nilipogundua ni nini. Ilikuwa ni kwamba Wolff alikuwa amebadili imani yake ya kimafundisho juu ya mambo fulani, na ingawa sidhani kama anakosa uaminifu kimakusudi, kitabu kilichoandikwa mwaka wa 1861 kingeakisi imani yake katika 1861, si imani yake kabla ya 1844, hata ikiwa alikuwa akitazama nyuma juu ya yale aliyofanya miaka 20-30 ya awali.

Ni ukweli huu ambao ulionekana wazi katika sura ya 16, na nadhani ilikuwa hapo awali pia, lakini sio dhahiri. Wolff alikuwa ameandika vitabu 4 kabla ya hiki nilichokipata, cha kwanza kuchapishwa mwaka 1824 akiwa na umri wa miaka 28 tu, ambacho ni jarida lake *la Utume na Kumbukumbu*, kilichoandikwa na yeye mwenyewe, ambacho kilizungumzia kuhusu safari yake kubwa ya kwanza ya umishonari iliyochukua miaka 3. Ya 2 ni *Utafiti na Kazi za Kimishenari Miongoni mwa Wayahudi, Wamuhammed, na Madhehebu mengine*, iliyochapishwa mnamo 1835, ikielezea kwa undani safari zake kutoka 1831-1834. La 3 ni *Journal of the Rev. Joseph Wolff: Katika Msururu wa Barua kwa Sir Thomas Baring*, iliyochapishwa mwaka wa 1839, yenye maelezo ya kazi yake ya kimisionari kuanzia 1827-1831 na 1835-1838. Kitabu cha 4 ni *Hadithi ya Utume kwa Bokhara, katika Miaka ya 1843-1845, ili Kujua Hatima ya Kanali Stoddart na Kapteni Connolly*. Hii ilichapishwa mnamo 1846.

Kufikia wakati wa 1861, Wolff alikuwa amepata umaarufu mkubwa na, naamini, alikuwa akipitia urithi wake. Anataka kurekebisha baadhi ya maoni yasiyofaa ambayo alikuwa ametoa alipokuwa kijana, na ni haki yake kufanya hivyo. Bado, mara nyingi huwasifu sana Wajesuiti (kila mara

aliwathamini kwa kiasi fulani kwa bidii yao ya kimishenari, ex: Francis Xavier) na kusema Mpinga Kristo yuko katika siku zijazo, ambayo anafanya ionekane kama ilikuwa imani yake kila wakati, lakini kwa kulinganisha na vitabu vyake vya zamani ndivyo sivyo. Pia hapo awali alikuwa ameweka tarehe ya kuja kwa Yesu mara ya pili, na nadhani kwamba alikatishwa tamaa na kuaibishwa kama ambavyo Waadventista walivyokuwa. Haya yote ni magumu kuyafahamu, kwa sababu hakuwahi kuandika kitabu cha imani yake ya kitheolojia; ni lazima ithibitishwe kwa kupitia mang'amuzi yake na vijishehemu vya teolojia vinavyotolewa hapa na pale.

Hii inafanya kazi yangu kama mtunza maisha ya Wolff na kufanya kazi kuwa ngumu. Nadhani njia bora ya kufanya hivi ni kufuata mkondo ambao Ellen White aliweka, na kwa maandishi yake mafupi ambayo anafanya kwenye Wolff katika Pambano Kuu anataja kazi 3. Nikitazama kwa makini zaidi vitabu alivyovitaja, niliona kwamba Bibi White alitaja tu kitabu cha 1861 kuhusu maisha yake ya utotoni akiwa mtoto. Hata hivyo kuhusu matukio ya Wolff, ananukuu *Researches and Missionary Labors* kutoka 1835, na *Journal of the Rev. Joseph Wolff* kutoka 1839. Kitabu cha 1861 pia kinakumbuka matukio kutoka kwenye matukio haya, lakini Bibi White anapendelea hati zinazofanywa katika vitabu hivi viwili. Kwa nini? Nadhani sababu ni kwamba zilionyesha kwa usahihi zaidi kile alichohubiri wakati huo muhimu wa kabla ya 1844.

Hii si tofauti na yale yanayotokea kwa Wafuasi wa Miller, hasa wale ambao walitangaza hadharani msimamo wao wa kinabii na ni matukio gani waliyotarajia kutokea katika tarehe fulani. Wengi wa Waadventista waliweka tarehe sahihi Oct 22, 1844, lakini Yesu alipoacha kuja wengi wao waliweka tarehe baadaye. Kwa hivyo ikiwa tungsoma kazi zao za baada ya 1844 tungeona hoja nyingi zikisema kwamba hoja zao za awali hazikuwa sahihi. Kwa hiyo tunahitaji kuwa waangalifu katika jinsi tunavyojifunza historia ya wale waliopita, na kujifunza kutokana nayo. Ndio maana sehemu ya mwanzo ya maisha yake hadi 1830 ni kutoka kwenye kitabu cha 1861, kisha kutoka 1831-1834 ninahamia Utafiti na Kazi za Umishonari, kisha kwenye Jarida lake la 1839, na mwishowe kumaliza na hotuba fupi kutoka kwenye kitabu cha 1861 tena. (Kumbuka: Hii ni vol. 1 ya safari zake na litamalizia na kitabu *Missionary Labours*. Iwapo kuna

maslahi nitaendelea kutoka Jarida mwaka 1839 hadi mwisho wa maisha yake katika Vol.2)

Ukweli kwamba Ellen White alinukuu kutoka kwenye kitabu chake cha 1861 unaonyesha kwamba kuna sifa yake, na ninaamini kwamba sauti ya Wolff aliyekomaa, akielezea hadithi yake, ni ya thamani na yenye ufahamu. Lakini tunapochimba zaidi katika hadithi hiyo, tunataka kuelewa kwa ukamilifu zaidi mawazo ya mtu anayemtarajia Yesu kuja upesi sana, ambaye anaandika katika jarida lake katikati ya matukio yake, na kwa hiyo ni kazi zake mbili za awali ambazo zinakuwa muhimu sana. Kwa hivyo ikiwa msomaji atauliza, kwa nini niliandika kitabu hiki kwa njia ya kushangaza, ninajihalalisha kwa kusema nilifuata njia iliyoratibiwa kwangu jinsi Ellen White anavyonukuu kazi za Wolff.

Unaposoma haya kumbuka kwamba Wolff hakukubali mafundisho mengi ya imani ya Waadventista wa Siku 7. Wolff alikufa mnamo 1862, mwaka mmoja kabla ya kuzaliwa rasmi kwa Waadventista wa Siku ya 7 kama kikundi kilichopangwa. Mmisionari wa kwanza wa Kiadventista kwenda Ulaya, J.N. Andrews, hangeondoka kwenda Uswizi hadi 1874. Badala yake, Ukristo wa Wolf unakumbusha Ukristo usio na imani na wa kimfumo wa Millerites na Christian Connection; imejifunzwa, ya kudadisi na ya wazi; haina msingi wa utaratibu wa kimafundisho wa kanisa la masalio la Mungu kupitia miaka ya mapambano na taabu kutoka kwa waanzilishi wengi wa kanisa letu. Wolff mwenyewe hakuwahi kuandika kitabu cha mafundisho, wala theolojia, kazi zake chache zilizochapishwa ni uzoefu wake wote - na hilo ndilo kusudi la kitabu hiki, kuangalia uzoefu wake na ufahamu kupitia mtazamo wa kile ambacho tumejifunza tangu wakati wake. Huyu ni Yesu kama “njia”, kama mmishonari, kwa sababu kazi kama hiyo inahitaji ukaribu wa kila wakati na Kristo. Kujitolea kwa Wolff kuhubiri kwa aina mbalimbali za mitazamo mbalimbali ya kilimwengu ni jambo la kupongezwa kwelikweli, na hilo ndilo tunalohitaji kujifunza kutokana na hilo ikiwa tutapeleka ujumbe kwa “mataifa yote, lugha, na jamaa.”

Kumbuka kwamba sehemu hii ya mwanzo ni hisia zake akiangalia nyuma maisha yake. Inawezekana kwamba mdogo wake hangekubaliana na baadhi ya maoni yake ya baadaye. Nadhani kwamba nguvu ya kazi yake ya baadaye ni ukomavu, busara, ufahamu mkubwa wa historia na

kujifunza, na kutafakari; lakini udhaifu huo ni kuangusha majina kupita kiasi, kuridhisha kupita kiasi makundi mbalimbali, na kuacha baadhi ya ufahamu wake wa kinabii. Tunatumai kwa kufanya hivi tunaweza kuelewa baadhi ya saikolojia ya wanaume kwa ujumla (Wolff kama mmishenari wa shirika, anayetuwakilisha sisi sote). Kwa kuzingatia hilo, ni kutoka wakati wake huko Roma kwamba ningependa kwanza kuanza. Mpendwa msomaji, tafadhali kuwa mvumilivu, kwa maana hivi karibuni tutafika kwenye safari za kuvutia katika nchi za mashariki, lakini kwanza tunahitaji kupitia sehemu hii - kwa maana sote tusipitie kipindi cha kumenyana na Roma kabla ya kuhubiri injili huko katika roho na ukweli?

Huko Roma Akisoma Kabla Ya Kuwa Mmishonari

(Kutoka Sura ya 4 ya Safari na Matukio ya Wolff)

Joseph Wolff alisoma na watu wengi wakubwa wa Ulaya kabla ya kuanza safari zake, akijifunza lugha nyingi njiani. Akiwa Myahudi aliyeongoka mwenye uwezo wa hali ya juu sana, alikuwa ni kito ambacho kila dhehebu lilitaka kuwa nacho. Kutokea katika malezi hayo ya pekee hufanya mawazo yake juu ya tofauti-tofauti za Ukristo yavutie sana, na kutambuliwa kwa mahali pake pa pekee katika Jumuiya ya Wakristo kulifanya kuwa ubatili wake katika njia ambazo Wolff, akitazama nyuma katika ujana wake, anachanganua kwa hekima ya wazee. Mapema katika matembezi ya Kikristo mara nyingi ni utukufu wetu wenyewe wa kimwili ambao tunajitahidi, kumtumikia Mungu kwa njia tunayofikiri ni bora zaidi, lakini si lazima jinsi Mungu anavyofikiri ni bora zaidi. Wolff alijua kwamba mwongofu Myahudi alikuwa nadra sana, na alijua kwamba ilikuwa inamfanya awe na kiburi. Hii ilikuwa sawa kwangu, kwani ni nadra kwa Marxist/mwanaharakati kuongoka, na nina hakika vivyo hivyo kwa wengine wengi (J.H. Wagoner anakuja akilini). “Ujuzi hutukuza, bali upendo wa agape hujenga.” 1 Kor 8:1. Masuala haya yote yanatolewa kwenye nuru katika wakati wake huko Rumi, na alihitaji kushughulikia kadiri alivyoweza kabla ya kwenda na kuwafikia wale walio nje ya imani.

Wolff pia aliishi katika wakati wa machafuko mengi kanisani, huku kukiwa na udini, ukosoaji wa hali ya juu, na imani ya mizimu. Hasa katika miaka yake ya ujana, yenye vichwa vikali zaidi, sehemu kubwa ya

kutoamini na kudharauliwa kwa maandiko miongoni mwa ukosoaji wa hali ya juu waliowaunga mkono Waprotestanti kulimtia uchungu sana. Uzoefu wake na seminari nyingi za Kiprotestanti ulikuwa mbaya kwa sababu ya kile kilichofundishwa huko. Sijaongeza lolote kati ya matukio haya; Ninahisi wanatufahamu sawa na wakati wetu, na ningependa kupata sehemu zinazovutia sana za safari zake.

Lakini kabla ya hapo nilipata shauku kubwa wakati wa Wolff huko Roma. Wolff alipata ufahamu mkubwa wa hitaji na utambuzi wa mamlaka, na alijitahidi kufahamu jinsi inavyopaswa kufanywa katika Kristo huku akiendelea kuwa mwaminifu kwenye ukweli. Kwa kuwa hii ni mapema katika kazi yake (umri wa chuo kikuu), aligundua utetezi wake wa ukweli ulichanganyika na kiburi na tamaa.

Mihadhara katika Collegio Romano ilipoanza, Piatti, profesa wa mafundisho ya kweli, alifungua kozi hiyo, na kutoa ya kwanza juu ya mada ya kuamuliwa kimbele (Predestination). Wolff aliketi karibu naye, kwenye mkono wake wa kulia, wakati Piatti alipoamuru maneno yafuatayo: “Wasikilizaji wangu wapendwa: Hili ni somo la kutatanisha sana, kwa hiyo lazima niwape ninyi onyo la tahadhari. **Suala la kuamuliwa kwa mambo tangu mwanzo (Predestination) ni gumu sana, kwa hiyo hupaswi kuchukua Maandiko, wala Mababa kama mwongozo wako, lakini uamuzi usio na makosa wa Papa wa Kirumi.** Kwa maana Pius V ametangaza, katika moja ya Fahali wake, kwamba kama mtu ye yote atasema kwamba maoni ya Mtakatifu Augustino juu ya kuchaguliwa tangu asili yana mamlaka sawa na uamuzi wa Mapapa, atakuwa Anathema.” Wolff mara moja alishika moto na kusema, mbele ya wote, “Je, unaamini kutokosea kwa Papa?” Profesa akasema, “Ndiyo.” Wolff akasema, “Siamini.

Mara moja akazungukwa na chuo kizima; Bonelli alikasirika sana, na akasema, “Watu wabaya na waovu ni nadra sana kuamini kutokukosea kwa Papa; lakini ikiwa unataka kukaa Roma, fukuza mawazo haya maovu! - ‘Scacciate questipensieri cattim!’ “Wolff alikasirika, lakini tangu wakati huo amekiri kwamba hakuonyesha roho halisi ya Ukristo katika upinzani ambao alitoa. Bali, anamiliki kwamba alibishana na ubatili mwingi ndani yake kama kijana,

kujaribu kuwa Mwanamatengenezo. Kwani, wangesema nini huko Cambridge, ikiwa Wolff, wakati wa hotuba iliyotolewa na Profesa wa Kidini, angeamka na kupinga hisia za Profesa? Je, asingezuiliwa na Profesa na hadhira nzima mara moja?

Jengo ambalo zamani lilikuwa Collegio Romano (Chuo cha Kirumi). Ilianzishwa na Ignatius Loyola mnamo 1551, miaka 15 baada ya kuanzisha Jumuiya ya Yesu (Jesuits), ikawa kituo cha wasomi kwa miaka mingi. Shule hiyo ilichukuliwa na vikosi vya Jamhuri ya Kirumi mnamo 1870, na sasa mrengo mmoja ni Wizara ya Urithi na Utamaduni, na mwingine shule ya upili. Ni vitivo vyake vya theolojia na falsafa pekee vinavyoishi katika jengo lingine karibu, Chuo Kikuu cha Kipapa cha Gregorian chenye nguvu ya wanafunzi 3,800.

Ninatumai kuonyesha kupitia matukio katika maisha ya Wolff kwamba, anapokomaa, moto wake na shauku kwa Kristo na ukweli hupunguzwa na heshima na adabu. Hili ni mojawapo ya mambo makuu niliyojifunza katika kitabu hiki, kwamba ili kuwa mmishonari mwenye matokeo ni lazima mtu awe na hisia-mwenzi kwa wanadamu wenzake, akionyesha upendo na huruma, hata hivyo huku akitangaza ukweli unaowafaa. Wolff anafadhili sana Kanisa Katoliki la Roma, na ana mazungumzo katika nchi tofauti na washiriki wa kanisa hilo ambao wana maoni kadhaa. Ona katika

kifungu hiki kinachofuata jinsi roho ya upole ya kuhani inayomhukumu Wolff, ingawa bado anafikiri kwamba yuko sahihi kimafundisho.

Wolff alipomjia kwenye chumba cha mkuu wa chuo, Mtukufu alimtendea kwa unyenyekevu mkubwa, na akamuuliza ‘maoni yake kuhusu Kanisa la Roma, ambalo Wolff bado alizungumza kwa shauku kubwa zaidi. Alimuuliza, kati ya mambo mengine, ni tawi gani la masomo alipenda zaidi? Wolff alijibu, “Funzo la Biblia katika lugha ya awali.” Kadinali Della Solmaglia alijibu, “Hupaswi kutegemea hilo; na usisahau kamwe kwamba Kanisa ndilo mfasiri wa maandiko. Nitakupa mfano. Kuna neno,” Mtukufu aliendelea, “katika mmoja wa Manabii (hakujua ni lipi), ambalo limetafsiriwa, ‘Bikira atachukua mimba na kuzaa mtoto mwanamume.’ Kulikuwa na mabishano ya muda mrefu juu yake, kama inamaanisha ‘Bikira,’ au la; na watu hawakuweza kukubaliana, hadi Papa alipoulizwa; na Papa aliamua kwamba ilimaanisha ‘Bikira,’ na kisha mzozo ulifikia mwisho. Kwa hiyo, unaona, lugha ya Kiebrania ni pambo la kuhani, lakini si lazima; kwa maana Papa hatimaye lazima aamue kila kitu.”

Wolff alijibu kwa dhihaka isiyo na msamaha, ‘Papa anawezaje kuamua, ikiwa hajui Kiebrania! Hapo Della Somaglia aliinuka, na kusema, “Wolff, ninakuogopa, kwamba utakuwa mzushi [mwanzilishi wa uzushi au kiongozi wa madhehebu potofu]!” Na Ostini alirudia maneno yale yale kwa Wolff baadaye, “Mtukufu Kadinali Della Somaglia, anaogopa kwamba utakuwa mzushi!” Ingawa Wolff kwa wakati huu anaamini kwamba hoja yake ilikuwa sahihi, lakini alishangazwa sana na upole wa Kadinali Della Somaglia, hata aliporudi nyumbani kwake. alijisemea moyoni, Kadinali Della Somaglia, hata hivyo, ameonyesha roho ya Kikristo zaidi ya nilivyofanya,” naye akabubujikwa na machozi.

Pale Wolff alipoweza kushinda hitaji hili la kuwa mfuasi mkuu zaidi, motisha yake ya kumtumikia Kristo inabadilika, na yuko tayari kukutana na aina yoyote ya mwanadamu. Hapa kuna kifungu kingine cha kuelezea jambo hili. Tukio lifuatalo likawa sehemu ya hadithi ya Wolff. Lakini Wolff anaitazama kama shauku isiyofaa, ingawa bado anaamini maneno yake kuwa kweli.

Lakini ijapokuwa heshima aliyoonyeshwa [na wakatoliki huko Roma], mara nyingi hakuwa na furaha sana, kwani mabishano yake ya daima yaliharibu hisia zote za ibada na upole wa Kikristo; na bado hakuweza kupinga kujihusisha nazo, ingawa marafiki zake wa karibu walimshauri vinginevyo. **Mchoraji Oberbeck alisema siku moja, kwa haki nyingi, “Tunapaswa kubeba ubaguzi wa watu wengine kwa upole na unyenyekevu, kwa sababu sisi sote tunabagua zaidi au kidogo.”**

Lakini Wolff hakuweza kuona hili vizuri wakati huo. Kinyume chake, alibishana na Overbeck; “Waprotestanti wa Ujerumani waniamini kuwa mnafiki katika kuingia katika Kanisa Katoliki la Roma; na ninapaswa kuwa kama ningekubali unyanyasaji wao.” Jibu la Overbeck ambalo lilikuwa, “Bado hujaweza kuchunguza mambo kama haya: lazima ungoje kama Kristo, hadi ufikie umri wa miaka thelathini. Bali mtaanguka katika kosa lilo hilo, na kukumbatia mafundisho mnayochukia sasa, usiposikia sauti ya rafiki zenu.” Walakini, Overbeck alizungumza kwa wakati bure, kama itakavyoonekana.

Siku moja, kwa hakika, mambo yalikuwa magumu sana mezani huko Collegio Romano. Mmoja wa wanafunzi alisema, “Wolff, unawezaje kumpapasa Papa mabega? Je, hujui kwamba Papa ni Mungu?” Wolff akawa mwekundu kama jogoo wa bata mzinga, na akasema, “Unawezaje kuthubutu kusema kitu kama hiki? Papa ni mavumbi ya dunia, polvere della terra. Kama angekuwa Mungu, nisingeweza kumgusa.” Wanachuo wote, na maprofesa, na wakuu, na makamu wa wakurugenzi, waliinuka kutoka kwenye viti vyao, na kusema, “Wolff, unasema nini?” Wolff alisema, “Jamaa huyu alimwita Papa Mungu; na ninasema yeye ni mavumbi ya ardhi; nani yuko sahihi?” Mmoja akajibu; “Je, haikusemwa, nyinyi ni miungu?” Wolff alisema, “Ndio, ambayo inaweza kuvunjwa vipande vipande.” Mwingine akasema, “Yeye ni Mungu duniani, kwani ana uwezo wote mbinguni na duniani na katika toharani. Na, tena, mwingine akasema, “Mtu anaweza kumwita Mungu, kwa maana kubwa.” Wolff alijibu, “Sitamwita Papa mungu kwa maana kubwa au ndogo: yeye ni mavumbi ya ardhi.” Mwingine akasema: Anaweza kuitwa Mungu kwa maana ya uchaji Mungu kabisa. Na kwa mshangao

mkubwa wa Wolff, kila mmoja wa wanaume wenye elimu zaidi wa Mahakama ya Roma alitetea na kuunga mkono usemi huo.

Lakini hapa ungamo moja la wazi lazima lifanywe. Inaweza kuulizwa, Kwa nini siku zote Wolff alishambulia unyanyasaji na pointi zisizo na maana za Kanisa la Roma, wakati alikuwa tu mwanafunzi mahali pa kitu fulani? Waprotestanti, pamoja na Wakatoliki wa Roma, walimshauri asifanye hivyo. Niebuhr, Stolberg, na Kardinali Litta, pamoja na wengine wengi, wote walikubali jambo hilo. Walisema, “Wewe, Wolff, ni mwanafunzi tu; wewe si askofu wala kuhani; nyamaza hadi utakaposikia zaidi, na uwe na msimamo.”

Wolff anajibu kwa unyoofu, kwamba ingawa anatumaini kwamba upendo kwa ukweli wa Kimungu umekuwa mojawapo ya nia yake ya kutawala tangu ujana wake kwenda juu, lakini maadui zake wakubwa maishani wote wamekuwa - ubatili na tamaa; kuthaminiwa na kutiwa moyo sawa na marafiki wasio na haki na maadui wa siri. Anamiliki kwamba wakati wa maisha yake huko Roma, ubatili wake ulimfanya aamini kwamba alijua kila kitu kuliko wale ambao alikuwa amezungukwa nao; na watu walipomwambia kwamba alikuwa kama Luther kwa sura ya nje, aliazimia, kama ingewezekana, kuwa Luther pia katika kazi yake ya dhoruba na kazi ya porini; wakati huo huo, nia yake isiyotosheka ilimfanya kutamani na kulenga kuwa Papa, kama alivyowahi kuanika waziwazi Chuoni. Na, kwa kuwa wakati huo alivutiwa na Gregory VII, alisema alitamani kuwa kama yeye katika kuthubutu na uthabiti, lakini kufanya kinyume kabisa na kile alichofanya, na kujionyesha mwenyewe kwa kukomesha useja, na ibada ya Watakatifu. Hata aliwaambia wanafunzi wenzake juu ya jina alilokusudia kuchukua atakapokuwa Papa, yaani, Hildebrandus I.

Inahitaji ujasiri kukubali tamaa hiyo ya ajabu! Natumai kwamba sisi pia tunaweza kutumia masomo kutoka kwenye kujidharau kwetu kwa siku za nyuma kushiriki mambo muhimu ya hekima. Huweka alama ya nguvu kwa msikilizaji, hasa wale ambao hawakubaliani nasi, tunaposhiriki uzoefu ambao tunatubu na tumejifunza kutoka kwao. Inaruhusu wengine kufanya vivyo hivyo, na pia kukubali makosa yao, na hivyo kutakaswa. Lakini kama sisi sote tunajifanya kuwa hatukufanya chochote kibaya, basi

kunabaki umbali kati yetu kama ndugu, kwa vile hatuko vizuri kwa kila mmoja wetu kushiriki kikamilifu. Kumbuka kwamba toba ni zawadi ya Roho. Matendo 5:31.

Kinachofuata ni kifungu kinachoonyesha mantiki ya mila na usalama inayopelekea mtu kukubali kumuua binadamu mwingine.

Wakati mwingine, swali lilipendekezwa, ikiwa Jansenius alikuwa mzushi? Mkuu wa shule alisema, “Mtu hawezi kusema hivyo kwa hakika, kwa maana anasema mwishoni mwa kazi yake, kwamba anawasilisha kila kitu alichandika kwa amri ya Kanisa. **Lakini kama Kanisa lingemchoma moto, lingefanya vyema.**” Ndipo Wolff akasema, “**Kanisa halina haki ya kuchoma moto.**” Mkuu huyo alisema, “Unathibitishaje hilo?” Wolff alisema, “**Ni wazi - hairuhusiwi kuua. ‘Usiue!** Mchungaji alisema, “Je, mchungaji anaweza kuua mbwa mwitu, wakati anapoingia kwenye kundi?” Wolff akajibu, “Mtu si mnyama.” Mkuu wa shule akajibu, “Mapapa kumi na saba wamefanya hivyo.” Joseph Wolff alijibu, “Mapapa kumi na saba wamefanya makosa.”

Ingawa tunajua kuna mkanganyiko mwingi katika mafundisho ya Kikatoliki ya Kirumi, kama vile ilivyo kila mahali pengine, nisingependa kumaliza sehemu hii ya Roma kwa nukuu iliyo hapo juu. Wolff “anahangaika kutaka maoni yake kuhusu Vyuvo vya Kirumi yaeleweke vizuri,” na haitakuwa sawa kwangu kunukuu vifungu muhimu. Ingawa wana maoni tofauti, “lazima bado akubali kustaaajabia mazoezi ya kiadili na ya kidini aliyoshuhudia katika taasisi hizo.” Anasifu jinsi Kanisa Katoliki linavyotendea na kufadhili wamisionari, jambo ambalo Wolff alihisi bora zaidi kuliko Waingereza. Alistaaajabia jinsi Warumi walivyowakubali watu wasomi, na “amesadikishwa juu ya ukarimu ulioonyeshwa huko kwa wageni, wasafiri, na savan[sic] wa kila namna...Wolff mwenyewe amesikia, katika Café Greco, makafiri wakijadiliana na waamini juu ya sifa za ufunuo, bila kunyanaswa kabisa.” Inaonyesha roho ya wakati huo, kwamba ulimwengu ulikuwa tayari kwa nuru mpya, kulingana na Danieli 12:4. Wanafunzi walikuwa wema sana kwa Wolff, na maprofesa walimchukulia kwa uzito. Hatimaye nafasi za Wolff zinamfanya asiweze kukaa Roma, na anaombwa kuondoka. Lakini hapa kuna hadithi moja ya mwisho kutoka wakati wake huko Roma.

Angalia hoja juu ya “moto wa kuzimu” - kwamba Mababa wa Kanisa kutoka karne za kwanza za Ukristo pia walibishana kwamba ilikuwa ya sitiari.

Kukaa kwa Wolff kwenye Propaganda sasa kumekuwa muhimu sana; walakini, katikati ya mabishano haya yote, wanafunzi na maprofesa walimtendea kwa urafiki, kama utani wao wa kila mara pamoja naye ulivyoonyesha. Walipoona kwamba alikuwa akipenda sana tarts, siku moja wote walimpelekea tarts zao kwenye sahani, ambayo yeye alibeba juu ya chumba chake. Kisha akawaalika kwa ajili ya siku iliyofuata, marafiki zake wote, wasanii wa Kijerumani, Waprotestanti, na Wakatoliki wa Roma, kwenye chumba chake, na kuwapa chakula cha jioni; wakati wanafunzi na maprofesa walipokuwa wamesimama nje, walipiga kelele, kwa kucheka na sio kwa hasira, - “Hapa, tazama! Wolff amekusanya wazushi wote wa mahali hapo kwenye chumba chake, na anawapa chakula cha jioni,”- chakula cha jioni kilichojumuisha hasa tarts ambazo zilitolewa kwa niaba yake na wao wenyewe.

Hivyo Wolff alitumia siku zake, bila kujali ugomvi wote wenye utata, kwa kukubaliana zaidi katika Propaganda; na mara kwa mara alikuwa na nafasi ya kustaajabia, kati ya kutovumiliana na ushupavu wa baadhi ya makasisi wa daraja la chini, kanuni za uliberali wa hali ya juu za Papa Pius VII. Na hata ushupavu aliushuhudia ulilazimisha heshima yake wakati fulani, kama ni maendeleo ya uchamungu usio na shaka. Wolff anakumbuka sasa kijana mmoja, ambaye mara nyingi alimkasirisha kwa kumsihi asile zaidi ya wakia nane za chakula siku ya mfungo, kwa sababu wanatheolojia walikuwa wameamua kwamba hicho ndicho kiasi kinachofaa; lakini sura yake alipokuwa akiongea haikuwa pungufu ya kuonekana kwake mbinguni. **Pamoja na kijana huyu, Pedrucci kwa jina, kutoka Perugia, Wolff alikuwa na mzozo siku moja kuhusu asili ya moto wa kuzimu; Wolff akishikilia kwamba haungeweza kuwa moto wa kimwili, ambao ulichukiza sana imani kali ya Pedrucci, hivi kwamba alimwita “mnyama.” Kisha Wolff alikasirika, na kukata rufaa kwa wenye mamlaka, na Menocchio akalitazama jambo hilo katika kamusi ya kitheolojia, na kugundua kwamba wengi wao, na miongoni mwao Mtakatifu Johannes Damascenus [Yohana wa**

Damascus], walishindana kwa ajili ya tafsiri ya sitiari. Hapo, maskini Pedrucci alilia kwa bidii yake isiyofaa, na akaomba msamaha wa Wolf kama mtoto.

Wolff anaondoka Roma, anasoma Uingereza kwa muda mfupi, kisha anaanza safari zake

Henry Drummond, mwanasiasa maarufu, mfanyakazi wa benki, na mwandishi wa wakati huo, alikuwa Roma wakati Wolff alipokuwa huko, na wanakuwa marafiki wa karibu. Drummond, akitabiri kwamba Wolff atakuwa na matatizo huko Roma, anamwalika Wolff kuja Uingereza ili kupata uungwaji mkono kwa ajili ya kazi yake ya umishonari. Wolff hutumia muda fulani kusoma huko Cambridge, akifanya kazi na Jumuiya ya Kukuza Ukristo kati ya Wayahudi. Drummond anatamani Wolff aende shambani kama mmishonari. Katika barua kwa Wolff anaandika, “Ni maarifa gani ya ulimwengu unaweza kujifunza katika Stansted Park [pamoja na Lewis Way, mwanzilishi wa uinjilisti kwa Wayahudi]. Ujuzi wa ulimwengu unaweza kupatikana tu ulimwenguni.” Drummond anaona bidii ambayo Wolff anayo ya kwenda katika nchi za kigeni, na hataki Wolff apoteze bidii hiyo kwa kutumia muda mwingi kusoma bila hata kuiweka katika vitendo!

Mfanyabiashara Henry Drummond (kushoto), ambaye katika ukumbi wake wa Albury park Villa mkutano wa kwanza wa kinabii ulifanyika (juu katikati). Afisa msimamizi alikuwa Hugh McNeile (kulia). Chini (katikati) ni kanisa katoliki la kitume lililojengwa baadaye kwa fedha za Drummond. Drummond ilikuwa muhimu katika kutia moyo kupendezwa na masomo ya unabii.

Nitasonga mbele katika hadithi, nikiruka Gibraltar na Malta, na kwenda Alexandria, mahali pa kwanza kabisa “mashariki” Wolff amewahi kutembelea. Hapa Wolff anakutana na mzee mwenye kugonga na anachosema ni cha kugusa moyo na cha kusikitisha, na kwa waumini wa Baba-Mwana inapaswa kutupa hisia ya utume:

Siku moja, Myahudi mmoja wa Kipolishi mzee, mwenye umri wa miaka sabini angalau, mwenye kimo kirefu, na mwenye ndevu nyeupe, alifika kwenye Ubalizi, akiwa na Biblia yake, na Maelezo ya Rabi Sulemani Isaka; na pamoja naye Wolff alifurahishwa sana. Wala hawezi kusahau hadi leo hisia ambayo mtu huyu alifanya juu yake; kwani alikuwa na mwonekano kama Ibrahimu wa nyakati za kale, na alikuwa ameiacha nchi yake ili kukaa Yerusalemu siku zake zilizosalia, na huko kungojea kuwasili kwa Masihi.

Wolff alianza kwa kumtaka aandike jina lake kwenye kipande cha karatasi ambacho alimpa; na yule mzee, baada ya kusema kwamba alijisikia kuheshimiwa kwamba mtu mkuu kama huyo anapaswa kumjali sana, aliandika kama ifuatavyo, kwa herufi za Kiyahudi-Kijerumani: “Yeziel, mwana wa Feibish, kutoka nchi ya Urusi, kutoka kwenye Serikali ya Mohilev, kutoka mji wa Sklov. Sasa ankaa Yerusalemu, akingojea kuja kwa Masihi.”

Yeziel kisha akamwambia Wolff alikuwa amesikia kwamba Myahudi ambaye alikuwa ameongoka, alikuwa akienda Yerusalemu kuthibitisha kwamba Masihi amekuja. Wolff akajibu, “Ninaenda Yerusalemu!” Yeieli akajibu, “Bwana, hakuna atakayeongoka; kwa maana tumetawanyika sasa kwa zaidi ya miaka 1,700 kati ya mataifa yote; kuteswa na kudharauliwa; mji wetu mtakatifu kuharibiwa, na miaka 1,700 imepitishwa katika jitihada za mara kwa mara na za kudumu na watu wa mataifa mengine ili kutushawishi kwamba Yesu alikuwa Masihi; lakini, mwisho wa miaka 1,700, bado hatuamini hivyo!” **Aliongeza, “Karne na karne zimepita, kwa kuwa Wakristo wamejaribu**

kutugeuza, kwa kumwaga damu yetu, na kwa kututesa. Na karne na karne zimepita, na bado tunasimama watu waliojitenga na mataifa, na kupaza sauti kila siku, 'Sikia, Israeli, Bwana Mungu wetu ni Bwana mmoja.'"

Mzee mwema, mwenye makosa, wakati Wolff alipozungumza naye juu ya ishara na miujiza ya Bwana wetu aliyebarikwa, alisema, **"Ndiyo, Yesu alifanya maajabu na ishara, lakini kumbukeni maneno ya Musa** – amani ya Mungu iwe juu yake! Katika **Kumbukumbu la Torati 13:1-5**, "Kukizuka kati yako nabii, au mwotaji wa ndoto, akikutolea ishara au ajabu, ikatukia hiyo ishara au hiyo ajabu aliyokuambia, akisema; Na tuifuate miungu mingine usiyojua, na tuitumikie; usiyasikilize maneno ya nabii yule, au yule mwotaji wa ndoto; Tembeeni kwa kumfuata Bwana, Mungu wenu, na kumcha, na kushika maagizo yake, na kuitii sauti yake, na kumtumikia na kushikamana naye. Na nabii huyo, au yule mwotaji wa ndoto, atauawa; kwa sababu amesema ili kuwageuza kutoka kwa Bwana, Mungu wenu." &c [etc]. Hapa alilia kwa muda, lakini kisha akaendelea, "Yesu wa Nazareti akaja, akafanya maajabu na ishara, akawaambia baba zetu, **Na tufuate miungu mitatu ambayo baba zetu hawakuijua; na kwa hiyo aliuawa na baba zetu. kwa haki, pamoja na maajabu na ishara zake zote.**" Alisema hivyo kwa uhuishaji mkubwa zaidi, na kisha Wolff, ili kumthibitishia kwamba Kristo hakuwahi kushauri mambo yoyote kama vile ibada ya Miungu watatu, alimwambia kwamba Yesu alikuwa amewafundisha wanafunzi wake wajielekeze wenyewe katika sala kwa Yehova kuwa "Mtu wetu. Baba, uliye mbinguni; Litukuzwe (si jina la miungu mingine, bali) jina lako; Ufalme wako na uje." Na pia akamwonyesha kifungu katika Mathayo, ambapo inasemwa, "msidhani ya kuwa nalikuja kuitangua torati au manabii; sikuja kutangua, bali kutimiliza. Baada ya mazungumzo zaidi Yehiel alimwacha, na kuahidi kumwita tena.

Binafsi sikuwa nimefanya muunganisho huu wa Kumbukumbu la Torati 13 na Utatu, na ni wa nguvu. Kufikiri kwamba tumefanya fundisho la ziada la Biblia kuwa mtihani wa ushirika, kuwafungia nje (au angalau kuwachanganya sana) Wayahudi wanyofu (na Waislamu), na kisha kutumia upanga kujaribu kuwageuza! Nadhani nukuu hii ya mmoja wa

wanatheolojia wakubwa miongoni mwa waanzilishi wetu inaweza kuwa muhimu hapa:

“Fundisho la Utatu ambalo lilianzishwa katika kanisa na baraza la Nice, A.D. 325. Fundisho hili linaharibu utu wa Mungu, na Mwana wake Yesu Kristo Bwana wetu. Hatua zenye sifa mbaya ambazo kwazo lililazimishwa kwenye kanisa, ambazo zinaonekana kwenye kurasa za historia ya kikanisa, huenda zikamfanya kila mwamini wa fundisho hilo kuona haya.” J.N. Andrews, *The Third Angels Message* (1855)

Na kama vile Andrews alivyounganisha imani iliyowekwa kwa nguvu na Utatu, ndivyo Myahudi huyu Yehiel alivyofanya. Hata wale wanaoona kufaa katika Utatu lazima wakubali kwamba inachanganya sana, ikijengwa juu ya maneno yasiyo katika Biblia, na ilipata kukubalika sana kwa sababu tu Konstantino na maliki waliofuata walitaka raia waiamini. Historia inaonekana kutufundisha kwamba ili kuunda umoja katika fumbo hili kunahitaji nguvu, ghiliba, na kama Yehiel alivyosema, “kumwaga damu”. Biblia hutoa njia tofauti, ambayo ni yenye kupendeza zaidi kwa Wayahudi na Waislamu: Kwamba “kuna Mungu mmoja tu, aliye Baba, ambaye vitu vyote vimetoka kwake, na sisi ndani yake; na Bwana mmoja Yesu Kristo, ambaye kwake vitu vyote vimekuwapo, na sisi kwa yeye yeye.” 1 Kor 8:6. Mungu, Baba kama chanzo chake vitu vyote vimekuwapo, na Mwanawe Yesu, Neno la Mungu, kwa, au kupitia kwake, ambaye vitu vyote vimefanyika. “Mungu [maana yake Baba], aliyeviumba vitu vyote kwa Yesu Kristo...” Efe 3:9. Tafadhali ona kijitabu [‘Hekima ya Mungu’](#) ili kuelewa kwa kweli umuhimu wa uhusiano huu wa Baba na Mwana na majukumu ya binafsi ambayo kila mmoja anayo.

Mkusanyiko wa watu 3 kama 1 Mungu humfanya Mungu kuwa kile ambacho ni sawa zaidi na shirika la ushirika - God Inc. Shirika/konglomera inayorejelewa kwa kiwakilishi cha umoja “Yeye” bila shaka ni fumbo, lakini wazo hilo linalingana na nyakati tunazoishi. kwa sababu mashirika yamepewa utu na haki za marekebisho ya 1 katika Kesi ya Mahakama ya Juu ya Marekani ya 2010 dhidi ya Tume ya Uchaguzi ya Shirikisho. Shirika sasa linatambuliwa kama mtu. Kwa hivyo, haikosi kwamba Utatu-Mungu wa shirika aweza kutambuliwa kama mtu wa umoja ambaye anaweza kujulikana kama “Yeye”. Kwa hali mbaya,

Mgombea Urais wa Republican wa 2012 Mitt Romney alisema mnamo 2011, “mashirika ni watu, rafiki yangu!” Lakini kwa waanzilishi wa Waadventista, Mungu, “Mzee wa Siku”, alikuwa Baba wa Kristo, kiumbe mwenye umbo, ambaye Kristo anakwenda kumuona katika Danieli 7:9-14. Utu wa Mungu ulikuwa wa moja kwa moja zaidi, Yeye ni Baba, na Ana Mwana mzaliwa ambaye ni Mkuu wa Mbinguni, ambaye ni mungu kama Baba Yake alivyo mungu. Ninaamini hili ni la kumpendeza zaidi na la busara kwa akili isiyo ya kisasa ya Magharibi; Ninasema hivyo kwa kusifu akili ya kizamani na kama mkosoaji wa mawazo yetu ya kidunia ambayo yanakataa kukiri kuegemea kwake kwa mapokeo (Kwa maana mimi pia nimezama katika urazini wa Kimagharibi, na najua jinsi ilivyo rahisi kunaswa katika mifumo inayoonekana kuwa mikali ya falsafa - kwangu mimi ilikuwa uhakika wa imani katika mageuzi ya asili, kutoka Big Bang hadi Ubermensch)

Hii haimaanishi kwamba Wautatu wote wanaamini katika kutumia nguvu kuwafanya wengine wakubaliane nao! Mungu apishe mbali. Wolff mwenyewe anaamini Utatu (jinsi yeye ni mkali wa moja haijulikani wazi). Analazimika kuwa hivyo, kwa sababu ya msimamo huria wa Waunitariani, ambao kwa haraka walitoka katika kuhoji Utatu, hadi kuhoji juu ya uwepo wa Kristo kabla, hadi kuhoji miujiza, kuzaliwa na bikira, na uvuvio wa maandiko. Tunaona kwa mara nyingine tena matumizi ya Ibilisi ya mwelekeo wa asili wa mwanadamu kuanguka katika mawazo ya upinzani nyeusi na nyeupe na hatia kwa kushirikiana. Tunaona tofauti hii ya nafasi ya upainia katika taarifa ya James White:

“Utatu usioelezeka unaofanya Uungu kuwa watatu katika mmoja na mmoja kati ya watatu ni mbaya vya kutosha; lakini imani hiyo ya Kiyunitariani inayomfanya Kristo kuwa duni kwa Baba ni mbaya zaidi. Je, Mungu alimwambia aliye duni, ‘Na tumfanye mtu kwa mfano wetu?’” (James White, November 1877, Review & Herald)”

Iwapo mtu yeyote anayesoma hili ni mwamini Utatu (au mlinzi wa Jumapili, au Mwislamu, au kitu kingine chochote) natumai atanisamehe uwazi wangu katika kushiriki. Fundisho la Utatu linaweza kuonekana wazi kwako, lakini “halielezeki” kwa wengine wengi, pamoja na James White, na bila kujali jambo lingine lolote ningemsihi msomaji asipuuze mababu zetu kuwa watu wapumbavu wenye upendeleo. Kwetu sisi

kushika Sabato ni wazi, lakini kwa wengine wengi kushika Jumapili ni wazi. Na tuwe na nia wazi juu ya mambo haya, na ikiwa hatukubaliani tusidhulumiane.

Wolff pia hakuwa mshika Sabato; alikuwa ameiacha kama Myahudi. Mungu alikuwa bado katika mchakato wa kujenga mfumo Wake wa wakati wa mwisho wa theolojia, mchakato ulioongoza hadi 1888 ambapo ulisitishwa, na, Mungu akipenda, tutaendelea kujenga juu ya jukwaa hilo sasa kwamba vizazi 3-4 vimepita kutoka wakati huo. Na, ingawa Kristo anabaki kuwa chukizo kwa kiburi cha kimwili, hatuhitaji kuwaudhi watu bila sababu, kama vile kuwaambia Wayahudi kwamba sheria imebatilishwa na kwamba kama wanataka kuwa Mkristo lazima waache Sabato yao na Sikukuu zao na kuja Jumapili na Pasaka/Krismasi - au kuwalazimisha kukubali dhana zinazochanganya kama vile Utatu.

Wolff mwenyewe baadaye katika mijadala yake na Rabi Mendel, Rabi mkuu katika Yerusalemu, anatumia taaluma ya imani ambayo haitaji Utatu. Inaweza kuwa haki kwa rabi kuuliza kama Wolff anajaribu kufurahisha pande zote mbili.

“...lakini mimi [Wolff] naamini, ‘Sikia, Ee Israeli, Bwana Mungu wetu ni Bwana mmoja,’ na ninaamini kabisa kwamba Yesu wa Nazareti alikuwa Masihi, Mwana wa Mungu, na kwamba alikuja kuteseka kwa ajili ya maovu yetu, na kwamba atakuja tena, na kuwa Mkombozi wa Israeli.” (uk 157)

Hoja yangu ni kwamba kazi yake ya umishonari inaweza kurahisishwa kwa kutumia msingi tofauti wa uhusiano kati ya Mungu na Yesu ambao unaonekana kushikilia umoja wa Baba huku akiweka uwana wa Kristo. Kwa kanisa la masalio lililopewa jukumu la kurekebisha uvunjaji huo, inaonekana kwamba hapo awali mpango wa Mungu kwa waanzilishi wa Waadventista ulikuwa kuepuka mawazo ya fumbo ambayo Utatu huongoza mara nyingi. Lakini nina aibu.

Tutaendelea na safari yake huko Sinai hadi Cairo. Hapa kuna kipande kidogo cha mazungumzo aliyokuwa nayo na Balozi Mdogo, Bwana Salt, juu ya fundisho la ufufuo katika Agano la Kale. Tunaona hapa Wolff akianza kuweka pamoja vipande vya kile kinachotokea kwenye Majilio ya

2 kutoka kwenye Biblia. Pia cha kuzingatia ni madai ya Wolff, ambayo hayakutajwa katika kifungu hicho, kwamba katika safari zake zote, wakati wowote alipokuwa na shida, Mungu angetuma afisa wa Uingereza kumsaidia. Uingereza ilikuwa nchi yenye nguvu kubwa wakati huo, ikiwa imemshinda Napoleon na Wafaransa huko Waterloo, na Waarabu wengi wangemuuliza Wolff maswali kama vile “Sultani wa Uingereza ni nani?” Katika zama zetu Marekani ina jukumu hili la mamlaka kuu, na Marekani pia ina watu wengi wazuri wanaompenda Mungu - au angalau wamejitolea kwa sheria na utaratibu - na ninaamini kwamba nyakati zinapokuwa ngumu tunaweza kuona maafisa wa Marekani wakitulinda, kama vile Warumi walivyomlinda Paulo na Waingereza walivyomlinda Wolff. Pia ona ufahamu wa kina wa Wolff wa Kitabu cha Danieli na msisitizo wake juu ya ufufuo, pamoja na ufahamu wake wa unabii wa majuma 70 katika Danieli 9.

Majadiliano ya mwisho ambayo yalifanyika kati ya Wolff na Bwana Salt ni ya kuvutia sana kuachwa. Walikuwa wakizungumza usiku kuhusu Cicero, na **Bwana Salt alisema kwamba wanafalsafa wote wa kale walikuwa na shaka au giza juu ya ufufuo wa wafu. Wolff alifurahishwa na uchunguzi huo, na walikubali kwamba fundisho hilo wakati ule lilikuwa limefunuliwa waziwazi na Mungu kwa Wayahudi, kupitia vinywa vya manabii.** Hivyo, Bwana alidokeza jambo hilo kupitia Musa (Kum. 22), “Naua, na kufanya kuwa hai.” Naye Hana akafurahi katika Bwana, akasema, “Hushusha mpaka kuzimu, na kuinua juu” (1Sam 2:6). Na tena (Hosea 6:2), “Baada ya siku mbili atatuhuisha; siku ya tatu atatuinua, nasi tutaishi mbele zake.” Na usikie asemavyo Ayubu, “Kwa maana mimi najua ya kuwa mteteaji wangu yu hai, na ya kuwa siku ya mwisho atasimama juu ya nchi; nitajionea mwenyewe, na macho yangu yatamtazama, wala si mwingine; ingawa viuno vyangu vimeteketea ndani yangu” (Ayubu 19:25). Sikia, pia, anachosema Ezekieli (37:5), “Bwana Mungu aiambia mifupa hii hivi; Tazama, nitatia pumzi ndani yenu, nanyi mtaishi. Nami nitatia mishipa juu yenu, nami nitaleta nyama juu yenu, na kuwafunika ngozi, na kutia pumzi ndani yenu, nanyi mtaishi; nanyi mtajua ya kuwa mimi ndimi Bwana.” Na pia Danieli (12:2), “Na wengi wa hao walalao katika mavumbi ya nchi wataamka, wengine wapate uzima wa milele, wengine aibu na kudharauliwa milele. Na walio na

hekima watang'aa kama mwangaza wa anga; na hao waongozao wengi kutenda haki kama nyota milele na milele. Na hivyo, vivyo hivyo, Mtunga Zaburi, "Ewe unayesikia maombi, wote wenye mwili watakuja kwako." Na hivyo, tena, Nabii Isaya (26:19), "Wafu wako wataishi, pamoja na maiti yangu watafufuka. Amkeni, mkaimbe, ninyi mkaao katika mavumbi; kwa maana umande wako ni kama umande wa mimea, nayo nchi itawatoa wafu."

Kuna watu wanaojaribu kudharau Ufunuo, kwa kusema, kwamba Wayahudi walikuwa na deni kwa Wakaldayo kwa imani yao katika ufufuo wa wafu, na kwamba Danieli alipokea ujuzi huu katika Ukaldayo. Sasa Wolff anauliza ikiwa Mungu, kwa hekima yake, hawezi kutoa ufunuo kwa mtumishi aliyechaguliwa, katika milima ya Ukaldayo na vilevile juu ya Mlima Sinai na Sayuni? Na anasisitiza kwamba wanadamu wanapaswa kuabudu hekima pamoja na wema wa Mungu katika usambazaji wa mapenzi yake. **Wolff mwenyewe anasadiki kabisa kwamba, kati ya waandishi wote waliovuviwa wa Agano la Kale, nabii Danieli ameweka fundisho la Ufufuo kwa uwazi mkubwa zaidi**, Musa hata hakuacha. Na, loo, ni hekima iliyoje katika ukweli huo! Kwa maana Danieli naye ndiye aliyekuwa wa kwanza, kama tusomavyo (Dan 9:3-20), kumwelekezea Bwana Mungu uso wake kwa maombi na dua, ili amjulishe hatima ya Yerusalemu; na malaika yule yule, Gabrieli kwa jina lake, ambaye alimtangazia **Bikira Mariamu katika utimilifu wa wakati kuzaliwa kwa ajabu kwa Mwanawe na Bwana wake, yeye, malaika yule yule, alimjulisha Danieli (Dan 9:26) Masihi anapaswa kukatiliwa mbali**, lakini si kwa ajili Yake Mwenyewe; na yeye, kisha (Dan 12:2-3), akashikwa na Roho wa Bwana, akatabiri kwamba Masihi huyo, ambaye angekatiliwa mbali, ataleta uzima na kutokufa kwa nuru kupitia Injili; hivi kwamba anapasua kwa utukufu katika maneno haya, "Wengi wa hao walalao katika mavumbi ya nchi wataamka, wengine wapate uzima wa milele, na wengine aibu na kudharauliwa milele. Na walio na hekima watang'aa kama mwangaza wa anga; na hao waongozao wengi kutenda haki kama nyota milele na milele! (Sura ya 6)

Wolff akiwa njiani kutoka Misri kwenda Yerusalemu

(Sura ya 7 ya Wolff's Travels and Adventures)

Joseph Wolff anaposafiri katika jangwa kutoka Misri hadi Yerusalemu, anakutana na msafara. Anachokiona kinamgusa, na ni somo muhimu kwetu; kama asemavyo: “Kila mmishonari apaswa kuheshimu desturi za nyakati za kale, wakati wowote anapoenda katika nchi yoyote kati ya hizo.”

Myahudi mmoja alikuwa kwenye msafara huo, na ilipokaribia Ijumaa jioni, (kuanza kwa Sabato yake,) msafara wote, ulioundwa hasa na Waislamu wa Muhammad na Wakristo wa Mashariki, ulibakia Jangwani, ili Myahudi aweze kusherehekea Sabato yake, kwa mujibu wa sheria yake. Wolff aliwauliza Waarabu kwa makusudi, kwa nini walionyesha heshima kubwa kwa Myahudi huyo, kwa vile Wayahudi wanadharauliwa ulimwenguni pote, na hata kuteswa? Wakajibu, “Hii ni desturi ya zamani; kwa Ibrahim - amani ya Mungu juu yake! - alishika Sabato ya Wayahudi; na hakuna mtu anayethubutu kumsumbua Myahudi katika utunzaji wa Sabato; na Myahudi mwenyewe angeuawa ikiwa hangeitunza.” Desturi ya kale inaonekana kuzingatiwa na kuheshimiwa na mataifa yote; lakini jinsi nguvu yake inavyostaajabisha kati ya watu hawa wakorofi! Wolff alisema vivyo hivyo alipowasili Yerusalemu, alipomwona Myahudi akiruhusiwa kwenda mahali palipokuwa hekalu la kale; wakati ambapo Mkristo hakuruhusiwa kufika karibu na mahali hapo; na hii ilikuwa inalingana na desturi ya kale; au, kama vile Mwarabu anavyoeleza, Aada men Kadeem, ambayo ina maana, “Desturi ya tangu zamani.” **Na kila mmishonari anapaswa kuheshimu desturi za nyakati za kale, wakati wowote anapokwenda katika nchi yoyote kati ya hizo.**

Kipande cha ajabu cha historia kinazungumzwa hapa. Wolff anakutana na bwana wa Kiarmenia - Armenia ikiwa ni mojawapo ya mataifa ya kale zaidi, na watu wakipendekeza lugha yake ni kongwe zaidi duniani, ambayo inaweza kuwa na maana, kwa kuwa Armenia iko karibu na Ararati ambapo Nuhu alitua - ambaye alikuwa akisafiri kwenda Yerusalemu “kutekeleza ibada yake.”

Yeye [Muarmenia] alikuja kila jioni kwenye hema la Wolff, na akamsimulia hadithi za watoto wa Hayk - yaani, taifa la Armenia; na juu ya utakatifu wa Melkizedeki, aliyembariki Ibrahimu. Alizungumza pia kuhusu Abgar (au Agbar), mmoja wa wafalme wa kale wa Edessa, ambaye aliishi wakati wa Bwana wetu Yesu Kristo, na ilisemekana kuwa aliponywa na Bwana wetu mwenyewe; baada ya hapo Abgari akawa mwamini mwaminifu, na akamkaribisha Bwana wetu kuwa mgeni wake katika jiji la Edessa, ambako alijitolea kumpa kila ulinzi dhidi ya mateso ya Wayahudi. Lakini Bwana wetu aliyebarikiwa alikataa mwaliko huo, kwa sababu Alikuwa sasa atangaze habari njema miongoni mwa kondoo waliopotea wa nyumba ya Israeli. Mazungumzo kati ya Kristo na Abgar yanapatikana katika Historia ya Kikanisa ya Eusebius.

Nakala ya Barua iliyoandikwa na Mfalme Abgarus kwa Yesu, na kutumwa kwake huko Yerusalemu, na Anania mjumbe.

Abgarus, mkuu wa Edessa, anatuma salamu kwa Yesu Mwokozi bora, ambaye ametokea katika mipaka ya Yerusalemu. Nimesikia habari kuhusu wewe na tiba zako, kama ulivyofanya bila dawa, na bila matumizi ya mimea. Maana kama ilivyonenwa, wafanya vipofu kuona tena, viwete watembee, na wenye ukoma kutakaswa, na kutoa pepo wachafu na mashetani, na kuwaponya walioteswa kwa muda mrefu, na kuwafufua wafu. Nami niliposikia haya yote juu yako, nikakata moyoni mwangu mojawapo ya mambo mawili; ama kwamba wewe ndiwe MUNGU, na ukishuka kutoka mbinguni, unafanya mambo haya, ama ukiyafanya, ndiwe Mwana wa MUNGU. Kwa hiyo sasa nimeandika na kukusihi unitembelee, na kuniponya ugonjwa nilio nao. Tena nimesikia kwamba Wayahudi wananung'unika na wanafanya shauri la kukudhuru; Hata hivyo, nina jimbo dogo sana lakini la kiungwana, ambalo linatutosha sisi sote wawili.”

Jibu la Yesu kwa Mfalme Abgaro, kwa mjumbe Anania: -

“Umegarikiwa wewe, Abgaro, ambaye umeniamini bila kuona. Kwa maana imeandikwa juu yangu kwamba wale walioniona hawataamini, ili wale ambao hawajaona waamini na kuishi. Lakini kwa habari ya yale uliyoandika ya kwamba nije kwako,

imenilazimu kutimiza mambo yote hapa niliyotumwa. Na baada ya utimilifu huu, hivyo kupokelewa tena na Yeye aliyenituma. Na baada ya kuinuliwa juu, nitamtuma kwako mmoja wa wanafunzi wangu, ili akuponye msiba wako, na kukuhuisha wewe na hao walio pamoja nawe.”

Monasteri ya Khor Virap pamoja na Mlima Ararati kwa nyuma, huko Armenia. Taifa hilo la kale la Kikristo lilikuwa na mtandao wa wafanyabiashara ambao ulizunguka Asia. Wolff hukutana na jumuiya za Waarmenia karibu kila mahali anapoenda, na wakati mwingine wao ndio Wakristo pekee katika nchi.

Zaidi ya kuhusisha hili, Wolff hajadili zaidi. Sasa msomaji anaweza kuwa na mashaka, lakini nimefanya ujanja fulani na ninapendekeza kutoondoa hii mara moja. Waarmenia (Armenia ambalo lilikuwa taifa la kwanza la Kikristo rasmi) wanaichukulia hadithi hiyo kwa umakini sana, wakiwa na mfalme huyu kwenye fedha zao. Wakristo wa awali waliamini kuwa yeye ndiye mfalme wa kwanza kuongoka, na kuna uthibitisho mwingi kwamba Mtume Thomasi alimtuma Thaddeus/Addai, mmoja wa wale 70, aende Edessa, ambayo sasa ni Urfa (katika Uturuki ya kisasa), kuhubiri huko. Unapotazama kupitia Google, vibonzo vikuu vinatoka kwenye vyanzo vya kikatoliki, ambavyo vinatishiwa na hadhi ya Edessa kama kitovu cha kiakili cha shughuli za Kikristo nje au dhidi ya Imani ya Nikea. Kwa urithi

kama huo kuwa wa kweli ungeanzisha asili ya kitume ya Edessa, ambayo inaleta uwezekano wa vitisho kwenye ukweli.

Hoja nzuri dhidi ya barua hiyo ni kwamba nukuu ifuatayo - “Kwa maana imeandikwa juu yangu; ili wale walioniona wasisadiki, ili wale wasioniona wapate kuamini na kuishi” – haimo katika Agano la Kale, lakini ni katika Yohana 20:29 tu kuhusu Tomaso – “Yesu akamwambia, Tomaso, kwa sababu umeniona, umeniamini; heri wale wasioona, wakasadiki.” Lakini kwa uchunguzi wa karibu, ni sawa na msemu huu katika 2 Esdras 1; kitabu kilichoonwa na waasisi kuwa kimevuviwa na kuhifadhiwa vizuri. Ninanukuu kwa kirefu kutoka mstari wa 30-37, nikiona kwamba kinakumbusha sana kile Yesu alichozungumza juu ya Israeli wakati wa kupata mwili Kwake:

30 Naliwakusanya kama vile kuku avikusanyavyo vifaranga vyake chini ya mbawa zake [Kumb 32:11, Mat 23:37]: lakini sasa niwafanyie nini? nitakutoa kutoka kwenye uso wangu. 31 Nanyi mtakaponitolea sadaka, nitageuza uso wangu niwaache; 32 Naliwapelekea watumishi wangu manabii, mliowatwaa na kuwaua, na kuwararua miili yao vipande-vipande, ambao damu yao nitaitaka mikononi mwenu, asema Bwana. 33 Bwana wa majeshi asema hivi, Nyumba yako imeachwa ukiwa; 34 Na watoto wako hawatazaa; kwa maana wameidharau amri yangu, na kufanya jambo lililo baya mbele zangu. 35 Nyumba zako nitawapa watu watakaokuja; ambao hawajasikia habari zangu bado wataniamini; ambao sikuwaonyesha ishara, lakini watatenda niliyowaamuru. 36 Hawajawaona manabii, lakini watakumbusha dhambi zao, na kuzikubali. 37 Ninashuhudia neema ya watu wanaokuja, ambao watoto wao wadogo hushangilia kwa furaha; ingawa hawakuniona kwa macho ya kimwili, lakini katika roho wanaamini jambo nilisemalo.

Kwangu mimi hii inakaribiana vya kutosha kwenye jibu la Yesu katika barua. Ninaegemea kuamini mila hii, lakini pia ninatambua kwamba kwa asili mimi ni mtu asiyeamini sana mambo yasiyoeleweka. Katika suala hili mimi ni sawa na Wolff.

Katika Yerusalemu
(Sura ya 8 ya Wolff's Travels and Adventures)

Wolff aliungwa mkono kifedha na wafadhili walioshirikiana na Henry Drummond, Lewis Way, na Kanisa la Uingereza, na alisafiri kugawanya Biblia za lugha nyingi tofauti-tofauti kila mahali. Kifungu hiki kinachofuata kimechaguliwa ili kutoa taswira ya mwingiliano wa kielimu na wa kuvutia ambao ulitokea wakati Wolff alipokuja mjini, watu wa tamaduni zote walipokuja kujadili. Nukuu ifuatayo ni juu ya kuwasili kwake Yerusalemu. Kabla Yesu hajaja mambo kama haya yatatokea tena.

Na upesi sana chumba cha Wolff kilijaa Wayahudi, Waarmenia, Wakatoliki wa Roma, na Waturuki, ambao aliwatangazia Injili ya Kristo katika Kiitaliano, Kiebrania, Kiarabu, Kijerumani, na Kiingereza. Alikwenda pamoja na Gethin na [John] Carne kwenye monasteri ya Ugiriki kumtembelea Askofu Daniel Nazareth, Vicar-General kwa Patriaki, kwa sababu Patriaki mwenyewe aliishi Constantinople, kwa sababu ya mateso ambayo Wagiriki walilazimika kuteseka kutoka kwa Waturuki. Na kwa hakika, Dk. Wolff alishangaa kuona katika monasteri hii ya Kigiriki kwamba Procopius, mmoja wa watawa, alikuwa amepewa Biblia na Maagano ya Kiarabu, Kigiriki, na Kiebrania, ambayo aliachiwa na mmisionari wa Kanisa. Jamii, Connor kwa jina, na kwa Levi Parsons, mmisionari wa Marekani. Procopius alisambaza haya kati ya wakaaji wa Yerusalemu. Pia alikuja kwa Joseph Wolff, kwenye nyumba ya watawa ya Armenia, Papas Isa Petrus, mtu mwenye talanta kubwa, ambaye alizungumza Kiarabu, Kigiriki, Kiajemi, Kituruki, Kiitaliano, na Kifaransa na kituo kikubwa zaidi. Gethin aliona kwamba maono ya kupendeza kama haya hayajawahi kuonekana **huko Yerusalemu hapo awali, na Waarmenia wenyewe walisema jambo lile lile, kwa kuwa hapakuwa na watu wengi sana wa mataifa tofauti waliokusanyika katika monasteri yao tangu monasteri ya Mar-Yakoob (ambayo inamaanisha "Yakobo Mtakatifu;" yaani, Mtume, ambaye alikuwa Askofu wa kwanza wa Yerusalemu) alikuwepo, kama vile Joseph Wolff alivyokuwa amekusanya huko.**

Tanbihi hapa ambayo ni ya kupendeza: John Carne (msafiri na mwandishi maarufu, si mmishonari, karibu umri wa miaka 32

mwaka wa 1821; Wolff ana umri wa karibu miaka 26) aliandika kuhusu Wolff kwa kaka yake wakati huu: - “Tabia zake ni nzuri, lakini, kama wengine wote wanaohusika katika njia hii, labda, badala ya shauku. Ninaamini, yeye ni kutoka kwa yote ambayo yanaweza kuhukumiwa kwa mtu mfupi sana anayefahamiana, mtu mcha Mungu mwaminifu. Kwa kuzingatia ardhi maridadi anayokanyaga hapa, hakika amepata mafanikio zaidi kuliko ilivyotazamiwa. Idadi ya Wayahudi, ambao miongoni mwao ni wachache wa wakuu, wamekubali Agano lake, na kuna msukumo wa jumla unaosisimka miongoni mwao. Mara moja alikuwa na hamsini kwa wakati katika chumba chake. Rabi, badala ya kushtushwa na hili, ameingilia kati kidogo, na anatakiwa kuwa na mzozo na Bw. Wolff.”

Inashangaza aina mbalimbali za tamaduni zinazopatikana hapa, na msisitizo mkubwa wa kutoa Biblia katika lugha za asili. Wolff anatazama sehemu za Kibiblia, na kisha anakutana na vikundi tofauti vya Wayahudi. Kutajwa kwa Wakaraite, au “Coraeem”, ni jambo la kupendeza kwa wanafunzi wote wa Kilio cha Usiku wa manane cha Samuel Snow, na jinsi Harakati ya Waadventista ilivyokuja hadi Oktoba 22, 1844 kama tarehe sahihi ya Siku ya Upatanisho.

Kuna makundi manne ya Wayahudi huko Yerusalemu; chama kimoja, ambao ni wenye nguvu zaidi na matajiri zaidi, ni Wasefardi; Wayahudi hawa ni wazao wa Wayahudi wa Uhispania, ambao walifukuzwa kutoka Uhispania na Mfalme Ferdinand na Malkia Isabella. Wao ndio matajiri zaidi, lakini sio waliosoma zaidi. Chama kingine ni Ashkenazim, ambao hasa ni wazao wa Wayahudi wa Ujerumani na Poland; neno Ashkenazim maana yake ni watu wa nchi ya Ujerumani; kwa maana Ujerumani inaitwa na Wayahudi Ashkenazi, kutoka kwa mtu aliyeitwa Ashkenazi, ambaye alikuwa wa ukoo wa Togarma, ambaye tena alikuwa wa ukoo wa Yafeti. (Mwanzo 10:3) Waashkenazi wamegawanyika tena katika pande mbili - Mafarisayo, yaani, wafuatiliaji wa kweli wa sheria, na mapokeo ya Wazee; na Haseedim, ambao pia hushika sheria na mapokeo ya Wazee, lakini bado wanasema hili sio jambo kuu: jambo kuu la yote, kuwa nia ya moyo. Hawa ni Wapuriti wa sinagogi la Kiyahudi. Kando na migawanyiko hii miwili ya Ashkenazim, kuna

nyingine, yaani, ile ya Coraeem, au B'nee Mikra, yaani, wale wanaoamini katika yale mambo ambayo kwa hakika wanaweza kuyasoma katika Musa na Mitume. Jina Coraeem linamaanisha kusoma, na B'nee Mikra linamaanisha *watoto wa kitabu*. Wa mwisho sio wenyeji wa Yerusalemu, lakini wanatoka mahali paitwapo Hit, karibu na Bagdad, oasis nzuri katika Jangwa. Pia wanatoka Crimea, hasa kutoka mahali paitwapo Jufut-Kaleh (Kasri la Wayahudi), lililoko juu ya mlima mrefu, karibu na mji wa Tartar, unaoitwa Bakhtshe-Seray, ambayo ina maana ya Mtunza bustani wa Ikulu. Dk. McCaul anasema, katika kijitabu chake juu ya Ndoa na Dada wa Mke aliyefariki, kwamba Wakoraeem walikuwa na asili yao katika karne ya kumi na mbili baada ya Kristo, ambapo taarifa hiyo Wolff anamchukulia kuwa amekosea kabisa; kwani, kwa maelezo yao wenyewe, walikuwa na asili yao katika utumwa wa Babeli; lakini walijitenga na Wayahudi, wakati watu hao walipochanganya mawazo ya Wakaldayo na sheria ya Musa, na chini ya Rabi wao Anani, wakaunda jumuiya tofauti.

Ninataka kuendelea kunukuu kutoka kwenye sehemu hii kwa sababu ninaona inavutia. Nyimbo ambazo Wolff huimba pamoja na Wayahudi wa Yerusalemu zina umuhimu wa kiroho kwetu leo, kwani je, watu wa Mungu si hekalu Lake? Na hekalu linahitaji kujengwa kikamilifu kabla Yesu hajatupokea tena.

Wolff alikwenda pamoja na Wayahudi wa Sefardi na Ashkenazim kwenye ukuta wa upande wa magharibi wa hekalu, na kuimba pamoja nao wimbo ufuatao:-

“Walio hodari watajenga Mji wa Sayuni,
Na umtoe Kwako.
Kisha atamwinua kutoka mavumbini maskini.
Na kutoka kwenye jaa maskini.
Mwenye heri ataujenga Mji wa Sayuni,
Na umtoe Kwako,” nk., nk.

Pia waliimba wimbo ufuatao:-

“Wewe ni shujaa wa kujenga hekalu lako kwa upesi,
Bwana, jenga, jenga hekalu lako upesi -

Kwa haraka, kwa haraka, kwa haraka, kwa haraka,
Hata katika siku zetu -
Jenga hekalu lako upesi.”

Wayahudi wakiomba kwenye Ukuta wa Kuomboleza mwaka wa 1929. Ukuta wa Kuomboleza ndio unaodaiwa kuwa ndio muundo pekee uliosalia wa Hekalu la 2.

Aliporudi nyumbani, aliwaita Saadiah na Suleiman, Wayahudi wawili wa taifa la Coraeem. Wake zao walikuwa wazuri sana, na usafi unatawala katika nyumba zao, jambo ambalo si kawaida miongoni mwa Wayahudi wengine. Ananakili wimbo kutoka kwenye liturujia...Hapa Wolff anakariri tena wimbo huo.

Rabi. Kwa sababu ya jumba lililoharibiwa,

Watu. Tunakaa peke yetu na kulia.

Rabi. Kwa ajili ya hekalu lililoharibiwa,

Watu. Tunakaa peke yetu na kulia.

Rabi. Kwa sababu ya kuta zilizobomolewa,

Watu. Tunakaa peke yetu na kulia.

Rabi. Kwa sababu ya utukufu wetu ambao umepita,

Watu. Tunakaa peke yetu na kulia.

Rabi. Kwa ajili ya wakuu wetu waliotupwa chini,

Watu. Tunakaa peke yetu na kulia.

Rabi. Kwa ajili ya vito vya thamani vinavyoteketezwa,

Watu. Tunakaa peke yetu na kulia.

Rabi. Kwa sababu ya makuhani waliojikwaa,

Watu. Tunakaa peke yetu na kulia.

Rabi. Kwa ajili ya wafalme wetu waliomdharau,

Watu. Tunakaa peke yetu na kulia.

Wolff alimuuliza Saadiah kama Coraeem katika Crimea alitoa dhabihu. Saadiah akaushika mkono wa Wolff, na akaenda naye kwenye dirisha, mkabala na Msikiti wa Umar, kisha akasema, “Je, unauona Msikiti wa Masuuli? Pale hekalu letu lilisimama, mahali pale [kumbuka: Nadhani anamaanisha Kuba la Mwamba, lakini ikiwa sivyo, basi hii inavutia. Inahitaji utafiti zaidi]. Imeharibiwa, ole! ole! ole! na tangu wakati huo Israeli wamekuwa siku nyingi bila dhabihu, hawana naivera, wala vinyago. Baadaye Wolff alihubiri mbele ya Saadiah na wengine, kwenye Isaya 53, na kutoka sehemu nyingine za maandiko.

Tunaona jinsi Wayahudi walivyoshikamana na hekalu lao, na jinsi wanavyohusisha utukufu wao na Masihi na muundo wa kimwili. Wanafikiri kimwili, na wana shida kuona utume wa kiroho wa Kristo na kazi Yake ya kujenga hekalu la kiroho, ambayo ni tabia Yake inayodhihirishwa katika watu Wake. Hata sasa Wayahudi wanamngoja Masihi wao awaokoe katika ulimwengu huu, wakati Yeye atakuja upesi kutuokoa na ulimwengu huu! Mapokeo ya Kiyahudi yanasema kwamba hekalu la tatu na la mwisho litajengwa. Tatizo ni kwamba Msikiti wa Al-Aqsa, ulio na Kuba la Mwamba, ni eneo la tatu takatifu katika Uislamu wote, na hakuna Hekalu la 3 la Kiyahudi linaloweza kujengwa bila kubomoa msikiti huo - kwa sababu ya mawazo ya Wayahudi wenyewe kwamba Hekalu hilo lazima liwe katika eneo hilo maalum. Ndani ya Kuba la Mwamba kuna Jiwe la Msingi, linalozingatiwa mahali pa Patakatifu pa Patakatifu. Nje kidogo ya hapa ndipo Wayahudi wanapokusanyika kuabudu kwenye ‘Ukuta wa Kuomboleza’. Hiki ni kigezo kikuu katika mzozo wa Wayahudi na Palestina na katika matukio ya wakati wa mwisho.

The Dome of the Rock

Ukiwa umejengwa juu ya magofu ya Hekalu la Kale, msikiti huu ni mahali patakatifu pa Waislamu kwa sababu Muhammad alipaa mbinguni kwa muda mfupi kutoka hapa - Mi'raj.

Mjadala na Wayahudi huko Yerusalemu (Sura ya 8 ya Wolff's Travels and Adventures inaendelea)

Wolff anaendelea kujadiliana na marabi wakuu huko Yerusalemu, na watu anaokutana nao ni wahusika wa kuvutia sana. Rabi mmoja angetoa maandiko kutoka kwenye Talmud ambayo yalitetea kupendelea Kristo kuwa Masihi ili kumsaidia Wolff dhidi ya Rabi mwingine, kwa ajili ya kujifurahisha tu. Kuna hadithi nzuri sana inayotolewa ya rabi mchanga katika mafunzo ambaye anatumia mabishano ya kipuuzi sana kumshambulia Wolff, na Wolff kwa busara hacheki usoni mwake. Ninasimulia hapa ili tujifunze jinsi ya kuwashinda maadui zetu. Rabi Markowiz ndiye Rabi anayesumbua ambaye anamsaidia Wolff kwa maandishi yanayomuunga mkono Kristo kama Masihi.

Kijana Rabi Isaka, mwana wa Sulemani, mchongaji, ambaye alikuwa na umri wa miaka kumi na mitano hivi, mwenye sura nzuri sana, na tayari ameo, alimkasirikia sana Rabi Joseph Markowiz, hata akasema, “Nitakwenda na kuzing’oa ndevu za yule mnaifiki mzee; lakini, kwanza kabisa, nitamwendea Joseph Wolff, na nitamwonyesha uzuri wa Talmud, na jinsi atakavyokuwa mpotevu, Masihi atakapokuja, kwa kuikubali dini ya Kikristo.” Hivyo kijana huyu alikuja kwa Joseph Wolff, na akamwonyesha katika Talmud, kifungu kifuatacho:-

“Rabi Ellazar alikuwa akitanga-tanga jangwani, alipowaona bukini wawili waliokuwa wanene sana, hata mafuta yao yakawatoka, na kukimbia katika jangwa, na kutengeneza mto. Sasa, Ellazar alijua kwamba bukini hawa wangetunzwa kwa ajili ya karamu, ambayo Masihi atawapa Wayahudi atakapokuja, hivyo akamwambia mmoja wao, ‘Oh, wewe! nitakula sehemu gani kwako?’ – na yule bukini akamwonyesha mguu mmoja: kisha akauliza swali lilelile la yule bukini mwingine, na yule bukini akamwonyesha bawa moja. Ndipo Elazari akaanza kuugua, na kusema, ‘Oh, kwamba Israeli hivi punde itaacha kutenda dhambi, ili nipate kufurahia bawa kutoka kwa bukini mmoja na mguu kutoka kwa mwingine!’”

Wolff, ambaye hakuwahi kucheka chochote alichambiwa kwa uzito, alidumisha uso wa kusikitisha kabisa, na kusema, “Nakushukuru sana, Rabi, kwa kifungu hiki - kifungu cha kuvutia zaidi!”

Rabi Isaka, mwana wa Sulemani, alifurahia jambo hili; na, mara moja akamkimbilia Rabi Joseph Markowiz, akamwambia, “Sasa, nimemwonyesha Rabi Wolff kifungu kama dawa kwa wale uliomwonyesha; na akamwambia kifungu, ambapo, yule mzee aliangua kicheko, na kusema, “Oh, kwamba unaweza kuwa na mwaka mweusi! [laana ya Kiyahudi] Wolff sasa atacheka siku nzima, akiwa peke yake.” Rabi Isaka akamjibu, “**Wewe mzee wa Epikurea! [hivyo kwa kawaida waliwaita Wayahudi waasi-imani] Wolff alikuwa angalau na adabu ya kutocheka mbele yangu, lakini tayari unanicheka usoni mwangu.**”

Kipengele kikubwa cha mafanikio ya Wolff katika ushiriki wake wa umisionari wa injili ilikuwa ni adabu, busara, na heshima ya kila mtu ambaye alikutana naye. Katika visa vingi watu hawakukubali ujumbe huo pale walipokutana naye, lakini unyoofu wake, umakini wake, na kujitolea kwake kulidumu kwa msikilizaji kwa siku nyingi baadaye. Alipendezwa binafsi na mtu huyo na kusikiliza kwa umakini misimamo yao, na kuwafanya wachukue kwa uzito misimamo yake. “Kwa maana hukumu ile mhukumuyo, ndiyo mtakayohukumiwa; na kipimo kile mpimacho, ndicho mtakachopimiwa. Mathayo 7:2. Hata hivyo aliunganisha shauku hii katika nafsi za wale aliokutana nao kwa uelekevu wa shauku na ukaidi ambao ulikuwa tayari kuzungumza na watu kwa saa nyingi. Roho Mtakatifu wakati huo aliweza kufanya kazi katika mioyo ya watu ambayo ilikuwa imefungwa kwa muda mrefu kutoka kwenye injili.

Wayahudi mashuhuri huko Yerusalemu katika wakati ambao Wolff yuko kuna wahusika wa kuvutia, na maonyesho ya Wolff ya mwingiliano wake nao ni baadhi ya ya kuvutia na ya kufurahisha zaidi katika kitabu. Rabi mkuu alikuwa Rabi Mendel aliyeheshimika sana, ambaye mwalimu wake alikuwa maarufu sana hivi kwamba hadithi za miujiza yake zilisimuliwa miongoni mwa jamii ya Wayahudi kote Ulaya na Wolff alisikia akikua. Wolff angekuwa na majadiliano marefu juu ya maandiko na Rabi Mendel. Rabi mwingine kiongozi, Rabi Markowiz, aliyetajwa hapo juu, angempa Wolff hoja za kutumia dhidi ya Rabi Mendel, kiasi cha kuudhika kwa Rabi Mendel. Ninashiriki kifungu kimoja kama hiki kinachofuata:

Wakati mwingine, Rabi Joseph Markowiz alisoma pamoja na Wolff maelezo ya kabali ya Mwanzo xlix. 10, katika kitabu cha ajabu kiitwacho Zohar, mke wake alipoingia chumbani, na kusema, “Ee Rabi, naomba uishi, oh mpenzi wangu, miaka mia moja! Ninachelea kwamba kwa kukaa kwako usiku kucha pamoja na Rabi Joseph Wolff, kutaniko lote la Israeli katika Yerusalemu (na lisimamishwe hivi karibuni na kujengwa tena!) litazungumza juu yake.” Rabi Joseph Markowiz akamjibu mkewe, “Nenda nyumbani, ukalale kwa utamu, ukaishi miaka mia, na mkutano wote wa Israeli na waseme juu yake; kwa maana mimi ni Rabi Joseph Markowiz, na hakika neno langu moja litanyamazisha mkutano wote wa Israeli. Kisha wakaendelea na kitabu chao, ambacho kilitungwa na Rabi Simon Ben Yohay, ambapo, katika maelezo ya neno “Shilo,” kinasema,

“Huyu ndiye Masihi, na kinaandikwa, si kama Shilo mji, wenye herufi ya Jod na Vau, lakini kwa herufi JOD na HE, zinazotunga jina la Mungu; na hii ni hivyo, kwa sababu utimilifu wa Uungu kwa namna ya kimwili uko katika Masiya. Aliposoma hili na Rabi Joseph Markowiz, mbweha mzee alisema, “Hii itamfanya Rabi Mendel acheze!”

Siku iliyofuata, Wolff alikuja kwa Rabi Mendel, na kumsomea kifungu hicho, pamoja na maneno yale ya Mtakatifu Paulo, “Utimilifu wa Uungu ukakaa ndani yake kimwili.” Rabi Mendel alisema mara moja, “Hapa, tena, ninanuka Rabi Joseph Markowiz!” Na, katikati ya hasira ambayo yeye na wengine walihisi, akaingia Rabi Joseph Markowiz mwenyewe tena; na kundi zima la Wayahudi wakamwangukia, na kumwita “Mzee mkorofi.” Markowiz, kama ilivyokuwa desturi yake, muda wote alikaa kwenye kiti, akiegemea fimbo yake, na kuyumbayumba huku na huko, na akasema, “Kwa nini mimi ni mkorofi? Je! hatupaswi kumwandaa Wolff kwa ajili ya kujilinda? Je, itatufanya kuwa Wakristo tukifanya hivyo? Kifungu hicho kimesimama kwa muda mrefu katika vitabu vyetu, na bado sisi ni Wayahudi.”

Wakapiga kelele, “Utatengwa na ushirika.” “Hii itakuwa na manufaa gani kwako?” akalia. “Jina na kumbukumbu yako vitafutwa katika kitabu cha uzima!” wakaungana tena; ambapo Rabi Joseph Markowiz aliondoka, mabega yake yakitetemeka kwa kicheko; na, akamwambia Wolff, “Ona jinsi ninavyokuunga mkono!”

Ikumbukwe kwamba mwenendo huu wa Rabi Joseph Markowiz ulimfundisha Wolff somo la thamani sana, kwa kuwa ulimfanya asome maandishi ya Marabi kwa bidii na umakini wote.

Ni lazima ielezwe hapa kwamba kusoma maandishi ya Marabi kunaweza kuwa na manufaa kwa Wolff, lakini kwa sababu tu alikuwa Myahudi aliyejua Kiebrania ambaye alibishana kama Myahudi na Wayahudi. Joseph Wolff alikuwa mdogo sana kuliko marabi hawa aliobishana nao, na ingawa alijiamini kuwa yeye yuko sahihi na wao walikuwa wamekosea, bado alijadiliana kutokana na msimamo wa heshima na unyenyekevu, akiwa na uzoefu na ujuzi mdogo kuliko wazee wake. Kwa hiyo, alisikiliza kwa uangalifu mambo waliosema ili jambo lolote ambalo Mungu

angetaka ajifunze, alijifunza. Kuna hoja zingine 2-3 ambazo Markowiz anamfundisha Wolff kutoka kwenye maandishi ya Marabi kwa kupendelea Ukristo, lakini naona hazishawishi; na hawakufanya kidogo kuwashawishi wengine, ambao walijua mara moja kwamba Markowiz ndiye alikuwa nyuma yake. Sipendekezi kwa msomaji kupitia maandishi ya marabi. Lakini kinachovutia ni mitazamo tofauti katika kundi, na jinsi Mungu anavyoweza kumchezea kila mmoja ili kuwafanya watu wafikiri. Kuhusu njia ifaayo ya kutumia Talmud dhidi ya Wayahudi, Wolff asema hivi kwenye ukurasa wa 129-130 wa Missionary Labours.

[Kuwazungumzia Wayahudi wa Kisufi katika Mashhad] Walisoma pamoja na Moorsheed (guru, mwalimu) wao Koran, na vitabu vingine vya kidini, ili kupata uthibitisho wa ukweli wa mifumo yao; kwa kuwa kama vile makafiri wa Ujerumani, Ufaransa, na Uingereza, wao hujaribu bila uthabiti kuthibitisha ukweli wa mafundisho yao, kutoka katika vitabu, mamlaka ambayo wanajifunza ili kudhoofisha. Kosa hili, hata hivyo, mara nyingi hufanywa na wale wanaojaribu kuwasadikisha Wayahudi juu ya dini ya Kikristo kwa kutoa hoja kutoka kwenye Talmud. (Hoja zinazotolewa katika Talmud zinaweza kutumika kwa madhumuni ya kuonyesha kwamba kuna migongano katika Talmud; pia kwamba Wayahudi wa kale walitofautiana na Wayahudi wa kisasa).

(Sura ya 9 ya Wolff's 1861 Travels and Adventures)

Si rahisi kupata kipimo cha tabia ya mtu kutokana na kusoma kitabu, wala hali halisi ya mwingiliano unaokumbukwa. Lakini ninaweza kusema kwa hakika kwamba kuna nyakati ambapo Wolff huzungumza bila kuficha. Kifungu hiki kinachofuata ni kimojawapo, anapozungumza na baadhi ya Wayahudi huko Alexandria. Wolff alijirekebisha kulingana na hadhira yake, iwe walikuwa wa malezi ya juu au ya chini, na nadhani alistarehesha zaidi kuzungumza na Wayahudi - na kwa vile walikuwa watu wake alikuwa moja kwa moja nao. Katika safari zangu za binafsi katika Mashariki ya Kati niliwapata watu hao waziwazi na walio tayari kuzungumzia mambo ya kidini kuliko watu wa mataifa mengine, kama

vile Thailand, ninakoishi sasa. Mara nyingi nilikuwa nikiingia kwenye tekisi huko Jordan ambapo dereva wa tekisi alikuwa akiniuliza, kwa mazungumzo madogo ya awali, dini yangu ilikuwa ipi na kisha kupendekeza kwa nini nifikirie kuwa Mwislamu. Na wao kwa upande wao walikuwa na nia ya kunisikia na walikuwa sawa na mazungumzo ya moja kwa moja. Kwa hivyo unaposoma mijadala hii, tafadhali zingatia utamaduni, kipindi cha wakati, hadhi ya wale aliokuwa akizungumza nao, na wanazungumza lugha gani. Na ikiwa wewe mwenyewe utakutana na maingiliano kama haya, tafadhali sali kabla, wakati wa, na baada ya hapo, hasa ikiwa uko katika nchi ya kigeni.

Na walipofika Aleksandria, hakutokea Bw. Lee, balozi wa Uingereza, wala rafiki yeyote wa Wolff, kwa maana wote walikuwa wamekwenda Cairo, ili Wolff na wamisionari wenzake hawakuweza kupata chumba ndani ya nyumba. ya ubalozi huo. Kwa hivyo, Signor Vedova, aliyeghairi kwa ubalozi wa Kiingereza, aliwashauri waende kukaa katika nyumba ya Myahudi, Bibi Stella kwa jina. Mara tu baada ya kuwasili nyumbani kwake, Wolff na wenzake, Fisk na King, waliketi kwenye kitanda, na wakaanza kuvuta bomba la Kituruki, kulingana na desturi ya Mashariki, wakati Wayahudi kadhaa na Wayahudi waliingia, na kuketi chini ya miguu ya wamisionari. Ndipo Wolff akaanza kusema nao habari za Yesu, Mwana wa Daudi; na akawasomea sura kadhaa kutoka katika Biblia ya Kiebrania, ambayo ilihibitisha kwamba Yesu wa Nazareti ndiye ambaye Musa na Manabii waliandika habari zake. Miongoni mwao alikuwepo Myahudi mwenye akili sana, na Stella alikuwa Myahudi mwenye akili; wote wawili walielewa Kiebrania, na wakamuuliza Wolff, “Unaamini nini?” Wolff akajibu, Ninaamini katika Musa na Manabii, wanaosema kwamba Yesu Kristo ndiye Masihi, Mwana wa Mungu, Mtakatifu, na lihimidiwe, na jina Lake libarikiwe!” Wolff aliendelea, “Na sasa nitakuuliza, imani yako ni ipi?” Wayahudi wote mara moja walisema kwa mshangao, “Tunaamini kwamba Mtakatifu – mbarikiwa, Yeye aliyebarikiwa ndani Yake – ndiye kweli; na Musa ndiye kweli; na Manabii ni wa kweli!”

Wolff akajibu, “Nyinyi hamumwamini Mtakatifu - ambaye amebarikiwa - wala Musa, wala Mitume.” Wayahudi wakajibu, kwa namna ya dhoruba, “Mwenyezi Mungu apishe mbali tusimwamini

Musa na Manabii.” Wolff alijibu, akifungua Biblia yake, “Nitathibitisha kwa kitabu hiki hiki kwamba hamuamini.” Bi Stella, Myahudi, mwenye uso wa heshima, shupavu, na mwenye kuamua, alitenda kama msimamizi; na akasema kwa sauti ya ngurumo, kwa Wayahudi, “Enyi mliolaaniwa, tulieni ili Wolff apate kuthibitisha.”

Kisha Wolff alifungua Biblia yake, na kusoma, “Nitawaondokeshea nabii miongoni mwa ndugu zao kama wewe, nami nitatia maneno yangu kinywani mwake, naye atawaambia nitakayomwamuru; na itakuwa kwamba yeyote ambaye hatasikiliza maneno yangu atakayosema kwa jina langu, nitamtaka yeye.” [Kum 18:18] Kisha Wolff alizungumza kwa muda wa saa mbili, akithibitisha kwamba Yesu wa Nazareti alikuwa nabii huyo kama Musa. Myahudi huyo akajibu, “Lazima nirejee kwenye Talmud.”

Wolff akajibu, “Talmud ni uwongo;” kisha akaendelea, “Talmud ni uongo! Uongo!! Uongo!! Uongo!!!” Kisha akawaonyesha kifungu katika Zekaria 12:10, “Nami nitawamwagia watu wa nyumba ya Daudi, na juu ya wenyeji wa Yerusalemu roho ya neema na ya kuomba, nao watamtazama yeye waliyemchoma, na kuomboleza;” na kisha Wolff akawathibitishia kwamba Yesu ndiye waliyemchoma. Yule Myahudi, kwa hasira, akawaambia wengine, “Enyi watu mliolaaniwa, hamjaweza kumjibu; mbona humjibu.” Hivyo Wolff na wamisionari wenzake wawili walika usiku wa kufurahisha sana, wakizungumza na Wayahudi... Tabia ya mhudumu, na washiriki wote, ilikuwa nzuri sana; na walionyesha heshima ya juu kabisa kwa Wolff na marafiki zake wamisionari.

“Usiku wenye kupendeza sana,” kitabu hicho chasema! Hizo kwa hakika zilikuwa nyakati tofauti na utamaduni tofauti kuliko utamaduni wetu wa kisasa wa kimagharibi, ambapo mjadala kama huo ungeibua ghadhabu kiasi kwamba isingefikirika kwamba inaweza kuitwa “usiku wa kupendeza zaidi”. Ninaendelea kutoka kwenye aya hapo juu bila mapumziko katika maandishi ili msomaji apate picha wazi ya mazingira yanayozunguka mjadala uliopita.

Asubuhi iliyofuata, marabi wengine, ambao walikuwa wamekuja kutoka Poland; walifika nyumbani, na kujaribu kubishana, lakini

walisema mwishowe, “Bwana wangu Joseph Wolf, tumetoka nchi ya mbali, na tumekuwa wagonjwa wa baharini kwa ugonjwa mkubwa wa bahari, na kwa hiyo akili zetu zimechanganyikiwa na mkanganyiko mkubwa. Kwa hiyo hatuwezi kusema leo maneno makuu ya hekima, na ufahamu, na ustadi; kwa maana lazima ujue, bwana wangu, kwamba sisi tuna hekima kwa hekima, na sisi ni watu wazuri, na tunaheshimiwa kwa heshima kubwa, na tunaketi katika seti ya kwanza kwenye meza za matajiri. Tutarudi kwako, na kufungua vinywa vyetu kwa hekima, na kusema juu ya Mtakatifu - na ahimidiwe, na jina Lake libarikiwe! Kisha wakaondoka Wolff, lakini kabla hawajaondoka, aliandika majina yao katika herufi za Kiebrania. Walipoonna jinsi alivyoandika upesi, wakasema, “Bwana wangu, wewe una nguvu sana katika kalamu. Hapa mazungumzo yakaisha. Tabia ya mhudumu, na sehemu yote, ilikuwa sahihi sana; na walionyesha heshima ya juu kabisa kwa Wolff na marafiki zake wamisionari.

Asubuhi iliyofuata, Wolff alimpigia simu rafiki yake mkubwa Bw. Dumreicher, Balozi Mdogo wa Denmark wa Alexandria. Alimpokea kwa fadhili kubwa zaidi, kisha akamuuliza Wolff, mbele ya Wazungu wapatao ishirini, “Unakaa wapi?” Wolff alijibu “Kwa Bi Stella Myahudi;” wakati karamu nzima iliangua kicheko, na Dumreicher akasema, “Ah! Hili ni jambo zuri. Je! unajua Bi Stella ni nani?” Wolff aliuliza, “Yeye ni nani?” Kwa kifupi, alikuwa Rahabu. Wolff alisema, “Sio kosa langu. Ni kosa la kiongozi Mwingereza, Signor Vedova: kwani ndiye aliyetupeleka huko.

Wolff mara moja akaenda nyumbani, na akawajulisha marafiki zake Fisk na King. Lakini Fisk alikuwa ni jamaa aliyedhamiria sana, na akasema, “Sisi ni wamishenari; na wamishenari wanatumwa kwa nani isipokuwa kwa wenye dhambi? Mungu ametutuma hapa, na hapa tutabaki hadi tuondoke Aleksandria; na ikiwa shetani atafanya fujo juu yake, mwache afanye hivyo. Na hivyo wakabaki. Watu wa kwanza mahali hapo waliwaita. Wolff alifanya Utumishi wa Kiungu ndani ya nyumba, na kuhubiri katika Kiarabu, Kijerumani, Kiebrania, na Kiitaliano; Fisk kwa Kiingereza na Kigiriki cha kisasa; na Mfalme kwa Kifaransa. Mabalozzi wa Ufaransa na Italia walikuwa miongoni mwa kutaniko; na Stela na Wayahudi wote walitenda kwa ustadi mkubwa; na Wolff atashangaza umma

nchini Uingereza anaposema, kwamba katika safari yake yote huko Arabia Felix, alikuta nyumba kama hizo zikiwa karibu nyumba za wageni pekee zilizopo.

Ninashiriki vifungu hivi ili kuonyesha jamii ya juu ambayo Wolff alihifadhi, maslahi ya mamlaka ya kiraia katika mambo yake na nia yao ya kumsaidia, na ushawishi katika ngazi zote za jamii aliokuwa nao. Ukiwa mmishonari katika nchi ya ugenini, ni lazima mtu awe mnyenyekevu kiasi cha kukubali kwamba kutakuwa na wakati ambapo utaaibika kwa sababu si nyumbani kwako na wewe ni mgeni wa desturi zake.

Wakiwa njiani kuelekea Damascus, Syria, Wolff alikutana na Mchungaji Lewis Way kwenye nyumba ya watawa huko Aintoura, Lebanoni. Lewis Way alikuwa mwanzilishi katika kazi ya kueneza injili kwa Wayahudi, na alikutana na magumu mengi katika jitihada zake. Aliandika kifungu hiki kizuri kuhusu Joseph Wolff katika barua ya kurudi Uingereza, na ninashiriki ili tusingeze maoni yetu juu ya mtu huyo, kwa maana tunajua kwamba yote yaliyo mema ni kwa neema ya Mungu, lakini kutoa picha ya jinsi watu wa zama zake walivyopigwa na yeye.

“Wolff ni kiumbe wa ajabu sana, hakuna kuhesabu kipaumbele kuhusu mwendo wake. Anaonekana kwangu kuwa comet bila perihelion yoyote, na uwezo wa kuweka mfumo mzima kwenye moto. Nilipopaswa kusema naye huko Shamu, nilisikia habari zake kule Malta; na nilipofikiri amekwenda Uingereza, alikuwa amepanda kama malaika mtawala katika tufani za Antiokia, au amesimama bila mshtuko kati ya minara iliyokuwa ikiporomoka ya Aleppo [dhoruba ya mchanga na tetemeko la ardhi]. Mtu mmoja ambaye huko Roma anamwita Papa ‘mavumbi ya ardhi,’ na anawaambia Wayahudi huko Yerusalemu kwamba ‘Gemara ni uongo;’ ambaye hupitisha siku zake katika mabishano, na usiku wake katika kuchimba Talmud, ambaye sakafu yake ya matofali ni feather-kitanda, na sanduku bolster; ambaye hufanya au kupata rafiki sawa katika mtesaji wa imani yake ya zamani au ya sasa; anayeweza kusuluhisha Pacha [Pasha], au kumkanganya baba mkuu; anayesafiri bila mwongozo; huzungumza bila mkalimani; anaweza kuishi bila chakula, na kulipa bila pesa; kusamehe matusi yote anayokutana nayo, na kusahau sifa zote anazopata; ambaye

anajua kidogo kuhusu mwenendo wa kidunia, na bado anajishughulisha na watu wote, bila kuwaudhi yeyote! Mtu kama huyo (na kama huyo na zaidi ni Wolff) lazima asisimue kiwango cha kawaida cha tahadhari katika nchi na kati ya watu, ambao monotoni ya tabia na tabia imebaki bila kusumbuliwa kwa karne nyingi.

“Kama mwasisi, ninamwona asiye na kifani, *‘aut inveniet viam; aut faciet;’* lakini, ikiwa utaratibu utawekwa, au mipango kufanywa, usimsumbue Wolff. Yeye hajui kanisa ila moyo wake mwenyewe; hakuna mwito, bali ule wa bidii; hakuna kipindi, bali kile cha kuhubiri. Hana uadui kwa mwanadamu, na amejaa upendo wa Mungu. Kwa chombo kama hicho, ambacho hakuna shule iliyofundishwa - ambayo hakuna chuo kikuu kingeweza kushikilia, **ni njia ya nyika ya Yudea inayotayarisha.** Hivyo ndivyo Maongozi yalivyo, yanayoonyesha ubatili wa hekima ya wenye hekima, na kubatilisha ufahamu wa wenye busara. Hivyo ndivyo ndugu zake wanavyochochewa wivu, na kuchochewa kuuliza. Wote hutambua, kama impasavyo kila mtu, ya kuwa ana bidii yo yote alivyo; na hiyo ni pointi kubwa iliyopatikana pamoja nao; kwani, kama unavyojua, umati wa wajinga na ambao hawajaongoka wanakataa uwezekano wa kuongoka kweli kutoka kwenye Uyahudi. Katika hili wana haki, kwa maana nyingine, kwa kuwa Ibrahimu ni baba yetu sisi sote: na ikiwa sisi ni wa Kristo, basi sisi ni wazao wa Ibrahimu, na tunalindwa na nguvu za Mungu kwa njia ya imani hata kupata wokovu; kutoka mkononi mwake.”

Ni ushuhuda wa ajabu kweli, na uandishi wa hali ya juu zaidi. Ninavutiwa mara kwa mara na kiwango cha juu cha herufi zilizoonyeshwa na wale wa miaka ya 1800. Sehemu ninayoipenda zaidi ni yeye “hufanya au kupata rafiki sawa katika mteso wa imani yake ya zamani au ya sasa; ambaye anaweza kusuluhisha Pacha, au kumkanganya baba wa taifa.” Mungu akipenda tutapata neema kama hiyo.

Pia ona usemi huu: “Mtu wa namna hiyo [Wolff] lazima asisimue uangalifu wa kiwango cha kawaida katika nchi na miongoni mwa watu, ambao tabia zao na tabia zao zilibaki bila kusumbuliwa kwa karne nyingi.” Hii sivyo ilivyo sasa. Kuna hadithi za ajabu za makabila ambayo Wolff hukutana nayo ambao hufuatilia urithi wao hadi kwenye makabila

yasiyojulikana katika Agano la Kale, kama vile Warekabi ambao wazee wao wa ukoo waliweka nadhiri ya kutokunywa divai (Yer 35), ambayo bado waliendelea kuifanya hadi siku ya Wolff. Wao na vikundi vingine vingi bado waliishi katika maeneo yaleyale, kwa njia zilezile, kama walivyokuwa kwa maelfu ya miaka. Hili sasa limepotea zaidi, kwa kiasi fulani kutokana na kugeuka na kupinduliwa kwa mataifa, lakini hasa kwa nguvu za uchumi na teknolojia na utamaduni wa kisasa wa vyombo vya habari. Watu wanapoteza urithi wao katika uharaka wa maisha ya kisasa.

Madrasa Abdullah al-Azem Shule ya kidini iliyojengwa mnamo 1779, iliyoko katika mji wa zamani wa Damascus, Kutoka mwisho wa mashariki wa Souq [Soko] al-Hamidiyeh.

Lakini tuendelee. Wolff sasa yuko Damascus, ambayo, kulingana na yeye “ilikuwa wakati huo - yaani, mwaka wa 1823 - kama ni sasa [tarehe ya uchapishaji, 1861], mji wa washupavu zaidi katika Milki ya Uturuki, kwa kuwa uliitwa “Lango la Makka.” Kifungu hiki kinachofuata ni mabishano mafupi na mtawa Mhispania, kwa kuwa mapadri wa monasteri ya Uhispania walikuwa wamemwalika kwa ziara. Kwa kuonyesha kifungu

hiki simaanishi kusema kwamba mafrateri wote pale walikubaliana na maoni ya mtu huyu. Inafurahisha jinsi hoja ya mwanamume huyo “inaweza kuwa sawa.”

Kasisi mmoja mzee, mrefu na mwenye sura shupavu aliingia katika mabishano na Wolff, ambaye alifikiria mara moja kumshika ng’ombe pembe, na kumuuliza kasisi, “Baba mchungaji, unaweza kunithibitishia usahihi wa Baraza la Kuhukumu Wazushi?” Akajibu, “Hoja yangu ni fupi sana. Unafikiri haifai kuwa na Baraza la Kuhukumu Wazushi?”

Wolf akajibu, “Hakika, nadhani hivyo.”

Yule kasisi akajibu, “Basi usiende Hispania.” (Dunque non andate in Spagna!)

Wolff – “Lakini hii haionekani kwangu kama mabishano!”

Kasisi – “Haufikirii hii kuwa mabishano?”

Wolff – “Hakika, hakuna hoja.”

Kasisi – “Dunque non andate in Spagna.”

Wolff – “Lakini nataka kusadikishwa!”

Kasisi – “Je, hii haitakushawishi?”

Wolff – “Hapana!”

Kasisi – “Dunque non andate in Spagna.”

Wolff – “Nionyeshe uthibitisho wa Kimaandiko wa usahihi wa Baraza la Kuhukumu Wazushi.”

Kasisi – “Unataka uthibitisho wa Kimaandiko kwa usahihi wa Baraza la Kuhukumu Wazushi?”

Wolff – “Ndio, hakika!”

Kasisi – “Dunque non andate in Spagna.”

Wolff – “Kisha unaniacha nife kwa chuki yangu kwa Baraza la Kuhukumu Wazushi.”

Kasisi – “Je ni hivyo!”

Wolff – “Ndio!”

Kasisi – “Dunque non andate in Spagna.”

Kusoma hii inakuwa rahisi sana kulitukana Kanisa Katoliki. Mimi mwenyewe nilikuja katika imani ya Kikristo kupitia uchunguzi wa kisiasa wa Matengenezo ya Kanisa, na nikaandika tasnifu yangu juu ya Agizo la Wajesuiti, kwa hiyo najua mengi ya historia yake ya giza. Mapema katika kitabu Wolff anatumia muda fulani kutetea Amri ya Wajesuti,

akimstaajabia Robert Bellarmine, na kwenye ukurasa wake wa kichwa anamnukuu Francis Xavier, Mmisionari wa 1 wa Jesuit kwenda India na China: “Ni nani ambaye hangesafiri juu ya bahari na nchi kavu, ili kusaidia katika wokovu wa nafsi moja!” Kusema kweli nu kuu kama hizo hunifanya nikose raha, kwa sababu pamoja na Xavier na Wajesuiti kufika India lilikuja Baraza la Kuhukumu Wazushi. Lakini nadhani ninaelewa hisia - wakati ambapo Ukristo ulikuwa wa kutazama kitovu na kupigana vita vya mafundisho kati yao wenyewe huko Uropa, Xavier alienda ng’ambo kuhubiri. Kwa kuzingatia hilo ninashiriki nukuu hii, ambayo inawahusu mapadri wale wale wa Uhispania kama kasisi ambaye aliendelea kusema “usiende Uhispania ikiwa hukubaliani na Baraza la Kuhukumu Wazushi”:

Wolff alitembelea shule ya mapadri wa Kihispania, ambapo, kwa mshangao wake mkubwa, alikuta kwamba wanafunzi (mamia kadhaa yao) walikuwa na Agano la Kiarabu na Psalters za Kiarabu, **zilizochapishwa na British and Foreign Bible Society**; na padri Mhispania, ambaye alisimamia shule hiyo, alimwambia Joseph Wolff, “Hivyo tunaendeleza, na tumewahi kuendeleza, imani ya Kanisa Takatifu la Mitume Katoliki.”

Na kama wamisionari wa Kiprotestanti wangejitosheleza kwa kutoa neno la Mungu, bila kuingia katika mabishano na wamisionari wa Kanisa la Roma, muungano mzuri ungeweza kuanzishwa kati ya misheni ya Makanisa yote mawili, bila wao kukerana. Na mtu hangesikia habari nyingi sana za kuchomwa kwa Biblia, zilizochapishwa kwa gharama ya British and Foreign Bible Society. Maana ni sawa na zile zilizotafsiriwa na kuchapishwa na Wakatoliki wa Kirumi katika Chuo cha Propaganda cha Roma. Tafsiri bora zaidi ya Biblia za kigeni iliyotolewa na Jamii yetu ya Biblia [ya Uingereza] ni chapa mpya kutoka kwa zile zilizofanywa na Propaganda huko Roma. Kwa mfano, toleo la Kiitaliano, ni tafsiri ya Askofu Mkuu Martini.

Inasikitisha kwamba roho ya makatibu wakuu wa Jumuiya ya Biblia - Mchungaji John Owen, mkuu wa Fulham, na Brandram, na wakala wao bora, Mchungaji Henry Leeves, wa Athene - haijafuatiliwa katika Jumuiya hiyo, na kwamba Jumuiya ya Biblia ya Utatu imeharibu utendaji wa Jumuiya kuu ya Biblia. Hata hivyo, yatosha kwa hili.

Mambo machache yanapaswa kutajwa hapa. Kwanza, Wolff anashangaa kwa sababu hakufikiri angewaona Ndugu wa Kihispania wakitumia Biblia za Kiarabu zilizochapishwa na Waprotestanti, kwa kuzingatia kwamba alikuwa ametoka tu kufanya mazungumzo na mmoja wa mapadri hao ambaye alikuwa mshupavu sana juu ya suala la Baraza la Kuhukumu Wazushi. Hii inaonyesha kwamba wanadamu na mashirika waliyomo yanapingana na yana sura nyingi, na kwamba, kwa mara nyingine tena, hatupaswi kuhukumu.

Tunakumbuka pia kwamba uhusiano wa karibu kati ya Waprotestanti na Wakatoliki uliopo katika nyakati za sasa haukuanza hadi Vita vya Pili vya Dunia na baada ya Mtaguso wa Pili wa Vatikani wa 1965. Inaweza kuwa vigumu kufikiria jinsi walivyoshambulia vikali, kupinga na kubishana na kila mmoja wao kuhusu kila kitu. Kilichoweza kuharibu urafiki katika nyakati zetu nyeti ilikuwa mazungumzo ya kawaida katika wakati wao. Hii haimaanishi kuwa wakati wao ulikuwa bora au mbaya zaidi kuliko wetu. Tunapointia katika mabishano, ambayo ni ya lazima, acheni tukumbuke Mhubiri 7:9 – “Usifanye haraka kukasirika rohoni mwako; kwa maana hasira hukaa kifuani mwa wapumbavu.” Na kuhusu kudhamiria kwetu mambo yaliyopita, na tukumbuke mstari unaofuata: “Usiseme, ‘Kwa nini siku za kwanza zilikuwa bora kuliko hizi?’ Kwa maana si kwa hekima kuuliza hivi.” (ESV) Lakini katika kutembea kwangu na Mungu nimekuja kukubaliana na Wolff kwamba kuna watu wa kutosha wanaoshambulia wengine kwa uzushi; tujikite zaidi katika kushiriki tabia ya upendo ya Baba yetu.

Hatimaye katika aya ya 3 Wolff anazungumza kuhusu jumuiya kubwa za Biblia za wakati huo. Mapinduzi ya Ufaransa na vitisho vyake vya kutokuamini Mungu vilikuwa vimeiamsha Ulaya, na ilikuwa enzi kuu ya mmisionari katika miaka ya mapema ya 1800, kwa kutilia mkazo zaidi uinjilisti, kutafsiri Biblia, na kuitangaza kote ulimwenguni. Hebu na juhudi hizo tukufu zirejeshwe...lakini sijui kama tutahitaji kitu cha ajabu kama Mapinduzi ya Ufaransa ili yatendeke, kama yalivyofanya.

Mpaka Mesopotamia

(Sura ya 10 ya Wolff's Travels and Adventures)

Wolff sasa anaingia ndani zaidi, mashariki zaidi kutoka mahali alipokuwa hapo awali. Kituo chake cha kwanza ni Uru ya Wakaldayo, ambayo sasa inaitwa Urfa au Sanliurfa, ambayo nilipata fursa ya kutembelea. Iko kwenye mpaka wa kusini-magharibi wa Uturuki, karibu sana na mpaka wa Syria. Nilikuwa nikisafiri nchini Uturuki, nilikuwa nimetoka tu kutembelea Kapadokia (eneo zuri ambalo Wakristo walijenga miji chini ya ardhi ili kujificha kutokana na mateso...mateso kutoka kwa Wakristo wengine), na bado nilikuwa na muda mzuri uliosalia na sikuwa na uhakika wa kwenda. Wakati huo nilikuwa nikisoma “Ushindi wa Ukweli” wa B.J. Wilkinson, ule wimbo mkuu wa Kanisa Jangwani, na alikuwa na sehemu iliyopanuliwa juu ya Urfa, ambayo hapo awali iliitwa Edessa na ilikuwa mojawapo ya vituo vikuu vya kujifunza Kanisa la Kisiria. Kwa hivyo nilitaka kuona jiji hili, na nilishangaa sana kuona labda nilikuwa mmoja wa watalii wa kigeni katika jiji zima (bado kulikuwa na watalii wa Kituruki), kwani nilijifunza baadaye kwamba hakuna mtu anayeenda huko tena kwa sababu ya ukaribu wake. kwa Syria na kwa ISIS (wakati huo, labda miaka 3 iliyopita, 2015; eneo la ISIS limepungua sana sasa katika 2018). Bado palikuwa mahali pa kustaajibisha, watu walikuwa wema, na tatizo langu dogo lilikuwa ni vigumu kwangu kupata chakula cha mboga kwa vile sikujua lugha. Lakini nilipata mahali palipokuwa na chakula kilichotayarishwa kabla, na nilienda mahali pale mara nyingi nilipoweza kuchagua chakula nilichotaka. Chakula cha Kituruki ni bora.

“Ziwa la Abraham”, lililotajwa na Wolff hapa chini, bado lipo na limefanywa kuwa bustani nzuri ambayo huvutia wageni wengi na wenyeji. Naweza pia kusema kwamba bado kuna samaki wengi. Na kutoka Urfa pia nilichukua safari fupi hadi Harani, mji mwingine ambapo Ibrahimu alikuwa (Mwanzo 11:31), ambacho ni kijiji kidogo cha watalii sasa ikilinganishwa na Urfa ambao ni mji mdogo. Huko Urfa pia nilitembelea Jumba la Makumbusho la Sanliurfa lililofanywa vizuri, ambalo kumbukumbu zake za maandishi ya kale ya Kigiriki ni ya kuvutia sana, ikiwa ni pamoja na picha maarufu ya Orpheus kutoka eneo hilo (Jina la Urfa linatokana na mtu wa hadithi wa Kigiriki Orpheus, mshairi, mwanamuziki, na nabii, ambaye Wolff ana mawazo ya kuvutia).

Uturuki ya Mashariki na Magharibi ni tofauti sana, huku Uturuki ya Magharibi ikiwa ya Ulaya zaidi. Utawala wa Uturuki Magharibi ni jiji la fahari la Istanbul (zamani liitwalo Constantinople, ambalo liliangukia kwa Waothmaniyya wa Kiislamu mnamo 1453, na kusababisha maandishi mengi ya kale yaliyokuwa yamehifadhiwa huko kusambaa hadi Ulaya, mmoja wa wachochezi wa Matengenezo ya Kanisa), akizunguka Asia na Ulaya. ambao nauona mji mzuri sana ambao nimewahi kufika, kitovu cha shughuli zote za kiuchumi na kisiasa nchini Uturuki na kiti cha Ufalme wa Ottoman kwa karne nyingi. Ni magharibi mwa Uturuki ambako watalii wote huenda, hasa magofu ya Efeso. Lakini Uturuki ya mashariki ilikuwa kwa njia ya kukumbukwa zaidi kwani ilihisi kutoguswa zaidi na ulimwengu wa kisasa. Kwa ujumla hii ilikuwa safari ya pekee sana kwangu, na kuona kama si mahali rahisi kufika nilifikiri ningeshiriki baadhi ya kumbukumbu zangu.

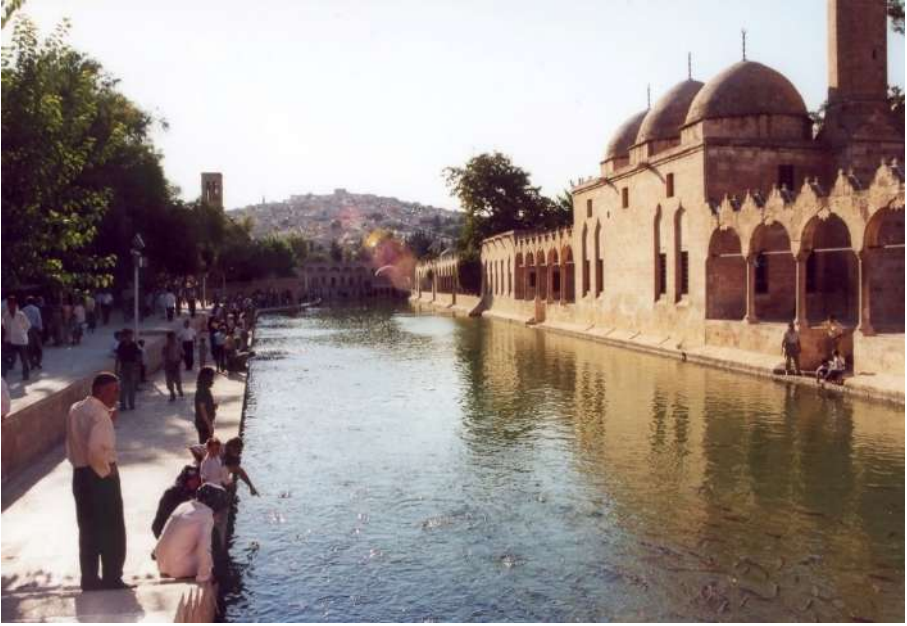
Wolff hawezi kueleza hisia alizokuwa nazo alipoingia katika mji wa Baba yake Ibrahimu. Ni lazima sasa ajaribu kuzieleza kwa usahihi, na kusema, “Nilihisi kana kwamba, baada ya safari ndefu, nilirudishwa nyumbani kwa Baba yangu; na kwamba nilimwona akijishughulisha sana na maombi, nikafikiri kwamba aliniambia, ‘Hatimaye umefika, ambapo Mtakatifu (ahimidiwe) aliniita; nami nikavuka Mto Frati, hapo ulipovuka wewe mwenyewe.’ Nilifikiri nilimtazama [Ibrahimu] kwa mshangao, nikalia, nikasema, **‘Watoto wako katika nchi yangu hawana imani ile uliyokuwa nayo, iliyokufanya wewe uiache nchi yako kwa nchi usiyojua.’**” Kwa ufupi, Dakt. Wolff anajieleza kuwa alihisi mawazo na mihemko wakati huo ambayo hakuwahi kuwa nayo kabla au baadaye.

Kisha akaenda kuona mahali ambapo inasemekana kwamba Abrahamu alizaliwa. Ilikuwa ni pango. Hekaya ni kwamba, Nimrodi, “mwindaji hodari,” (ambalo halimaanishi mwindaji wa hayawani-mwitu, bali “mtesi wa watumishi wa Mungu,”) alimtupa Abrahamu ndani ya tanuru ya moto; alipoomba kwa Mungu, na tanuru ikabadilishwa kuwa ziwa zuri, hata akatoka bila kuguswa na moto. Naye Wolff aliona ziwa hilo, lililo ndani ya mji wa Orpha [Urfa], na linaitwa “Ziwa la Abrahamu.” Samaki wakaa ndani yake ni wafugwao, hata wakati wowote mgeni akijapo, hukaribia ufuoni, huwatupia mkate, na kuula kwa hamu. Ilikuwa ni pale Orfa ambapo

Ibrahimu alihubiri dhidi ya ibada ya sanamu, na akaelekeza kwa Yehova kuwa ndiye Mungu pekee aliye hai; akatoka huko mpaka Harani, akihubiri jina la Bwana kila mahali; na kutoka Harani akaenda katika nchi ya Kanaani, akiimba kwa sauti ya nyimbo za sifa kwa Bwana alipokuwa akisafiri.

Ibrahimu anachukuliwa kuwa Mtume mkuu wa Yehova miongoni mwa watu wote wa Mashariki; na maneno katika Mwanzo 12:5, “Na roho walizozipata,” yanamaanisha makafiri waliokuwa wamewageuza kwa nyimbo za kupendeza. Hivyo Wayahudi na Wakristo wa Yakobo katika Mashariki, wanaelewa kifungu hicho.

Hebu tucheleweshe kwa muda mrefu zaidi katika Orpha, ambayo sasa inakaliwa na Waturuki, Wakurdi, Wakristo wa Yakobo, Waarmenia, na Waarabu; huku pembeni yake wakikaa Wasabei na Shamseya – id est [yaani] – waabudu jua. Orpha anaitwa na Wayahudi “Urkasdim;” kwa Shamseya na kwa Wakristo wa Shamu, “Yatima;” “Ruha” na Waarabu; “Edessa” na Waarmenia; na Waarabu pia hupaita mahali hapo kwa jina lile lile wanaloliita Hebroni katika Palestina, yaani, “Khaleel Rahman,” ambalo linamaanisha, “Rafiki wa Mungu mwenye rehema,” jina ambalo Ibrahimu analo mara kadhaa katika Maandiko. Katika Orpha, Ibrahimu anaitwa “Orpha-ee” - id est, “yatima;” na ukitafsiri hili kwa Kigiriki, ni “Orpheos.” Wolff aliwasilisha hili kwa Hookham Frere, ambaye alimwambia Coleridge [Samuel Coleridge, mmoja wa washairi na waandishi mashuhuri wa wakati huo], “Wolff anaamini kwamba Abrahamu alikuwa Orpheus; na Coleridge akajibu, “Wolff yuko sawa kabisa.” Orpha ni ya ajabu kwa sababu ya matukio mengine ya kihistoria yaliyotokea huko; kama, kwa mfano, inavyotajwa na Tasso, katika “Jerusalem Liberata,” kwamba baadhi ya Wanajeshi wa Krusedi walikaa huko.

Ziwa la Abraham, huko Sanliurfa, Uturuki, jiji la watu milioni 2

Sitaingia katika mawazo mengi ya kuvutia yaliyoletwa na Wolff hapa, lakini ninahimiza msomaji google na kuangalia maelezo na picha za maeneo haya, na pia kufuata kwenye ramani. Ninajua kwamba watu wa Urfa leo wanaendelea kuamini hadithi hiyo ya Nimrodi na Ibrahimu; na hadi naenda huko sikuwa nimefikiria kuwa wawili hao wanaweza kuwa wa rika moja. Juu ya utafiti zaidi juu ya kronolojia, zinageuka kuwa inawezekana. Kitabu hiki kinatanguliza mengi ambayo ni ya kigeni, na ninamwachia msomaji kufuata mkondo wa Wikipedia kulingana na masilahi yake mwenyewe. Baadhi ya majina, hasa ya maeneo, ama yameandikwa au yanaitwa tofauti sasa. Naomba msomaji aniwie radhi kwa kutoieleza jiografia vizuri zaidi.

Ndani ya Iraq, na kisha Uajemi/Iran

(Sura ya 11 ya Wolff's Travels and Adventures)

Tukiendelea, tunakuta Wolff alikuwa amezunguka Mosul, ambayo ni Ninawi ya Biblia. Ni mji wa 2 kwa ukubwa wa Iraq, na ulikuwa kitovu cha operesheni za ISIS. Mnamo 2016-2017 kulikuwa na vita vya kutisha huko na vilichukuliwa tena na serikali ya Iraq. Ninaposhukuru kuripoti vizuri, ningependa kuunganisha makala kuhusu vita hivi vya kutisha na kuogopesha kwa vita vya kisasa kabla ya kuendelea:

<https://www.theguardian.com/world/2017/nov/21/after-the-liberation-of-mosul-an-orgy-of-killing>

Kutoka Kafti [kijiji karibu na Mosul mahali fulani] Wolff alienda hadi Arbeel (Arbela ya zamani [pia inaitwa Gaugamela, Erbil ya sasa katika Kurdistan]), ambapo Alexander alipigana vita vyake vya kwanza dhidi ya Darius [III]. Na kutoka Arbeel mpaka Kushta, na Kantara [kwa Kituruki Altoon Kopri]; alikotoka [Wolff] alikusudia kwenda kwa maji [boti] hadi Bagdad, akiwa amechoka sana; lakini uchunguzi wa Mturuki wa Syria (askari), ulimshawishi kubadili mawazo yake. Akasema, “Kama mliyokwenda pamoja nasi, endelea na safari pamoja nasi kwa nchi kavu; kwa maana huko Karkook [Kirkuk] kuna idadi kubwa ya Wayahudi, ambao unaweza kufanya nao mejaadalah” (yaani ingia kwenye mabishano).

Pendekezo kama hilo kutoka kwa Mturuki lilikuwa la kushangaza vya kutosha, na Wolff alilifanyia kazi, akiwa amechoka, na **hivyo akaendelea na msafara hadi Karkook [Kirkuk], ambapo Daniel alizikwa**. Mahali hapa bado panakaliwa na Wakristo, Wayahudi, na Wakurdi wapenzi zaidi, ambao ni wakarimu na wema; kwa maana sura ya Mungu haijharibiwa kabisa katika taifa lolote. Wolff hajawahi kuona isipokuwa mtu mmoja ambaye ilionekana kuwa ameharibiwa kabisa, na huyu alikuwa ni Abd-ul-Samut Khan, mchochezi wa mauaji ya [Charles] Stoddart na [Arthur] Conolly huko Bokhara.

Nanukuu sehemu hii ili kumpa msomaji hisia za jiografia. Wolff anasonga mbele kwa kasi kuelekea mashariki. Kuna maeneo machache tofauti ambayo yanadai kuwa kaburi la Danieli (kuonyesha jinsi Danieli alivyokuwa maarufu katika Mashariki ya Kati, kama vile Ibrahimu ushawishi wake ni wa mbali), na makubaliano yanaonekana kuwa kaburi lake kwa kweli liko Susa. Iran, sio Kirkuk, Iraq. Wolff hutembelea maeneo mengi, lakini tukio linalofuata la kupendezwa na kitabu hicho linatokea katika jiji la Shiraz, Iran; mji wa 5 kwa ukubwa nchini Iran wenye watu wapatao milioni 1.7, unaoitwa “mji mkuu wa kitamaduni wa Iran”. Baadaye kitabu kinasema kwamba Shiraz ni ya ustaarabu wa hali ya juu, na ikiwa ni kitu chochote kama utukufu wa kale wa Istanbul basi ni mji ambao ningependa kuutembelea. Pia kumbuka kuwa vitabu vilivyoandikwa kabla ya Vita vya Kidunia vya pili vina mwelekeo wa kuwaita waumini wa Uislamu kuwa ni Muhammad, wafuasi wa Muhammad, badala ya Waislamu, ambao tunawaita leo.

Siku iliyofuata, Wolff aliendelea hadi Sheeraz [Shiraz], juu ya barabara mbaya ya milimani; na alifika baada ya siku chache katika mji, ambao ni mji wenye elimu zaidi katika Uajemi yote; na pale makaburi ya Hafesi, Anacreon [mshairi wa Kigiriki, mashuhuri kwa kuandika kuhusu divai] ya Waajemi, na ya Saadi, mshairi mkuu na mwandishi wa Gulistan na Bustan, yako nje ya kuta. Wote wawili wamezikwa kwenye bustani, ambayo huhifadhiwa na dervish. Kwanza Wolff alichukua makazi yake katika nyumba ya Muajemi, ambaye alifanya kazi kama wakala wa Uingereza, na ambaye aliahidi kuwaalika wakuu wa dini ya Shia kubishana naye, kwani wakaaji wote wa Uajemi ni wa Shia.

Mataifa yote ya Muhammad [Waislamu] yamegawanyika katika tabaka mbili – Sheah [Shia] na Soonnee [Sunni]... Mashia wa Sheeraz wanajigawanya katika makundi mawili...Ma-Mullah [Mullah]...na Sooffee [Sufi].

Mawazo ya Zama Mpya ya Magharibi yanaelekea kuwafanya Wasufi kuwa bora, lakini Wolff si shabiki. Masufi tunaweza kufikiria watu wa ajabu,

“kanuni zao badala ya huria,” Wolff anasema. Hii ni tofauti na Mullah, ambao tungewaita ‘waamini wa kimsingi.’ Nitawaelezea Masufi katika Shiraz kwanza, na tafadhali msamehe Wolff maelezo yake matupu.

Wanakaa chuoni mwao, huku vichwa vyao vimeinamishwa chini, vikiwa vimevikwa vazi la nabii na kijiti, kwa sababu, wanasema, kwamba wamejazwa na divai ya fumbo ya ukweli; ambayo, Wolff aliona, ilihusisha mvinyo ya zabibu, ambayo ni zinazozalishwa katika Sheeraz. Pia wanajilevya wenyewe kwa kuvuta Mitungi, ambayo ni aina ya mmea wa opiatiki. Wolff anathubutu kusema kwamba kuna baadhi ya watu wema miongoni mwao; lakini, kwa ujumla, aliwaamini kidogo kuliko Ma-Mollah (Muhammadans) wa kiorthodox.

Hali yao ya Kiroho inajumuisha katika hisia za namna ya kuchukiza sana na isiyoweza kutajwa, na wao ni waongo na walaghai. Mpendwa Henry Martyn [mmishonari wa Kianglikana kwa Uajemi na India ambaye alitafsiri Agano Jipya katika Kiajemi na Kiurdu] inaonekana kuwa alilazimishwa nao; bado, kwa maandishi yake, baada ya yote, amesisimua mazingatio na kuvuta akili za watu, sio tu katika Shirazi na Uajemi, bali katika sehemu nyinginezo za himaya ya Muhammad, katika kuulizia Ukristo; ili kwamba, baada ya yote, hakufanya kazi bure, ambayo ndiyo yote yanayoweza kutarajiwa kutoka kwenye utume miongoni mwa Wamuhamad.

Masufi wamegawanyika katika madaraja tofauti: baadhi, ambao hujaribu kujisisimua katika ibada kwa kutumia ala za muziki na ngoma - kiasi kwamba huanguka chini kwa furaha, mpaka wanaanguka katika usingizi, na hawana fahamu ya kile wanachosema au kufanya; na kisha wakati mwingine huzungumza kwa namna ya hali ya juu.

Hicho ndicho chama cha fumbo. Wolff mara nyingi ni mkweli na wazi katika imani yake (ni kitabu chake hata hivyo), na inaburudisha kusikia mtu akizungumza moja kwa moja maoni yake, badala ya kuyasema kwa njia laini ya kuzunguka. Kwa mfano, anasema:

Inasikitisha kurekodi ukweli wa kutisha, kwamba ustaarabu, bila dini ya kweli, hautawahi kufanya taifa au mtu binafsi kuwa na utu

zaidi. Kwa Waajemi, ingawa kwa akili nyingi zaidi kuliko Waturuki, pia ni wakatili zaidi, waongo wakubwa zaidi, na wasio na maadili zaidi kwa kila jambo. Ili kwamba, kwa kweli, kuongezeka kwa ustaarabu, bila dini, kunakuza tu idadi kubwa ya uovu, na kwa ujumla kunaambatana na unafiki.

Je, si kweli kwamba kadiri tunavyozidi kuwa watu wa kitamaduni, tunaelekea kuwa wabinafsi zaidi, na kisha maadili ya kijamii yanapungua? Tunahitaji tu kuangalia maisha ya waandishi na washairi maarufu ili kuona kwamba hii ni jambo la kusikitisha mara nyingi. Waajemi walionekana kama utamaduni wa juu wa Ulimwengu wa Mashariki ya Kati, kama vile Ugiriki ilivyokuwa magharibi. Rafiki yangu wa Kiafghani aliniambia kwamba Waafghani wa tabaka la juu wanazungumza Kiajemi, na nilijifunza huko Uturuki kwamba lugha ya Kasri ya Ottoman pia ilikuwa Kiajemi. Ndio maana ukikutana na Muirani huwa wanakasirika ukimwita “Mwarabu”. Kwa hiyo inaudhi, iwe watasema au la, kwamba lugha ya Uislamu ni Kiarabu, na Waislamu wote wema lazima wajifunze Kiarabu, lugha ya Mwenyezi Mungu. Lakini tunaendelea na mikutano ya kuvutia zaidi Wolff analiyinayo na Wamullah:

Wolff pia alitembelea vyuo vya chama cha orthodox; watu wenye kiburi, waliojaa majivuno, ambao hekima yao imekufa. Baadhi ya vijana aliogombana nao siku iliyofuata walimuuliza je aliweza kulala baada ya kusikia mabishano yenye nguvu kama hayo? Wolff alijibu, kwamba mabishano hayakumsumbua kamwe usingizi wake. Hata hivyo, baadhi ya hoja zao lazima zitolewe.

Wolff alisema, “Kristo aliugeza ulimwengu kwa ushawishi; kwa utukufu wa mafundisho yake, kwa unabii, na kwa miujiza. Muhammad aligeza mataifa kwa upanga.” Wakajibu, “Wapo waganga wawili: mmoja huwaponya wagonjwa kwa dawa tamu; yeye ni daktari mzuri. Madaktari wengine huwapa wagonjwa dawa chungu, nao wanaponywa. Kwa hivyo, yeye pia ni daktari mzuri. *Tena, kuna majenerali wawili; mmoja huchukua jiji kwa dhoruba, - yeye ni jemadari mzuri. Mwingine huchukua jiji kwa kushawishi, - yeye ni jenerali mzuri pia.*

Wolff alisema, **“Upanga hauwezi kuwa dawa nzuri; kwani ikiwa itamuua adui, anazuiliwa kushawishiwa katika imani iliyo**

sawa. Na likimtia hofu katika kunyenyekea kinyume na imani yake, linamfanya kuwa mnafiki.” Kisha wakasema kuhusu miujiza: “Kurani yenyewe ni muujiza; kwa maana hakuna mtu aliyepata kuandika Kiarabu chenye kupendeza kama vile Korani ilivyoandikwa.” Wozlff alisema, “hii haiwezi kuthibitishwa, kwa sababu ni suala la ladha.”

Ninavutiwa na urahisi na uelekevu ambao Wolff anabishana dhidi ya kuwageuza watu kwa upanga wa nguvu ya kimwili, badala ya upanga wa neno la kiroho. Ikiwa upanga “unamwua adui, anazuuliwa asishawishiwe kuingia katika imani iliyo sawa,” na upanga “unapomtisha ajisalimishe dhidi ya imani yake, unamfanya kuwa mnafiki.” Kauli yenye nguvu. Mimi binafsi, niliposoma Kiarabu katika mwaka wangu wa 3 wa chuo kikuu nje ya nchi katika Chuo Kikuu cha Jordan, nilisikia mara nyingi hoja kwamba Korani ni kitabu cha muujiza kwa sababu ya jinsi kilivyoandikwa kwa uzuri - kwamba hakuna mwanadamu angeweza kuandika kwa uzuri hivyo. Lakini ni kweli, “ni suala la ladha.”

Mjadala unaendelea. Nilikuwa nikifikiria kuongeza sehemu hii ya pili, kwa sababu wakati huu akina Mullah wanatumia hoja dhaifu sana kuonyesha kwamba Muhammad alitabiriwa na Biblia. Niliamua kuiweka, kwa sababu ni hoja ambayo inatumika hadi leo. Mtindo huu wa ufasiri wa uchawi wa maandiko ni wa kawaida na hivyo wanaotaka kuwa wainjilisti wanapaswa kuwa tayari kuusikia. Wayahudi pia hutumia mbinu hizo zisizoeleweka na zenye utata katika mabishano yao na Wolff. Angalia pia Muislamu/Mwarabu wenyewe wanadai kuwa wanatoka kwa Ishmaeli, ambaye malaika alimwambia Hajiri: *“Naye atakuwa mtu wa mweituni; mkono wake utakuwa juu ya kila mtu, na mkono wa kila mtu utakuwa juu yake; naye atakaa mbele ya ndugu zake wote.”* Mwa 16:12.

Kisha wakaja kwenye unabii, na kusema, “Jina la Muhammad limetabiriwa katika Biblia. Anaitwa kwa Kiebrania, Bimod Mead.” Wolff hakuweza kufikiria, kwa muda mrefu, walimaanisha nini duniani, na akagunduliwa tu mwishowe kwa mwito wao kwa Myahudi mwasi, ambaye alimwonyesha Wolff, katika Mwa 27:20, “Na kuhusu Ishmaeli nimekusikia; tazama, nimembariki, nami nitamfanya azae, nami nitamzidisha sana sana.” Sasa herufi zinazotunga neno hili sana, yaani, Bimod Mead, yaani Bethi, Mimu,

Alefu, Dalethi, Mim, Alefu, Dalethi, zinapozingatiwa kuwa herufi zinazoonyesha nambari, ambayo ni matumizi yao ya kawaida pia, hufikia tisini na mbili. Na kwa hivyo, vivyo hivyo, herufi nne za jina Muhammad, yaani Mim, Khethi, Mim, Dalethi, zikijumlishwa pamoja kuwa nambari, zinafikia pia tisini na mbili; na kwa hiyo, walisema Muhammad, lazima sana maana yake ni Muhammad! Mabishano ambayo hayakuwa na uwezekano mkubwa yalisumbua mapumziko ya Wolff. Hoja hii ya kijanja, ambayo Waislamu walikuwa wamejifunza kutoka kwa Myahudi aliyeasi, ilithibitishwa zaidi na ukweli kwamba Muhammad alikuwa ni kizazi cha Ismaili, na iliongezeka sana.

Lakini kulikuwa na jambo jingine ambalo wamelileta mbele katika Aya hiyo hiyo; “Atazaa wakuu kumi na wawili.” Hawa, walisema, walikuwa ni Maimamu kumi na wawili - warithi kumi na wawili wa Muhammad (ambao ni Shia pekee wanaokiri [sio Masunni]). Wolff alisema, “Lakini neno hilo haliwezi kuzaa. Kinyume chake, inasemekana kwamba Ishmaeli atazaa wakuu kumi na wawili, na majina ya hao wakuu kumi na wawili yanatajwa baadaye katika Mwa 25:13-15, yaani, Nebayothi, Kedari, Adbeeli, Mibsamu, Mishma, Duma, Masa, Hadari, Tema, Yeturi, Nafishi, na Kedema. **Waliposikia hivyo walisema, “Lazima tuseme ukweli; ametujibu kabisa.”**

Kisha wanauliza Wolff swali la kuvutia, “desturi au fikra?” Nadhani wanamaanisha nini kwa hili ni, jinsi bora ya kuunda mafundisho? Kuweka pamoja maandiko ili kujenga hoja kungezingatiwa kuwa ni desturi; ilhali akili katika akili zao ingekuwa ya kimetafizikia zaidi, kupitia mantiki ya kufikirika na si kutumia maandiko. Kwa hivyo ni tofauti kidogo na jinsi ambavyo tungetumia maneno “fikra” na “mapokeo”. Angalia basi jinsi Wolff anavyozungumza na mioyo yao.

Kisha wakamuuliza Wolff “jinsi gani alipenda zaidi kubishana: iwe kutoka kwenye desturi au kwa fikra?” Alisema, “alipenda kubishana hasa kutokana na desturi, na kisha kwa fikra.” “Kwa maana,” alisema, “fikra inaweza tu kufikia hatua fulani, lakini mapokeo hutuambia mambo ambayo Mungu amefunua. Lakini, mbali na tamaduni na fikra, kuna ushahidi wa ndani; moyo pia umetolewa na Mungu, na moyo ukiingia katika mgongano na fikra,

lazima kuna kitu kibaya. Na moyo unatuambia kwamba, kwa kuwa imani ni zawadi ya Mungu, ni lazima tuiombe. Wote wakasema, "Nzuri! Vizuri sana!" Kisha wakamuuliza Wolff, "Alichiamini Yesu kuwa." Akajibu, "Mwana wa Mungu." Wakasema, "Mungu hana mke." Wolff alijibu, "Kuna aina tofauti za baba. Baba mmoja kwa ndoa, mwingine ni baba kwa kuwa mwalimu, mlezi, na mtoaji wa manufaa. Na Mwenyezi Mungu ni Baba kwa kuumba na kwa kuhifadhi, kwa kutoa manufaa, na kwa kitendo chake cha kuwarudi watoto wake."

Kisha wakasema, "Basi sisi sote tu watoto wa Mungu."

Wolff alijibu, "Ndiyo; sisi sote, kwa maana tofauti. Bali Yesu alikuwa Mungu, kwa maana ndani Yake utimilifu wa Uungu unakaa kimwili."

Wakasema, "Basi Yesu ni mdogo kuliko Mungu."

Ambapo Wolff alijibu, "Angalia jua. Jua hutoa mwanga na joto kwa dunia yote, lakini mwanga na joto vyote ni vya jua."

Wakasema tena, "Vema! Vizuri sana!" kisha akasema, "Una pingamizi gani kwenye mafundisho ya Muhammad?"

Wolff akajibu, "Muhammad hakutenda kulingana na matendo ya Mungu, ambayo ni tofauti kabisa na yake."

Wakauliza, "Unajuaje matendo ya Mungu?"

Wolff - "Kwa kupenda kwake wanadamu wote."

Wao - "Unaonaje hivyo?"

Wolff - "Katika uumbaji wake. Liangalieni jua litokalo kwa Mwenyezi Mungu, linawaangazia wema na waovu, Myahudi, Mkristo, Muhamadi, waabudu moto - Parsi [Farsi]. Lakini Muhammad anawaamuru wafuasi wake wasimpende Mkristo ambaye bado ni kiumbe wa Mungu."

Kwa mara nyingine tena walisema, "Vema! Vizuri sana!"

Kwa mshangao wake mkubwa, Wolff mara baada ya kualikwa pamoja na Muhammad kwa Myahudi tajiri, ambaye, ili kuokoa utajiri wake, alikuwa amegeuka Muhamad mwenyewe. Mtu huyu aliendelea kumwambia Wolff, kwa Kiebrania, "Sauti ni sauti ya Yakobo, lakini mikono ni mikono ya Esau." Wolff alielewa mara moja maana ya maneno hayo: yaani, kwamba yeye mwenyewe bado moyoni mwake alikuwa Myahudi, ingawa kwa sura ya nje alikuwa Muhamad. Wolff alipumua, na akaona si vyema

kumkandamiza maskini kwa hoja mbele ya Muhammad; na aliendelea kuzungumza na Muhammad juu ya kutimizwa kwa unabii mwingi uliomo katika Agano la Kale kuhusu Yesu.

Ninaona yaliyo hapo juu kuwa msaada ambao tunaweza kujifunza mengi kutoka kwao. Kifungu hiki kinapoendelea maswali mengi huibuka kwa msomaji wa kisasa, lakini kuna mambo mengi sana ambayo lazima yabaki kuwa ya siri kwetu kwa sababu ya maeneo ya kigeni na mamia ya miaka ambayo yamepita. Hata hivyo, inashangaza kwamba huko Baghdad Wayahudi walikuwa matajiri sana, lakini hapa Shiraz hali yao ni mbaya. Vitongoji vya Wayahudi vya Mashariki ya Kati vilivyozungumziwa katika kitabu hiki, ambavyo vilikuwa na umri wa mamia ya miaka, vinakaribia kutokuwepo sasa. Baada ya kuundwa kwa taifa la kisasa la Israeli, hasira ya Waislamu dhidi ya Wayahudi ilikuwa ya kutisha, na wengi waliacha vitongoji vyao vya asili kwenda Israeli au Amerika. Ukali wa taswira na hisia za sehemu hii inayofuata ni wa ajabu.

Sasa hebu tuandamane na Wolff kwa ndugu zake, Wayahudi, katika mji unaojivunia ustaarabu wa hali ya juu. Katika kupita mitaa ya Sheeraz, alipitia soko kubwa, lililojengwa na Kareem Khan, mtawala wa zamani wa Sheeraz. Sehemu ya juu imefunikwa kabisa na dari iliyoinuliwa, na chini kuna maduka ya kupendeza. **Alipokuwa akipita na katika sehemu nyingine ya mji, palikuwa na kelele kutoka pande zote, "Huyu hapa Joseph Wolff, ambaye anatangaza kwamba Yesu ni Mwana wa Mungu!"**

Siku moja, Shanasar, na David Makardeetch David, Waarmenia wawili waliokuwa na uadui wao kwa wao, walimpigia simu Wolff kwa bahati mbaya, kwa wakati mmoja, ili wakutane; wakaanza kusema naye, wakasema, Sasa tutakwenda pamoja nawe kwa Wayahudi. Je! unajua kilichotokea jana usiku? Mmoja wa ma-Molah wakuu wa Sheeraz alikwenda kwa mwana wa mfalme, na akamshauri akuite wewe kubishana hadharani juu ya sifa za Uislamu; na kwamba ukishindwa kwenye mabishano, lazima uukubali Uislamu au ufe! Lakini ni mara chache sana Muhamad alipendekeza hivyo, wakati alipopigwa na ugonjwa wa kupooza, na akafa." Waliongeza, kwamba msisimko kama huo haujawahi kuwa hapo awali huko Sheeraz.

Lakini, kabla ya kuwajibu lolote, Wolff, ambaye alijua hisia zao kwa kila mmoja wao, aliwaambia, **“Kwanza kabisa, ninyi nyote wawili mkiwa Wakristo, nawaamuru, katika jina la Yesu Kristo, kufanya amani pamoja, kabla. wewe nenda pamoja nami kwa Wayahudi, ambao mimi naenda kuwahubiria Injili ya amani.”** Ambapo Shanasar na David Makardeetch David walikumbatiana na kumbusu kila mmoja; na Wolff akanywa pamoja nao glasi ya divai ya Sheeraz kusherehekea kurejeshwa kwa urafiki wao; na kisha wakaandamana naye hadi kwenye mtaa wa Wayahudi, ambako walimsaidia sana katika kuzungunza katika lugha ya Kiajemi.

Wolff alikuwa ameonywa kile alichopaswa kutarajia katika kuwatembelea Wayahudi kule Sheerazi, na maelezo ya masaibu yao hayakuwa yametiwa chumvi. Musuli wa Kiajemi, ambaye alikuwa amewauliza kuhusu hali zao hapo awali, alikuwa amesema, Kwanza: Kila nyumba ya Sheerazi yenye mlango mdogo, mwembamba, ni nyumba ya Myahudi. Pili: Kila mwanaume mwenye kilemba chafu cha sufi au manyoya chafu ya ngamia ni Myahudi. Tatu: Kila koti iliyochanika na kurekebishwa sana mgongoni, na mikono iliyochakaa, ni koti la Myahudi. Nne: Kila anayeokota glasi kuu iliyovunjika ni Myahudi. Tano: Kila anayepekua nguo chafu, na kuomba viatu vizee ni Myahudi. Sita: Hiyo nyumba ambayo hataingia mtu mwenye miguu minne ila mbuzi ni ya Myahudi.” Mambo yote hayo, bila shaka, yalikuja katika akili ya Wolff, kama, pamoja na Waarmenia wawili, alikaribia barabara ambapo Wayahudi waliishi.

Na ni mwonekano ulioje! Ilikuwa katika mwezi wa Januari, 1825, na kwa hiyo, katika kina cha baridi - na yote yalikuwa ya baridi na yaliyohifadhiwa. Barabara ilikuwa yadi chache tu kwa upana; nyumba zote zilikuwa kama vijiti vya nguruwe, na hata hizi zilikuwa magofu kutokana na athari za tetemeko la ardhi la hivi karibuni. Wanaume, wanawake, na watoto walikuwa wamelala barabarani - wengi wao wakiwa wagonjwa, uchi, au wamevaa matambara - wanawake wakiwa na watoto wao kwenye matiti, wakisema, “Bwawa moja tu, bwawa moja tu!” (dimbwi likiwa neno la Kiajemi la farthing [kitengo cha zamani cha fedha na sarafu ya Uingereza, iliyotolewa mwaka wa 1961, sawa na robo ya senti kuu; yaani kiasi kidogo iwezekanavyo]) “Mimi ni Mwisraeli maskini.

Mimi ni Muisraeli maskini.” Wolff aliingia ndani ya baadhi ya nyumba zao, na kusema nao kuhusu Yesu kuwa Masihi. Wakauliza, “Tufanye nini? Tufanye nini?” kwa sauti ya wimbo. Wolff aliwaambia wamwamini Bwana Yesu Kristo, na kubatizwa katika jina lake. Walilia. Lakini jinsi ya kuwabatiza—lakini vipi—katika mji—pamoja na ustaarabu wake wote—wa Waislamu washupavu sana wa Muhammad? “Waisraeli maskini wa Sheerazi!” anashangaa Dk. Wolff, “Nitawaona wengi wenu mbinguni! Kuzunguka kiti cha enzi cha Yesu! Ulibatizwa kwa ubatizo wa taabu, na mateso, na umaskini! **Mungu apishe mbali wazo moja kali liingie akilini mwangu dhidi yako!** Damu yake imekuja juu yenu; lakini damu hiyo hunena mema kuliko damu ya Habili.”

Waarmenia waliripoti kesi nzima ya Wolff kwa ndugu zao huko Calcutta [India]; waambie jinsi alivyofanya amani kati ya Shanasar na David Makardeetch David, ambao walikuwa na uadui wao kwa wao. Na baada ya hayo yote kuisha, akamwita Mkuu wa Sheerazi kwenye jumba lake la kifalme.

Moto kutoka mbinguni lazima ushuke juu ya mahakama namna hiyo! Mtu asithubutu kumwomba Wolff atoe maelezo ya mahakama hiyo iliyolaaniwa. Mahakama ya namna hii kamwe haiwezi kubadilishwa, kwa adabu na umaridadi wao wote! “Mungu na ainuke, adui zake na wakatawanyika; na wao wanaomchukia na wajisikie mbele zake!”

Ninapenda taswira ya kipekee ya ajabu ambayo kifungu hiki hapo juu kinatuonyesha. Wa kwanza ni Wolff akitembea katikati ya jiji, na vifijo vikimsalimia “kutoka pande zote” kwamba anatangaza kwamba “Yesu ni Mwana wa Mungu!” Ajabu. Ninawazia kwamba baadhi ya wanafunzi waliosafiri kwenda nchi za mbali baada ya kusulubishwa kwa Kristo walisalimiwa kwa njia hiyo hiyo.

Inafurahisha kuona pia tofauti ya ustawi wa Wayahudi huko Shirazi kwa Wayahudi katika miji mingine. Inaonyesha kwamba Wayahudi hawakupangwa na uongozi uliosimamia diaspora yao yote, lakini walikuwa wamekuwa sehemu ya eneo walilohamia na kwa hiyo kila sehemu ilikuwa na historia yake ya Kiyahudi, tofauti na nyingine. Bila shaka pengine kulikuwa na mwingiliano fulani na Wayahudi katika miji

mingine, lakini nadhani Wayahudi wa Shirazi wangukuwa na mawasiliano machache na Wayahudi wa Yerusalemu, hasa Wayahudi wa Shirazi wa tabaka la chini. Hili pia linavunja ngano kwamba Wayahudi daima wamekuwa matajiri na wenye ustawi popote walipo, jambo ambalo kwa hakika haikuwa hivyo huko Shiraz. Pia ninapenda kwamba Wolff aliwafanya Waarmenia hao wawili wapatane kabla ya kuanza huduma yake.

Wayahudi wa Kiajemi, tarehe isiyojulikana (mapema 1900's nadhani). Wakati wa kuanzishwa kwa Israeli, 1948, kulikuwa na Wayahudi 140-150,000 nchini Iran. Sasa kuna 8,756. Kuna Wakristo 90,000-500,000 (kutokana na mabishano kuhusu kuhesabu) Wakristo nchini Iran, Waarmenia wengi na Waashuri wanaofanya huduma katika lugha zao (sio Kiajemi). Kwa sasa ni kinyume cha sheria kusambaza fasihi ya Kikristo katika Kiajemi, na waongofu wanakabiliwa na changamoto kubwa.

Pia nilisoma nakala hii ya kupendeza ya G.I. Butler, rais wa zamani wa konferensi kuu (maarufu kwa mzozo wake dhidi ya EJ Waggoner), kuhusu yeye kumsikiliza Bw. Coon, mmishonari wa Uajemi ambaye alikuwa amerudi "kuamsha ari ya kupoa ya Wakristo wa Marekani kwa umuhimu wa utume kwa wapagani." Inaeleza umuhimu wa kwenda kwa Wakristo katika ardhi ya Waislamu, inayoitwa Nestorian, kwani kwenda kwa

Waislamu kwanza haiwezekani. Inaonyesha pia jinsi kazi ya umishonari ilivyokuwa ngumu. Ninashangaa ni lugha ngapi zilizoandikwa katika ulimwengu huu zinatokana na wamisionari. Makabila mengi kote Thailand ninayojua, kama vile Karen na Hmong, yalikuwa na alfabeti zilizotengenezwa na wamishonari. Alfabeti nyingi za Kiafrika zilikuwepo pia. Cha kufurahisha ni kwamba, kuna ushahidi fulani kwamba maandishi ya Kiarabu yalikuwepo pia. Hapa kuna kumi zaidi: <https://www.toptenz.net/top-10-missionaries-who-invented-writing-systems-to-spread-the-gospel.php>

Ufafanuzi wake wa matatizo waliyopata wamishonari katika nchi za kipagani ulikuwa wenye kutokeza. Katika sehemu nyingi hawakuwa na vitabu, hakuna trakti, hakuna makanisa, hakuna shule, hakuna shule za Sabato, hakuna magazeti, hakuna starehe za ustaarabu wetu; watu wachache wangeweza kusoma au kuandika, na katika sehemu nyingi hawakuwa na vichapo. Kila kitu kilipaswa kufanywa [kumbuka: hii itakuwa inarejelea lugha nyingine kando na Kiajemi. Mara nyingi wamisionari walifanya kazi na makabila yaliyokataliwa ambayo yalihitaji msaada na kwa hiyo walikuwa tayari kupokea msaada kuliko kabila kubwa lililo wengi]. Lugha inayozungumzwa ilipaswa kupunguzwa kwa vipengele vyake, wahusika waliochaguliwa kuwakilisha sauti, hizi ziunganishwe kuwa maneno na sentensi, na vitabu vilivyoandikwa. Kisha watoto walipaswa kufundishwa kusoma na kuandika, Biblia ilipaswa kutafsiriwa katika lugha hii, na kanuni zake zifundishwe. Wasomi hawa walipokua, walitumwa kwenda kuwafundisha wengine, mpaka baada ya kazi ya miaka mingi, makanisa yangeimarishwa, na ustaarabu kuanzishwa. Katika matukio mengi, wanaume na wanawake wanaoanza kama wamishonari katika maisha ya awali wangekua na mvi kabla ya kuona ukuaji wowote. Miaka kumi, Bw. Coon alisema, walifanya kazi katika utume wao, kwa shida kuona wongofu hata mmoja; lakini kazi ikasonga mbele kwa kasi kubwa zaidi.

Mabadiliko makubwa katika tabia na maisha ya Wakristo hawa wa Nestoria yaliyofanywa kwa kazi ya kimisionari, yalikuwa karibu njia pekee kwa Wamuhammed. Mabadiliko haya yaliwashangaza. Walianza kuuliza ni nini kingeweza kuwa

sababu, na wengi waliongozwa kuona ni Biblia, pamoja na mafundisho yake yenye thamani; na hivyo ujasiri wao ulipatikana na ufikiaji wa kusikia kwao ukapatikana, na wachache wao waliletwa kwa Kristo. (G.I. Butler, R&H, Novemba 29, 1877)

Kwenda Tehran

(Sura ya 12 ya Wolff's Travels and Adventures)

Wolff anaendelea na safari yake, akisimama katika mji wa Isfahan ambao sasa ni mji wa tatu kwa ukubwa nchini Iran, lakini wakati mmoja ulikuwa mmoja wa miji mikubwa zaidi ulimwenguni. Katika karne ya 16 na 17 chini ya Enzi ya Safavid ilifanywa kuwa mji mkuu wa Uajemi na bado hadi leo ni maarufu kwa usanifu wake. Ninasimulia hadithi ifuatayo ili kuonyesha jinsi hata katika Irani kuna uhusiano na Agano la Kale. Inaonyesha tu jinsi watu mashuhuri kama Sulemani walivyokuwa katika wakati wao; kwamba ikawa tukufu hata kuunganishwa na jina lao.

Baada ya safari ya siku ishirini kwenda mbele, Wolff alifika karibu na jiji kuu la Ispahan [Isfahan], ambalo linasemwa ni, Ispahan Neem-Jehaun – “Ispahan, nusu ya ulimwengu.” [kumbuka: msembo ambao bado unatumika hadi leo] Ulijengwa na mtu, maajabu ya dunia - Mfalme Sulemani - ambaye alisafiri kote ulimwenguni angani - akibebwa na jini [jini] - hadi Chashmeer [Kashmir]! Kama uthibitisho wa ukweli wa hadithi hii, kuna hata leo, katika Cashmeer, mlima uitwao Takhti-Suliman, kiti cha enzi cha Sulemani.

Wolff anaendelea kushiriki baadhi ya mila ngeni za Marabi walizonazo. Moja ni ya kuvutia kisaikolojia. Sulemani alikuwa na malaika mwasi-imani aliyetekwa, karibu kama mnyama kipenzi, katika uwezo wake, ambaye siku moja alitoroka na kumpiga teke Sulemani maelfu ya kilomita kutoka hapo. Katika kutokuwepo kwake malaika huyu, “Ashmeday”, alitawala huko Yerusalemu, na ndiye aliyeoa wake wengi na kufanya ibada ya sanamu. Sulemani mwishoni mwa maisha yake anarudi na kuchukua tena kiti chake cha enzi. Kuna maelezo zaidi ya kejeli kwenye hadithi kuliko haya, lakini kumbuka kwamba hadithi hizi ziliaminiwa na Wayahudi wengi. Inaonekana kwangu kwamba kusudi la hadithi hii ya

ziada ya kibiblia ni kusamehe makosa ya mtu ambaye Wayahudi walitaka kuwakilisha Enzi ya Dhahabu ya Israeli, lakini kwa hakika likaja kuwa somo la udhaifu wa wanadamu.

Ushujaa wa Marabi wakuu ambao walikuwa wamepita na miujiza mikuu waliyofanya ilisemwa na kuaminiwa pia na Wayahudi, na hadithi nyingi kama hizo zilisimuliwa na Wolff ambazo sijazijumuisha hapa. Nafikiri kwamba, baada ya kukuzwa juu ya hadithi kama hizo, ninaweza kuona kwa nini miujiza ya Yesu inaweza kuonekana kuwa haina maana kwa kulinganishwa, au hakuna kitu cha pekee. Inasikitisha kuwa hivi ndivyo ilivyo. Lazima tukumbuke daima kwamba umuhimu wa kazi ya Kristo ni tabia ambayo ilifanyika: kufunua tabia ya upendo ya Baba. Hilo ndilo linaloipa miujiza ya Kristo ukubwa na ukuu wake ukilinganisha na ngano za kibinadamu zisizo za kawaida za Marabi, Walama wa Tibet, Mashujaa wa Kigiriki, na mapokeo mengine yoyote ya watu.

Kisha Wolff anaelekea Tehran, wakati huo na hadi sasa mji mkuu wa Iran, ambako alikutana na kiongozi, Fath-Ali Shah, ambaye Wolff anasema alikuwa na wake 300, lakini kwa utafiti zaidi haramu yake ilifikiriwa kuwa na karibu wanawake 1000. Anazingatiwa labda kushikilia rekodi ya mwanamume ambaye alikuwa na watoto wengi zaidi. Anatambulishwa kwa mawaziri wa Shah na Mjumbe wa Uingereza. Sifa za wahudumu hawa ni kwamba hukuweza kuziunda:

Sir Henry Willock na Dk. McNeil walimtambulisha Wolff kwa mawaziri wote wa Ukuu wake; sana-bred na walikuwa waungwana waliojulishwa vizuri habari.

Inafaa kuelezea tatu kati yao. Daood Khan alikuwa muungwana aliyeifahamu historia ya Kanisa la Kristo, na waandishi [wanahistoria] wake, kama vile Eusebius, Baronius, na Mfaransa Fleuri [Claude Fleury]. Alijua maandishi ya watu hawa, ambayo yalikuwa ya kushangaza sana, na alikuwa anafahamu mafundisho ya uzushi yaliyokuwa katika Kanisa la Kristo; na alitoa kauli hii ya kushangaza zaidi, ingawa alikuwa Muhammad mwenyewe, kwamba “Muhammad alionekana kuwa mfuasi wa Cerinthus na Arius.”

Wa pili kati ya mabwana hao alikuwa Mirza Abd-Alwehab, ambaye alipendezwa na jitihada zote za Jumuiya ya Biblia ya Uingereza na

Nje; na, hasa, katika mabishano ya Henry Martyn [mmishonari wasisi kwa Waajemi], na ambaye Abd-Alwehab alimwambia Wolff, kwamba watu arobaini wasomi walikuwa wamejaribu kujibu hoja zake, na hawakuweza. Mirza Abd-Alwehab alikuwa na sura ya kupendeza zaidi, na alikuwa na mwelekeo mzito zaidi wa akili kuliko Waajemi walio wengi.

Wa tatu alikuwa Khosrof Khan, na mtu wa ajabu sana. Mjiojia kwa kuzaliwa, alikuwa towashi mkuu, na mmoja wa wakuu wa mfalme; na anaweza kuitwa Muhammadan Swedenborg. Alishikilia, kama Swedenborg, kwamba alikuwa na uhusiano na wakazi wa ulimwengu mwingine. Alikuwa na akili nyingi sana, na a njia juu ya kila somo kwa njia ya busara zaidi; wakati, ghafla, angeanguka kifudifudi, na kisha kuinuka, akisema, Nimekuwa na mazungumzo ya ajabu sana na manabii Isaya, na Yereimia, na Samweli; na kisha angetoa maelezo ya kuvutia zaidi ya takwimu na mwonekano wao.

Sikuweza kamwe kufikiria wahusika kama hao, lakini huo ndio utofauti wa mwanadamu. Kwa mtu wa tatu, Mwislamu wa Swedenborg, kama Waadventista tungemdhihaki akiwa na mazungumzo na Isaya, n.k. Lakini ingawa tunajua kwamba sivyo ilivyo, inaweza kuwa mtu huyo mwenyewe anaamini hivyo, na kudhihaki hali ya juu sana -waziri ngazi itakuwa hatari; lazima tuwe waangalifu ili tusiruhusu dharau, dharau, au dhihaka zionyeshe kwa njia yoyote ile, iwe kwa sauti au sura ya usoni ya hila - zote mbili ambazo watu wa Mashariki ni mahiri katika kuziona. Tukiwa wamisionari, ni lazima tuwe na heshima na tuchukulie mambo kwa uzito nyakati zote. Wolff anajua jinsi watazamaji wa Uingereza ambavyo wangelichukulia hili. “Wolff angesema hapa, kwamba hazungumzi kwa kejeli juu ya mambo kama haya, lakini anaamini uwezekano na uwezekano wake.” Tabia hii nadhani ilimfanya apendezwe na wageni aliokutana nao; kwani hakuwadharau wala kudharau mtazamo wao wa ulimwengu au elimu.

Jambo lingine ambalo linaweza kupendezwa na mmishonari huyo ni mtazamo wa Wolff kwenye lugha na utunzaji wake kwa wale walio karibu naye.

“Wolff alichukua, kama ilivyokuwa kawaida yake kufanya kila alipokaa katika mji kwa muda, mwalimu wa lugha; hivyo akamchukua, akiwa huko, mmoja wa wanachuo wa kwanza wa Uajemi, ambaye jina lake lilikuwa Mirza Ibrahim. Na, kama Ibrahim alionyesha nia ya kwenda Uingereza, na Wolff alikuwa ameona talanta yake kubwa, alimchukua pamoja naye hadi Constantinople. Huko Wolff alimpeleka, kwa gharama zake mwenyewe, London; ambapo Sir Gore Ouseley alimpendekeza kwenye Chuo cha Haileybury, ambapo Ibrahim akawa profesa wa Kiajemi na Kiarabu; na, baada ya kujifunza Kilatini na Kigiriki, alimtafsiri Herodotus katika Kiajemi, na akabaki Haileybury kuanzia miaka ya 1826 hadi 1847, alipostaafu, akiwa na pensheni, hadi Uajemi.”

Mmishenari hapaswi kamwe kudharau hisia ya kujifunza lugha ya kienyeji, hata kidogo, kwa watu - ni ishara nyingine yenye nguvu ya heshima. Hata uchunguzi wa haraka wa lugha unaweza kumsaidia mmishonari kuelewa utamaduni zaidi, na mwalimu wa lugha anaweza kuwa mshirika na mwongozo mzuri katika kufundisha nuances ya kitamaduni na jinsi ya kuepuka tabia mbaya. (Kwa mfano, kuweka miguu yako kwenye meza ni jambo la kuudhi sana nchini Thailand, jambo ambalo huwezi kujua bila kuzungumza na mtu mwenye uzoefu katika masuala ya kitamaduni, ambayo ni mwalimu wa lugha) Angalia pia kile kinachowapata wasomi wakuu katika mahakama mjini Tehran:

Baada ya Wolff kuzungumza na akina Muhammadan Moollahs, na mawaziri wa mfalme, huko Tehran, Sir Henry Willock alimuuliza, baada ya wao kutoka nje ya chumba, “Je, unajua waliniambia nini? Wakasema, **‘Mtu huyu hutilia maanani kila jambo analosema,** kwa maana huzungumza kwa nguvu, ambayo hakuna hata mmoja wa watu wa taifa letu fasaha angeweza kufanya; na, ijapokuwa pia, matamshi yake ya kigeni, na tabia zake za kigeni, yeye hutuchukiza, **kwa sababu unyoofu hunena kutoka kwake!’”**

Kutoka Tehran, Wolff aliendelea hadi Caswin [Qazvin], makazi ya kale ya wafalme wa Uajemi; ambapo alihubiri Injili ya Kristo kwa Muhammad, Wayahudi, na Daoodee, watu wanaoamini uungu wa Daudi; na kwa Ali-Uullah, ambao wanaamini uungu wa Ali.

Nilinukuu vifungu vilivyo hapo juu kwa sababu mbili: kuzungumza na roho ya Kristo kwa unyofu huwaathiri watu, na kwamba watu hupenda kuabudu wanadamu, hasa wafu. Waislamu mara nyingi huwaheshimu manabii wa Agano la Kale, lakini andiko lenyewe, ambalo Mungu husimamia ili kuhakikisha ujuzi wa utendaji wake katika historia ya wanadamu, wanasema limepotoshwa na kwa hiyo ni lazima tuikubali Korani.

Kisha Wolff anaondoka Uajemi na kwenda kaskazini kupita ile ambayo sasa inaitwa Azerbaijan, Armenia, na Georgia ya kisasa, kupitia Urusi kwenye njia ya kuelekea Ukreini. Hapa anaingia katika utamaduni wa Ulaya zaidi, ambapo Wajerumani, Wagiriki, Warusi, na Wayahudi wote wanaishi pamoja. Ninapitia sehemu hii haraka, lakini ningependa kutaja kuacha kwake na Wayahudi wa Karaite.

Wolff kutoka hapo alifanya safari ya kwenda kwenye makazi ya Wayahudi wa Karaite, ambao walikuwa hapo tangu zamani. Mahali hapo panaitwa Jufut-Kaleh, “Ngome ya Wayahudi,” juu ya urefu wa mji, unaoitwa Bakhtshe-Seray. Malkia Katharine alikuwa karibu kuwatoza ushuru, walipotuma ombi, kuthibitisha kwa kuridhika kwake, kwamba walikuwa wa kabila lile la Wayahudi ambao

hawakuwa na mkono katika kusulubishwa kwa Bwana wetu Yesu Kristo. Kwa hiyo Empress kwa neema akawaweka huru kutokana na kodi; na lakustaajibisha zaidi kwamba **ingawa kugeuza imani kumepigwa marufuku katika Urusi, Wakaraite hao wamegeukia, si kwenye mahubiri yao, bali kwenye uadilifu, unyoofu, na unyoofu wa mwenendo wao, wengi wa Warusi kwenye dini ya Kiyahudi.** Hebu tuache kuongea juu ya udhalimu na udhalimu wa Urusi. Crimea, tangu wakati ilipoanguka mikononi mwa Urusi, ilifanikiwa. Miji mikubwa ilijengwa, Watatari wa Nogay wanaotangatanga, wanaoishi katika milima ya Oral [Ural], na hata karibu na Bokhara [Bukhara], na kula nyama ya binadamu, walikaa katika nyumba nzuri huko Crimea, na kuishi kwa amani na upatanifu na Wajerumani, Warusi, na Wagiriki huko.

Cha kusikitisha ni kwamba, hii ingekuwa kabla ya Vita vya Uhalifu kati ya 1853-1856, na eneo hilo linabakia kuwa eneo lenye mgogoro kwenye masuala ya kimataifa hadi leo (katika uhusiano kati ya Urusi na Ukraine). Lakini jambo la kuchukua hapa ni uwezo wa kufanya uinjilisti kupitia mwenendo mnyoofu, na pia ninakubaliana na Wolff kwamba kukengeusha siasa na sera za mataifa mengine hakusaidii - hebu tuzingatie injili. Hatujaacha kudhalilisha “ubabe na udhalimu” wa Urusi, wakati jambo hilo hilo linaonekana huko, huku Urusi hadi leo ikidhihaki naiveté ya Amerika, kiburi, unafiki na ushirika. Kama vile mtu mmoja-mmoja “hakuna mwenye haki, hata mmoja”, hali hiyo hiyo inatumika kwa mataifa na falme – zote “zimepungukiwa na utukufu wa Mungu.” Warumi 3:10,23.

Angalia pia wazo hili la watu fulani kuwajibika kumuua Yesu, wakati wengine “hawana hatia”. Hii ni sawa na Adamu kusema, “Mwanamke uliyenipa ndiye aliyenipa matunda ya mti huo, nikala.” Mawazo kama haya yametumika kwa milenia ili kuhalalisha chuki dhidi ya Wayahudi. Haikuwa hadi Vatikani 2 ambapo Upapa uliweka wazi kwamba hii si sahihi katika hati yake Nostra Aetate:

Basi, na wahakikishe kwamba katika kazi yao ya katekesi au katika kuhubiri kwao neno la Mungu, wasifundishe kitu chochote ambacho kingeweza kusababisha chuki au dharau ya Wayahudi katika mioyo ya Wakristo. Wasitoe kamwe watu wa Kiyahudi kama mtu aliyekataliwa, aliyelaaniwa, au mwenye hatia ya kujiua

[kumuua Mungu]. Yote yaliyompata Kristo katika mateso yake hayawezi kuhusishwa na watu wote waliokuwa hai wakati huo, sembuse yale ya leo.

Malkia Catharine, Kanisa Katoliki, na Wakristo wote wanapaswa kusoma kitabu cha Robert Wieland 'Corporate Repentance.' Badala ya kupunguza hatia ya kumuua Kristo, tunahitaji kuona jinsi Kristo anavyoteseka leo, na jinsi anavyobeba dhambi za ulimwengu mzima hata sasa, na ya kwamba kila mtu kwa kila fikira na tendo chafu anamchoma Kristo. Wanadamu wote wana hatia sawa kwa kumuua Yesu, kwa kuwa mahali pa Wayahudi miaka 2000 iliyopita tungefanya vivyo hivyo. Sisi ni wa tabia moja na damu sawa (mwili sawa wa kimwili, "Mungu alifanya kutoka kwa damu moja mataifa yote", Matendo 17:26) kama Wayahudi wa wakati wa Tiberio Kaisari. Utambuzi huu pekee ndio unaoweza kuturuhusu kuona uzito wa kweli wa hali yetu ya kuugua dhambi na kwa hiyo hatimaye kufikia kipimo kamili cha neema ambayo Mungu angetupa. Rum 5:20. Tunaendelea hadi Constantinople, ambayo sasa inaitwa Istanbul.

Wolff aligundua hapa kwamba Wayahudi kadhaa ambao alikuwa amewahubiria huko Yerusalemu, wamekuwa Wakristo, na walikuwa Constantinople. Pia alifanya safari ya kwenda kwa Adrianople, ambayo karibu imguse maisha yake, kwani alipofika huko alihubiri sio tu kwa Wayahudi, bali pia kwa Waislamu, na kusambaza Neno la Mungu kati yao kwa uwazi, wakati tu ambapo Wamuhammad walikuwa katika hali iliyojaa hasira na chuki dhidi ya Wakristo, kwa sababu mapinduzi ya Wagiriki yalikuwa katika kilele chake.

Kwa hivyo Wolff alikuwa ameondoka kwa shida kwa Adrianople kwa nusu saa, pale watunzaji walipotoka kwenda kumkata vipande vipande. Hata hivyo, alifanikiwa kutoroka, na akafika tena akiwa salama Constantinople, ambako alitambulishwa kwa Sir Stratford na Lady Canning, ambao alikula nao. Sir Stratford alimuonya Wolff kutokwenda miongoni mwa Waislamu katika wakati huu muhimu; amri ambayo aliitii.

Katika miaka ya 1800 nusu ya jiji la Istanbul lilikuwa la Kigiriki, na kwa hiyo Mkristo wa Orthodox, na kulikuwa na migogoro ya mara kwa mara kati yao na Waturuki. Mwanzoni mwa miaka ya 1900 Ataturk alichukua mamlaka, akaitangaza Uturuki kuwa nchi ya Kituruki isiyu na dini, na

karibu Wagiriki wote walifukuzwa kutoka Uturuki na Istanbul. Istanbul sasa ni karibu Waislamu kabisa. Kumbuka hapa kwamba Wolff anatii ushauri kutoka kwa wenyeji kuhusu matukio ya sasa katika eneo hilo. Mungu alimlinda Wolff alipokuwa katika hali ya kutojua hali ya kisiasa, lakini hatupaswi kuwa na kimbelembele katika kuchukua hatari zisizo za lazima mara tu tunapokuwa tumeonywa isipokuwa tuwe na hatia ya kweli na Roho. Angalia pia kwa nini Waislamu walikuwa wakiwachukia Wakristo - kwa sababu ya sababu za kisiasa. Ndiyo maana Waislamu wanawachukia Wakristo na kuwatesa hivi sasa katika nchi zao, kwa sababu ya mashambulio yanayofikiriwa kuwa dhidi yao na Wakristo, kama vile uvamizi wa nchi za Kiislamu na Marekani.

Baada ya hayo Wolff anatembelea Smirna, jiji lingine katika Uturuki, na kisha kuchukua meli kurudi Dublin, Ireland, na hivyo kumalizia safari yake ya kwanza ya umishonari.

Kurudi Uingereza na kukutana na Edward Irving

(Sura ya 13 ya Wolff's Travels and Adventures)

Sasa tunakutana na Henry Drummond na Edward Irving, na wanafunzi wenye bidii wa Biblia walioshirikiana nao. Edward Irving anahitaji kutajwa, kwa kuwa ni Irving ambaye alikuwa muhimu katika kuchapisha maandishi ya Manuel Lacunza, Mjesuiti ambaye alizungumza juu ya ujio wa 2. The Great Controversy inasema hivi kuhusu Lacunza:

Katika Amerika ya Kusini, katikati ya ukatili na ukuhani, Lacunza, Mhispania na Mjesuti, alipata njia ya kuyafikia Maandiko na hivyo akapokea ukweli wa kurudi upesi kwa Kristo. Akiwa amesukumwa kutoa onyo hilo, lakini akitaka kukwepa lawama za Roma, alichapisha maoni yake chini ya jina la kujidai la "Rabi Ben-Ezra," akijiwakilisha mwenyewe kuwa Myahudi aliyeongoka. Lacunza aliishi katika karne ya kumi na nane, lakini ilikuwa karibu 1825 kwamba kitabu chake, baada ya kupata njia ya London, kilitafsiriwa kwa lugha ya Kiingereza. Kuchapishwa kwake kulisaidia kuimarisha shauku ambayo tayari imeanza kuamka nchini Uingereza katika somo la ujio wa pili. (GC 363.1)

Kitabu hiki kilichunguzwa kwa kina na karibu na Drummond na Irving, na Irving aliendelea kuandika kazi nyingi za unabii. Alikuwa muhimu katika kurejesha kwa utukufu fundisho la Majilio ya Pili kwa Uingereza. Wolff, ambaye fundisho hili lilikuwa muhimu sana kwake, ana mawazo ya kuvutia juu ya mtu huyu, masomo yao, na kile Wolff anachokiona kama dosari katika nafasi ya Kiprotestanti. Irving pia aliandika kazi za Danieli na Ufunuo, na akafa mwaka wa 1834 akiwa na umri wa miaka 42. Ajabu, Irving alihusika katika mikutano ya kwanza huko Uingereza ambapo “kusema kwa lugha” katika maana ya Kipentekoste kulitokea, ambako pia aliunga mkono.

Mwishoni mwa wiki chache, Henry Drummond na Irving walituma Wolff kuja London; na, kwa vile hivi majuzi alikuwa akisoma “Maongezi” ya Irving, alikuwa na shauku kubwa ya kumuona, na sio kidogo kutoka kwa Irving kuwataja Ignatius Loyola na Francis Xavier kwa mshangao mkubwa.

Wolff ipasavyo aliwasili London, na hakukatishwa tamaa na matarajio yake ya Irving. Hata katika mahojiano ya kwanza, alipigwa naye kama mtu wa ajabu sana; na mara nyingi baadaye alisema, kwamba alitoa maelezo ya Chalmers juu yake, kwamba alikuwa “kama jua, na madoa machache juu yake.” Lakini Wolff hata huenda zaidi ya hili, na anafikiri kwamba mambo mengi, ambayo Chalmers [Thomas Chalmers, aliita “mtu mkuu wa kanisa wa Scotland wa karne ya 19”] aliona kuwa matangazo, hayakuwa hivyo katika hali halisi. Na, ingawa hakukubali kamwe fundisho lake jipya la lugha zisizojulikana, hajawahi kupenda kunena dhidi yake. Juu ya jambo moja, hata hivyo, yeye ni hakika kabisa, yaani, kwamba Irving alikuwa, kile kinachoweza kuitwa, chombo cha kuwa humbugged; sio mdanganyifu mwenyewe, bado aliwajibika kudanganywa na wengine.

Alipofika London, Wolff alikwenda mara moja, kwa mpangilio, kwenye nyumba ya Irving. Ilikuwa ni saa tisa usiku, na Irving hakuwa nyumbani, lakini alikuwa amecha habari kwamba Wolff angemfuata kwenye nyumba ya Lady Olivia Sparrow, ambako alikuwa akila. Huko yeye ipasavyo aliendelea, na kuona Irving kwa mara ya kwanza; na ilikuwa katika tukio hili, pia, kwamba

alitambulishwa kwa mara ya kwanza kwa Lady Georgiana Walpole, binti wa Earl wa Orford, ambaye, Februari, 1827, akawa mke wake.

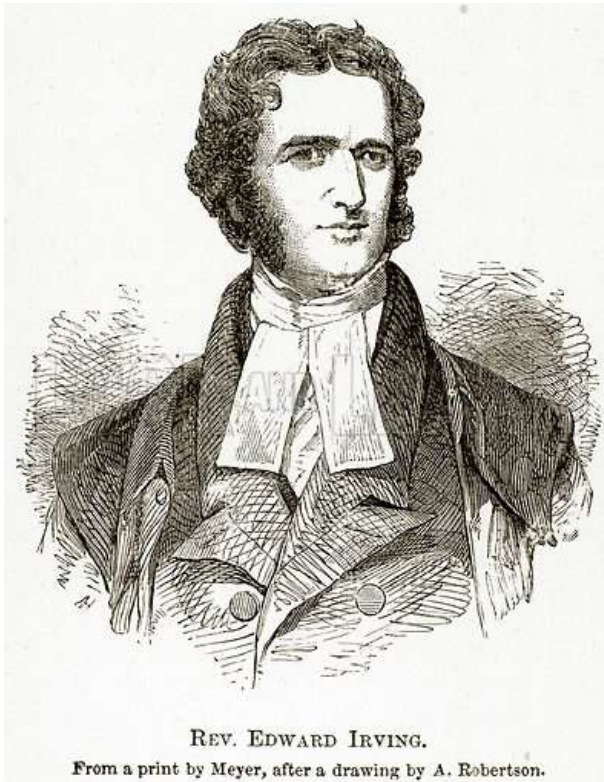
Baada ya siku chache, Henry Drummond alimwalika Wolff kwenye Hifadhi ya Albury, karibu na Guildford, huko Surrey, kuhudhuria kwenye mkutano mkuu ambao ungefanyika huko, miongoni mwa kundi lililochaguliwa la marafiki, juu ya unabii ambao haujatimizwa. Mashauriano yalidumu kwa wiki, wakati ambapo washauri waliishi pamoja chini ya paa la Drummond. Miongoni mwao walikuwa Dr. Macneil, Lord Mandeville (baadaye Duke wa Manchester), Lord Riley, Dodsworth, Dr. Marsh, Frere, Simons of Paul's Cray, Haldane Stuart, Cunningham wa Lainshaw, nk, Drummond, Irving, na Wolff. **Hapo walizungumzia utawala binafsi wa Kristo, na ukarabati wa wakati ujao wa dunia; urejesho na uongofu wa Wayahudi; na hukumu juu ya Kanisa la Kikristo kwa ukafiri wao na kutokuwa waaminifu; - kila mtu akizungumza maoni yake ya kipekee, na wote wakirejelea Wolff juu ya maandishi ya Kiebrania asilia.** Majadiliano haya yalichapishwa baadaye, na maoni ya kila moja yalitolewa chini ya majina ya uwongo: Wolff akatambulika kuwa "Josephus," Irving's "Athanasius," nk, nk.

Matokeo ya mikutano hii yalikuwa, kwamba wote wakawa na maoni kwamba mfumo wa kufasiri ulitimiza unabii, katika kisarufi, kihistoria, au, kama ilivyo kawaida, lakini si kwa usahihi kabisa, unaoitwa, maana halisi; na unabii ambao haujatimizwa kwa njia ya *kustaajibisha*, au ile inayoitwa kwa kawaida, namna ya kiroho, ni mfumo uliooza vibaya sana, na unapelekea kwenye ukafiri.

Tunaona katika mashauri haya mambo mengi yanayofanana na Millerites. Kuna kujitolea kwa usomaji halisi wa maandiko, uliosisitizwa sana na Wolff katika aya zinazofuata kwenye Luka 1:30-33, ambapo "Bwana Mungu atampa kiti cha enzi cha Daudi, baba yake. Naye atatawala juu ya nyumba ya Yakobo milele; na ufalme wake hautakuwa na mwisho." Wolff anaenda kinyume na mazoea ya wakati wake kwamba hili ni halisi, au "utawala binafsi"; Yesu atarudi kama mfalme - tofauti na wengi waliosema tayari "kiroho" anatawala. Wanabishana hapo juu kwamba unabii ambao haujatimizwa lazima ufasiriwe kwanza katika maana ya kihistoria/kisarufi, badala ya "phantomizing", au kiroho.

“Urejesho” wanaozungumzia ni “urejeshwaji”, kumaanisha kurejesha kanisa la zamani la mitume la karne za kwanza AD. Hii ni sawa na lengo la Muunganisho wa Kikristo, watangulizi wa Uadventista. Walichukulia Ukristo kwa ujumla umeanguka. Ni kwa sehemu kwa sababu ya ushawishi wa kikundi hiki ambapo Wolff anaanza kusisitiza ujio wa 2.

Cha kusikitisha ni kwamba ushirika huu ungeisha kwa shida nyingi, huku ukweli ukipotoshwa na makosa. Edward Irving alisogea kwa ujasiri kuelekea kurudisha asili ya kibinadamu ya Kristo, na alitangazwa kuwa mzushi na maoni yake yakazingatiwa na wengi kuwa ya kuchukiza. Lakini alifanya kosa lile lile ambalo wengi hufanya, kwamba Mungu Baba hana umbo, fundisho la Waanzilishi wa Kiadventista walishambuliwa kwa kunukuu Danieli 7 na maelezo ya Mungu kama “Mzee wa Siku” - kiumbe mwenye umbo, na nywele, mikono na miguu. Akizingatiwa kuwa na akili nzuri na mtu mcha Mungu sana, maisha ya Irving yangeishia kwenye msiba, na ni somo kubwa kwetu ambalo ningependa kutumia muda kidogo.

Edward Irving alikuwa na hakika kwamba karama za kiroho zingerudi, zikiwa zimekoma tu kwa sababu ya kutoamini na mafundisho mabaya - hii ilikuwa ni sehemu ya juhudi zake za “urejesho.” Tunajua kwamba hii ni kweli, karama za kiroho zilitolewa kwa watu wa Majilio; James White alisema walikandamizwa kupitia kanuni za imani, ambazo hazikumruhusu Roho Mtakatifu kushuka. Juzuu ya 3 ya spiritual Gifts ni pamoja na sehemu inayotetea imani ya Waadventista katika karama, kutoka ukurasa wa 9-31, kama watu wengi wa ulimwengu wa Kikristo wakati huo walidhani kwamba walikuwa wameishia katika enzi ya Mitume. Kwa sasa suala hili haliko wazi zaidi kuliko katikati ya miaka ya 1800, kutokana na kupanda sana kwa Upentekoste ambao unadai kwa harakati zake karama za kiroho.

Irving aliamini kwa moyo wake wote kwamba vipawa vinapaswa kutokea tena ikiwa vizuizi vitaondolewa kutoka kwenye njia ya Roho Mtakatifu. Laiti angekuwa mvumilivu... kwani mambo ya ajabu yalianza kutokea katika mkutano wake mwishoni mwa miaka ya 1820; kuna kwa lugha kulizuka, pamoja na unabii mkubwa na uandishi wa moja kwa moja - miaka 70 kabla ya kuzaliwa kwa Upentekoste wa kisasa huko Azusa. Irving, ambaye alihitaji uthibitisho fulani wa uhalali wa kitume wa kile alichokuwa akifanya, alijitolea kikamilifu kutetea mwonekano huu mpya kabisa wa “ndimi.” Kesi yake hatimaye ingepeleka na wazee wake kwenye Kanisa la Scotland, ambalo lilikemea maonyesho haya kama “udanganyifu” na “machafuko”. Katika upinzani wao wa kuponda “ndimi”, kanisa lile lingejitoa kwenye “kukoma”, kumaanisha kwamba karama za kiroho zilikoma pamoja na enzi ya mitume; madhehebu mengine mengi yaliathiriwa na matukio haya na pia kiakili yalikubaliana na “kukoma”. Kuweka “kuacha” katika waumini wake kungefanya iwe vigumu kwa wengi kukubali zawadi ya kinabii ya Ellen White.

Edward Irving angeanzisha kanisa jipya ambapo wale walio na “karama” waliwekwa wasimamizi, pamoja na Irving, ambaye hakuwahi kudhihirisha karama yoyote mwenyewe, kwa kujitiisha kwenye mamlaka ya “manabii” hawa, ambao aliwaona kuwa wamechaguliwa na Mungu. Angeishi miaka ya mwisho iliyobaki ya maisha yake akifanya kikamilifu

mapenzi na matakwa ya “manabii” hawa, ambayo yalimpeleka katika duru na mwisho - akionyesha uaminifu wake kabisa kwa milipuko yao na “kutabiri”, na hata wakati wengi walikiri walikuwa wakitengeneza aliendelea kuamini. Alitumaini udhihirisho wa karama ndani yake, na kwa utimilifu wa unabii fulani alioambiwa, ambao haukutokea kamwe. Alitumwa kwenye utume Uingereza kote, na, akiwa mgonjwa kutokana na ugonjwa wa kifua kikuu, akafa mwaka wa 1834. Akina Irvingite wangejipanga katika “Kanisa Katoliki la Mitume” na kujiona kuwa kanisa pekee la kweli ulimwenguni, na wao pia wangepitia polepole. kwenye giza. Kuna mengi ya kujifunza kutokana na kipindi hiki cha kuvunja moyo.

Akiendelea, Wolff anaonekana kuwa amebarikiwa na Mungu kwa kuwa na mke mwema, akisema “Wolff hataruhusu kudhihirisha mbele ya ulimwengu vipaji vikubwa vya vitendo na zawadi za kiakili za mke wake mpendwa, manufaa yake ya utendaji, uchaji Mungu wake, na upendo wake; na kwa hiyo anamalizia kuepusha hisia zake mwenyewe kwa kutosema zaidi juu ya kiumbe huyo wa mbinguni. Baada ya ndoa yake, Wolff alikubaliwa kuwa Mwingereza, mbele ya Nyumba za Mabwana na Wakuu.”

Wolff kisha akaondoka, pamoja na Reichardt, kuelekea Ujerumani, kukutana na mama yake na dada yake, ambaye hakuwa amewaona kwa miaka kumi na minane. Alikutana nao huko Dusselthal, mahali alipokuwa amechagua kukutana nao, kwa maana waliishi Munich. Mara Wolff alipomwona mama yake na dada yake, wote wawili walilia, na mama yake akasema, “Leo, nimekuzaa tena.” Wolff alikuwa na furaha isiyoelezeka ya kuhubiri Injili kwenye mkutano wa Kilutheri; mama yake na dada yake wakisikiliza mahubiri, kwani yule wa kwanza alisema, “Hakuna kitu kinachopaswa kumzuia kusikia mwanawe akihubiri, ingawa alikuwa Myahudi.” Alilia wakati wote alipokuwa akihubiri.

Wolff alikuwa ameondoka nyumbani akiwa na umri wa miaka 11, akisafiri kwanza kutoka kwa jamaa hadi jamaa, na kisha kutoka shule/monasteri hadi shule/wasomi binafsi. Alilipia masomo yake na safari zake kwa kufundisha Kiebrania. Kwa kweli sura ya kwanza ya maisha yake ni ya ajabu, ambayo nimeiruka kwa ajili ya wakati, lakini ikiwa msomaji angeelewa Ujerumani mwanzoni mwa karne ya 18 iliyoandikwa kwa

mtindo wa “picaresque”, mtu anaweza kusoma kitabu mwenyewe. Imejaa matukio kama vile kazi yake ya baadaye. “Kwa neema ya Mungu, mabishano yake yalikuwa muhimu katika kumgeuza dada yake,” lakini si mama yake inaonekana. Ingawa nilitafuta kitabu chote, sijui ni nini kilimpata babake Wolff.

Wolff sasa ni “mmishonari mwenye sifa katika Jumuiya ya London,” na anaanza safari yake inayofuata. Anapita huko Gibraltar kabla ya kwenda mashariki, na anaandika wito ufuatao wenye nguvu kwa Wayahudi huko:

NDUGU WAPENDWA, - Miaka saba imepita tangu nilipokuwa mara ya kwanza mahali hapa, nikiwahubirieni habari za wokovu wa Yesu wa Nazareti. Nimepata ukweli kidogo tu kati yenu. Walio na elimu zaidi miongoni mwenu wameitwa kujibu, lakini hawakuweza kufanya hivyo kwa sababu, kwa maana ukweli wa Injili uko wazi sana hivi kwamba hauwezi kufichwa na elimu ya kisasa, ama ya marabi au ya wanafalsafa.

“Ninyi, Wayahudi wa Gibraltari, mlikuwa wa kwanza miongoni mwao ambao nilianza kazi yangu ya umishonari; na kama sikusadikishwa, kwa neema ya Bwana, kwamba neno la Yesu Kristo ni nyundo ipigayo mawe vipande-vipande, ningevunjika moyo wakati huo, kwani ninyi hamkupyenyeke kama mwamba wa Gibraltar; lakini upendo wa Kristo ulinilazimisha, na ugumu wa moyo wako, na upofu wako, ulinishawishi zaidi juu ya umuhimu wa kuwahubiria ndugu zetu Injili ya Kristo, ambayo nimepata kwa nafsi yangu mwenyewe, furaha, uhuru, na wingi wa amani. Nilikwenda Misri mara nne, kutoka huko mara mbili kupitia jangwa la Arabia; miguu yangu ilisimama juu ya Mlima Sinai, Mlima Sayuni, na Kalvari; na kutoka huko nikaenda Mesopotamia na Uajemi; na mara nyingi, katika njaa na kiu, na katikati ya mateso niliyopata katika safari zangu, niliwathibitishia Wayahudi kwamba Yesu alikuwa yule uzao wa Ibrahimu ambaye katika yeye mataifa yote ya dunia yangebarikiwa: kwamba Yesu wa Nazareti alikuwa Shilo huyo, aliyekuja baada ya kuondoka kwa fimbo ya enzi ya Yuda; ya kwamba Yesu alikuwa Nabii aliyeahidiwa, kama Musa: kwani alikataliwa kama Musa; Alikuwa mwombezi kama Musa; Alifanya ishara na maajabu kama Musa; na kwa kuwa ni mfano halisi wa

Mungu asiyeonekana, alimwona Baba yake uso kwa uso kama Musa; Alitangaza agano na sheria kama Musa; Aliteswa kama Musa.

Nikitembea juu ya Sayuni, nilithibitisha kwa watoto halisi wa Sayuni kwamba Yesu alikuwa Mwana wa Bikira - huyo Imanueli, ambaye alikuwa patakatifu na mwamba wa kukwaza kwa nyumba zote mbili za Israeli. Kwa Wayahudi wa Yerusalemu, kwenye ukuta uliobomolewa wa Hekalu lao la kale, nilithibitisha kwamba Yesu ndiye yule Shina la Yese, ambaye Roho wa Bwana alikaa juu yake, roho ya hekima na ufahamu, roho ya shauri na nguvu, roho ya maarifa, na kumcha Bwana. Nikitembea na Wayahudi juu ya Mlima wa Mizeituni, niliwathibitishia kwamba Yesu ndiye Mtoto aliyezaliwa kwetu, na yule mwana tuliyepewa, ambaye jina lake ni Mshauri wa ajabu! Mungu mwenye nguvu! Baba wa Milele! Mfalme wa Amani! Nami, nikienda pamoja na Wayahudi wa Yerusalemu kuelekea Bethlehemu, niliwathibitishia ya kwamba Yesu, aliyezaliwa Bethlehemu, lazima awe ndiye yule mtu ambaye imesemwa hivi: 'Lakini wewe, Bethlehemu Efrata, ingawa wewe ni mdogo miongoni mwa maelfu ya watu. Yuda, lakini kutoka kwako wewe atanitokea, yeye atakayekuwa mtawala katika Israeli, ambaye matokeo yake yamekuwa tangu zamani za kale, tangu milele.' Na katika habari ya Yeremia, niliwakumbusha maneno ya nabii huyo. kwamba Mtiwa-Mafuta wa Bwana alinaswa katika mashimo yao, yaani, alipokelewa na watu wa Mataifa, ambao Wayahudi walisema juu yao, "Chini ya uvuli wake tutaishi kati ya mataifa." (Maombolezo 4:20) Nami mchana na usiku nilijaribu lithibitishie taifa lako kwamba Yesu wa Nazareti ndiye aliyechukua huzuni yetu, na kubeba huzuni zetu, na aliyetolewa gerezani na hukumu. Na kwenye kaburi la Hagai, niliwathibitishia, ya kwamba Yesu alikuwa ni ile shauku ya mataifa iliyotabiriwa katika nabii yule yule. Na ijapokuwa hivyo nililazimika kuwakumbusha ndugu zangu Wayahudi juu ya hatia na uhalifu wao, katika kuidhinisha kitendo cha mauaji ya babu zetu, sikuwaacha wanyonge; kwa maana, kwenye kaburi la Zekaria, niliwaonyesha, kwamba 'Bwana atawamiminia wenyeji wa Yerusalemu roho ya neema na dua, nao watamtazama Yeye waliyemchoma na kuomboleza.'

"Wanaume na Ndugu wa Gibraltar! – Mwamini Yesu Kristo, na utakuwa na ushuhuda bila wewe, ambapo maelfu ya ushahidi

umekubaliana, na utakuwa na ushuhuda ndani yako, ambao vile vile umethibitishwa na uzoefu wa maelfu ya watu. Utaona, utajua, utafurahia ukweli; na utapata kwamba katika dhiki yako, taabu, na majaribu, neema ya Bwana Yesu Kristo itafanywa kamilifu katika udhaifu wako, na nguvu za Kristo zitakaa juu yako. Mtabarikiwa katika kuingia kwenu, na mtabarikiwa katika kutoka kwenu, na mtasimama imara katika uhuru ambao Kristo ametuweka huru nao. Mwaminini Yesu Kristo, na Bwana atawathibitisha ninyi, Wayahudi wa Gibraltar, watu watakatifu kwake; na Bwana atakufanya ninyi, Wayahudi wa Gibraltar, kuwa kichwa, wala si mkia; nawe utakuwa juu, wala hutakuwa chini.

“Lakini ninyi, Wayahudi wa Gibraltar, matajiri kwa maskini, ikiwa hamtaki kuitii sauti ya Bwana, Mungu wenu, na kuikataa Injili ya Kristo, basi jihadharini, zisiwapate laana hizi zote na kuwapata; Utalaaniwa mjini, utalaaniwa na mashambani; na kikapu chako kitalaaniwa, na bakuli lako; utalaaniwa uzao wa tumbo lako, na uzao wa nchi yako; utalaaniwa uingiapo, nawe utalaaniwa utokapo. Naye Bwana atakuletea laana, na dhiki, na karipio.

“Laiti ningesema kwa udhamiri, kwamba nawatumainia ninyi mambo yaliyo mema, enyi Wayahudi wa Gibraltar; lakini siwezi kutumaini. Nachelea kwamba mtakataa mawaidha yangu; utalidharau ombi hili la ndugu yako; mtaendelea kujisifu kwamba ninyi ni wana wa Ibrahimu, bila kuwa na imani ya Ibrahimu; utaendelea kujivunia hekima yako ya Talmudi; utaendelea kuridhika katika kuwa na hali nzuri katika mambo ya muda; lakini nimefanya wajibu wangu. Na natoa tena mbingu na dunia kushuhudia, kwamba kuna jina moja tu lililotolewa mbinguni na duniani ambalo mwanadamu anaweza kuokolewa kwalo, na hili ni jina la Yesu Kristo. Ikiwa unakataa mawaidha yangu, sina hatia ya damu yako; na Bwana akaniokoa na hatia ya damu, kwa maana nimewaonya. Basi semeni, ‘Abarikiwe yeye ajaye kwa jina la Bwana; Hosana kwa Bwana juu mbinguni.’ Na kisha Wasio Wayahudi, waamini wa kweli katika Kristo, watafurahi pamoja na wazao wa watu wake wa kale, wanaokaa Gibraltar.

“Joseph Wolff, Mmishenari kwa Wayahudi huko Palestina.”

Hii ni ushauri wa kugusa moyo, lakini kwa mtazamo wa nyuma ninahisi kuwa umechoshwa na msiba kwa kuwa hauwezi lakini kukataliwa. Kwa nini? Wolff anazungumza sana juu ya baraka na laana za Kumbukumbu la Torati 28, lakini haongezi kwa nini baraka na laana hizo hutokea. “BWANA atakuweka kuwa taifa takatifu kwake, kama alivyokuapia, utakaposhika maagizo ya BWANA, Mungu wako, na kwenda katika njia zake; “BWANA atakufanya kuwa kichwa, wala si mkia; nawe utakuwa juu tu, wala hutakuwa chini; utakapoyasikiza maagizo ya Bwana, Mungu wako, nikuagizayo hivi leo, kuyaangalia na kuyafanya; wala usiache neno lo lote kati ya maneno nikuagizayo leo, kwenda mkono wa kuume; au upande wa kushoto, ili kufuata miungu mingine ili kuitumikia.” Kumb 28:9,13-14. Bila shaka, mtu anahitaji imani ya Yesu ili kuzishika amri katika roho na kweli, ambazo Abrahamu alikuwa nazo, akifanywa kuwa mwenye haki kwa imani; lakini mtu hawezi kufanywa kuwa mwenye haki, ikiwa mtu anapuuza kile anachohitaji kuwa mwenye haki - sheria. Nina hakika kwamba Wolff hawezi kamwe kujiona kuwa mpinga sheria, mtu ambaye anaamini kwamba tumeachiliwa kutoka kwenye wajibu wa sheria ya maadili, lakini bado anaathiriwa na ugawaji wa Augustine na amechanganyikiwa juu ya sheria gani imebadilika na kwa nini imebadilika. Je, ni kwa jinsi gani Myahudi aliyeeelimishwa mwaminifu aiache Sabato yake kwa ajili ya Sabato ya Konstantino? Haingekuwa hadi 1888 na Maagano kwamba suala hili lingeshughulikiwa kikamilifu zaidi. Tafadhali tazama kitabu cha Mchungaji Paul Penno [“Calvary at Sinai”](#).

Cha kufurahisha, bado sijasoma hoja hii kuhusu kuvunja amri zinazotumiwa na Wayahudi dhidi ya Wolff kwenye kitabu. Lakini hoja nyingine inakuja, na ni sawa kabisa na Myahudi Yahiel, ambaye Wolff alijadiliana naye hapo awali. Myahudi aitwaye Jonas, akiitikia ombi la Wolff, anakuja kwa Wolff na kunukuu Kumbukumbu la Torati 13: 1-3, “Na tufuate Miungu mingine ... nabii huyo atauawa.” Soma kwa makini kile kinachosemwa, na ni nini jibu la Wolff kwake.

“Sasa umekuja kati yetu,” Jona akalia, “na unatuambia, ‘**Na tufuate miungu mitatu,**’ na kwa hiyo unastahili kuuawa!” Wolff alijibu, “Nionyeshe kwamba ninaamini katika miungu watatu.” Jonas akajibu, “Unamwamini Baba, Mwana, na Roho Mtakatifu.” Wolff akajibu, “Je, Musa hasemi ‘Je, yeye si Baba yako?’ wala Daudi

hatuambii kwamba Bwana anasema, ‘Wewe ni Mwanangu, mimi leo nimekuzaa;’ wala Isaya hasemi, ‘Walimkasirisha Roho yake takatifu?’” **Wolff mara nyingi alikutana na hoja hii kutoka kwa Wayahudi.**

Jonas kisha akaachana, na kusema, “Afadhali nilishtushwa na tangazo moja katika ushauri wako, na nikafikiri, kwa msukumo wa kwanza, kwamba lazima uwe mtu mtakatifu, kwa sababu ulitupa kuelewa kwamba ulitembea juu ya Mlima Sayuni; lakini nilipata ahueni baada ya kusoma kifungu kifuatacho, ambacho nakusihi sasa ukisome kwa sauti, Maombolezo mst.18, na mara moja nikajua kwamba unajibu maelezo hayo. Kisome kwa sauti!” Kisha Wolff akasoma, kwa sauti kuu, “Sayuni ni ukiwa, mbweha hutembea juu yake!” “Hapo!” akasema kwa mshangao, “angalau umetimiza unabii huu! Lakini,” aliongeza, “wewe ni mtu wa maelezo mengine, ambayo pia yametajwa katika Maandiko Matakatifu, kwa sababu unatupa sisi kuelewa kwamba umesafiri sana hapa duniani. Soma katika Ayubu 1:6, ‘Ikawa, siku moja ambayo hao wana wa Mungu walikwenda kujihudhurisha mbele za Bwana, Shetani naye akaenda kati yao. Bwana akamwambia Shetani, Umetoka wapi wewe? Ndipo Shetani akamjibu Bwana, na kusema, Natoka katika kuzunguka-zunguka duniani, na katika kutembea huku na huku ndani yake.’” **Wolff alijibu yote kwa kicheko cha moyo.**

Kwanza tambua kwamba ufunguo wa kutunza umoja wa Mungu Baba huku ukiuhifadhi uungu wa Kristo Mwana upo katika uhusiano wa Baba na Mwana, na kuzaliwa kwa Kristo katika umilele – si kwa kusema kwamba “Sikia, Israeli, Yehova Mungu wetu ni mmoja. Yehova” (YLT) humaanisha Yehova mmoja katika kusudi linalofanyizwa na watatu, kama katika familia moja. Kwa hivyo kwa maana hiyo, jibu la Wolff, ingawa si kamilifu, bado ni bora kuliko jibu la utatu la Uadventista wa kisasa, ambalo linaamini kwamba Yesu hakuwa amezaliwa katika kuwepo kwake kabla. “Je, Musa hasemi, ‘Yeye si Baba yako? wala Daudi hatuambii kwamba Bwana asema, ‘Wewe ni Mwanangu, mimi leo nimekuzaa...’”

Yehova ni mmoja, Baba; na Yehova ana Mwana mzaliwa, ambaye alikuwa Mwana wa pekee wa kweli hata kabla ya Lusifa kuanguka. Kristo hakuwa mungu sambamba ambaye alifanyika Mwana ili kuokoa ulimwengu,

akiigiza jukumu (yaani kusema uwongo). Na Yehova ana Roho, inayoshuka kupitia kwa mwana-kondoo (Ufu 22:1), kwenda kwenye ulimwengu wote uliombwa ili kuweka vitu vyote katika amani kamili, upatano, utaratibu, ushirika na upendo.

“Wolff mara nyingi alikutana na hoja hii kutoka kwa Wayahudi” - wakati mwingine tunapokutana na kitu mara nyingi, Mungu anataka tufikirie juu yake, kinaweza kuwa cha muhimu. Ona pia kwamba Wolff “alijibu yote kwa kicheko cha moyo,” ambacho mapema katika kitabu alisema hakuwahi kufanya: “Wolff, ambaye hakuwahi kucheka chochote ambacho aliambiwa kwa uzito.” Myahudi huyu, Jonas, alikuwa mzito katika hasira yake, na Wolff bila kujua anasaliti kutokuwa na hakika kwake juu ya jambo hili kwa kujibu kwa kicheko hiki na kushiriki nasi msomaji. Ninanukuu tukio la kupendeza ambalo mwanzilishi wa Kanisa letu alikuwa nalo:

Alipoulizwa juu ya fundisho la Utatu Mzee Loughborough alisema: “Kuna pingamizi nyingi ambazo tunaweza kuzihimiza, lakini kwa sababu ya nafasi yetu ndogo tutazipunguza hadi tatu zifuatazo: 1. Ni kinyume na akili ya kawaida. 2. Ni kinyume cha sheria. 3. Asili yake ni ya kipagani na ya ajabu... Badala ya kutuelekeza kwenye Maandiko kwa ajili ya uthibitisho wa utatu, tunaelekezwa kwenye sehemu tatu ya Waajemi, kwa madai kwamba ‘kwa hili walikusudia kufundisha wazo la Utatu, na ikiwa walikuwa na fundisho la Utatu, lazima walilipokea kwa mapokeo kutoka kwa watu wa Mungu. Lakini haya yote yamedhaaniwa, kwa maana kusema kweli kanisa la Wayahudi halikuwa na fundisho kama hilo. Anasema Mr. Summerbell; **Rafiki yangu mmoja ambaye alikuwepo katika sinagogi la New York, alimwomba Rabi maelezo ya neno ‘elohim.’ Kasisi mmoja wa Utatu aliyesimama karibu, alijibu, ‘Kwani, hilo linarejelea nafsi tatu katika Utatu,’ Myahudi mmoja alipojitokeza na kusema kwamba hapaswi kutaja neno hilo tena, au wangelazimika kumshurutisha atoke nje ya nyumba; kwa maana haikuruhusiwa kutaja jina la mungu yeyote wa ajabu katika sinagogi.” (Review & Herald, Nov. 5, 1861)**

Wayahudi daima wamemwelewa Elohim, wanapomtaja Mungu, kama wingi wa ukuu. Kutoka 7:1 inasema: “BWANA akamwambia Musa, Nimekufanya kuwa mungu [Elohim] kwa Farao; na Haruni ndugu yako atakuwa nabii wako.” Neno la “mungu” hapa ni “elohim”. “Musa, nimekuweka kuwa mungu kwa Farao.” Kwa hakika haimaanishi kwamba Musa alikuwa miungu mingi kwa Farao, wala haimaanishi kwamba Musa amekuwa zaidi ya mtu mmoja.

Rafiki yangu Msabato alikwenda kusoma katika shule iliyoanzishwa na Wayahudi, Chuo Kikuu cha Brandeis, ili aweze kushika Sabato kwa usalama. Karibu nusu ya wanafunzi huko ni Wayahudi, naye anaeleza jinsi alivyokuwa na mazungumzo yaleyale huko. Ninanukuu kutoka kwenye ushuhuda wa Obert Merchant, uliochapishwa mwaka wa 2012.

(<http://maranathamedia.com/article/view/the-knowledge-of-god-my-journey>)

Kwa saa chache zilizofuata, mimi na mwanafunzi mwenzangu Myahudi tulilinganisha na kutofautisha uzoefu wetu wa kidini. Nilijifunza kwamba mara nyingi alihisi kushinikizwa kuidharau Sabato--hasa akiwa karibu na Wayahudi wengine. Nilishiriki naye kwamba moja ya sababu zangu za msingi za kuhudhuria chuo kikuu hiki mahususi ilikuwa ili nisishughulike na migogoro kuhusu Sabato. Hakuwa amewahi kusikia kuhusu vuguvugu la Waadventista Wasabato na alisikiliza kwa makini nilipokuwa nikieleza historia na mafundisho ya kipekee ya kanisa. Mwishowe, aliridhika kuniita Myahudi anayemwamini Yesu. Alinishukuru kwa kusimama kwenye nilichokiamini na kumtia moyo kufanya hivyo. Niliweza kuhisi hisia ya kiburi ikiongezeka ndani yangu kwa “kushuhudia” kwa kijana huyu. Alikuwa na msisimko wa kweli na watu wengine waliporudi kutoka kwenye safari yao ya ununuzi, hakuweza kungoja kushiriki kile alichojifunza.

“Huyu hapa Mkristo anayeshika Sabato!”, alisema kwa mshangao. Kiburi changu pamoja na msisimko wake ulithibitika kuwa wa muda mfupi.

“Ah, anaweza kushiriki Sabato yetu, lakini ana miungu watatu na tunaye mmoja”, alijibu kijana mwingine huku akiingiza pakiti yake mpya ya vinywaji vyenye kileo sita kwenye jokofu.

“Hapana, sinayo.” Nilisema huku kiburi changu kikitoa nafasi kwa hisia sawa na aibu.

“Bila shaka unayo,” alisema. “...Mungu Baba, Mungu Mwana, na Mungu Roho Mtakatifu”.

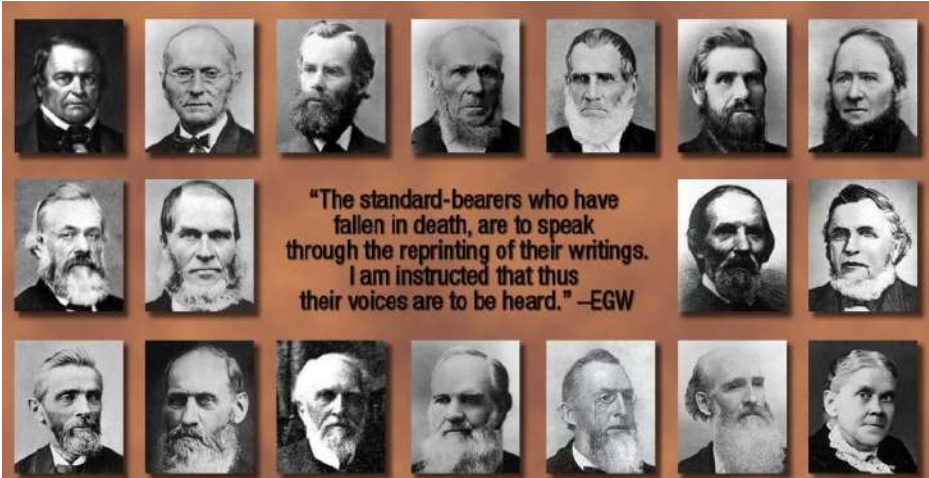
Nilisikitishwa sana na shutuma hii ya ushirikina. Kwa wiki kadhaa mashtaka yaliniandama. Nilijua haikuwa kweli lakini sikuwa na maelezo ya kutoa. Katika akili yangu, niliamua kutaja majina. “Je, Myahudi aliyevunja Sabato na mlevi angejua nini kuhusu Ukristo hata hivyo?”

Katika miezi iliyofuata, nilitumia miezi mingi kujaribu kupata maana kutoka kwenye dhana ambayo nilipaswa kukubali ilikuwa imenichanganya kila wakati: inakuwaje kwamba mungu anaweza kuwa watatu na mmoja kwa wakati mmoja na asiwe miungu watatu? Niliposoma kazi za waandishi wengi wa kisasa, ilikuwa rahisi kuona kwamba sikuwa peke yangu niliyeshikwa na mkanganyiko wa kimafundisho kuhusu utu wa Mungu na Kristo. Nilifikiri kwamba hiyo ndiyo sababu sikuwa na furaha ya kuishi kwa ushindi.

Ilipoonekana kwamba hakuna mtu ambaye angeweza kunisaidia, safari yangu ilinirudisha kwenye maandishi ya waasisi wa Waadventista. Nilisoma kadiri nilivyoweza kupata na nilishukuru kupata maktaba kubwa ya fasihi ya kielektroniki kupitia Mtandao pamoja na uteuzi mpana wa nyenzo za kusoma kutoka kwenye maktaba binafsi ya mzazi wangu.

Kwa hiyo tunaona kwamba mambo mengi yanabadilika, lakini tatizo hili linaendelea. Pia niliona inapendeza kwamba Merchant anaunganisha suala hili na kutokupitia “furaha ya kuishi kwa ushindi.” Ninahisi kwangu kwamba katika kanisa hatuwezi kupata usawaziko sahihi kati ya viwango vya Kikristo na upendo unaoheshimu uhuru wa dhamiri. Lakini kunaweza kuwa na sababu nyingi za hii. Bila kujali, simlaumu Wolff kwa hili, hadhi yake kama mmisionari anayetambulika wa Dola ya Uingereza ilifanya iwe rahisi kufanya kazi hiyo kubwa katika nchi za mashariki; hadhi ambayo angeweza kuipoteza ikiwa angeenda mbali sana nje ya uhalisia - na Wolff tayari alikuwa asiye wa kawaida. Kwa hiyo, inaweza kuwa ni majaliwa ya

Mungu; Kazi ya Wolff inaweza kweli kuwa zaidi kwa watu wa mataifa; kazi kwa Wayahudi inaonekana kwangu kuhitaji kufanywa kwa mafundisho yaliyokaribia kuwa makamilifu, kazi ambayo Mungu ameiacha hadi mwisho kabisa wa wakati ambapo watu wake wanakuja kwa utimilifu wa ufahamu.

Licha ya kukataliwa kwa watu wake, Wolff alikuwa na upendo mkubwa na alijali kuwasaidia Wayahudi katika kila fursa, ambayo tutaona katika kifungu kinachofuata. Wolff alikuwa amesafiri kwa meli hadi Uturuki, na Milki ya Ottoman wakati huu, 1827-1828, ilikuwa katika hali mbaya. Wolff katika kifungu hiki kinachofuata yuko karibu na Athene, na yuko katikati ya Vita vya Uhuru vya Ugiriki. Ugiriki itapata uhuru mnamo 1832, ikiwa kabila dogo la kwanza kupata uhuru, na kutia moyo vuguvugu zingine za utaifa, haswa zile zilizo chini ya udhibiti wa Milki ya Ottoman - Waserbia, Waalbania, Wabulgaria, Waromania, na Waarmenia wote baadaye wangepigana na kupata uhuru wao. Hii inaweza pia kuwa iliongoza Uzayuni na hisia za Wayahudi kwa hali yao wenyewe.

Athene wakati huo ilikuwa mikononi mwa Waturuki, na imezingirwa na Wagiriki. Egina ilijaa Kiingereza, Kifaransa, Kiitaliano, na Polandi. Miongoni mwa Waingereza walikuwepo, Kapteni Felix na Lord Prudhoe. Wolff alisambaza Agano Jipya na Trakti kati ya Wagiriki, na akaandika barua kwenye Serikali ya Ugiriki, akitaka waeneze uhuru huo, ambao wao wenyewe sasa

waliufurahia, kwa Wayahudi, na wasiwatese. Barua hii ilivutia usikivu wa kila mjumbe wa Serikali, hivi kwamba Prince Mavrokordatos, na Monseur Spiridon Trikoupis, ambaye sasa ni Balozi wa London, walimwita Wolff, na kuzungumza naye juu ya mada ya utume wake...

Wale wa Uingereza, ambao huona ukuhani wa Kigiriki kama kundi la watu wajinga na washirikina, wanapaswa kufahamishwa kwamba wengi wao wamepata elimu yao, si tu chini ya mwananchi wao mkuu - Korais [Adamantios Korais, Encyclopedia Britannica anasisitiza kwamba “mvuto wake juu ya lugha ya kisasa ya Kigiriki na tamaduni imelinganishwa na ile ya Dante kwa Kiitaliano na Martin Luther kwa Kijerumani.”], ambaye aliishi Paris, na ambaye anasifika kama mwanafalsafa, mwanahistoria, na mwanasarufi – lakini pia amesoma katika Vyuo Vikuu vya Gottingen na Heidelberg.

Wolff alipokelewa kwa ukarimu sana hivi kwamba hakulazimika kutumia hata senti moja katika nyumba za kahawa au hoteli huko Egina; na hakuwahi kupata hata pointi moja kutoka kwa yeyote wa Wayunani kwa kuwa alizaliwa na wazazi wa Kiyahudi; na ana hakika kwamba Wagiriki wana uwezo wa kilimo cha juu zaidi cha maadili na kisayansi, hivyo anatumaini kwamba Mgiriki siku moja atapanda tena kiti cha enzi cha Byzantium; na kwamba Mturuki mvivu, mzito, mkatili, na mshenzi, aliyejawa na uasherati wote iwezekanavyo, atafukuzwa kutoka Ulaya. Kwani hata Khat-Sherif wa walevi, Sultani, Abdul-Medjid, wala mkusanyiko wa Carbonari wa Kiitaliano, na Jacobins wa Kifaransa, au Wasoshalisti wa Kiingereza, hawataweza kamwe kuleta uhai katika mwili wa Waturuki. **Umhammad umeanzishwa kwa upanga, na Umhammad lazima uangamie kwa upanga. Ukristo, katika hali yake ya ulemavu zaidi, ni bora kuliko Umhammad katika hali yake iliyoelimika zaidi.**

Inatosha kwao! Jambo moja lazima, hata hivyo, kuzingatiwa. Haki lazima itendeke hata kwa Waturuki. Wolff kamwe hakupokea tusi hata moja kutoka kwao zaidi ya Wagiriki, au kutoka kwa taifa lingine lolote la Mashariki, kwa kuwa aliwahi kuwa wa ushawishi wa Kiyahudi.

Nilijumuisha hii ili kuonyesha ubaguzi uliokuwepo wakati huo, sio kutufikiria kuwa tumeelimika zaidi, lakini kutambua kwamba ubaguzi ni asili ya wanadamu walioanguka. Ni lazima tukumbuke kwamba utumwa uliharamishwa tu na Milki ya Uingereza mwaka wa 1833, kwamba eugenics bado iko kwenye upeo wa macho, na kwamba vita na ukosefu wa utulivu viko kila mahali, ambayo kwa kawaida husababisha ubaguzi na chuki. Wolff ana nia ya wazi zaidi kuliko mtu wa kawaida, lakini bado ana upendeleo wake. Wolff anatetea ukuhani wa Kigiriki dhidi ya Waingereza, ingawa kwa kufanya hivyo anamshutumu Mturuki, wakati mwishowe anakiri kwamba Mturuki pia hakuwahi kumtukana kwa damu yake ya Kiyahudi.

Ni nini kinachoweza “kuleta uhai katika mwili wa Waturuki?” Kwangu mimi jibu linaweza tu kuwa injili safi, iliyounganishwa na ufahamu kamili wa sheria, ikiwa ni pamoja na sheria za Biblia zilizowekwa na Waislamu, kama vile kutokula nyama ya nguruwe au kunywa pombe - na toba na kuomba msamaha kwa niaba ya Ukristo. Uislamu kwa mafundisho yetu ya makosa na kumwakilisha vibaya Bwana na Mwokozi Yesu Kristo. Mtazamo wa majivuno, mtakatifu kuliko wewe kwamba sisi tuko sahihi na wewe umekosea hautawashinda kamwe. Na ingawa ninakubali kwamba Umuhammad utaangamia kwa upanga, nadhani hii haitakuwa ya kipekee kwake - kwani karibu miundo yote ya mamlaka katika ulimwengu huu imejengwa kwa nguvu, upotoshaji, ukandamizaji, na dhuluma; kwa hiyo wao pia, ikiwa ni taifa, ukuhani, au shirika, wataangamia kwa namna fulani ya upanga wa kimwili - isipokuwa waokolewe kwanza kwa upanga wa Mungu, Neno Lake la roho na kweli.

Mwisho, je kauli hii ni kweli? “Ukristo, katika hali yake ya ulemavu zaidi, ni bora kuliko Umuhammad katika hali yake iliyoelimika zaidi.” Joseph Wolff hajapata fursa ya kuona ni kwa kiasi gani Ukristo ungeweza kuanguka - nashangaa angesema nini sasa kama angeona kina kichafu cha Ukristo kilichogubikwa na imani ya Darwin na uhedonism. Tunajua kwamba Mungu asema kwamba Babiloni, ambao ni Ukristo wa uasi-imani, “umeanguka, umeanguka, umekuwa maskani ya mashetani, na ngome ya kila roho mchafu, na ngome ya kila ndege mchafu mwenye kuchukiza.” Ufunuo 18:2. Mashetani wanaishi katika Ukristo ulioanguka, sio Uislamu ulioanguka - na “mataifa yamelewa mvinyo ya ghadhabu ya

uasherati wake [wa Babeli],” sio Uislamu. Kuna nguvu ambayo Shetani anayo juu ya watu ambao wamemjua Kristo na kumkataa ambayo hana juu ya wale ambao hawajawahi kupata nafasi ya kumjua Kristo. Nafikiria Mathayo 12:43-45

43 Pepo mchafu akimtoka mtu, hupitia mahali pasipo maji akitafuta mahali pa kupumzika, asipate. 44 Ndipo husema, Nitarudi nyumbani kwangu nilikotoka; na ajapo anaikuta tupu, imefagiwa na kupambwa. 45 Kisha huenda na kuchukua pamoja naye pepo wengine saba waovu kuliko yeye mwenyewe, nao huingia na kukaa humo; na mtu huyo hali yake ya mwisho huwa mbaya kuliko ya kwanza. Ndivyo itakavyokuwa kwa kizazi hiki kiovu.

Hiyo ndiyo hali ya Ukristo ulioanguka, ambayo kwa hakika ni mbaya zaidi kuliko dini ambazo hazijamjua Kristo. Ni nani anayeeneza ukosefu wa adili katika muziki na sinema ulimwenguni pote? Je, makampuni ya nani yanawakandamiza maskini? Majeshi ya nani yanatisha mataifa? Huduma za kijasusi za nani zinaangusha serikali? Ni itikadi na falsafa za nani zinazochanganya na kudhoofisha ustaarabu na utaratibu? Je, si wale wanaodai kuwa Wakristo, walioasi, na waasi-imani? Kwa hivyo sikubaliani kwa heshima na Wolff juu ya hatua hii. Hakuna kitu kibaya zaidi kuliko Ukristo uliopotoka.

Mgogoro katika Safari na Matukio ya Wolff ya 1861

(Sura ya 16 ya Maandishi ya 1861)

Mpendwa msomaji, tumefikia sehemu ambayo nilikuonya hapo mwanzo - wakati nilipogundua kulikuwa na kasoro fulani katika kusimulia hadithi ya Wolff. Kumbuka kwamba hiki ni kitabu, Travels and Adventures cha Mchungaji Joseph Wolff, D.D., LL.D, kilichapishwa mwaka wa 1861, na kiliamriwa na Wolff kwa marafiki zake. Wolff hakika alitumia barua na majarida yake, lakini bado ni kitabu cha mzee anayeangalia maisha yake - na hii daima huongeza ugumu wa kumbukumbu na mabadiliko yanayoweza kutokea katika nafasi ya mafundisho. Ilikuwa ni wakati huu

kwamba nilijua kwamba ningelazimika kusoma kitabu kingine ikiwa ningetaka kupata msimamo wake wa awali wa mafundisho:

Walisafiri kutoka Navarin [Navarino, au Pylos, Ugiriki], na, wakipita kuelekea Cephalonia [Kisiwa kikubwa zaidi cha Ionian], meli ikavunjwa vipande-vipande kwenye miamba; lakini Wolff, wenzake, na wafanyakazi, walijiokoa katika mashua; na hivyo walifika katika hali duni sana katika bandari ya Cephalonia, ambapo, mara baada ya kuwasili kwao, mtu mkuu zaidi, ambaye si Uingereza tu, bali mataifa yote yamemwona kwa karne nyingi - mtu ambaye umaarufu wake unasikika kutoka Uingereza hadi Bokhara, na kwenye kuta za Uchina - alijidhihirisha ufukweni, akiwa na macho na mabega yenye mshtuko, na macho ya kuangaza moto, na uso wa kupendeza. Mtu huyu wakati huo alikuwa Kanali Charles James Napier, baadaye Jenerali Sir Charles James Napier. Kwa hiyo, tena, afisa wa Uingereza alionekana wakati ambapo Joseph Wolff alikuwa katika dhiki kubwa zaidi.

Jambo la kwanza ambalo mtu huyo wa ajabu alisema, lilikuwa, "Ninamfahamu dada-mkwe wako, Bibi Catherine Long, vizuri sana. Ni mmoja wa wanawake warembo zaidi niliowahi kuwaona." Hii ilisemwa na Wolff kupitia Parlatorio, kama inavyoitwa, yaani, chuma cha Lazzaretto, ambacho wageni wote wapya huwekwa kabla ya kuruhusiwa kwenda pwani. **Kisha akaongeza, "Sasa Wolff, ninakujua wewe, pia, vizuri sana. Ninajua kwamba unahubiri kwamba ulimwengu utafikia mwisho katika mwaka wa 1845. Inawasaidia ipasavyo!"**

Napier alifanya makosa hapa. Haikuwa 1845 ambayo Wolff alifikiria kuwa tarehe ya mabadiliko makubwa, 1847; na kile alichokiwazia, hakikuwa uharibifu wa ulimwengu, bali ukarabati wake, na urejesho wa Wayahudi, wakati wa kuja kwake Masihi katika utukufu.

Lakini hapa, na izingatiwe, kwamba Wolff kwa muda mrefu ameacha kujaribu kupanga tarehe ya kutimizwa kwa unabii ambao haujatimizwa; na hizi ndizo sababu zake za kufanya hivyo:-

Kwanza, ana ugumu wa kurekebisha wakati kutoka hadi sasa. **Pili, ameacha kabisa kuzingatia siku 1260 kama miaka mingi, lakini anaamini kuwa siku halisi. Tatu, Mpinga Kristo bado hajaja.** Na, maadamu Mpinga Kristo, au Mtu wa Dhambi, bado hajaja, maneno ya Bwana wetu, katika kitabu cha kwanza cha Matendo, yangali katika nguvu zake kamili, yaani, “Za nyakati na majira hakuna ajuaye.” **Na Wolff anajuta sana kwamba aliwahi kuanguka katika makosa yaliyorejelewa hapa.**

Sir Charles Napier angekuwa rafiki mkubwa wa Wolff, na kumtania Wolff maisha yake yote kuhusu kupanga kwake tarehe ya mwisho wa dunia. Kwa mfano, katika barua nyingine alianza: “Nabii wangu mpendwa (namaanisha Nabii wa Uongo, ambaye alijaribu kuua ulimwengu kabla ya saa yake), jina lako ni kuu, na linaenea ulimwenguni pote...” Inadhihaki hivi ndivyo nadhani ilimfanya Wolff, nadhani kwa mzaha, kumwita Napier mtu mkuu aliyonekana katika karne nyingi - tit for tat.

Wolff anasukuma kwa nguvu wazo kwamba Mpinga Kristo bado hajaja, na anawasifu wale wanaoacha msimamo wa kiprotestanti wa zamani. Lakini niliposoma kifungu hiki hapo juu, kilinifanya nijjulize, je Kwa hiyo nilirudi na kusoma baadhi ya maandishi ya 1824 ili kuona anachosema. Mara moja niliona kwamba inazungumza vibaya juu ya Wajesuti, tofauti na kitabu hiki cha 1861, ambacho kimejaa sifa kwao. Hii haiakisi tu mabadiliko ya mawazo ya Wolff, lakini nadhani mabadiliko ya fikra ya Ulaya yote - Wajesuti mnamo 1824 walikuwa na PR ya kutisha, kwa sababu walionekana kama watetezi wa uhuru na udhalimu ambao ulikuwa umesababisha ukandamizaji wao katika 1773; walikuwa wamerekebisha tu mnamo 1814 - urejeshaji ambao ulisababisha mshtuko wa hofu kote Ulaya. Kufikia 1861 ukarabati wao ulikuwa umeendelea sana, na Wajesuti walikuwa wameonekana kuwa kikundi cha maendeleo na kilicho wazi cha Upapa, sifa ambayo inaendelea hadi leo. Wajesuti walitoa mielekeo yao ya kiimla kwa amri na mashirika mengine.

Kwa mfano, tazama jinsi Wolff anavyosimulia mstari wake maarufu kwamba “Papa ni mavumbi ya dunia” mwaka wa 1824:

Kadinali akaniambia kwa upole na upole sana, “Usibishane kuhusu suala hili hadi umalize masomo yako. Utashawishiwa juu ya

kutokosea kwa Papa wakati umesikia sababu. Kwa muda mrefu nilitii agizo la Kardinali; lakini nilipowasikia siku moja wakimwita Papa Mungu, na kusikia jina hili likitetewa na watu wasomi zaidi wa Roma, ambao waliniambia kwamba anastahili cheo hicho, kwa sababu ana uwezo si juu ya dunia tu, bali vivyo hivyo juu ya Purgatori na mbinguni, na kwa sababu chochote kile ambacho Papa anasamehe duniani, kimeondolewa mbinguni, na kwamba wanamwita Papa Mungu duniani kwa sababu ya uwezo wake wa kutakasa na kuwapa heri - niliposikia hoja kama hizi, **nilipoelewa maneno ya Paulo. “Yeye kama Mungu aketiye katika hekalu la Mungu, akijionyesha nafsi yake kwamba yeye ni Mungu;”** na sikuweza tena kujiepusha na kupinga maoni hayo ya kuabudu sanamu, na kusema: “Papa ni mtu kama mimi, Papa ni mavumbi ya nchi kama mimi.” (uk 26)

Kumuunganisha Papa na 2 Wathesalonike 2:3-4 kama “mtu wa dhambi” na “mwana wa uharibifu” inaonekana kwangu kuwa ninamwita Mpinga Kristo. Bila kujali, uhusiano huu mkali haujafanywa katika kitabu cha 1861. Katika kitabu cha 1824 Wolff anaeleza Pius VII kama “mtu wa uchaji Mungu sana, unyenyekevu na kujitolea,” lakini ni maelezo mafupi zaidi kuliko kitabu cha 1861, ambacho kinaeleza kwa ufasaha jinsi alivyoheshimiwa, akiomba baraka na fadhili, na wito. Waprotestanti “wana upendeleo”, “wanaotangaza Papa kuwa Mpinga Kristo”. Bado, kumbuka kwamba kitabu hiki cha 1824 hakikutajwa na Bibi White katika Pambano Kuu; bali mwanzo wa maisha ya Wolff ulitajwa kutoka katika kitabu cha 1861.

Hatimaye Wolff angejiunga na Kanisa la Uingereza, na nadhani msisitizo wake juu ya hili pia unaonyesha mtazamo unaobadilika wa Kanisa la Anglikana kuelekea Upapa. Sifanyi hivi ili kumdharau Wolff; Siamini kwamba anadanganya; Nadhani anasisitiza tu mambo fulani mnamo 1824 ambayo yanalingana zaidi na wakati huo, na kisha anasisitiza mambo mengine mnamo 1861 kulingana na wakati huo. Ndiyo maana ninatumaini kuanzia wakati huu na kuendelea kushikamana na vitabu ambavyo Ellen White anavinukuu, nikitumaini kwamba wakati wa maisha yake ambao yeye anataja zaidi, 1831-1839, ulikuwa wakati ambao alikuwa karibu zaidi na roho ya ukweli, ambayo ingeleta maana kwani wito wake ulikuwa kufanya kazi ya kabla ya 1844.

Hadi wakati huu katika kitabu cha 1861 Wolff hakuwa ametaja kwamba hapo awali alikuwa amehubiri tarehe ya kuja kwa 2. Nilidhani alifanya, kuona uhusiano wake na Drummond au Irving. Lakini ilichukua hadi kuanzishwa kwa Napier mzungumzaji wa moja kwa moja kwa Wolff kukubali hilo. Na hata hivyo, anasema haimaanishi “uharibifu wa ulimwengu, lakini ukarabati wake, na urejesho wa Wayahudi”. Lakini ukweli wenyewe kwamba Napier anasema Wolff “alijaribu kuua ulimwengu kabla ya saa yake” inamaanisha kwamba Wolff hapo awali alihubiri kuja kwa 2 tofauti na alivyofanya sasa, au angalau kwa msisitizo tofauti.

Wazo hili la “kurejeshwa kwa Wayahudi” ni wazo lenye nguvu la kinabii ambalo linaendelea hadi leo, huku sehemu kubwa ya ulimwengu wa Kikristo ikiangalia harakati za taifa la Kiyahudi la Israeli. Hili kwa kweli lilipata mshangao kwani Milki ya Ottoman ilionekana kukaribia kuanguka. Nchini Marekani, aina hii ya imani ya kabla ya milenia iliathiriwa sana na Darby, Scofield, na watoa huduma, lakini uhusiano wake na urejesho wa Wayahudi umeainishwa kwa uwazi zaidi katika hoja hii kutoka kwenye Mkutano wa Niagara wa 1878:

“...kwamba Bwana Yesu atakuja binafsi kutambulisha enzi ya milenia, wakati Israeli watakaporudishwa katika nchi yao wenyewe, na dunia itajawa na maarifa ya Bwana; na kwamba ujio huu binafsi na kabla ya milenia ni tumaini lenye baraka lililowekwa mbele yetu katika Injili ambayo tunapaswa kuitazamia daima.”

La kufurahisha ni kwamba Waadventista pia waliamini aina mbalimbali za mafundisho haya, wakiyaunganisha na 2520, na wakifikiri kwamba yangukuja mwaka wa 1844. Yalikuwa makubwa vya kutosha baada ya 1844 kwamba ilimfanya Uriah Smith kukataa unabii wa 2520 wa walawi 26 uliohubiriwa na Wamillerites, akifikiri kwamba uliunga mkono sana “kurejeshwa kwa Wayahudi”, au kama alivyouta, “zama- zijazo”.

Kwa hiyo swali linatokea: Je, Joseph Wolff alihubiri nyakati za kinabii kwa njia sawa na Waadventista? Baada ya kusoma karibu nusu ya kitabu cha 1861, hajataja Danieli na Ufunuo. Ni wakati huu kwamba nadhani kwamba lazima nibadilishe vitabu. Tunamaliza mjadala wetu wa kitabu hiki, kwa sasa, mnamo 1828.

Utafiti wa Joseph Wolff, Ulianza mnamo 1831

Ulichapishwa mwaka wa 1835 (Ukurasa 1-49)

Wolff alitumia muda wake hadi 1830 akifanya kazi kama mmishonari katika Mediterania, kwa hiyo msomaji hapaswi kuogopa kwamba tumekosa eneo lolote la kigeni. Tunaanza matukio yake tena mwaka wa 1831, ambako amerudi Ugiriki, na Milki ya Ottoman iko katika machafuko kamili, na kuna vita katika eneo hili lote, ikiwa ni pamoja na Misri, ambayo ni kwa mujibu wa jinsi waanzilishi walivyoolewa Danieli u. Ninanukuu sasa kutoka kwenye maingizo ya jarida; Wolff sasa anaandika katika mtu wa 1, badala ya mtu wa 3 wa maandishi ya 1861. Unakumbuka jinsi Wolff katika kitabu cha 1861 alivyokuwa akitetea kujifunza kwa makuhani wa Kigiriki, na kuacha majina ya wanadiplomasia wawili maarufu wa Kigiriki? Sio mnamo 1831:

Machi 8, 1831 - Siku ya Kufunga ya Kifalme Miongoni mwa Wagiriki - Inasemekana kwamba Mtawala Konstantino alikula nyama mnamo Machi 8, na vipande vyake vilivyobaki kati ya meno yake, aliamuru kufunga siku hii. **Makuhani wa Kigiriki ni wajinga sana.**

Machi 27 - Kuwasili kwa Constantinople - niliona huko Constantinople hatua zilizochukuliwa na Sultani, kwa ajili ya kuleta utimilifu wa unabii huo, **ambao unatabiri kuanguka kwa Milki ya Uturuki, chini ya nembo ya kukauka kwa mto Frati.** Inastaajabisha kwa kiasi fulani kwamba Wayahudi kule Constantinople wanaamini kuwa ni mahali ambapo Ayubu aliishi, yaani, nchi ya Usi. Huko Constantinople kuna wingi wa madhehebu ya Shabatay Zebi [Sabbatai Zevi, Rabi wa Sephardic aliyedai kuwa Masihi], Masihi aliyejifanya kuwa Masihi katika Karne ya 17, ambaye aliasi na kuwa Mturuki: hata hivyo madhehebu bado yanaendelea.

Hagia Sophia (Kigiriki kwa maana ya “Hekima Takatifu”), iliyojengwa mwaka 537AD na ilikuwa kitovu cha Ukristo wa Kiorthodoksi wa Kigiriki kwa miaka 1000 hadi Waottoman walipoichukua Constantinople na kuipa jina jipya Istanbul. Maarufu hasa kwa kuba kubwa. Lilikuwa jengo kubwa zaidi duniani na maajabu ya uhandisi ya wakati wake. Inachukuliwa kuwa kielelezo cha usanifu wa Byzantine na ni tofauti kabisa kimtindo na Makanisa ya Gothic ya Ulaya (na kwa maoni yangu, linapendelewa zaidi).

Ladha ya majarida haya ni fupi na mafupi zaidi kuliko ile ya kitabu cha 1861. Wolff hapo juu anaunganisha pigo la 6 la Ufu 16:12, kukauka kwa mto Eufrate, na kuanguka kwa Uturuki.

Mei 1 - Aliwasili Angoroo [Ankara, mji mkuu wa sasa wa Uturuki], Galatia ya kale. Kuna nyumba ya watawa karibu na mji huu, mali ya Waarmenia, ambapo inaaminika kuwa Mtume Paulo aliishi. Siku ya kwanza ya kuwasili kwangu, nililala katika nyumba ya watawa ya Ugiriki. Siku iliyofuata, Askofu Mkuu wa Kikatoliki wa Armenia, ambaye nilikuwa na barua kwake, alinitumia. Ni mzee mwenye tabia njema, mwenye bidii; alinipa kila msaada kwa uwezo wake. Anapendwa sana na Mahakama ya Roma. Wakaaji wa Ankara ni, Waturuki, 50,000; Wagiriki, 1500; Wayahudi, 500; Waarmenia [wa Armenian Apostolic Church], 250; na Wakatoliki wa Armenia, 15,000. Wale wa mwisho waligeuzwa dini ya Kikatoliki, miaka mia

moja na hamsini iliyopita. Huko nilikutana na Abbate Shereen, mwanafunzi mwenzangu katika Propaganda huko Roma. Ninakiri kwamba mwanzoni niliogopa kwamba angenipinga sana; lakini kinyume chake, alinikumbatia kama rafiki wa zamani, na akazungumza juu ya saa zinazokubalika tulizopita chuoni. Aliona tu, "Mpendwa Wolff, kama ungebaki, ungekuwa Askofu!" Wakatoliki wa Armenia wana Mapadre ishirini na wawili. Ukimuuliza Mkatoliki wa Armenia, kama yeye ni Muarmenia, anajibu, "Hapana, mimi ni Kotolok," yaani Mkatoliki. Lakini haiwezi kukanushwa, kwamba Waarmenia, waliogeuzwa kuwa Kanisa Katoliki la Roma, ni wenye utu zaidi, wema zaidi, waliostaarabika kuliko Waarmenia wengine katika Anatolia. Katika sehemu zile za Asia Ndogo ambako wamisionari wa Kiroma Wakatoliki hawajafika, Wakristo wenyeji ni wakorofi na wasiostaarabika zaidi; Wagiriki huko Ankara wana ubaguzi wa heshima...

Ingawa nilikuwa mgonjwa sana, nilitangaza Injili kwa Wagiriki na Wakatoliki. Kuhani mkuu wa Kigiriki Anastas Kupegio Oglu, alinipeleka hadi nyumbani kwake, ambako nilipata usaidizi wa familia yake yote. Niliwasadikisha juu ya upuuzi wa baadhi ya itikadi zao...

Nilikuwa nimerudia mazungumzo yenye kupendeza pamoja na Wagiriki na Wakatoliki wa Armenia, kuhusu ukweli wa dini ya Yesu Kristo; na **kuheshimu tafsiri halisi ya unabii ambao haujatimizwa**, na utawala mkuu ujao wa Kristo huko Yerusalemu. **Wote walikuwa wamesadikishwa, baada ya kuwasomea sura ya 20 ya Ufunuo** [sic]. Askofu Mkuu wa Kikatoliki wa Armenia nilimwona kuwa mtu huru na mwenye moyo mwema. Siwezi kuvumilia kusikia watu wakisema juu ya upotovu wa Wakatoliki: kwamba kuna upotovu miongoni mwao ni hakika; lakini, hiyo haiko kwa Wakatoliki wa Kirumi pekee...

Mei 4 - nilikula pamoja na Askofu Mkuu wa Kikatoliki wa Armenia, (ambaye nilipendekezwa kwake na Sir Robert Dordon) na pamoja na Viongozi kidini wa Wakatoliki wa Armenia. Inapaswa kuzingatiwa kwamba Wakatoliki wa Armenia, na watu wa Mashariki kwa ujumla, chini ya Papa, mara nyingi ni huria sana wasipotazamwa na Mapadre wa Italia.

Mei 5 – Wayahudi walipofukuzwa Hispania [mwaka 1492 kupitia Amri ya Granada baada ya mateso mengi dhidi ya Wayahudi], walienda sehemu zote za Asia Ndogo, na mwambao wa Afrika. Walipokelewa kwa upole na Waturuki, na kutendewa kama “Musaffir,” yaani Wasafiri. Wayahudi wa Ankara ni wazao wa wale Sefardim [Wayahudi wote ambao ni wazao wa Wayahudi wa Kihispania wanaitwa Sephardic] waliofukuzwa Hispania. Wameishi huko kwa miaka hii 300. Niliwaachia Biblia, na kuwafafanulia Maandiko katika masinagogi. Hawana vitabu vya Talmudical.

Wote wawili, Cadi [au Qadi, hakimu au hakimu wa Kiislamu] na Gavana walitamani kuniona. Nilikwenda na kuwaeleza lengo la utume wangu. **Cadi aliona kwamba watu wanapaswa kuishi kwa utulivu nyumbani, na wasijishughulische kuhusu dini ya wengine. Nilijibu kwamba si Muhammad au wafuasi wake wangeweza kuwa na maoni hayo, kwani walikuwa na wasiwasi kwamba wengine wakubali hisia zao.**

Wolff haongei Kituruki vizuri, hata hivyo anasema anaweza kusema vya kutosha kueleza juu ya “utajiri usiochunguzika wa Kristo” na “pamoja na kila namna ya watu, na kuwaambia kwamba Kristo alikufa kwa ajili ya dhambi zetu.” (Mei 24) Yeye pia ataja kwamba “wakati wa kutanga-tanga kwangu kwa ajili ya umishonari mara kwa mara, mara nyingi sana nilihisi uhitaji wa kutegemezwa na ongezeko la neema ya kimungu, ili nisianguke katika utukufu wa ubatili na majivuno.” (Mei 20)

Nadhani ni muhimu kutambua mafanikio anayopata Wolff anaposisitiza uhalisi wa maandiko na watu wa Mashariki, kama vile kusoma Ufunuo 20, ambayo inahusu ufufuo wa 1 na 2 na miaka 1000. Pia ningekubaliana naye kuhusu udini wa watu wengi wa Mashariki; kwamba mara nyingi wao ni wakali pale tu wanapofikiri kuna mtu mwenye mamlaka anayewatazama - maana yake kiwango cha kiroho ni cha juu juu; hii ni kweli hasa ikiwa dini hiyo inachukuliwa kuwa dini ya kigeni. Nchini Thailand, Uislamu na Ukristo utachukuliwa kuwa wa kigeni, na kwa hivyo mara nyingi sheria/viwango huchukuliwa kuwa ngeni pia. Askofu wa Armenia (wa Kanisa lao la kitaifa) amwambia Wolff kwamba “ugumu wa siku zao za kufunga huwashawishi wengi kugeuka kuwa Wakatoliki; sababu iyo hiyo

ilitolewa na Wasiria, Wakaldayo, na Wagiriki kwa ajili ya watu wengi wa jumuiya zao waliokubali imani ya Kikatoliki ya Kiroma.” Kwa hiyo inaonekana kwamba uhalali uliolegea zaidi ni moja ina maana kwamba Upapa huwashinda waongofu. Ninaweza kuthibitisha hili huko Thailand, ambapo rafiki yangu, alipokuwa Mkristo na kusema hataabudu tena sanamu, aliambiwa na jamaa zake, “ikiwa utakuwa Mkristo basi unapaswa kuwa Mkatoliki. Bado wanaweza kuabudu sanamu!” Sina hakika jinsi jambo hilo ambavyo lingekubalika kwa Mkatoliki wa Kiitaliano au Mhispania, lakini hiyo inaonekana kuwa sera isiyo rasmi ya Kanisa Katoliki hapa nchini Thailand.

Sasa kuna kishawishi cha kuwafikiria hao ndugu kuwa ni ‘dhaifu’ ambao hawaishi kwa kiwango fulani. Ninaona hili katika Kanisa la Waadventista. Inachukua Roho wa Kristo kuwapa watu nguvu ya kuishi kulingana na sheria, huku wakiwa hawajisikii kuwa waadilifu kwa kushika sheria hiyo. Bila Roho huyo ama tutajiona kuwa waadilifu kwa matendo, au tutarudi kwenye dini “rahisi”, “isiyohitaji sana” ambayo haisemi la kufanya na jinsi ya kuishi maisha yangu kila wakati. Hilo hutokea sana kanisani pia. Tukumbuke kwamba “hakuna mwenye haki hata mmoja,” (Rum 3:10) na tumwinue Kristo Mkombozi wetu. Ni jinsi alivyoishi maisha yake ambayo hatimaye ndiyo kiwango cha hukumu, kwa maana anatuonyesha jinsi ya kuishi sheria kikamilifu.

Mei 29 – Huko Gumushkhane [Gumushane, Uturuki Kaskazini] – nilizungumza na Askofu wa Armenia, na Kasisi wa Ugiriki Santoropolis, kuhusu kuongoka kwa Wayahudi; kwa maana nadhani ni muhimu sana kuwafahamisha watu hawa jitihada ambazo Wakristo wa kweli wanafanya kwa ajili ya kutangaza kwa ujumla Injili. Santoropolis alisisitiza kwamba Wana wa Israili wote wataongoka, isipokuwa baadhi ya makabila; hili alijitahidi kuthibitisha kwa njia ya udadisi na Ezekieli 21:12-13, Yer 2:9, Apoc 2:9 [Ufunuo?], Mwa 35:23. **Nilichunguza Biblia ya Kiarmenia, na nikagundua kwamba katika Danieli 8:14** kuna nambari 2068, ambapo katika toleo letu ni 2300.

Mpendwa msomaji, tafadhali nisamehe ikiwa unahisi kuchanganyikiwa na ukosefu wa ukweli kuhusu imani ya Wolff, mimi pia sijui ninapoandika haya. Natumaini kwamba tunaweza kuendeleza kazi hii ya upelelezi

pamoja. Hapa kuna utajo wa kwanza ambao nimepata wa Dan 8:14 katika maandishi ya Wolff. Sijui kwa nini Wolff anachunguza Danieli 8:14 Biblia ya Kiarmenia hapa.

Mei 31 – nilifika Trebison [Trabzon, Uturuki], na kuchukua makao yangu katika nyumba ya Bw. Brant, Makamu Balozi wa Uingereza, ambaye alinipokea kwa fadhili kubwa zaidi. Siku iliyofuata nilihubiri katika Ubalози, na **kuzungumza na Bw. Brant kuhusu Milenia.**

Kwamba kazi yetu ya kufahamu misimamo ya kitheolojia ya Wolff ni ngumu inaonyeshwa katika sentensi hii kutoka kwenye utangulizi: “Nimejipusha na kuanzisha mada za mabishano kati ya Wakristo halisi; kwa madhumuni yangu ya kuchapisha jarida hili ni kuwajenga wale wote wanaoabudu jina la Bwana na Mwokozi wetu Yesu Kristo, na kuwatia moyo katika kuungana pamoja katika upinzani dhidi ya Wayahudi, Waislamu, Makafiri, na Wapagani.” Hiki ni kitabu kilichokusudiwa mahususi kwa wamisionari, kitumike kama chombo kwa wale wanaomfuata Wolff mahali palipotajwa, na kuwatia moyo.

...Mkristo hapa atapata nia za kutosha za kustaajabia Uongozi wa Mungu katika kuwahifadhi watumishi wake; na Vyama vya Wamisionari vinapata jambo la kutiwa moyo katika kuendeleza kazi zao hadi katika nchi hizo zilizolala. Mmisionari binafsi anaweza kupata jambo la kuthibitisha imani yake katika Bwana; mtakatifu, jambo la utafiti [kumbuka: zamu ya ajabu ya maneno]. Kwa mabishano yangu ya waziwazi na Mussulman kule Mesh, na katika Khorossaun yote, ambayo nimewezeshwa kushuhudia kwa barua kutoka kwa Waislamu wa nchi hizo, na hati za kusafiria za Wafalme wa Uajemi, na Mfalme wa Bokhara [mji katika Uzbekistan ya sasa], ambayo nimeambatanisha, inaweza kuonekana mtu anaweza kusafiri na vitu hivi bila kujificha. Nimejipusha na kuanzisha mada za mabishano kati ya Wakristo halisi; kwa madhumuni yangu ya kuchapisha jarida hili ni kuwajenga wale wote wanaoabudu jina la Bwana wetu Mtukufu na Mwokozi Yesu Kristo, na kuwatia moyo katika kuungana pamoja katika upinzani dhidi ya Wayahudi, Waislamu, Makafiri na Wapagani. Iwapo msomaji atapata vitu hivi vimepatikana, itakuwa ni uradhi mkubwa kwa Mwandishi; na ikiwa

watajihisi wamekatishwa tamaa kwa kiasi fulani katika matarajio yao, watazingatia kwamba kurasa hizi zilitoka kwa mtu mnyenyekevu, kama vile,
Joseph Wolff, Mmisionari.

Pia anaeleza lengo lake kwa ufupi kama hili: “Lengo la safari yangu, kama nilivyoeleza ndani yake, lilikuwa ni kutangaza tu Injili ya ufalme wa Kristo, kati ya Wayahudi, na makabila niliyoyatembelea; na kutafuta yale makabila ya Israeli ninaowazaa kuwa Wafalme wa Mashariki, waliotajwa katika Ufunuo wa Yesu Kristo.” Kauli hii ya kutafuta makabila ya Israeli inavutia sana katika mwanga wa kutawanyika na kukusanyika na uelewa wa waanzilishi wa 2520.

Hata hivyo tukirejea kwenye kauli kwamba nilitaka kujadili: “kuzungumza na Bw. Brant kuhusu Milenia”. Ninaamini kwamba sehemu kubwa ya “Mwamko Mkuu wa Kidini”, Sura ya 20 ya Pambano Kuu, ilikuwa ni kufichuliwa na kupanuka kwa ukweli mkuu wa imani ya kabla ya millennia - kwamba Kristo atarudi katika utukufu kabla ya miaka 1000. Mtazamo uliotawala hadi Miller, Wolff, Irving, Lacunza, na wengine ulikuwa imani ya baada ya milenia, ambayo inaona kuja kwa Kristo baada ya miaka 1000, au milenia, ambayo iliona miaka 1000 kama ya mfano na kwamba utawala wa Kristo ulianza Pentekoste. Ninaamini ni hili ambalo Wolff alikuwa akihubiri na kushiriki, ingawa anakwepa kulieleza waziwazi hapa katika majarida haya. Tunaendelea:

Hamshoon ni kijiji, saa chache kutoka Trebison, ambapo wenyeji walikuwa Waarmenia, lakini wamegeuka kuwa Wamuhammed... Kuna zaidi ya hawa, Wagiriki huko Trebison [Trabzhon], ambao kwa nje wanakiri dini ya Muhammed, lakini ni Wakristo kwa siri.

Kuna watu wengi wasio wa magharibi ambao wana huruma za Kikristo, lakini kwa sababu mbalimbali hawafanyi mazoezi waziwazi au hawaendi kanisani. Wanaamini katika Mungu na kusali Kwake, na wanataka kujifunza zaidi kuhusu Mwanawe Yesu. Hii ni kweli nchini Thailand, ambapo wengi wamekwenda shule za Kikristo na wametoka kwao wakiwa na mitazamo mbalimbali kuelekea Yesu. Lakini hawawezi kuacha kuabudu sanamu, au wameolewa na Mbuddha, au walihama kutoka

kwenye kanisa walilohudhuria, au wamejishughulisha sana, au walikuwa na migogoro binafsi katika ushirika.

Juni 12 – Kuwasili Erzeroom [Erzurum] – Nilifahamishwa na Bw. Zohrab, kwamba Waarmenia 97000 walikuwa wamehama na Jenerali Paskewitsh, kutoka Erzeroom na nchi jirani; kwanza Lori, kisha Akhalzikh [Akhalsikhe, Georgia]. Warusi walipokuja Erzeroom, Waarmenia walimwaga kisasi chao dhidi ya Waturuki, kwa yote waliyoteseka kutoka kwao nyakati za zamani. Wakati Warusi walipostaafu, Paskewitsh aliwaambia, alikuwa na wasiwasi, ikiwa wangebaki, kwamba Waturuki watawaangukia tena; zaidi ya hayo, Jenerali huyu mwerevu kwa ushawishi wake kwa Askofu wao, aliwashawishi Waarmenia na Wagiriki wote kuhama pamoja naye, isipokuwa Wakatoliki 48 wa Armenia, na Waarmenia 100, waliobaki Erzeroom.

“Wote waushikao upanga wataangamia kwa upanga.” Mt 26:52. Tunaona mfano mzuri katika aya iliyotangulia ya jinsi hii inavyofanya kazi. Bila injili watu watapigana wanapokuwa chini ya shinikizo la kiuchumi na kisiasa - na matokeo ya upanga huu ni ya kutisha. Waarmenia walihitaji Roho wa Kristo kuwa na amani na pumziko; badala yake ugomvi wao wa muda mrefu na Waturuki uliishia katika mauaji ya Waarmenia mwishoni mwa miaka ya 1800 na mwanzoni mwa miaka ya 1900. Shetani atawafanya watu kukumbuka malalamiko yao, na kuhimiza kulipiza kisasi - Mungu pekee ndiye anayetoa toba na msamaha.

Juni 25 – Nilikuwa nimemjulisha Sir John Campbell kuhusu hali mbaya ya afya yangu, nilipotoka kuelekea Astara [Azerbaijan], karibu na Tabreez [Tabriz, Iran Kaskazini], pamoja na Kuhani wangu Mwaarmenia, na askari wa Pasha. Mvua ilipoanza kunyesha, tulisimama kwenye hema za Curd, Gozi-Kara, ambapo nilikutana na mzee Dervish [mnyonge] kutoka Bokhara, ambaye alizungumza Kiajemi, ili, kwa msaada wa Mungu niliwezesha kumhubiria Injili ya Bwana wetu Yesu Kristo. Alikuwa kwa mbali Dervish mwenye akili zaidi niliyewahi kukutana naye; Nilizungumza naye kuhusu sala. Ifuatayo ni kiini cha mazungumzo yetu.

Dervish: Ninapozungumza nawe, niko mbele za Mungu. Mungu aliumba nuru, ambayo kwayo aliumba malaika, na mbingu, na

dunia, paradiso na kuzimu. Katika nuru hiyo aliumba nuru ya Mitume, katika nuru ya Mitume akaumba nuru ya Dervishes, na katika nuru ya Dervishes akaumba nuru ya Uislamu, na ya Uislamu akaumba nuru ya Kufar, yaani Wakristo, Wayahudi na Wapagani.

Mwenyewe: Nini kitatokea katika ulimwengu huu?

D: Ulimwengu utakuwa mzuri sana hata mwana-kondoo na mbwamwitu watalisha pamoja, na kutakuwa na amani na hofu ya Mungu kwa ujumla duniani; hakutakuwa na mabishano kuhusu dini, wote watamjua Mungu kweli; hakutakuwa na chuki.

M: Ni nani basi atakayetawala juu ya nchi?

D: Yesu.

M: Yesu atakuwa Mfalme kwa miaka mingapi?

D: Miaka thelathini na sita.

M: Unajuaje hili?

D: Kutoka Hadiyith (Hadithi za Jadi [Hadithi]).

M: Una maoni gani kuhusu Wakristo?

D: Ukitaka kuwa na hisia za Qur'an, basi hao ni makafiri. Ikiwa ungependa kuwa na maoni yangu mwenyewe, naweza kusema tu, kwamba sisi sote ni sura za Mungu; zaidi siwezi kukuambia!

M: Dervish wa kwanza alikuwa nani?

D: Mohammed Abd-al-Ali.

Aliendelea, "Khaikus Avdal, Mdervish, aliandika kitabu, ambamo alisema, 'Jitambue, nawe utamjua Mungu.'" Niliuliza maoni yake kuhusu wale Dervishes ambao wanaenda kucheza ujinga, na wanaitwa Loote. Akajibu, "Baadhi yao wamelewa upendo wa Mungu, na wengine ni walaghai."

Kuna misimamo miwili iliyokithiri kati ya miungu na wanafalsafa wa Ulaya: wengine wanadai, kwamba hakuna mwanga wowote unaopatikana kati ya watu ambao si Wakristo. Hii hakika siwyo. Wengine tena, kama Wanafalsafa wa fumbo wa Ujerumani, wanafikiri kwamba mwanga zaidi unapatikana miongoni mwa Masufi na Dervishes wa Uajemi kuliko hata katika Maandiko yetu Matakatifu; ambayo ni makosa makubwa. Lakini jambo moja ni hakika, kwamba mwanga zaidi unapatikana kati ya Dervishes kuliko kati ya Neologists wengi waliojifunza na makafiri wa Ulaya.

Ninaongeza sehemu hii ili tuone Wolff alikuwa muulizaji mkubwa wa maswali gani. Ninaamini kwamba kama wamisionari tunahitaji pia kuuliza maswali, kuwafanya wengine wafikiri, na kujifunza kutoka kwao, na kuongoza mawazo. Watu wana imani mbalimbali kama hizi, na ikiwa tunaweza kujua wanatoka wapi tunaweza kufanya kazi nazo, kama vile Mungu anavyokutana nasi mahali tulipo.

Wolff anasafiri kati ya Waarmenia, na anasikia hadithi ya Grigor Lusavorich, anayejulikana pia kama Gregory Mwangaza, kiongozi wa kidini ambaye anahesabiwa kuwa aliigeza Armenia kutoka upagani hadi Ukristo mwaka 301 AD. Kisha ninasimulia mjadala wa kuvutia na Mullah aitwaye Hussein juu ya Kristo kuwa Mwana wa Mungu. Hii ni mada ambayo inakuja mara nyingi.

Mullah: Je, wewe ni Isawee (Mkristo)?

Mimi: Kwa neema ya Mungu.

M: Na mimi ni Mussulman [Muislamu] kwa fadhila za Mwenyezi Mungu.

Mimi: Nithibitishieni dini yenu kuwa ni kweli.

M: Dini yangu imejengwa kwenye vitabu vinne, vi. Biblia, Injili, Zaburi ya Daudi, na Korani.

Mimi: Ninakanusha kwamba dini yako imejengwa juu ya vitabu vitatu vilivyotajwa kwanza.

M: Je, unamwita Yesu Mwana wa Mungu?

Mimi: Ninamwita hivyo; kwa maana Biblia na Injili vinamwita hivyo.

M: Sisi sote ni wana wa Mungu.

Mimi: Kisha unakubali kwamba neno Mwana linaweza kuwa na maana tofauti. Yesu anaitwa Mwana wa Mungu, kwa maana utimilifu wa Uungu unakaa ndani yake kimwili.

M: Anawezaje kuwa Mungu, na Mwana wa Mungu?

Mimi: Yeye ni Mungu tangu milele; kuhusu Uungu kuunganishwa na ubinadamu, yeye ni Mwana wa Mungu; lakini jinsi ilivyo, siwezi kueleza, lakini niamini kwa mamlaka ya Ufunuo wa Kimungu, ambao hauwezi kukosea.

Lazima nikiri kwamba sipendi jinsi Wolff alivyosimamia mazungumzo haya. Ningependelea kujibu swali, “Anawezaje kuwa Mungu, na Mwana

wa Mungu?” kwa njia hii: Kristo ni Neno la Mungu, na kama vile Neno lilivyo udhihirisho wa Fikra, ndivyo Kristo alivyo sura ya Baba yake, Mwana wake wa pekee, Mkuu wa Mbinguni. Sasa ninatambua kuwa hii inaingia katika eneo ngumu. Lakini tunatumai kuwa hiki ni chakula cha kufikiria pale tunapopaswa kushughulika na maswali kama haya katika siku zijazo.

Soleiman Pasha, jamaa wa Mfalme wa Uajemi, aliniita; anafahamu vizuri Agano Jipya, na ni Farmason (Freemason); alisema kuwa Freemasonry ingepatikana katika sura ya nne ya Ufunuo wa Yohana Mtakatifu.

Kifo cha Husein, mwana wa Ali [Mkwe wa Muhammad], ambaye aliuawa na Yazid, mwana wa Muawiyya, kinakumbukwa mwezi huu na Waajemi wote wanaoitwa kwa jina lake: wale wote wanaoitwa Husein wanakuwa kwenye maombolezo... (uk 41)

Wakati wa kukaa kwangu, Sir John Campbell alimwandikia Mfalme wa Uajemi barua za kujitambulisha kwa Mfalme wa Bokhara [sasa Uzbekistan]. (Uk 46)

Kifungu hiki kinaonyesha umri wa freemasonry uko Mashariki ya Kati. Siwezi kujua ni nini katika Ufunuo 4 mtu huyu anaunganisha na freemasonry; huenda Biblia inaorodhesha aina mbalimbali za mawe, ambazo zinaweza kumvutia mwashi. Aya ya 2 ni muhimu kwa sababu ya ugeni wa kuomboleza kulingana na jina lako. Hatimaye Emirate ya Bokhara ilikuwa Ufalme wa Kimongolia uliokuwepo kuanzia 1785-1920; ikawa mlinzi wa Urusi mnamo 1873 na kisha sehemu ya USSR baadaye. Kuna kuvutiwa sana na Ufalme huu kati ya Wazungu. Nadhani hakuna mmishonari aliyeingia Bokhara hadi wakati huo. Hapa kuna barua kwa Wolff ambayo inatoa ufahamu wa jinsi alivyohamia kati ya mataifa:

Barua kutoka kwa Khosroe Khan, Towashi Mkuu kwa Mfalme wa Uajemi

Rafiki yangu mtukufu na mkarimu, PADRI WA KIINGEREZA Joseph Wolff.

Barua, mjumbe wa urafiki, ambayo kwa ukumbusho wa rafiki yako, uliyoandika, ilinifikia wakati ufaao na saa ya furaha; na kunipa akili juu ya ustawi wa rafiki yangu. Ama kwa miaka kadhaa kumekuwa na dalili za ugonjwa huko Uajemi, na kwa vile sikuwa na akili kuhusu mahali ambapo ungeweza kuwa, kupokea barua yako kunanifurahisha sana. Asante Mungu, waraka wako unaahidi, bila umbali mkubwa wa wakati, baraka za mkutano.

Kuhusu safari yako ya kwenda Bokhara, na hamu yako kwamba niwaandikie marafiki zangu, hili ni ombi dogo; huwezi kutilia shaka kwamba mimi na marafiki zangu tutazingatia hatua yako kuwa ya bahati; na kwamba katika kutekeleza majukumu ya urafiki, watafanya bila kusita wala kujibakiza.

Kulingana na tamanio lako, wakati huu, tulipokuwa tunatuma Kossid (Mjumbe) kwenye Meshid, tuliandika barua kwa kila mmoja wa marafiki zetu juu ya suala hili, kwamba hatua kwa hatua, watume mawakili wao pamoja nawe, mpaka nitakuwa nimekufikisha Bokhara. Mungu akipenda, baada ya kuwasili kwenye Ikulu, nitamtuma mtu kukupeleka Semnan, na kutoka huko H.R.H. Bahman Mirza atakupeleka kwa Juwein; na kutoka huko, Alee Moorad Khan, hadi Sabzewar; na kutoka hapo Mohammed Tuckey Khan, Gavana wa mahali hapo, atakusogeza mbele, hatua kwa hatua, hadi utakapofika kwenye Meshi Takatifu; na kama mkitoka katika mji mtakatifu mkitamani kwenda moja kwa moja Bokhara, nimemwandikia barua Mtukufu Mira Askeree, ili akupelekeeni baadhi ya wafanyabiashara na msafara, ili mfike Bokhara kwa usalama: na ikiwa unataka kwenda Kelat, barua imeandikwa kwa Yelantoosh Khan, Gavana wa Kelat, ili akutume wewe na Turkomans huko Bokhara. Tafadhali Mwenyezi Mungu, baada ya kufika kwako katika Ikulu, mambo yatapangwa kwa namna yoyote inayoweza kukupendeza zaidi; kwa hili unaweza kupumzika na kuridhika. Daima utufikishie akili ya kupendeza ya hali yako. Hapa kuna mfanyabiashara, ambaye ataenda moja kwa moja kwa Tehran hadi Bokhara, lakini kabla ya kufika hapa, atakuwa amerudi kutoka Kashaan, na atakuwa kwenye huduma yako kukufikisha Bokhara. Haya ndiyo mipango, na tunapokutana, mpango wowote unaoweza kupitisha, utaamriwa ipasavyo. Nitoe salamu zangu za kirafiki kwa Kapteni Campbell, na Bw. McNeill.

Ninawajibika sana kwako kwa hesabu ulizotoa juu yao. Natumaini siku moja kuwa na furaha ya kuzungumza nao. Ninamshukuru Mungu, kwamba wako katika roho nzuri na huru kutoka kwenye huzuni.

(Imesainiwa)

Khosroe Katmez

Dk. John McNeill [daktari wa upasuaji na mwanadiplomasia] alikuwa mkarimu sana kutafsiri yaliyo hapo juu; mara kwa mara alinifanyia upendeleo wa kunakili na kutafsiri.

Chumba kutoka Ikulu ya Golestan huko Tehran, mji mkuu wa Iran,

Wolff huko Uajemi, 1831

(Researches and Missionary Labours Ukurasa wa 50-100)

Kwa vile hakuna sura katika kitabu hiki, nitatengeneza sura zangu kila kurasa 50. Wolff bado yuko Uajemi:

Agosti 8 - nilipanda kwenye hema za Ubalozi wa Urusi. Mons. Bisack, Charge d’Affaires wa Urusi, alikuwa mwenye fadhili sana kunipa barua ya mapendekezo kwa Wenye Mamlaka za Urusi, ikiwa ningekutana nazo.

Mons. Chodzko, wa Pole, na aliyehusishwa na Ubalozi wa Urusi, alipendezwa sana na masomo ya Unabii: alikuwa na wasiwasi kujua nini kitatokea kwenye nchi yake. Nikamwambia, ya kwamba Mungu ametuma roho ya mapinduzi duniani, kuwaadhibu Wafalme na Watu, ili kuwafundisha wote wawili kumwalia; na nyakati hizo za kutisha za uasi, itikadi kali na uasi, zitadumu, hadi Wafalme na Watu watakapomtazama Bwana Yesu Kristo.

Kumbuka kwamba Mungu haipeleki moja kwa moja roho ya jeuri ya mapinduzi duniani. “Akawashushia ukali wa hasira yake, na ghadhabu, na uchungu, na taabu, kwa kutuma [Kiebrania “kuwaachilia”] malaika wabaya kati yao.” Zaburi 78:49.

Angalia maelezo ya Adam Clarke kuhusu 1 Wafalme 22:23 - *Basi sasa, tazama, Bwana ametia pepo wa uongo kinywani mwa manabii wako hawa wote, na Bwana amesema mabaya juu yako.*

“Ameruhusu, au ameachilia, roho ya uongo kuwashawishi manabii wako. Ni jambo la lazima tena kumkumbusha msomaji kwamba Maandiko yanamwakilisha Mungu kwa kurudia-rudia kuwa anafanya kile ambacho, katika mwendo wa maongozi yake, yeye huruhusu tu au kuachilia kifanywe. Hakuna kinachoweza kufanywa mbinguni, duniani, au kuzimu, ila kwa nguvu au ruhusa yake ya haraka.” (Adam Clarke, Ufafanuzi wa 1 Wafalme 22:23, 1831)

Tazama mifano zaidi ya hii hapa:

<https://characterofgod.org/2016/05/i-create-evil/>

Ona pia kwamba Ellen White anakubaliana na hili:

“Nilionyeshwa kwamba hukumu za Mungu hazingetoka moja kwa moja kutoka kwa Bwana juu yao, lakini kwa njia hii: wanajiweka nje ya ulinzi Wake. Yeye huonya, kusahihisha, kukaripia, na kuonyesha njia pekee ya usalama; basi ikiwa wale ambao wamekuwa walengwa wa uangalizi Wake maalum watafuata mwendo wao wenyewe bila kuongozwa na Roho wa Mungu, baada ya maonyo ya mara kwa mara, wakichagua njia yao wenyewe, basi Hawaagizi malaika Wake kuzuia mashambulizi yaliyoamuliwa na Shetani juu yao. Ni nguvu za Shetani zinazofanya kazi baharini na nchi kavu, zikileta maafa na dhiki, na kufagia umati ili kuhakikisha mawindo yake. Na tufani na dhoruba baharini na nchi kavu zitakuwa, kwa maana Shetani ameshuka kwa ghadhabu kuu. Yuko kazini. Anajua kwamba wakati wake ni mfupi na, ikiwa hatazuiwa, tutaona maonyesho mabaya zaidi ya uwezo wake kuliko vile ambavyo tumewahi kutazamia.” (Barua ya 14, 1883, pia, Matoleo ya Hati 14, p1-3) Tazama hapa:

<https://characterofgod.org/god-leaving/>

Hebu tukumbuke tunapohubiri ili kupata jambo hili sawa, Shetani anapomshambulia Mungu kama chanzo cha maafa wakati Mungu anapoturuhusu uhuru wetu wa kuvuna kile tulichopanda. Ninaamini watu wengi wanaelewa jambo hili bila kujua, lakini sasa kutoelewana huku kunahitaji kuangaliwa na kushughulikiwa. Inaendelea:

Kuwasili Tehran, Mji Mkuu wa Uajemi

Aug 15 – Nilifika Tehran, maili 24 kutoka Solemanea, na nikiwa na barua kutoka kwa Sir John, (wakati huo Bw.) Campbell kwa mlinzi wa nyumba wa kasri ya Balozi wa Uingereza, nilipewa chumba katika ikulu. Mullah Bahraam, Parsee, wakala wa Bwana Campbell, alikuja mara moja kunitembelea, na akatoa taarifa ya kuwasili kwangu kwa Khosroe Khan, mmoja wa matowashi wakuu wa Mfalme na Mawaziri, na kwa Mirza Mohammed Ali Khan, Msimamizi wa Mfalme. Gavana wa Tehran, ambaye ana cheo cha Sille Sultan, yaani Kivuli cha Mfalme. Khosroe Khan alikuja kwangu mara moja na marafiki zake Mira Mohammed Monshee Bashe, na

Mwajemi mwingine. Niliingia katika mazungumzo juu ya Bwana wetu Yesu Kristo.

Khosrow Khan: Nifanye nini, baada ya mtu kufanya dhambi, ili kupatanishwa na Mungu?

Mimi mwenyewe: “Damu ya Kristo yasafisha dhambi yote, mwamini yeye, nawe utaokoka.” Nilimtafsiria Isaya 53 na baada ya haya nilizungumza naye juu ya hukumu ambazo zilikuwa zinakuja juu ya Nguvu za Ulaya na Asia. Kisha nilizungumza juu ya ujio wa pili wa Yesu Kristo duniani, katika utukufu na ukuu, na ufalme wake wa milenia.

Khosroe Khan, ambaye alikuwa ameketi mkabala wangu, alisema, “Niliota usiku mchache uliopita, kwamba nilikuwa nimepanda farasi wangu, ambaye jina lake ni Firmaun; nilipojikuta ghafla juu ya ukuta mrefu: bahari ilikuwa kwenye mkono wangu wa kulia chini ya ukuta, na kulikuwa na shamba nzuri upande wangu wa kushoto; wakati ghafla farasi wangu akaruka chini pamoja nami kwenye uwanda wenye majani mazuri, na nikajikuta katika chumba kama hiki ambacho tumo ndani yake, tumeketi kwenye meza, mbele ya rafiki yangu Joseph Wolff. (uk 53)

Agosti 16 - Mtukufu Mira Mohammed Ali Khan, Vizier kwa Mwana Mfalme, Sille Sultan, aliniita, na kuniahidi msaada wote katika uwezo wake, kwa safari yangu ya Bokhara; lakini hakuwa mtu ambaye ningeweza kuingia naye katika mazungumzo ya kidini.

Baadaye nilimpigia simu Khosroe Khan, ambapo nilikutana na Mullah kadhaa. Khosroe Khan alinionyesha hati nzuri katika Kiajemi: tafsiri ya Pentateuki, iliyofanywa kwa amri ya Nadir Shah, kwa hakika na Myahudi aliyegeuzwa kuwa Umammed, kwa maana “Shilo” katika Mwanzo 49:10 imetafsiriwa “Mohde,” [Mahdi] ambaye ndiye mkombozi wanaomtarajia Masuuli, ambaye atarejesha kila kitu kabla ya Siku ya Kiyama.

Niliporudi nyumbani, nilikuta chumba changu kimejaa Wayahudi wa Tehran, ambao walitamani Biblia na Maagano; baadhi yao walikuwa wale wale, ambao miaka sita iliyopita, nilipokuwa hapa, walirudisha Agano. (uk 54)

Kuna mengi ya kuchimba kutoka kwenye sehemu hii. Angalia jinsi Isaya 53 ni mojawapo ya sura za kwanza ambazo Wolff anaenda - mateso ya Kristo yameelezwa vizuri ([msalaba unaokuwepo kila wakati](#), tazama Education 263, pia “kila siku Anateseka kwa uchungu wa kusulubiwa 2SAT 214) ana uwezo wa kugusa na kulainisha moyo wa mwanadamu. Pia tambua kwamba Wolff hamhubiri Yesu kwa kila mtu: kwa wengine haiwezekani, kama vile Vizier. Na mwisho tazama jinsi mwitikio ulivyo tofauti wa Wayahudi wakati huu. Ni muhimu kufuatilia maeneo tunayoshiriki.

Nimempigia simu Khosroe Khan leo. Akaniuliza kama ni kweli kwamba Yuda, mwana wa Yakobo, alikuwa na nguvu nyingi katika nywele zake, hata angeweza kuwaua Wamisri wote kwa unywele mmoja wa kichwa chake, na kwamba nguvu hizi za nywele za Yuda alimtisha Yusufu hata akajidhihirisha kwa ndugu zake. Khosroe alijifunza hadithi hii kutoka kwa Wayahudi. Niliona kule Palestina na katika majangwa ya Mesopotamia, kwamba Wayahudi na Wakristo mara kwa mara huwakaribisha Waarabu majangwani, wakiketi nao chini ya hema zao, wakiwachekesha kwa ngano za namna hii; na katika Uajemi, ambako wanateswa sana, lakini licha ya hayo, Khan wengi wenye udadisi, hasa mtu kama Khosroe Khan, watatamani Wayahudi na Wakristo wamfurahishe kwa historia za Watakatifu wao. Mara kwa mara niliwaona Waturuki wakubwa, na wafanyabiashara Waarabu, wameketi jangwani karibu na Myahudi mmoja, wakimsikiliza kwa makini, alipokuwa akiwaeleza juu ya uzuri wa Yusufu, uwezo wa kimiujiza wa Musa, na hadithi ya kupaa mbinguni iliyotimizwa na yeye: na wakati mwingine, akihudhuria historia ya Heyk au Abgar, inayohusiana na Muarmenia, akivuta bomba lake kwa wakati mmoja. **Kwa hiyo inaweza kufuatiliwa kwa urahisi sababu, kwa nini Koran imejaa hekaya nyingi zilizochukuliwa kutoka Talmud.** Safari nyingi ambazo Nabii wa Uongo lazima alisafiri pamoja na Wayahudi kutoka Yemen, na mara nyingi lazima awe amesikiliza hadithi za ajabu kutoka kwa Myahudi, kuhusu hekima ya Sulemani: jinsi Mfalme huyo mwenye busara alijua lugha ya wanyama wa porini na ya ndege walio chini ya mbingu; na mara nyingi lazima awe ameketi (kama vile historia ya Waarabu inavyotufanya tushuku) pamoja na Baheera Mtawa, na

kusikia masimulizi ya uponyaji uliofanywa na Kristo Bwana, na mahubiri ya Yohana Mbatizaji.

Misemo hiyo katika Kurani, ingawa ni ya kustaajabisha, mara nyingi inategemea ukweli; ingawa ilikuwa imeharibika, maneno mengi lazima yalihifadhiwa na kusimuliwa jangwani kuhusu Abrahamu, na yule Kuhani Mkuu wa Mungu Aliye Juu Zaidi, Melkizedeki, asiyesimuliwa katika Maandiko. Ni mizuri sana; **Ninastaajabia mapenzi ya Waarabu kwa babu zao**, na ninajisikia furaha zaidi kukaa kwenye hema za Waarabu, kusikiliza historia ya Ismail, alipokuwa mtoto, jinsi alivyolia na kukanyaga kwa miguu yake midogo, wakati mama yake Hagari kwa mbali, aliunganisha kilio chake na kilio cha mtoto wake mchanga mwenye kiu, ambacho hatimaye kilimgusa Bwana, mwingi wa rehema na mwenye huruma zaidi, hata akamtuma malaika, aliyesababisha kisima cha maji kutoka mahali pale pale ambapo mtoto mchanga alikuwa amekanyaga miguu yake: nasema, kwamba ninafurahi zaidi kusikia hadithi kama hiyo, kuliko katika uvumi mkavu na wa baridi wa kafiri wa Ujerumani au Kifaransa, ambao wenyewe hufukarisha sana na sio kuimarisha, huondoa badala ya kutoa mawazo ya vijana wa vyuo vikuu vyetu.

Nilisali pamoja na mtu mashuhuri kwa siri. Baada ya sala, ambayo ilielekezwa kwa Bwana wetu Yesu Kristo, aliniacha bila shaka ya unyofu wake, kwa kitendo kisichopatana kabisa na adabu za Kizungu, lakini akionyesha heshima kubwa kwa mwongozo wake wa kiroho: alibusu miguu yangu kihalisi. Nilimkumbusha maneno ya Mwokozi wetu, “Yeye anikanaye mbele ya watu, nami nitamkana mbele ya baba yangu aliye mbinguni.” Akajibu, “Katika nyakati za Bwana wetu, kifo cha mara moja hakikuweza kukamatwa, kwa maana Wafalme hawakujali imani tofauti-tofauti; Myahudi kwa Wayahudi, na Mgiriki kwa Wagiriki.” Kisha akaongeza, “mpendwa wangu Wolff, unawashtua Waajemi, kwa kuwaambia mara moja, kwamba Yesu ni Mwana wa Mungu, na kwamba alikufa kwa ajili ya dhambi zetu; si afadhali kuwaambia, “Enyi marafiki zangu, mimi ni Mderwi mwenye asili ya Kiyahudi, na nilirudi kwa Yesu, na nimelewa na upendo wa Mungu, na ninatamani kumjua Mungu zaidi; lakini kama unavyofanya sasa, maisha yako hatarini: walimwua Balozi wa Urusi mchana wazi, na watu hamsini pamoja naye, kwa sababu ya

towashi, Mira Yakoob, ambaye alitaka kukiri Ukristo waziwazi: na walitaka kuniua na Manujar Khan... (uk 70-72)

[Kwa nguvu ya ushuhuda binafsi]

Nilipokea ugeni kutoka kwa Mohammed Mohde Mirza, shemeji kwa Mkuu wa Mkoa wa Tehran, (mzao wa Nadir Shah,) na watu wengine kadhaa. **Niliwasimulia jinsi nilivyopata ujuzi wa Kristo. Si majivuno, wala ubatili, kukumbuka wema wa Mungu, na wema wa Kristo kwa nafsi ya mtu; kinyume chake, inanyenyekeza nafsi, kutokana na kuzingatia kutostahili kwake, ikilinganishwa na uzoefu wa wema na upendo wa Mungu; na kutangaza wema huo, huwafanya ndugu zetu kutuhurumia,** na kuwatia moyo wamtazame Mwokozi huyo, awezaye kuokoa hata kwa ukamilifu. (uk 75)

Kabla sijaendelea, neno kwa ufupi juu ya imani za nyakati za mwisho za Waislamu. Eskatologia yao ni ngumu na haina utaratibu, lakini ninaweza kuweka wazi ni nini. Mpinga Kristo aidha ni Myahudi, au anahusiana na Myahudi, au mtu ambaye Wayahudi watafikiri ni Masihi wao. Yesu pia atakuja, na kwa namna fulani kumkemea Mpinga Kristo au kusema kwamba Waislamu wako sahihi. Kisha Mahdi (Mohde) atatokea. Kuna tofauti nyingi juu ya hili, na hili ni somo ambalo Waislamu kwa ujumla wanapendezwa nalo sana. Wolff anasema, baada ya kusikia baadhi ya Shia wa Uajemi wakifafanua unabii: “Kisha niliwaeleza maoni yangu kuhusu mateso ya Kristo, na udhihirisho wake mtukufu, kama Mfalme na Kuhani; pia maoni yangu kuhusu Mpinga Kristo: kwa kuwa kusikia maoni ya makafiri juu ya mambo haya, na sio kuwafahamisha mti wa uzima wa milele, itakuwa dhambi kubwa.

Guebres (Parsis/Farsis, Wazoroastia)

Watu maskini na waliodharauliwa! Nyinyi karibu kama taifa langu, enyi waabudu moto! Nitawaambia nini, ninyi wazao wa Keoni na Yezdigiru! Maskini Guebres! Ni mara ngapi nimekuona ukifanya ibada yako, kwenye kona ya Ubalozzi wa Uingereza huko Tehran!

Guebres wanaishi hasa Yezd, Kerman, Sheeras, Ispahan, na Kaashaan. Nchini India, wenyeji hasa Bombay, Soorat, na Guzzerat (Gujarat)...Uhalifu mabaya, na usio wa asili unaotendwa miongoni

mwa Waajemi na Waturuki, hautendwi na Waguebres. Wanasimulia kuhusu Zerahust (Zoroaster), wao alitupwa katika tanuru ya moto na Nimrodi, kwa kukataa kumkiri kuwa Mungu, na kumwabudu hivyo.

Wanasema, kwamba Zoroaster alifikia ujuzi wa Mungu mmoja kwa viwango, kwa kufanya hitimisho kutoka kwenye athari hadi kwa fikra ya kwanza. Inashangaza kwamba Wayahudi wanadai kwamba Abrahamu alitupwa na Nimrodi katika tanuru ya moto, na kwamba alipata ujuzi wa Mungu, kwa uwezo wa kufikiri, na ujuzi wake wa Astronomia. Imani ya kishirikina katika utakatifu wa Mababa hao, inapelekea kwenye kosa lile lile, kama lile la falsafa: yaani, jaribio la kumnyima Mungu utukufu wake, kwa kuhusisha uwezo na bidii ya mwanadamu mwenyewe, kile ambacho kingeweza tu kufanywa na upendeleo na neema ya Mungu...

Wanaamini katika gharika, na kwamba ulimwengu wote ulikuwa wa maji, kabla Mungu hajauumba. Wanaifahamu historia ya malaika walioanguka. Watu wema, kwa mujibu wao, wanakwenda Behesht, yaani Peponi na watu wabaya, hadi Douzakh, yaani Jahannamu, wanakokaa mpaka wafutie dhambi zao.* (uk 78-79).

Kabla ya Uislamu, Zoroastrianism ilikuwa dini ya serikali ya Uajemi. Hasa zipo India tu sasa. Rafiki yangu mzuri ni Farsi, na nikikumbuka vizuri wazazi wote wawili lazima wawe Waajemi ili mtoto awe wa dini hiyo. Kwa hiyo dini hii inafifia. Lakini ina vipengele vingi vinavyoendana na dini nyingine za Ibrahimu: imani ya Mungu mmoja, hukumu, imani ya kimasihi. Ni katika hatua hii ambapo Wolff hutoa tanbihi ya kushangaza:

Inashangaza kwamba hadi sasa sijakutana na madhehebu, ambao wanaamini katika adhabu za milele, isipokuwa Wakristo: si Wayahudi, wala Parsees (Zoroastrians), wala Wabudha, wala Hindoos (Wahindu) wanaoamini. (uk 79)

Dini hizi nyingine zina jehanamu, lakini si ya milele, kwa maana fulani ni ya muda, au ilikuwa na maangamizi mwishoni, au hata kuingia peponi baada ya muda fulani. Hebu wazia kwamba hakuna dini nyingine, hata madhehebu, yenye fundisho kama lile linalofundishwa na Ukristo wa kawaida wa mateso ya milele! Hii ni tofauti iliyoje kwenye “ujumbe wa

mwisho wa rehema kutolewa kwa ulimwengu [ambao] ni ufunuo wa tabia ya Mungu ya upendo!” (COL 415)

Katika miaka kumi na miwili ya utume wangu, nimekutana na athari za Ukristo kila mahali. Huko Misri, nilipata Wakopti [Wakoptiki]; katika Palestina na Mlima Libanus, Wamaroni, Wasiria, Wagiriki, Waarmenia na Wakatoliki wa Armenia; katika Mesopotamia, kule Merdeen, Mosool, Arbel na Bagdad, nilikutana na wana Jacobite, wafuasi wa Nestorius, na Wakatoliki wa Roma; katika Asia Ndogo, Trebison, Bayazid, na Shoosha katika nchi ya Karabagh, tena Waarmenia; na huko Tiflis, Wagorgi walidai jina la Yesu Kristo, na huko nilikutana hata na wakoloni wa Kijerumani waliojitolea; na hivyo ndivyo ilivyokuwa katika Makedonia, na katika visiwa vya Ugiriki, jina la Yesu Kristo lilitangazwa kwa namna fulani au nyingine. Sasa msomaji atanifuata katika matembezi yangu kutoka Tehran, kuelekea nchi, ambayo Injili ya Bwana wetu haijawahi kuhubiriwa, ambapo nuru ya Injili haikuangaza kamwe; nchi, isiyokanyagwa na Mitume wa kale, au wamisionari wa nyakati za baadaye. Msomaji sasa ataniona nikitangatanga kuelekea katika nchi, inayokaliwa na wafuasi wa Fanatic Waarabu, na wachache tu katika Wana wa Israeli; kamwe hakutembelewa bali na makabila ya kutangatanga kwa madhumuni ya kupora, na Dervishes walevi: nchi, ambayo maisha ya binadamu yanakadiriwa kwa thamani ya chini kabisa.

Khorossaun [Khorosan] ni jina la nchi moja: Bokhara ni jina la nchi nyingine na jiji, ambalo sasa ninaelekeza hatua zangu. (uk 90-91)

Nina shaka kwamba Khorosan na Bokhara hawakutembelewa katika enzi ya Mitume. Lakini unaweza kuona jinsi safari hii ilivyo muhimu kwa Wolff, kwa maana nadhani falme hizi hazina Wakristo ndani yake. Lakini kabla ya hapo nasimulia mjadala muhimu alio nao na “Haje Sheikh Mohammed, mtoto wa Mullah mkubwa wa Shia huko Herat, ambaye alikuwa akinitembelea kila siku katika Ubalozzi wa Uingereza huko Tehran, kwenda pamoja naye Herat [mji wa ndani Kaskazini mwa Afghanistan sasa].” Ifuatayo ni hoja ambayo Waislamu mara nyingi huweka kwa Wakristo:

Mimi: Ninapenda kuzungumza nawe, kwa kuwa wewe ni mtu mkweli, na ambaye ameuona ulimwengu; Ninaweza kujifunza kitu kutoka kwako. Niambie sasa kwa uwazi, una maoni gani kuhusu Ukristo?

Haje Sheikh Mohammed: Hatufikirii kuwa ni dini nzuri, kwa sababu sawa na wewe unaamini Uyahudi sio dini nzuri. Unaamini Uyahudi si dini nzuri, kwa sababu ilikomeshwa na Yesu; na kwa sababu hiyo hiyo tunaamini Ukristo si dini nzuri, kwa sababu ulikomeshwa na Muhammad.

Mimi: Hatusemi kwamba Musa na Manabii walifutwa; lakini Dini ya Kiyahudi ilitimizwa, na mifano yake ilitimizwa, na unabii kuhusu Umwilisho, mateso na kifo cha Yesu ulitimizwa. Tunaamini kwamba dhambi ilikuja ulimwenguni, kwa kosa la Adamu na Hawa, pamoja na huzuni na taabu zetu zote; na kwa hiyo Mungu aliahidi kwa Adamu, Ibrahimu, Isaka na Yakobo, na Manabii wengine wote, mmoja, ambaye ataletwa kama mwana-kondoo kwa kuchinjwa, na hivyo kuchukua dhambi za ulimwengu, yaani Yesu wa Nazareti. Alikuwa, na dini ya Wayahudi ikakamilika.

H.S.M: Na Muhammad alikuwa Mtume baada ya Yesu.

Mimi: Unajuaje kwamba Muhammad alikuwa nabii wa kweli?

H.S.M: Kwa miujiza yake: aligawanya mwezi; na watu, warefu kuliko yeye, wakawa wafupi mara tu walipotembea pamoja naye; hakuwa na kivuli kama watu wengine walivyo navyo; aliweza kuona kila kitu kwa mgongo wake, na pia kwa macho yake; ardhi ikafunuka na kumeza uchafu wa usagaji chakula chake.

Mimi: (Nikiendelea kumuuliza, kwani bila ya shaka ingekuwa ni jambo la kwanza kumhimiza atoe dalili; na zaidi ya hayo, ingentia hasira). Je, Muhammad aliendelezaje dini yake?

H.S.M: Pamoja na wachache kwa ushawishi, lakini kwa wengi kwa upanga.

Mimi: Je, Mungu anataka maungamo ya nje tu, au imani ya moyo?

H.S.M: Imani ya moyo.

Mimi: Sasa fikiria kwamba unakwenda Uingereza, na Waingereza wote wakushikilie upanga kooni na kusema, "Usipokuwa Mkristo, tunakuu; hofu inaweza kukusaliti katika kibali cha nje, lakini hii haitakufanya kuwa Mkristo moyoni.

H.S.M: Muhammad alisukumwa kutumia upanga kutoka kwenye idadi ya maadui zake, ambao, baada ya kufanya nao amani, walimshambulia tena.

Mimi: Hii haibadilishi kesi, na ukweli, kwamba upanga hauwezi kamwe kuwa njia ya kumshawishi mtu ukweli wa dini. (uk 94-95)

Kwa mara nyingine tena hoja anayokuja nayo Wolff na Waislamu ni kutomcha Mungu kuwaongoa waumini kwa upanga wa kimwili. Kuna nguvu kwa hili, na tunapaswa kukumbuka vizuri. Wanazungumza zaidi ya mambo mengine. Waislamu wanashangaa kwa nini Wakristo hawana mahali patakatifu, kama vile Kaaba yao, jiwe jeusi lililo katikati ya Makka. Wolff anakariri maneno ya Yesu kwa mwanamke Msamaria akijibu: “Saa inakuja ambayo hamtamwabudu Baba katika mlima huu, wala kule Yerusalemu, lakini saa inakuja, nayo sasa ipo, ambayo waabuduo halisi watamwabudu Baba katika roho na kweli.” Yohana 4:23. Moyo wa Wolff unawaendea Waislamu, na anasimulia hadithi kama hizi ambazo ni za kusikitisha sana na upotovu usio na maana wa maandiko.

Laiti ulimwengu wa Kimuhammadi upate kugeuza uso wao kwako hivi karibuni, Ee Hekalu, ambalo haliwezi kamwe kuvunjika; ambalo mara moja lilivunjwa, na kujengwa tena baada ya siku tatu! Haje Sheikh Mohammed aliniambia kisa kifuatacho kuhusu Kaini na Habili: “Mungu alimwamuru Habili kumwoa dada pacha wa Kaini, na akamwamuru Kaini amwoe dada pacha wa Habili; lakini Kaini alitaka kumwoa dada yake pacha, aliyemwoa Habili, na kwa hiyo akamuua Habili.” (uk 93)

Mada zingine zimejadiliwa, kama vile jinsi Waislamu pia walivyo na mjadala sawa kati ya hiari na hatima ambayo inawagawanya wafuasi wa Calvin na Waarminiani. Jinsi Mungu alipomuumba Adamu alitamani malaika wamtumikie na kumwabudu Adamu, jambo ambalo wote walifanya isipokuwa Ibilisi, ambaye kwa hiyo alitupwa Motoni. Jinsi Waislamu fulani wanavyoamini kifo cha Kristo, “ingawa Koran inajaribu kusadikisha kwamba sura yake pekee ndiyo iliyosulubiwa.” Haya yote yapo kwa sasa katika Uislamu na ni mawazo ya kawaida, na ninaamini kwamba Waislamu wengi wanaelewa kwamba ujuzi wa Mungu wa mbele hauathiri hiari ya mwanadamu (maana mwanadamu ana hiari).

Wolff anapoingia zaidi Kaskazini-mashariki mwa Iran, karibu na mpaka na Turkmenistan, mambo yanazidi kuwa mbali na ustaarabu. Eneo hilo linatawaliwa na Khans (wababe wa vita), ambao, ingawa wanalipa ushuru kwa Shah wa Uajemi, wanaruhusiwa kutawala miji yao wenyewe kwa njia ya Mabwana wa Kifalme. Wako kwenye vita kila mara. Ni kwa eneo hili la mpaka la ajabu ambalo tunakaribia. Sayari ya Lonely inasema hivi kuhusu Turkmenistan:

Turkmenistan, ambayo ni ya ajabu sana na ambayo haijagunduliwa kati ya 'stans' za Asia ya Kati, ilipata umaarufu kwa udikteta wa ajabu sana wa Saparmyrat Niyazov, ambaye alitawala kama 'Turkmenbashi' ('kiongozi wa Waturkmen') hadi kifo chake mwaka wa 2006. Niyazov alizungumzia hili kidogo- jamhuri ya jangwa inayojulikana yenye makaburi makubwa na sanamu zake za dhahabu. Ingawa nyingi za sanamu hizi zimevunjwa, wageni wengi bado wanafikiria Turkmenistan kama aina ya bustani ya mandhari ya kiimla. Lakini nchi ambazo hazijatembelewa sana kati ya nchi za Asia ya Kati ni nyingi zaidi kuliko hii - ni nchi ya zamani ya kiroho, mila na uzuri wa asili.

Nchi 3 zifuatazo zilikuwa na wageni wengi kutoka nje ya Turkmenistan mwaka wa 2011:

Iran - 3874

Ujerumani - 1143

Marekani - 531

(Kutoka kwenye nakala ya Wikipedia: Utalii nchini Turkmenistan)

Njia ambayo Wolff anapitia ni kupitia Kaskazini-mashariki mwa Iran.

Wolff kuchukuliwa kama Mtumwa (Iran, karibu na mpaka na Turkmenistan)

(uk. 100-150)

Huko Detshe hatari inianza, na sababu yake ni hii: Mullah wa Bokhara, ambao ni wafuasi wa Omar, yaani Sunni, hutoa kila mwaka “fatwa”, au aina ya fahali, wakiwahidi Watukimeni wa Sarah, Mowr, na Khiva, baraka za peponi, wakienda na kuwafanya watumwa wa Shia, au wafuasi wa Ali, na kuwaleta Bokhara kwa ajili ya kuuzwa. Waturuki kwa hiyo, wakitiwa moyo na Mullah wa Bukhara, mji ambao unaitwa kwa msisitizo “nguvu ya Uislamu,” kila mwaka hufanya Tshapow, yaani, safari za uporaji kwenda Khorosan, na wakati mwingine kuchukua misafara mizima, na vijiji vizima kama watumwa. Mpaka Boostaun kuelekea Astarabad, Meshed, Tursheesh, Burjund, na hadi Heraut, Tshapow yao inaenea, na mwezi huu wa Oktoba ni wakati tu ambao wanaonekana. Isitoshe, **katika sehemu hii ya ulimwengu, hawakuwahi kumwona Mkristo hapo awali**; wale watoro wa Kirusi waliokuja hapa, mara moja waliasi imani; **kwa hiyo naliwazunguka**;

walikuwa wakitazama kila mwendo wangu; katika kula, na kunywa, na kulala, na kutazama, jinsi nilivyoinuka, na jinsi nilivyoketi; Hata hivyo niliwafanya wakati fulani kucheka, kwa kuwauliza, kama sikuwa mtu mzuri. Mja wangu alinichekesha hata hivyo kwa kunieleza miujiza ya Imam Resa {Reza, Imamu wa 8 wa Mashia 12, kaburi lake lililopo Mashhad, Iran karibu na mpaka wa Afghanistan na Turkmenistan ni msikiti mkubwa zaidi duniani kwa eneo, limeelezwa kama [“moyo wa Shia Iran”](#)); Nilizungumza naye kuhusu Yesu Kristo. Nilichunguza maneno ya lugha ya Kiafghan ili kuona kama ningeweza kupata alama zozote za Kiebrania ndani yake, lakini bila mafanikio. (uk 104-105)

Mazungumzo Na Mohammed Hussein [Mtumishi wa Wolff]
Kuhusu Kristo

Mimi: Ni Nabii yupi ambaye utamtegemea zaidi: kwa yule anayejaribu kuwasadikisha watu kwa upanga wa ukweli wa itikadi yake, au yule anayejaribu kufanya hivyo kwa ushawishi?

Mohammed Hussein: Katika yeye anayeshawishi watu kwa hoja.

Mimi: Ni yupi angekuwa na uhakika zaidi: katika mmoja, ni nani anayejaribu kuendeleza mafundisho yake kwa kuteswa, au kwa yule anayejaribu kuendeleza mafundisho yake kwa kuleta mateso?

M.H.: Katika mwenye kuteswa.

Mimi: Ni kwa uaminifu gani wa imani ungeweka imani zaidi: kwa yule ambaye amelazimishwa kufanya taaluma, au ambaye amechochewa na hoja?

M.H.: Katika yule ambaye amechochewa na hoja.

Mimi: Yesu Kristo na wanafunzi Wake hawakutumia kamwe upanga, lakini maneno kwa ajili ya kuwashawishi wengine. Yesu Kristo na wanafunzi wake waliteseka na kufa kwa ajili ya ukweli wa Injili aliyoitangaza; huku Muhammad na Ali wakiwalazimisha baadhi ya watu kwa upanga, kuchukua dini yao na kuwaua wengine.

M.H.: Kwa nini miujiza mingi sana inafanyika kwenye kaburi la Imam Hussein huko Kerbelay? Ngamia wengi wagonjwa wameponywa kwenye kaburi la Imam Resa; wake wengi tasa wamepata mimba huko; vipofu wengi wamerejeshwa macho, na

mimi mwenyewe nina ulinzi, kiasi kwamba hakuna daga, wala bastola inaweza kunidhuru.

Mimi: Sipendi kukuona ukiwekwa kwenye jaribio. (uk 105-106)

Ninashiriki hoja hii kwa mara nyingine ili kukazia akilini mwa msomaji umuhimu wa ujumbe wa Tabia ya Mungu; kwamba Mungu hatumii na hawezi kutumia nguvu - kwa kuwa ingedhoofisha uhalali wote wa nafasi yake. Tazama maneno ya Ellen White katika Sura ya 1 ya Desire of Ages:

Dunia ilikuwa giza kwa kutomfahamu Mungu. Ili vivuli vya giza vipate nuru, ili ulimwengu urudishwe kwa Mungu, nguvu za udanganyifu za Shetani zilipaswa kuvunjwa. Hili halikuweza kufanywa kwa nguvu. Utekelezaji wa nguvu ni kinyume na kanuni za serikali ya Mungu; Anatamani tu huduma ya upendo; na upendo hauwezi kuamriwa; hauwezi kushinda kwa nguvu au mamlaka. Upendo huamshwa tu kwa upendo. Kumjua Mungu ni kumpenda; Tabia yake lazima idhihirike tofauti na tabia ya Shetani. Kazi hii ni Mtu mmoja tu katika ulimwengu wote angeweza kuifanya. Ni Yeye tu aliyejua kimo na kina cha upendo wa Mungu angeweza kuujulisha. Katika usiku wa giza wa ulimwengu ni lazima Jua la Haki lichomoze, “likiwa na uponyaji katika mbawa Zake.” Malaki 4:2. (DA 22)

Kipupwe katika Khorosan, ambayo kwa kawaida ni mazingira ya nyika kavu

Kuwasili Burjund

Mji mkuu wa Jimno la Khorasan Kusini wa Iran lenye wakazi 200,000.

Kupitia kutoelewana kugumu, Wolf ameshutumiwa kwa kuiba. Anarudishwa kama mfungwa kukutana na Khan wa jiji hili. Nimeshangazwa na ushujaa wa Wolff hapa:

Oktoba 28 - Nilifika tena katika mji huu, ambapo hakika sikuwahi kuwa na Mwingereza yeyote hapo awali. Wafanyabiashara wawili wa Hindoo walinipa kwa fadhili kila msaada katika uwezo wao; na hivyo Abd Resa Khan wa Yazd, ambaye alikuwa amesai dhidi ya Mfalme wa Uajemi, na ambaye alikuwa amechukua hifadhi kwa Assaad Ullah Khan, aliniahidi msaada wake.

Oktoba 29 - Niliitwa mbele ya Assaad Ullah Khan; ngome aliyokuwa akiishi ilijaa watu wakorofi na wasiolima wa Belujestan, askari wa Khorosan, na Waajemi, wakiingia kwenye chumba chenye giza. Nilimwona Assaad Ullah Khan sakafuni; pembeni yake walikuwa wameketi Mohammed Resa Khan, na Mullah kadhaa; na miongoni mwao alikuwa Mullah Mohammed Jawad, ambaye alinijulisha, kwamba alikuwa amefuatana na Bwana Morecroft kutoka Kashmir hadi Bokhara. Nilikuwa nimechukua Biblia yangu ya Kiebrania na

Agano pamoja. Assaad Ullah Khan aliniomba niketi karibu yake na Abd Resa Khan.

Assad Ullah Khan: Je, taaluma yako ni ipi?

Mimi mwenyewe: (Nikiinua Biblia yangu), Hii ndiyo taaluma yangu: kutangaza Biblia na Injili kati ya Wayahudi, na kuzungumza na mataifa yote kuhusu Mungu;

Abd Resa Khan: Je, umezungumza na madhehebu ya aina gani?

Mimi: Nikiwa na Mullah wa Mohammedan huko Shiraz, Isfahan, Yerivan [mji mkuu wa Armenia], Urmia, n.k. na Wayahudi wa milki ya Uturuki na Uajemi; pamoja na Yazidis, Guebres, na Ali Ullahe.

Abd Resa Khan: Je, Guebres wako sahihi?

Mimi: Hapana.

Abd Resa Khan: Sasa sema ukweli, tuko sahihi?

Mimi: Ninazingatia tu wale walio sahihi, wanaoamini katika Biblia na Injili.

Assad Ullah Khan: Kwa nini humwamini Muhammad?

Mimi: Kulingana na Injili, hakuna anayeweza kuwa mkuu kama Yesu alivyokuwa.

Assad Ullah Khan: Je, Mohammed hajatabiriwa kwenye vitabu vyenu?

Mimi: **Anatabiriwa kuwa ni mwadhibu wa watenda maovu: katika wakati wake Wakristo walianguka katika ibada ya sanamu, na kwa hiyo Mungu alimtuma Muhammad kuwaadhibu.** [kumbuka: Ufunuo 9]

Assad Ullah Khan: Je, hakuwa mtume?

Mimi: Hapana.

Assad Resa Khan: Nisomee baadhi ya sehemu za Injili.

Nilisoma na kutafsiri sura ya tano ya Mathayo. Akaendelea, “Soma kitu katika Torati, au vitabu vya Musa.” Nilisoma Kutoka 15 na kuitafsiri kwa Kiajemi. [kumbuka: Wimbo wa Musa baada ya Kuvuka Bahari Nyekundu]

Waliniuliza basi niandike nilichotafsiri. Kisha nikawatumia Biblia za Kiarabu, na Agano la Kiarabu na Kiajemi. Assaad Ullah Khan aliniahidi ulinzi wake, na pia kunipeleka Meshed. (uk 110-111)

Nadhani ni muhimu kuwaambia Waislamu nafasi ambayo Muhammad na majeshi yake wanayo katika Unabii wa Biblia - kuadhibu ibada ya sanamu ya Ufalme wa Mashariki ya Kirumi. Hii inaeleweka sana kwao, na nilikuwa na mazungumzo bora juu ya mada hii na mfanyabiashara mchanga wa Kituruki mwaminifu na mkali juu ya mada hii huko Antiokia. Pia tulizingatia jinsi ilivyo ngumu kuwa wa kidini siku hizi; kwa maana yeye mwenyewe kwa kiasi fulani alitengwa wakati wa miaka yake ya chuo kikuu kwa hisia zake za kidini.

Cossacks huko Birjand, karibu 1909

Aya nyingine inayoonyesha kuwa habari hii inawavutia Waislamu ni hii:

Nov. 2 – Wakuu wa Mullah...ambao nilikuwa nimewatumia Biblia, walituma watumishi wao kwangu, wakiniomba niwaelekeze vifungu kuhusu ujio wa Kristo, na kutokea kwa Mpinga Kristo, ambaye wanamwita Dajaal, jambo ambalo nilifanya.

Novemba 5 – Tulifika Nogaw, maili 28 za Kiingereza kutoka Mohamed Abad. Tuliona kwa mbali Waturuki wakiwa wamepanda farasi, wakiwa wameelemewa na watumwa, jambo lililowazuia wasitukaribie.

Novemba 6 – Tulifika Monabatsh, maili 24 kutoka mahali hapo awali. Asubuhi tuliendelea na safari yetu, na tukakutana barabarani na wakulima masikini mashambani, ambao walikuwa karibu kustaafu zaidi katika milima, kwa kuogopa kuchukuliwa na Waturkomans. Walipomwona mlinzi wangu, mimi na mtumishi wangu, walituamini kuwa sisi ni waturuki, na ghafla tukasikia kilio cha maskini wanawake na watoto; lakini tuliwanyamazisha. Bwana Yesu afanye upya uso wa dunia hivi karibuni, ili kwamba jeuri na uharibifu usijulikane tena katika nchi!

Novemba 8 – Tulifika Morandis, maili 40 kutoka Sennoo. Yule askari niliyetumwa na Assaad Ullah Khan, alitaka nilale pale usiku mmoja msikitini; lakini nilipinga mwenendo huo, nikihakikishiwa kwamba ikijulikana mjini kwamba Mkristo amekaa msikitini, watania; basi tukalala katika nyumba.

Mwaka ni 1831, na utumwa bado unaendelea katika eneo hili la ulimwengu. Siku chache baadaye, Wolff mwenyewe anachukuliwa mateka na watumwa karibu na Sanjerd, Iran.

Hatukuwa tumepanda kwa umbali wa maili tano, tulipoona kwa mbali kundi la wapanda farasi, na kusikia mlio wa risasi: walitujia na mikono yao wazi. Kwa vile nilikuwa tayari nimesonga mbele ya msafara, ningeweza kutoroka kwa urahisi; lakini niliona si vyema kumwacha mtumishi wangu mikononi mwa wanyang’anyi, na kwa hiyo nikarudi. Mmoja wa wale jambazi alimshika farasi wangu, huku wengine wakiwafunga wale wengine. Aliyekuja kwangu alikuwa akihema kwa namna ya kutisha, na bunduki yake ilikuwa inafuka moshi. Bila kunitazama usoni, alishika hatamu ya farasi wangu, na kusema. “Bwawa! Bwawa!” pesa! pesa! Nilimpa pesa zote nilizokuwa nazo mfukoni; aliniamuru nisiwaambie wenzie kwamba ameichukua, na akiendelea kuhema, aliniuliza, “Je, huna pesa zaidi?” Nilijibu, “Ndiyo, nina zaidi kwenye shina langu.”

Muda mfupi baadaye, nilizungukwa na wengine; wakanishusha kutoka kwenye farasi, na kusema, “Je, huna pesa?” Nikamjibu, “Nimempa mwenzako.” Walianza kumpiga jambazi mwenzao kwa kujaribu kujiwekea hela. Nilivuliwa kwa muda wa kila kitu, hata shati kutoka nyuma: hakuna kitu, hakuna chochote kilichoachwa kwangu; wakati huo kulikuwa na baridi kali. Waliniwekea kitambaa

kilichojaa wadudu, na kunitoa nje ya barabara kuu, ambapo nilikutana na wengine, nikilia na kulia, na nimefungwa kwenye mikia ya farasi wa wanyang'anyi. Ilikuwa ni jambo baya sana, kuona majambazi (ishirini na nne) wakipiga na kulaaniana, na kutupiga maskini Banda, (yaani wale waliofungwa); wakibishana wao kwa wao ambao kila mmoja wetu anapaswa kuwa mali yake. Tulisukumwa nao kwa mwendo wa mwendo wa kasi kwa sababu ya Waturuki waliokuwa wanatukaribia. Kwani kama Waturkomani wangelitukuta, au wakatukaribia, wanyang'anyi wetu wangepanywa watumwa nao, nao ni Mashia wenyewe. Kwa vile niliona ingekuwa afadhali watu wa Turkoma wanichukue, kwani wangenileta mara moja hadi Khiva, badala ya kupelekwa kwanza Torbad, kisha kuuzwa kwa Waturuki wa Khiva, nilipiga kelele; lakini watu wa Mohammed Khan Kerahe walitishia kuniua, jambo ambalo lilinilazimu kunyamaza.

Wakati wa usiku, wafungwa watatu walipata bahati ya kutoroka. Chifu, Hassan Khan kwa jina, mtu wa kutisha na mwenye ulimi wenye ugonjwa wa buluu ambao ulimzuia asieleweke vizuri, alipiga kelele, "Waangalie, na ikiwa utawapata, waue mara moja." Walakini, hawakufanikiwa kuwapata, yapata saa 2 asubuhi tulisimama msituni, wakanionea huruma wakanipa kikombe cha chai kilichotengenezwa na mimi mwenyewe, ambacho walikichukua. Walifungua visanduku, mali ya Abbas Mirza, iliyojaa tende, na kunipa sehemu yao. Walianza baada ya hii kuweka bei juu yetu: mtumishi wangu alikuwa na thamani ya kumi, na mimi katika Tomauns tano. Mara tu walipochukua pesa kutoka kwa mtumishi wangu, niligundua kwamba jamaa huyo alikuwa ameniibia Tomauns 16, ambayo sasa alipoteza. Wengine walijaribu tena kutoroka, lakini walipigwa vibaya sana na jambazi kijana mwenye umri wa miaka 14. Baada ya hayo tulifungwa kwa chuma. Kumi na mbili kati ya majambazi walijitenga kwa lengo la kufanya msafara mwingine wa kupora. Ulikuwa ni usiku wa kutisha, baridi na baridi kali, na tulikuwa hatuna kitu chochote cha kutufunika. Wanyang'anyi walishauriana juu yangu, kama inafaa au la kuniua, kama nilivyojulikana na Abbas Mirza: kwani waliogopa, ikiwa Abbas Mirza angesikia juu yangu, kwamba angenitaka.

Ndiyo, ulikuwa usiku wa kutisha; na ni faraja gani ningetarajia kutoka juu, kutoka kwa Mwokozi wangu, kama singeweka tumaini

langu na imani yangu Kwake, na katika ahadi yake! Saa kama hiyo, mtu hupitia matunda ya thamani ya imani katika Bwana Yesu Kristo. Heri yeye ambaye saa kama hii anajua kwamba Kristo yu pamoja naye, na kwamba hakuna vifungo, wala baridi, wala njaa, wala kiu, haviwezi kumtenga na upendo wa Kristo, na kwamba kwake anaweza kubeba mahitaji yake yote.

Nilimwomba Mwokozi huyo, kisha nikazungumza na wale wanyang'anyi, nikiwasihi wasiniue, na nikiahidi kwamba nitakapofika Torbad, (mahali ambapo walikusudia kunileta) nitajikomboa kwa msaada wa Wayahudi; ambayo ningeweza kufanya, kama wangeniruhusu kuandika jambo fulani katika Biblia za Kiebrania na Agano ambalo nilikuwa nalo. Walinipa vitabu hivyo, kisha nikaandika katika Kiebrania upesi, jina langu, hali yangu, na hali yangu ya sasa. Tumaini la fidia njema liliwazuia kuniua usiku wa kwanza.

Novemba 15. - Tulifika katika kijiji cha Ameer Khan wa Kerahe; alinitendea wema, na akatamani Hassan Khan ampe mojawapo ya Agano langu la Kiajemi, ambalo alifanya. Mwingereza hakuwahi kuonekana katika sehemu hizi. Jioni tulifika Arkhshee, ambapo nilikuwa nimeketi karibu na nyumba iliyoharibiwa, pamoja na mtumishi wangu. Ali Khan, mmoja wa majambazi, alinikaribia, na kunifunga minyororo miguuni mwangu, na kusema, "Sasa keti kwa raha." Lakini mmoja wa wanyang'anyi, kwa kunihurumia, akawafungua tena.

Novemba 16.— Waliniweka juu ya farasi-mwitu, na mmoja wa wanyang'anyi, mwenye umri wa miaka 14, akampiga farasi wangu, ili anitupe; lakini kwa bahati nzuri nilikaa vyema.

Novemba 17. - Tulifika karibu na Torbad: lilikuwa jambo la kuvutia kushuhudia familia za wanyang'anyi, ambao walitoka kukutana na waume zao, baba au kaka zao, ili kuwapongeza kwa mafanikio yao. Waturkomans kutoka Sarakhs, Khiva na Mowr, ambao walikuwa wakingoja huko ili kununua watumwa kutoka kwa Kerahe, walitoka nje ya mji ili kututazama.

Hazara, wazao wa Wamoguli, kabila lingine la kufanya watumwa, walisafiri nje ya mji kwa kupanda farasi, kwa madhumuni ya

kufanya Tshapow [uvamizi wa watumwa]. Haya yote yanaelewana na Mohammed Ishak Khan Kerahe wa Torbad Hydarea.

Hapa nilikuwa tena na kielelezo, kama vile nilivyosema mara kwa mara katika nchi hizo, kwamba uhuru wa kuzungumza unajumuisha utumwa na udhalimu kupita kiasi.

Swali la kwanza ambalo wanyang’anyi wetu waliuliza kwa uwazi kwa watu wa Torbad, mbele ya Waturkomans na Hazarah, lilielezwa kwa namna ifuatayo, “Je, dhalimu Mohammed-Ishak Khan anaendeleaje? Je, bado hajafa?” Wakajibu, La, lakini mmoja wa wanawe amekufa.

Majambazi. “Ni huruma kwamba hakufa yeye mwenyewe, basi tunapaswa kuwa huru kutoka kwa jeuri huyo, na tusiwajibike kupora watu katika barabara kuu, na kula mkate wa damu! Je, ni lini Mungu atatuokoa kutoka katika mikono ya dhalimu huyo? Si ajabu kwamba Al-Nakee Khan mwadilifu wa Tabas, shemeji yake, hali chakula pamoja naye, kwani mkate wake ni mkate wa damu!”

Tuliona mamia ya vipofu wanaume na wanawake katika barabara karibu na lango la Torbad; wanyang’anyi walingeukia, na kusema, “Je, unawaona vipofu hawa na wanawake? Macho yao yalitolewa na yule mbabe wa kukata macho, Mohammed Ishak Khan wa Torbad Hydarea! Mungu amlaani, na ailaani nyumba yake; mlaani katika kuinuka kwake, mlaani katika kulala kwake! Mungu amlaani mkewe, na uzao wa tumbo lake! Na yeye aliyewafanya wajane wengi na afe, na mbwa wanywe damu yake, wake zake wawe wajane, na watoto wake wawe yatima!

Nilimuuliza Hassan Khan, kama hawakuogopa siku ya hukumu. Akajibu, “Hatufurahii dunia hii, wala hatutafurahia furaha ya ulimwengu mwingine!” Ingawa tulikuwa uchi, walituchunguza sana, wakiamini kwamba tunaweza kuwa na pesa zilizofichwa kutuhusu. Mara Wayahudi wakatoka Torbad; Nikasema, “Sikilizeni Israeli!” (mshangao wa kawaida miongoni mwa Wayahudi kote ulimwenguni.) Punde si punde nilizungukwa na wote. Hassan Khan alikuwa amewakabidhi kwa ajili ya kuuza majarida yangu, kando na Biblia, bila kujua ni nini. Walijiapiza ya kwamba sitakimbia, wakanipeleka nyumbani kwao; na hivyo jioni ya kwanza, ingawa katika hali mbaya sana, nilikuwa nao pande zote, na

nikawatangazia Injili ya Yesu, ambaye historia yake, mateso na kifo chake, hawakujua kabisa.

Novemba 18. - Nilitamani kurudi kwa wanyang’anyi, wakati ghafla niliwekwa kwenye chuma, na kufungwa minyororo pamoja na watumwa wengine. Mmoja wa wachuuzi wa watumwa, Mkurdi, kwa nia mbaya alikuja na kunibana kwa vyuma miguu yangu bado zaidi pamoja kwenye njia panda. Watumwa ambao nimefungwa pamoja nao, walinilaani daima. Kwa mara nyingine tena niliona wema wa Bwana, na fadhili zake, ambazo ni mpya kila siku. Nililetwa kwanza pamoja na watumwa wengine kwenye nyumba kubwa, ambako kulikuwa na mamia ya watumwa. Mkurugenzi wa Polisi akatoka nje na kusema, “Kwa huyu kafiri (akimaanisha mimi) hutakiwi kumpa maji ya kunywa, wala galioni ya kuvuta sigara, kwani yeye ni najas, yaani najisi: ikiwa ana kiu, basi aende vizuri na kunywa kama mbwa wengine wote.” Ghafla alitokea mwanamume, akisema, “Je, hakuna Mwingereza hapa?” “Ndiyo, ndiyo,” nilipiga kelele. Minyororo ilitolewa: askari wa Abbas Mirza alikuwa amefika na barua kwa Mohammed Ishak Khan, akimuamuru aniachilie.

Mohammed Ishak Khan alitoa amri mara moja ya kuniachia huru, ambayo ilitekelezwa, na wanyang’anyi waliwekwa gerezani; kwani dhalimu alitaka sasa ionekane kuwa haya yamefanyika bila ridhaa yake. Nilipohojiwa pamoja na wengine mbele ya hakimku kuhusu kiasi cha fedha ambazo wanyang’anyi walikuwa wamechukua kutoka kwetu, na baada ya kusema jumla, hakimku alisema, “Hawa wote ni Waislamu, wanasema uwongo; hali mbaya, lakini Mullah Youssuf Wolff ni Kafer [kafir, neno la dharau kwa asiye Muislamu], anasema ukweli.”

Nililetwa mbele ya Mohammed Ishak Khan; yeye ni mwanamume mrefu mnene, mwenye macho makubwa sana, ya rangi nyeusi, asiyetazama kamwe machoni pa mtu, lakini sikuzote anaelekea chini—sauti nzito ya ngurumo. Upanga wake umefungwa kila mara, na hata hauweki kando katika kuoga: hakuna ajuaye analala wapi. Alikuwa ameketi juu ya kiti cha enzi kirefu, wengine wote wamesimama mbali naye; hofu ilionyeshwa katika uso wa kila mmoja. Akaniuliza wamechukua pesa ngapi kutoka kwangu? Nikajibu, “Tomaun themanini.” Aliipata kutoka kwa wanyang’anyi,

lakini aliweka kwa ajili yake mwenyewe. Akasema, “Ulikuja hapa na vitabu, ili kuonyesha njia sahihi: endelea.” (uk 124)

Hivyo huhitimisha sura ya kulisimua ya matukio ya Wolff. Wolff yuko huru kuzurura kuzunguka jiji hili la Torbat-e Heydarieh. Huu ni mji wa watu 120,000 kwa sasa, na unazalisha baadhi ya safroni bora zaidi duniani, ambayo Iran inafanya 90%. Ninaendelea kwenye kitabu.

Zafarani, viungo ghali zaidi duniani.

Mehrob Khan wa Bujnurd, kaka yake Nujuf Ali Khan, alilazimika kumkimbia kaka yake, na kutafuta hifadhi bila ya kukatazwa. Alitamani nimwambie kutoka katika Biblia kama Abbas Mirza atamrudishia hadhi yake ya awali. Nilijibu kwamba nilijua kutoka katika Biblia njia ya Wokovu wa Bwana wetu Yesu Kristo. Kaka yake alitamani nimwambie siri, jinsi anavyoweza kujifanya asionekane.

Walitamani niwasomee sehemu kadhaa za Injili: Niliwasomea sura ya tano ya Mathayo.

Alisema Neas wa Sarakhs, Teere (yaani kabila) Yatshee, aliniita. Nilipokuwa nimepata Biblia na Agano langu kutoka kwa wanyang’anyi, mara tu nilipoachiliwa, nilikuwa nimeanza kusambaza vitabu miongoni mwa Waislamu. Alisema Neas alinitaka kwa hiyo nimpe Biblia kwa ajili ya Mullah wake huko Sarakhs, jambo ambalo nilifanya. Nilikula mkate na chumvi pamoja

naye, kisha akaniambia, “Sasa unaweza kusafiri salama hadi Bokhara, kwa maana ikiwa utachukuliwa kama mtumwa, nitakuja umbali wa siku ishirini ili kukukomboa.” Kisha akaniambia, mbele ya baadhi ya Waajemi, “Sisi Waturkoman hatuwachukui Wayahudi kama watumwa; kwani Wayahudi wana kitabu, lakini Guzl-Bash, (yaani Waajemi) ni waasi (Keshte) kutoka kwenye kitabu, na kwa hiyo wao wanachukuliwa na sisi kama watumwa.” Kwamba hii inapaswa kusemwa katika sehemu inayokaliwa kabisa na Shia, na inayotawaliwa na Khan, ambaye yeye mwenyewe ni Shia, ni jambo la ajabu.

Ni lazima sasa nirudi kwa ndugu zangu, Wayahudi wa Torbad. Wale wa Meshed wanatoa maelezo yale yale yao wenyewe, ambayo nilisikia baadaye yakithibitishwa huko Meshed: yaani kwamba wakati wa utumwa wa Babeli, walikwenda Casween, ambako walikaa, mpaka Nadir Shah akawaletea Meshed. Hawa Wayahudi wa Meshed ni matajiri, safi na wanaonekana kuheshimika; ilhali wale wa Yazd ni maskini, wabaya, wezi, wavivu, na wachafu katika hali ya kupita kiasi, wasio na maadili, na wamezoea uchawi.

Je, si jambo la kushangaza, kwamba kule Burjund, na vilevile kule Torbad, ambako nilikuwa katika matatizo, nilipaswa kupata nafasi zaidi ya kuhubiri kuliko mahali pengine popote katika Khorossaun, isipokuwa Meshed.

Wolff anaondoka Torbad katika misafara ya kwenda Meshed [Mashhad]. Sehemu hii ya matukio yake ni ya kigeni na ya kuvutia sana kwamba nitatoa maoni kidogo na kuacha hadithi iendelee. Anasimama kwenye ngome ya Shereef Abad:

Tulikuwa tumeingia kwa shida kwenye ngome ya Shereef Abad, wakati mayowe ya wanaume, wanawake na watoto yaliposikika yakisema mfululizo, “Tshapow! Tshapow! Tshapow!” [uvamizi wa watumwa] Kwa Wahazara kutoka Shahr-Sasa, ambao Chifu wao aliuawa kwa njia ya uhaini sana pamoja na idadi kubwa ya watu wake na Muhammad Ishak Khan Kerahe, walikuwa wameapa kifo na maangamizi kwa raia wake wote. (Mohammed Ishak Khan alimuoa binti wa Chifu wa Shahr-Sasa, na wakati wa kusherehekea harusi alitoa amri ya kumchinja Chifu wa Shahr-Sasa na uhusiano wake wote na wasaidizi wake; na baada ya hayo, Muhammad Ishak Khan alimiliki. Lakini watu wengi waliuacha mji huo, wakaendelea

kuteka nyara misafara, na kuwaua watu wote wa Torbad) hii ilitufanya tusimame kwa muda mrefu zaidi huko Shereef-Abad. Mmoja wa wanawake masikini wa Shereef-Abad aliniita na kusema kwamba mmoja wa wanawe amefanywa mtumwa, na akaniuliza kama ninaweza kufanya kitu ili kupata fidia yake: aliahidi kama ningefanya hija huko Kerbelay kwa faida ya yeye na mimi. Wakati wa kuondoka Shereef-Abad, mmoja wa msafara alinipiga, na kusema, “Sema, Mungu ni Mungu, na Muhammad Mtume wa Mungu. Nilijibu kwa utulivu mkubwa, lakini bila kutafakari, “Siwezi kusema uwongo.” Washupavu hawa, badala ya kukasirishwa na jambo hili, waliangua kicheko, na kusema, “Mwache mpumbavu.”

Tukikaribia Mesh, tuliona kabati la dhahabu na la matumizi kwenye msikiti wa Imam Resa. Waislamu wote walisimama na kusali, na wakasema, “Ewe Imam Resa, wewe mpaji zawadi, wape mbwa wako zawadi nyingi, kwani tunatoka nchi ya mbali; na tunamlaani Umar, Usman, na Abu-Bekr!”

Hezekiel, Myahudi kutoka Torbad, ambaye alikuwa msafiri mwenzangu, alisema, “Hivi karibuni tutasalimu hekalu la Yerusalemu.” Mahujaji elfu ishirini wa ushawishi wa Shia hufanya kila mwaka hija yao kwenda Meshed [Mashhad], kwenye kaburi la Imam Resa.

Madhabahu ya Imam Reza huko Mashhad, moyo wa Uislamu wa Shia. Kutokana na kile ambacho tumekuwa tukisoma, Uislamu wa Shia na Sunni ulikuwa na uhusiano mbaya katika wakati wa Wolff, ambao umeendelea hadi leo kwa kiasi kikubwa au kidogo kutokana na mambo ya ndani. Wolff anasema hivi: “Ni chuki kubwa sana kati ya Sunni na Shia, kiasi kwamba Wayahudi ambao wamesilimu kwenye Mashhad miongoni mwa Shia, tena wanakiri waziwazi Uyahudi miongoni mwa Sunni mara tu wanapokwenda kwa Sarakh, au sehemu nyingine yoyote. wa Toorkestaun.”

Huko Mashhad, Iran

Huko Mashhad Wolff anamwita mara moja mkuu wa jiji, ambaye ni mwana wa mfalme kwa Myahudi. Hatoi msaada wowote, na badala yake anampeleka kwa mkuu wa Wayahudi huko, ambaye ni Sufi sana. Imani ya Ibrahimu ya mji huu mkubwa wa Kisufi ni ya ajabu na ya kimwili na ya kijinsia, yenye fundisho moja kwa wasomi na jingine kwa wasio na elimu. Sitaingia kwa undani, lakini ikiwa msomaji angependa kuwa na ufahamu wa hili anaweza kusoma kurasa 128-134 mwenyewe. Nitanukuu kifungu kimoja cha kufurahisha ambacho kinafupisha kwa ujumla mfumo wao wa imani:

Desemba 11 – Mwalimu wa Masufi wa Kiyahudi aliniita; hakuna kitu ndani yake ambacho kinaweza kunishirikisha kama yeye; nyakati fulani alionyesha ujitoaji, ambao aliuharibu tena kwa uwongo ulio wazi. Alinifanya nifahamu kanuni zake zifuatazo. 1. Kwamba hakuna ubaya duniani. 2. Kwamba kwa mtu ambaye akili yake imezama kwa Mungu, uzinzi hauwezi kuleta madhara, wala uovu mwingine wowote. 3. Ulimwengu unasimama tangu milele. 4. Dunia na Mungu ni kitu kimoja. (uk. 132)

Wakati wa utumwa wa Babeli, Wayahudi walikuja kwa Sabzevar, ambaye baadaye, wakati wa Genghis Khan, walipelekwa Bokhara (huko Uzbekistan), Balkh (kaskazini mwa Afghanistan) na Shakhrisabz (mashariki mwa Uzbekistan).

Niliendelea kila jioni kuhubiria taifa langu, mara nyingi kwa usiku mzima, nikikaa nao katika chumba kidogo sana, na nyakati fulani nikikusanya habari kutoka kwao. Kwa vile bado sikuwa na nguo za kuvaa, Mullah Meshiakh alinipa nguo zake.

Desemba 22 - Nilitambulishwa kwa Mtukufu Abbas Mirza. Mtukufu wake wa Kifalme alikuwa ameketi juu ya Divan ya Kiajemi, katika chumba kidogo; Mirza Abool Kasem, Kayem Makaam wake, au Waziri Mkuu, na Mirza Baba, Hakeem Bashee, yaani, Tabibu Mkuu, ambaye alinitambulisha kwa Mtukufu Wake wa Kifalme, walikuwa wamesimama mbele yake, wakiegemea ukuta, kulingana na desturi ya Waajemi, wakiwa wameweka mikono yap juu ya vifua vyao. H. R. H. aliniomba niketi kwa mbali kidogo kutoka kwake, na baada ya kuuliza hali ya afya yangu na muda niliotoka Uingereza, alisema kwamba alijutia kwa dhati bahati mbaya niliyokutana nayo huko Khorossaun, na akanihurumia; lakini Prince huyu mwenye upendo aliongeza, “Matukio kama haya ni ya maisha ya Dervish anayetangatanga, anayezunguka kama mtu wa Mungu.” Akaniambia, “Kwa vile sasa unakusudia kwenda Bokhara, zungumza na Mfalme wa Bokhara, na jaribu kumsadikisha kwamba ni dhambi kufanya watumwa wa viumbe wenzako, na unaweza kumwambia kwamba sina nia ya kufanya kuiteka Bokhara, lakini ninamaanisha kukomesha utumwa.” Mtukufu wake wa Kifalme alinikumbusha baada ya hili kwamba alinipa kibali cha maandishi, nilipokuwa Uajemi miaka mitano kabla, kuanzisha shule huko Tabriz, na kusema kwamba hamu yake ya kuona taifa lake likiwa na ustaarabu ilibaki bila kubadilika. H.R.H. aliniahidi kila msaada katika uwezo wake, katika kunipeleka salama Bokhara. Kisha akaanza kuongea nami juu ya juhudi za Sultan Mahmood [Mahmud II, Sultani wa Dola ya Ottoman], na akaonyesha shauku kwamba siku moja nizungumze na Wayahudi na Waislamu, katika chumba chake, na mbele yake.

Jan 13. 1832 - Mirza Hadayat Ullah, bwana mmoja mwenye umri wa miaka 65, alinipokea kwa upole, akaamuru iletwe galioni na chai, na akaniambia kwamba anatamani siku moja kati ya hizi aingie katika majadiliano ya kidini na mimi kuhusu Uislamu; lakini kama siku ilivyokuwa Ijuma [siku tukufu ya Waislamu], alitaka kufanya uchunguzi mchache tu, na kuwa na mazungumzo ya utulivu nami. Alinionyesha tafsiri kamili ya Kiarabu ya Biblia, ambayo alikuwa nayo kwa miaka kadhaa. **Aliniambia kwamba alitaka niwe Muhamad, si kwa maneno tu, bali kimsingi; kwa maana ni mtu kama huyo tu ndiye Muhamad wa kweli.** Nilimwambia kwamba

maoni aliyoonyesha yalikuwa kama yale yaliyoonyeshwa na Kristo, “Si yeye asemaye Bwana, Bwana, atakayeingia katika ufalme wa mbinguni, bali ni yeye afanyaye mapenzi ya Baba yangu.” **Nilisema nilifurahi kuona kwamba alisisitiza juu ya dini kukumbatiwa juu ya kanuni**, na kama angeweza kunishawishi kutoka kwenye Biblia kwamba Muhammad alikuwa Mtume, nimtambue. Hata hivyo hii ilikuwa kazi ngumu sana kwake; kwa hiyo, kama Mussulman Mullahs wengi wanavyofanya, alitoa wito kwa wafasiri mbalimbali wa Kurani. Nilimwona tena ndani ya kasri akiwa na Abbas Mirza, ambaye mbele yake nililizungumzia suala hilo tena.

Jan. 18. - Mirza Hadayat Ullah alinialika tena nyumbani kwake; chumba kilikuwa na watu wengi, hata Wayahudi walikuwepo, na nilipata fursa kubwa ya kuruhusiwa kutangaza habari za wokovu kwake na kwa Mullah wote wa Mashhad. **Kisha nikauliza kwa nini walimwabudu Imam Resa, kama walivyoamrisha na Korani kumwabudu Mungu peke yake; walinipa jibu lile lile kama Wakristo wa Kirumi Wakatoliki, Wagiriki, na Waarmenia ambavyo wangefanya: kwamba wafanye tofauti kati ya sala kwa Mungu, na heshima inayostahiliwa na mtakatifu.**

Katika mahojiano haya na Mirza Hadayat Ullah, nilipata heshima ya kuona miongoni mwa wapinzani wangu Mujtehed wa Kerbelay (sehemu maarufu ya kuhiji kwa Shia karibu na Baghdad, ambapo Imam Hussein aliuawa na Yazid, mwana wa Muawea) na Mullah wengine wasomi kutoka Kasemein na Najaf huko Uarabuni.

Nilisoma Mathayo sura ya 5 aya ya 8. Nilitamani Mullah Pinehas afasiri kila aya (maana niliisoma katika Kiebrania) katika Kiajemi, ambayo aliweza kufanya vizuri zaidi kuliko mimi.

Kisha akina Mullah wa Muhammad waliingia kwenye mazungumzo nami kuhusu asili ya kiungu ya Kurani. Baadhi ya Waislamu waliokuwepo walikuwa na ukweli wa kukiri kwamba nilikuwa na faida katika hoja. Nilipokuwa nimekaa na watu hawa, Mirza Hadayat Ullah, Mujtehed, alinitumia barua nne za utambulisho wa Bokhara na Kabul; **uthibitisho, kwamba mazungumzo yangu na Waislamu hapa si tu kwamba hayajawakera, bali hata kupata nia yao njema.**

Wolff ana mkutano na Mkuu wa Mashhad, ambaye anashiriki hoja na wasiwasi wake na Wolff. Nimeacha vipengele vya kijiografia na kisiasa, vinavyohusu uhusiano na Iran ya Uingereza na Urusi. Wolff aliandika mazungumzo haya kwenye chumba cha mtu mwingine aliyejua Kiingereza, ambaye aliisoma kwa Mfalme, akihakikisha kuwa ilikuwa kwa makubaliano ya Mfalme. Pia ninaruka mazungumzo mengi ya kisiasa kati ya Mashhad na Waturkomans, ambao wanawachukua kama watumwa - Prince anataka amani na waache kuvamia majimbo yao.

Sasa natoa mazungumzo niliyofanya na Mtukufu Abbas Mirza, na ambayo ninawasiliana kwa idhini yake. Aliposikia kwamba nilikuwa nje ya chumba nikingoja hadi akamilishe sala yake, akaita kwa sauti kubwa: “Mullah Wolff, ingia, kwani Mullah anaweza kuwepo kwenye swala.” Kabla ya kuanza maombi yake, aliniuliza kuhusu uungu wa Yesu Kristo. Nikajibu, kwamba hatuamini kwamba mwili wa Yesu ulikuwa Mungu, bali utimilifu wa Uungu uliishi ndani yake kimwili; kwamba Mungu mmoja alionyesha wakala wa aina tatu, katika kuumba, kukomboa, na kututakasa; na mawakala hawa watatu tunawaita Baba, Mwana, na Roho Mtakatifu, Mungu mmoja.

Nilitamani Mtukufu Abbas Mirza aniandikie kitu kwa mkono wake mwenyewe. Kwa vile wasafiri ambao wamepita katika nchi hizi kwa kukataa taifa na dini yao na kujifanya Waislamu wamechagua kudai, kwamba wenyeji hawakujua kwamba mimi ni kasisi wa Kikristo na Mzungu; Ninaambatanisha autograph, ili kuthibitisha kwamba inawezekana kusafiri katika nchi hizo kama mhubiri, na kwamba hata ni njia salama zaidi ya kusafiri; afadhali zaidi kuliko kujificha, kama wasafiri wengine wa Arabia walivyofanya. Mtukufu wake wa Kifalme aliniandikia yafuatayo kwa Kiajemi.

“Padre aliyeinuliwa Joseph Wolff ni mmoja wa marafiki wetu wa dhati Prince Regent. Tumemwona hapo awali; lakini wakati huu, alipotungoja huko Mashhad, tulimjali zaidi kuliko mara ya kwanza. Yeye ni mtu wa kidini kweli, na amechukua safari ndefu, na amejaa hatari; lakini haogopi hatari yoyote. Tunatumaini kumuona tena akiwa mzima na salama, baada ya kumaliza safari yake ya kwenda Bokhara na Mowralnehar [Transoxiana, Asia ya kati].”

Na sasa ninatoa tafsiri ya baadhi ya Kiajemi, iliyoandikwa katika jarida langu na Ali Moorad Khan wa Jevian, Mwislamu shupavu.

“Kipindi chaa wakati wa huria, Ubwana Wake na Ukuu Wake wa Kifalme, Regent Mkuu. Katika nyumba ya kaka yangu mwema Mirza Baba, tabibu mkuu, nilikutana na kafiri msomi Mullah Joseph Wolff, kwa kweli ni mtu mwema sana, mwenye tabia nzuri sana, mkweli sana, na sahaba mzuri. Nimefurahishwa na mtindo wake wa maisha. Katika Holy Meshed mistari hii michache imeandikwa, kama ukumbusho wa Ali Moorad Khan, Gavana wa Jevian, huko Khorasan, katika mwezi wa Shahbaan 1247. (Januari 1832.) (uk. 147)

Mirza Baker, mmoja wa makatibu wa Abbas Mirza (Mfalme), alinisaidia katika kutunga hotuba katika lugha ya Kiajemi zilizoelekezwa kwa Wayahudi wa Mashhad, ambazo zilikuwa zimekwama kwenye kuta za maduka kadhaa huko Mashhad. Katika hizo nilitaja unabii mwingi kuhusu Bwana wetu Yesu Kristo, na kuwasihii Wayahudi wamgeukie yeye kama Mwokozi wao. Zilielekezwa kwa Wayahudi tu; lakini Waislamu nao walizisoma bila kuudhika.

UASHERATI WA WAKAZI WA MESHED [Mashhad].

Inastaajabisha kwamba popote pale palipo na sehemu za hijja au nyumba za watawa, watu wa sehemu hizo ni wachafu hasa; kama kwa mfano, Makka, Madina, Kerbelay huko Arabia, Mazaur huko Toorkestaun, na Meshed huko Khorossaun. Imepokewa kwa ujumla kwamba kutoka kwa wake wa Mujtehed hadi wale wa Mullah wa chini kabisa, wote ni makahaba; lakini uhalifu mbaya zaidi unafanywa huko Meshed.

Watu wa huko ni wafisadi sana hivi kwamba kadhaa wao hulipwa mara kwa mara na Waturkomans, kwa kuwapa taarifa wakati misafara inakuja, ambayo wanaweza kushambulia na kupora: baadhi yao wanawasaliti watumishi wao na watoto kwa Waturkomans, ili wakati nilipotaka kumchukua Shia, huko Meshed, kunisindikiza kama mtumishi wa Toorkestaun, Bwana Shee na Mirza Baba walilazimika kujitolea wenyewe kwamba watamkomboa, kama ningemuza.

Watu hawawezi kujiokoa wenyewe: kazi ya wokovu lazima iendelezwe ndani yao na Bwana peke yake: kwa hiyo, haishangazi

kwamba mfumo wa ibada ya mapenzi, unaoendelea juu ya kanuni zinazopingana moja kwa moja na Injili, unapaswa kuandamana na kiwango kikubwa zaidi cha giza la maadili; iwe katika Kanisa lililopotoka, au katika uasi wa uzushi kama ule wa Muhammad.

Kuondoka Mashhad

Mtukufu wake wa Kifalme Abbas Mirza alituma manaibu kumi na sita wa Waturkoman kutoka Sarakhs, na akawataka watie sahihi zao; wanaamini kwamba baada ya kutoa neno lao kwa maandishi, wamekabidhi nguvu fulani ya uchawi kwa mtu ambaye iko mikononi mwake.

Imani hii ni ya sasa miongoni mwa Wayahudi, Waislamu, Waguebres, Wahindoo, na Wakristo wengi wa Mashariki; na kwa hivyo nilishutumiwa mara kwa mara na Wayahudi wa Yerusalemu, na hata hivi majuzi na Myahudi mmoja huko Malta, kwamba nilitaka sahihi zao kwa kusudi la kuwafanya Wakristo.

Kama ilivyokuwa, Waturkomani walipiga ndevu zao, wakatia sainsi zao, na kuahidi Mtukufu Mkuu atanileta salama Bokhara...Niliondoka Mashhad mnamo Januari 29, 1832.

Kuingia kwa Imam Reza Complex

Katika Sarakhs (pamoja na Turkomens)

Sarakhs hapo zamani ilikuwa kitovu kando ya Barabara ya Hariri, na katika enzi yake ya karne ya 11 ilikuwa na maktaba nyingi na shule maarufu ya wasanifu majengo. Sehemu kubwa ya tovuti asili ya jiji sasa iko ng'ambo tu ya mpaka huko Sarakhs nchini Turkmenistan. Kwa mujibu wa sensa ya hivi karibuni ya kitaifa, mwaka wa 2006, idadi ya wakazi wa jiji ilikuwa 33,571 katika familia 8,066.

Kabla hatujaingia kwenye kambi ya Sarakhs, (maana haiwezi kuitwa jiji) tuliona ghafla kuhusu Waturkomani 10 wakija kutulaki: walikuwa wa Sarakh. Gooliitsh Mohammed Khan aliwaandea; waliweka mikono yao pamoja na kusema, "Amman," Usalama!

Ballee, mmoja wa Aga Sakal, au Bwana mwenye ndevu nyeupe (wazee), na akatuleta kwenye hema zake; na hivyo tulikuwa Mehmoon, yaani Wageni wa mmoja wa Waturkomani; na mara tu mtu anapotangazwa kuwa Mehmoon wa mmoja wa Waturkomani hakuna hatari tena katika kusafiri miongoni mwao. Aga Sakal wote, au Mabwana wa ndevu, walikuja kuniona; kwani nilikuwa nimependekezwa kwao sana na Abbas Mirza: waliniahidi msaada wao wa kwenda Bokhara. Waturuki wengi wa Sarakhs ambao walikuwa wameniona nikiwa utumwani huko Torbad walitoka kunikaribisha.

Wayahudi huko Sarakhs (uk. 158)

Kabla sijazungumza kwa kina juu ya Waturkomans, lazima niruhusiwe kuzungumza juu ya hali ya Wayahudi huko Sarakhs; kwa kuwa huko na kwingineko, wao wamekuwa ndio lengo kuu na nia ya kuhiji kwangu katika majangwa haya, na kuzunguka kwangu katika jangwa tupu la Toorkestaun [Turkestan]: kwa kusudi la kukukumbusha, ndugu yangu, juu ya ahadi zilizotolewa. kwa babu zetu, na matarajio ambayo bado unayo haki ya kuyatunza; kwa kusudi la kukukumbusha siku za kale, siku zile Bwana, yeye, yeye, alikuchukua juu ya mbawa za tai; moto kutoka mbinguni ulipowasha dhabihu juu ya madhabahu yako, harufu ya kupendeza kwa Bwana, katika Hekalu lako zuri; ya kukutangazia wewe yule Mtoto wa Yerusalemu, Yule Mrithi halali wa kiti cha enzi cha Daudi, aliyekataliwa na Mama yake, na kutendewa ukali katika nyumba ya Ndugu zake; kwa ajili hiyo Yerusalemu, Mama yake, akawa mjane, na ndugu zake walikuwa watoro na wazururaji duniani; na hasa kwa kusudi la kukutangazia wewe, Israeli maskini, Tazama, Mfalme wako anakuja, na thawabu yake i pamoja naye. Hizi ziwe hisia zangu, kwanza nizungumze kuhusu ndugu zangu.

Kuna Wayahudi themanini kutoka Mashhad, ambao wanaishi hapa bila kusumbuliwa na Waturkomani. Walikuja kwa sababu mbili: kwa madhumuni ya kufanya biashara yao na Waturkomani; na kwa sababu ya dhulma ambayo mara kwa mara walipata kule Mashhad wengine waligeuka kuwa Waislamu; lakini miongoni mwa Waturuki wanaruhusiwa kufanya dini yao kwa uwazi. Kila Myahudi anatangazwa kuwa Mehmoon [mgeni] wa mmoja wa Aga Sakal

[wazee]: ikiwa kitu kimeibiwa kutoka kwa Myahudi, mwenyeji wake hufuata nyayo za mwizi, na kurudisha mali iliyoibiwa. Siku ya Sabato Turkoman anapoingia katika nyumba ya Myahudi, Myahudi huyo anamwambia, “Tuna Sabato yetu,” na Turkoman anatoka nje ya chumba hicho mara moja. Nilifanya makao yangu kwa mmoja wa Wayahudi; Mullah Yakoob, Mullah Michael, Mullah Ishak, na wengine wengi walinitembelea. Niliwafafanulia Isaya 53; Zekaria 12; Danieli 9; na Zaburi 110. Walisikiliza kwa shauku kubwa; na ninatumai kwamba Mullah Yakoob na Mullah Michael ni waumini wa dhati wa Yesu Kristo. Mahubiri yangu kwamba Yesu Kristo alikufa kwa ajili ya dhambi zetu yalileta machozi kutoka kwenye macho ya Mullah Yakoob mwenye urafiki. Kabla ya hili, alitumia usiku wake katika kusoma Hafidh [mshairi maarufu wa Kiajemi Hafez]. Naweza kusema kwamba aliamini mahubiri yangu.

Ballee, Aga Sakal [mzee wa kabila], aliniita, na kunifahamisha baadhi ya dhambi zake. Haiwezi kukwepa uchunguzi wa mtu kwamba washenzi kamwe hawachukii kukemewa kwa ajili ya maovu yao; lakini haitokani na kumjali mhubiri: kwa kweli wamezoea vitendo visivyo na heshima, hata hawashtuki kwa kusikia wanaitwa wasio na heshima: mwizi hatachukizwa kusikia akiitwa mwizi; zaidi ya hayo, mawazo yao ya kidini ni dhaifu sana, hata hawatambui upesi, kwamba mtu, akiwahubiria Kristo aliyesulubiwa, anazungumza dhidi ya Korani yao. Nilisikia watu kadhaa wa Turkoman wakimwita Yesu mwana wa Mungu, kutokana na kutokuwa na baba wa kibinadamu. Kwa hiyo Mmishonari anaweza kudanganywa kwa urahisi kwa kuamini kwamba amepata msingi kwa kusadikisha Mturuki kwamba Yesu ni Mwana wa Mungu; lakini Turkoman atakapogundua kuwa usemi huo uko kinyume na Korani, atamgeukia. Hata hivyo, mwenendo wa moja kwa moja, usomaji wa kitabu cha mtu, yaani, Biblia, utendaji wa maombi, maonyesho ya huruma na upole, yataathiri sana, kwa neema ya Mungu, kati ya washenzi. Usiwe muungwana mkali, ikiwa unataka kuwashinda.

Februari 3. - Nilitembelewa na Waturkomans wengi, Hazarah [kabila hasa nchini Afghanistan], na Teemooree [sijui]. Niliwahubiria Injili, na kuwasihi waache tabia yao ya kufanya watumwa. Teemooree aliahidi kufuata ushauri wangu, na ndivyo

walivyofanya; kwa maana walisafiri kwenda Meshedi ili kutumikia jeshi la Abas Mirza; lakini baadhi ya Waturkomani wakajibu kwamba kama Tshapow ni dhambi, dhambi haitakuwa juu ya shingo zao, bali juu ya shingo za Mullah wa Bokhara, ambao waliwahimiza kila mwaka kwa Fatwa zao. Wengine walisema kwamba ikiwa ni dhambi, Mungu hangeiruhusu; na mradi walikuwa na uwezo wa kufanya utekaji nyara, ilikuwa ni dalili ya kuwa kwake mapenzi ya Mungu.

Mmoja wa Hazara alinisihi nimfanyie zawadi ya mtumishi wa Guzl-Bash; kwani alikuwa amenunua farasi kutoka kwa Turkoman kwa watumwa wawili; mtumwa mmoja alikuwa amempa, hivi kwamba bado ana deni la mmoja zaidi. (uk. 166)

Mullah Tastsh ni Kadhi [Mwamuzi wa Kiislamu] wa Waturkoman huko Sarakhs; msomi mzuri sana wa Kiarabu, ambaye amefanya masomo yake huko Bokhara. Siku nilipowasili Sarakhs, aliniita, akinijulisha kwamba Turkoman Sayd Neyas, wa kabila la Yatshe, mmoja wa wakuu wa Sarakhs, ambaye mimi, nilipokutana naye huko Torbad Hydarea, nilikuwa na Agano la Kiarabu, alikuwa amelituma hapa; na kwamba yeye, Mullah Tatsh, alikuwa melisoma kwa furaha na furaha kubwa. Nilimtembelea mara moja, naye akanionyesha Agano Jipya. Aliniuliza maana ya vifungu vingi, na lengo la safari zangu; Waturuki wengi walikuwa pamoja naye wakati huo. Nilisema wazi kwamba nilikuwa nikisafiri kutafuta yale Makabila Kumi yaliyopotea ya Israeli, kuhubiri Injili kwa Wayahudi, na kuwaambia Waturuki kwamba kupora na kuwafanya watumwa watu huru ni dhambi. Aliwageukia Waturkomani na kusema, "Katika Hadith yetu kuna unabii, kwamba muda mfupi kabla ya kufika kwa Mahdi [mkombozi wa wakati wa mwisho] atatokea mtu, ambaye atayahimiza mataifa kutubu: Joseph Wolff ndiye mtangulizi wa Mahdi."

Wakati nilipokuwa naye, mke wake alikufa wakati wa kuzaliwa kwa mtoto.

Eskatologia ya Waislamu ni hakika ya Ibrahimu. Wazo la Mahdi ("aliyeongoka" kwa Kiarabu) ni lenye nguvu, na lina tofauti kadhaa kwake. Wengine wanafikiri kwamba Mahdi atakuja pamoja na Yesu (Yesu

anaitwa Isa na Waislamu), wengine wanafikiri Mahdi ni cheo cha Yesu na ni neno jingine la Masihi. Kwa pamoja watamshinda Masihi wa uongo au Mpinga Kristo [aitwaye Dajjal]. Kwamba Joseph Wolff aliitwa kama mtangulizi wa Mahdi na Qadi huyu ni jambo kubwa, na atashiriki katika matukio yake. Nadharia ya Wakati wa Mwisho ni maarufu sana kwa Waislamu kama inavyoonekana katika sura zilizoshirikiwa na Wolff kwa Kadhi katika aya zifuatazo:

Waturuki wengi walinihia, na kunitaka niombee uhusiano wao wagonjwa na wake zao tasa ambao nilifanya kwa lugha ya Kiajemi.

Nilimwita tena Mullah Tatsh, Qadi wa Waturkomans, na kusoma pamoja naye Mathayo 24 na Ufunuo 14; na kwa vile mke wake alikuwa amekufa, niliomba kulingana na desturi ya Waturkomani; sala ambayo wanaiita kwa Kiarabu “Fatihah” yaani ufunguzi wa Kurani; lakini niliomba sala ya Bwana.

Februari 7. - Mullah Tatsh aliniita, pamoja na Mullah mwingine kutoka Bokhara; baada ya kuzishika ndevu zake katikati ya meno yake, na kutafakari juu ya kitu kigumu sana, aliniambia kwa namna ifuatayo: “Youssuf Wolff, wewe ni Mullah, na mimi ni Mullah; na kila mtu anapenda kuwa na mtu anayelingana naye. Najua kwamba una uzoefu katika kila sayansi; basi nataka upendeleo mwingi kwako, yaani, kwa uchawi, ili mwanamke fulani anipende na kutamani kuwa mke wangu; kwa maana unajua ya kuwa mke wangu alikufa wakati wa uchawi. wakati ulipokuwa nami.” Nikamjibu, “Siwezi kukupatia mke kwa uchawi, kwa maana hapo mwanzo sielewi ufundi huo, na pili, dini yangu hainiruhusu kufanya hivyo, lakini utafanya vyema kumwoa mwanamke aliyeolewa na Ballee [mmoja wa wazee], ili uwe mlinzi wa mtoto wake.” Alisema kwamba angefanya hivyo. Ushauri kama huo utasikika vibaya katika sikio la msomaji wa Kiingereza; lakini lazima azingatie tofauti kati ya taifa lililostaarabika na washenzi jangwani; basi atapata ushauri kama huo sio tu wa udhuru, lakini unafaa.

Waturuki wengi waliita tena na kunitaka niwaombee; ambapo nilifanya. Hata mara kadhaa huenda kwa Myahudi, Yusufu wa Talkhooni, na kumtaka awaombee; kwani, kama vile kuna Waprotestanti ambao wakati mwingine wana imani zaidi katika

sala ya Padre fulani wa Kirumi Mkatoliki au Kapuchini Friar; kwa namna hiyo hiyo Waturuki wanajiamini zaidi katika maombi ya Myahudi au Mkristo mcha Mungu; hasa vile nilivyotangazwa kuwa mtangulizi wa Mahdi na Mullah wao.

Kama msomaji anaweza kuona, hiki ni kitambaa kigumu sana cha kijamii ambacho Wolff ameingia. Anasema hakuna Waingereza huko, lakini hivi karibuni kutakuwa na, angalau karibu na nchi jirani ya Afghanistan - ambayo ina utamaduni sawa wa makabila ya jangwani. Uingereza ingevamia Afghanistan kutoka kusini kutokana na “Mchezo wao Mkuu,” kushindana kwa Asia ya Kati na Urusi (sauti inayojulikana?). Vita vya kwanza vya Anglo-Afghanistan vilianzia 1839-1842. Mwandishi William Dalrymple aliandika kitabu juu ya vita hivi na hasara ya Uingereza:

[Ilikuwa] aibu kubwa zaidi ya kijeshi kuwahi kuteswa na Magharibi katika Mashariki. Jeshi lote la taifa ambalo wakati huo lilikuwa na nguvu zaidi ulimwenguni liliharibiwa kabisa na watu wa kabila wasio na vifaa vya kutosha.

Katika mafungo kutoka Kabul, kati ya wale 18,500 walioondoka kwenye jimbo la Uingereza tarehe 6 Januari 1842, ni raia mmoja tu wa Uingereza, daktari-mpasuaji msaidizi Dk Brydon, alifika Jalalabad siku sita baadaye.

Uwiano kati ya vita vya sasa [vita vya Marekani nchini Afghanistan] na vile vya miaka ya 1840 unashangaza. Miji hiyohiyo inazuiliwa na wanajeshi wa kigeni wanaozungumza lugha zilezile, na wanashambuliwa kutoka kwenye vilima na njia zilezile.

Sio tu kwamba alikuwa kibaraka wetu wa wakati huo, Shah Shuja, kutoka kabila lilelile la Popalzai kama Rais Karzai, bali wapinzani wake wakuu walikuwa kabila la Ghilzai, ambao leo wanaunda askari wa miguu wa Taliban.

Ni wazi sio kweli, kama inavyosemwa wakati mwingine, kwamba haiwezekani kushinda Afghanistan - Milki nyingi zimefanya hivyo, kutoka kwa Waajemi wa zamani, kupitia Alexander Mkuu hadi Wamongolia, Mughals na Qajars.

Lakini uchumi unamaanisha kwamba haiwezekani kupata Afghanistan kulipia kazi yake yenyewe - ni kama Emir wa wakati huo alisema alipojialimisha kwa Waingereza mnamo 1839, “nchi ya mawe na watu tu”.

Jeshi lolote linalokalia hapa litamwaga pesa na damu kwa faida kidogo, na mwishowe wengi hutupa taulo, kama Waingereza walivyofanya mnamo 1842, kama Warusi walivyofanya mnamo 1988 na kama NATO itafanya baadaye mwaka huu.

Mnamo Oktoba 1963, wakati Harold Macmillan alipokuwa akikabidhi uwaziri mkuu kwa Alec Douglas-Home, alipaswa kuwa amepitisha ushauri fulani.

“Kijana wangu mpendwa, mradi hautaivamia Afghanistan, utakuwa sawa kabisa,” alisema. Kwa kusikitisha, hakuna mtu aliyetoa ushauri kama huo kwa Tony Blair.

<https://www.bbc.com/news/magazine-26483320>

Hata katika Jordan, ambayo ni nchi iliyoendelea zaidi, kwa watu wengi uaminifu wa kikabila unapeperusha uaminifu kwa taifa. Nakumbuka uchaguzi wa vyuo vikuu uliokuwa na mvutano, ambapo wagombea mbalimbali walikuwa wanatoka kwenye kampeni wakifuatwa na wafuasi wao wote, ambao nilijifunza kuwa ni sehemu ya kabila/ukoo wao.

Mambo yanakuwa magumu katika lengo la Wolff kufika Bokhara. Barua nyingi zimeandikwa ili kuhakikisha safari zake salama za kuvuka jangwa la Turkmenistan hadi Uzbekistan (nchi zote mbili hazikuwepo wakati huu, 1832, lakini zilikuja tu baada ya kuvunjika kwa USSR). Wolff lazima pia alipe pesa kwa wababe wengi wa vita, na kuombea kila mtu. Kwa maneno yake mwenyewe, Mbwa mwitu “alitanga-tanga katika jangwa lisilo na maji, baridi, na lisilo na fadhili, akinywa theluji, na kutengeneza chai nayo” kutoka Sarakhs hadi Mowr [ambayo nadhani ni Merv, karibu na Mary wa kisasa katika Turkmenistan] hadi Jehaar-Joo [ambayo siwezi kujua iko wapi.]

Wolff alikuwa Mashhad, ambapo Imam Reza Shrine ilikuwa, kitovu cha Uislamu wa Shia. Sarakhs wako nje ya mpaka. Sasa yuko kwenye msafara mahali fulani karibu na Mary, njiani kuelekea Bukhara, ambayo katika zama zetu ni jiji la 5 kubwa zaidi la Uzbekistan. Tashkent ni mji mkuu wa Uzbekistan, na Samarkand ni mji wake wa 2 kwa ukubwa. Hii yote ni miji ya zamani.

Njiani kuelekea Bokhara [Bukhara]

Februari 25. —Tulifika Jehaar-Joo, ambayo ina maana ya visima vinne; maana kuna visima vinne huko. Ni mji wa idadi kubwa ya watu, mali ya Mfalme wa Bokhara. Gavana wa mahali hapo ni Calmuc [Kalmyk nadhani]; ana jina la Emir.

Walifika katika Msafara wa Wayahudi kadhaa kutoka Bokhara; kama nilivyotuma mbele ya mtumishi wangu Myahudi, wakatoka kunilaki, wakanipeleka vyumbani mwao; walikuwa ni Mullah Gaday, mwanawe, na wengine kadhaa. Gavana akatuma watu wake, akitaka nimwambie mimi ni nani, na wakati huohuo akinipa kuelewa, kwamba niseme ukweli; kwa maana alilazimika kuripoti kuwasili kwangu kwa Goosh-Bekee, yaani Waziri Mkuu wa Mfalme wa Bokhara.

Nikampelekea neno ya kwamba mimi ni Myahudi ninayemwamini Musa, na Manabii, na Yesu; na kwamba nilikuja katika nchi hii na barua kwa Goosh-Bekee, na pamoja na firmauns kutoka kwa Sultani wa Constantinople. Lengo langu lilikuwa ni kuwaona Wayahudi wa Bokhara na Balkh, na kuzungumza nao kuhusu Yesu, na kupata Makabila Kumi ya Israeli; kwamba nilikuwa somo la Kiingereza, na Mehmoon (Mgeni) wa Goosh-Bekee; kwamba Goosh-Bekee alikuwa tayari amearifiwa kuhusu ujio wangu, nk. Rabi Gaday alinifahamisha, kwamba Rabi wa zamani wa Bokhara wanadai, kwamba Balkh na Bokhara walikuwa Habori na Halah ya 2 Wafalme xvii. 6, na kwamba Ammo, inayoitwa vile vile Gihoon au Oxus, ni mto Gozani, uliotajwa katika sura hiyo hiyo; kwamba Wayahudi wa Sabzawar walikuwa wamebebwa na Mfalme fulani hadi Samarcand, Balkh na Bokhara. (*maelezo ya Wolff: "Hii ilikuwa kabla na wakati wa Genghis Khan; lakini kabla ya wakati huu Wayahudi walikuja moja kwa moja Samarcand, Bokhara, na Balkh, kipindi cha utumwa Babeli; kama nilivyohakikisha baada ya kufika Balk.")

Rabi au Mullah Gaday aliniambia ukweli ufuatao. Myahudi mmoja ambaye aligombana naye alikwenda kwa mchawi, ambaye alimroga mwanawe, hata asipende kulala na mkewe. Pia aliniambia kwamba miaka michache iliyopita Agano Jipya lilikuwa limetumwa kutoka Orenburg hadi Bokhara. Joseph Mooghreebe, au Joseph Maarabee kama Wayahudi wa Bokhara wanavyomwita, aliamuru lichomwe. Majadiliano marefu yalifanyika kati yetu, kuhusu Yesu kuwa Mwana wa Mungu, na Masihi aliyeahidiwa kwa taifa letu.

Rabi Gaday alinipa taarifa tofauti kuhusu hali ya Wayahudi huko Bokhara; ambayo, baada ya kufika huko, niligundua kuwa kulikuwa na taarifa kamili. Ananiambia kwamba Wayahudi wa Meshid wanasimama katika sifa mbaya miongoni mwa Wayahudi wa Bokhara, kwa sababu ya kutumia muda wao katika kusoma Hafez. Wamekatanzwa kule Bokhara na Marabi wao kujifunza ama Kiajemi au Kiarabu; na kama mtu yeyote angejua kuandika au kusoma lugha yoyote, angelazimika kuwa Mussulman.

Isaac Ben Aga Shlome aliweza kusoma Kiajemi na alikuwa amesomea uchawi; kwa sababu hiyo aliuawa, miaka minne iliyopita, kwa amri ya Shah Hydar; maana alishukiwa kumroga Malkia.

Bokhara ikiitwa nguvu ya Uislamu, Wayahudi, ingawa waliruhusiwa kuabudu katika masinagogi yao ya zamani, hawaruhusiwi kuyatengeneza, zaidi ya kujenga mapya. Wanalazimika kuvaa alama, na kofia kidogo, ambayo huwatofautisha kutoka kwa Mohammedans; lakini wako juu ya yote yanayotendewa vyema na Mfalme. Rabi Gaday alinishauri niende kwa Marabi wafuatao nilipowasili Bokhara, ambao, kama alivyojieleza, ni watu wakuu wa Usharika wa Bokhara... [majina mengi yametajwa hapa] (uk 180-182)

Sasa tunafikia hatua ya kuvutia katika masimulizi yetu. Inaonekana kwamba Wolff ana wazo la uhakika la wapi makabila 10 yaliyopotea ya Israeli yalichukuliwa na Ashuru. Tukio hili, linalorejelewa hapo juu, liko katika 2 **Wafalme 17:6** – **“Katika mwaka wa kenda wa Hoshea [mfalme wa Israeli] mfalme wa Ashuru aliutwaa Samaria, akawachukua Israeli mateka mpaka Ashuru, akawaweka katika Hala, na katika Habori, karibu na mji wa Ashuru, akawaweka katika Hala, na Habori, karibu na mto wa Gozani, na katika miji ya Wamedi.**

Mto Oxus, ambao sasa unaitwa Amu Darya, ni mto mkubwa katikati mwa Asia, unaotiririka kutoka Afghanistan hadi Bahari ya Aral. Wolff kuutaja mto huu kama Gihoon wa Mwanzo 2:13 inavutia, na nje ya upeo wa uwezo wangu wa kufuatilia. Nitasema tu kwamba nadhani Wolff yuko sahihi kwamba Kush/Ethiopia iliyotajwa katika Mwanzo 2:13 haiwezi kurejelea Afrika, lakini Kush mwingine katika eneo la Bahari ya Caspian, kama ilivyoelezwa na wachambuzi wengi wa kisasa. Pia tunakumbuka kwamba maelezo katika Mwanzo 2:13 ni kabla ya Gharika Kuu. Kwa hivyo nitampa Wolff faida ya shaka, kwani hili lingekuwa jambo ambalo angesoma sana. Wolff, kama ilivyo njia yake, anafuata mapokeo ya mdomo ya watu wa eneo hilo, na mto huo ukizingatiwa kuwa ‘Jayhoun’, au Gihon na vyanzo vya Kiarabu vya Zama za Kati na Kiislamu.

Ingawa haijulikani kwa wasomi wengi wa Magharibi, Ustaarabu wa Oxus ulianza miaka 4,000 iliyopita—hadi wakati ambapo jamii kuu za kwanza kando ya Mito ya Nile, Tigris-Euphrates, Indus, na Njano zilikuwa zikisitawi.

Habari za ustaarabu huu uliopotea zilianza kuvuja katika miaka ya 1970, wakati wanaakiolojia walipokuja kuchimba maeneo ya kusini ya Muungano wa Sovieti na Afghanistan. <http://discovermagazine.com/2006/nov/ancient-towns-excavated-turkmenistan>

GAVANA WA KARAKOL

Ameer Mohammed Hussein Khan, mtumwa wa zamani wa Guzl-Bash, alipata upendeleo wa Shah Hydar, na aliinuliwa hadi kwenye hadhi ya Emeer na Gavana wa Karakol. Yeye ni mtu mpole na mwenye adabu, na i.e. Rafiki wa Wageni. Nilipomwambia kwamba lengo la safari yangu lilikuwa ni kutaka kujua hali ya Wayahudi, kujadiliana nao kuhusu Injili, na kuhusiana kwa urafiki na Waislamu wa Bokhara, alisema, “Nakushauri usichukue chochote. chukua hatua bila ya kumuona Goosh-Bekee; hasa kuwa mwangalifu na Mullah: neno moja dhidi ya dini ya Muhammad linaweza kuwaamsha Mullah na kuwasahaulisha kuwa wewe ni Mahmoon. Nini maoni yako kuhusu Mullah kutoa Fetwa, kwamba Waturuki wanapaswa kufanya watumwa wa Guzl-Bash?” Nilijibu,

“Nimeamua kutolikubali.” Alijiunga tena, “Kuwa mwangalifu huko Bokhara!” Kisha akaniambia, kwamba Mfalme wa Bokhara angefurahi ikiwa Abbas Mirza angechukua Orgauntsh; kwa maana Mfalme wa Orgauntsh alikuwa Haram Zadah, yaani, Mwana wa kahaba. Kisha akatoa amri kwa mlinzi wa msafara, anitendee wema. Nilikunywa chai pamoja naye, na akanitaka nimuandikie dua; ambayo niliandika kwa Kiajemi, na kumshauri aisome kila siku. Ifuatayo ni tafsiri yake: “Ewe Mola, uliyeniinua kwa hadhi yangu ya sasa, nipe fadhila yako, ili niwahukumu watu wangu kwa uadilifu, na unipe nuru ya haki, ili nipate kuyajua vyema mapenzi yako na amri yako. Amina.

Machi 3. - Niliondoka Karakol; lakini Ammoo ilipokuwa imeganda, hatukuweza kuivuka kwa mashua, na tukalazimika kufanya mzunguko wa maili 8 za Kiingereza kupitia jangwa lenye mchanga, hadi tulipofikia daraja, ambalo lilituwezesha kupita kile nilichohitimisha kuwa tawi la Oxus. Wakati wa jioni, (jina lako lihimidiwe, Ee Bwana)! wakati wa jioni, baada ya safari ya kuchosha na ya hatari ya mwaka mmoja, miezi miwili na siku sita tangu niondoke Malta, nilifika kwenye lango la Bokhara; kuponywa kutokana na ugonjwa nchini Uturuki na Armenia; kuokolewa kutoka kwenye utumwa huko Torbad Hydarea; bila kuguswa na hata kulindwa na Waturkomani wakali wa Mowr, Sarakhs na Tekka, nilifika salama kwenye malango ya Bokhara, Kawate Islaam ed-Deen, Nguvu ya Uislamu, mji wa Afrasiab, unaodhaniwa kuwa Habori ya Maandiko, mpinzani na mfanyabiashara wa Samarcand, mahali pa kuishi kwa Behador Khan, hazina ambazo zinaadhimishwa sana, kwamba zimetajwa katika mashairi ya Hafez, hifadhi ya Nogay, Myahudi, Girgise na Hindoo: Nilifika Bokhara, jiji la Behador Khan, lililotendwa vibaya sana nyakati za zamani na Tshingis Khan, na kisha tena na Tamerlane: Nilifika kwenye malango ya Bokhara, Hallelu-Jah! Kwa kuwa ilikuwa usiku sana, tulisimama kwenye nyumba ya Osbek kutoka Orgauntsh, ambaye alitukaribisha kwa ukarimu. Nilimuuliza Turkoman wangu maswali kadhaa kuhusu Bokhara. Akajibu, “Usiulize maswali kama haya kesho asubuhi ya Goosh-Bekee.”

Kuingia katika Jiji la Bokhara, 1832

(uk. 185 wa *Missionary Labours*) [Katika Uzbekistan ya Sasa]

Hatimaye, mpenzi msomaji, tumefika Bokhara! Ninaomba kwamba Mungu atakulipa kujifunza kwako kwa bidii kwa kile ambacho sio tu nchi za mbali, lakini nyakati za mbali - mchanganyiko mgumu kwa hata wanaopenda zaidi! Ninashangaa kwamba Ellen na James White wangesoma kitabu hiki na kukijadili na waanzilishi wengine wa kanisa. Kiwango cha elimu yao kilikuwa cha juu sana, na kufanyia kazi sio kitabu kimoja tu cha Wolff, lakini vitatu, ina maana hawakuwa hawajaelimika kuhusu Uyahudi, Uislamu, na mambo kutoka nchi za mbali. Kumbuka kwamba nimekata maelezo mengi!

Katika hatua hii katika jarida Wolff anaandika kwa undani, na kauli nyingi ni za kuvutia, kwa hivyo nitakuwa nikinukuu kwa kirefu.

Machi 4. - Nilimtuma Turkoman wangu mjini kuomba ruhusa ya Goosh-Bekee kuingia mji wa Bokhara. Mtukufu alinitumia mpanda farasi, nami nikaingia Bokhara nikiwa nimepanda farasi, nikiwa na Biblia yangu ya Kiebrania na Agano la Kigiriki mkononi mwangu. Nililetwa kwanza kwenye nyumba ya mtumishi wa Goosh-Bekee, ambaye alinipokea kwa ukarimu sana; na baada ya kutamani

anitengenezee kikombe cha chai, alinitengenezea chai kwa mtindo wa Mogul, kama wanavyoiita, yaani, chai yenye chumvi [Kwa ajili yako Bw. Kramlich], badala ya sukari. Chumba kizuri kiliandaliwa kwa ajili yangu. Muda mfupi baadaye, Goosh-Bekee, yaani, yeye aliye na 'Sikio la Bwana,' Waziri Mkuu wa Mfalme, aliniita, akinitaka niye kwake. Nilipoingia chumbani kwake, nilimwona amekaa na Ameer Sharaaf, mfanyabiashara mkuu wa Bokhara; ambao wote wawili walimjua Bw. Morecroft [mchunguzi wa Kiingereza] na chama chake. Goosh-Bekee alinitaka niketi; na baada ya kumpelekea barua za utangulizi, kutoka kwa Mujtehed mkuu, Mirza Hadayat Ullah, na kutoka kwa Mullah Mohammed Jawad wa Burjund, mazungumzo yafuatayo yalifanyika mbele ya Ameer Sharaaf.

Goosh-Bekee. Je, unaifahamu Morecroft? [William Moorcroft, mpelelezi wa Kiingereza]

Mimi mwenyewe namfahamu kwa sifa tu.

G. B. Je, unatoka London sasa?

M. Kutoka Malta na Constantinople.

G. B. Je, Mfalme George bado yuko hai?

M. Hapana, lakini William, kaka yake, sasa ni Mfalme.

G. B. Je, ulisikia kuhusu kifo cha Morecroft?

M. Nilisikia huko Tabreez; wanasema kwamba alikufa huko Balkh.

G. B. Hapana, lakini huko Ankhoy. Kwa nini umekuja nchi hii?

M. Mimi ni Myahudi ninayemwamini Yesu Kristo, na kwa hiyo ninazunguka ulimwenguni kujadiliana na Wayahudi kuhusu ukweli wa Injili. Kwa ajili hiyo nimekaa Yerusalemu mara tatu, na Misri mara kenda, na Uajemi mara mbili; na baada ya kujua kwamba Bokhara na Balkh ni Habori na Halah ya Maandiko Matakatifu [2 Wafalme 17:6], na kwamba Wayahudi wengi walikuwa hapa, nilikuja hapa kuzungumza nao, na kuwaona Mullah wa Mussulman; na kisha nitaendelea na njia yangu kuelekea Kabul; kwani nimejifunza kwamba Waafghan wanajiamini kuwa wao ni kizazi cha Wana wa Israeli.

G. B. Je, unamfahamu Shoojah-Almulk, na Shah-Zemaan huko Loodianah?

M. Sijawahi kuwa India.

G. B. Mzozo kati ya Gavana Mkuu wa India na Runjud Singh umeishaje?

M. Sijui chochote kuhusu hilo.

G. B. Je, unakula nyama yetu?

M. Sio Bokhara, kwa sababu mbili: kwanza, kwa sababu unakula nyama ya farasi hapa [kumbuka: bado unakula farasi leo]; na baadaye, kwa sababu sitaki kuwaudhi Wayahudi wa hapa, ambao ninataka kuzungumza nao. (Sikupenda kumwambia sababu ya tatu, ambayo ni kwamba nilionywa kule Mesh nisile pamoja na Mussulman huko Bokhara, wakiniambia kwamba wanawanywesha wageni sumu; ambayo ripoti, hata hivyo, ninaamini kuwa haina msingi; kwa maana, baadaye nilikunywa chai na Goosh-Bekee mara kwa mara.)

Baada ya mazungumzo haya, Goosh-Bekee aliniambia nirudi kwenye makao yangu, na kubaki huko, hadi atakapozungumza na Amir Almoomeen, Mkuu wa Waumini, ambacho ni cheo cha Mfalme wa Bokhara, kuona kama angeniruhusu kuishi na Wayahudi wa Bokhara. Wakati wa jioni, Rabi Pinehas, na Wayahudi wengi sana walikuja kwenye makao yangu, na kuniambia kwamba baada ya kuzungumza tena na Waziri Mkuu na kusikia amri ya Mfalme, wangenipeleka nyumbani kwao. Rabi Pinehas aliniambia, kama ningetambulishwa kwa Mfalme, nisimame mbele yake kwa hofu na kutetemeka; na kumwomba aruhusu sinagogi kujengwa, au kutengeneza yale ya zamani.

Mmisionari yeyote ambaye yuko katika nchi ya kigeni lazima azingatie kila wakati kwamba utahukumiwa na wale wa kabila au taifa lako waliokuja kabla yako, haswa mahali ambapo kabila hilo halionekani mara chache. Katika kesi ya Wolff inahukumiwa kwa maoni ambayo mgunduzi William Moorecroft alikuwa ametoa. Pia mmisionari, haswa ikiwa ana uhusiano mzuri wa ushawishi, lazima atazamie kutumiwa kama kibaraka katika siasa za ndani. Wamisionari wa Magharibi wanaokuja Thailandi, kwa mfano, wangepanya vyema kuchunguza majadiliano ya ndani ya mafundisho na utu kwanza kabla ya kuingizwa kwenye vita kuhusu ulaji mboga, viwango vya kanisa, usimamizi, au masuala ya sheria/neema.

Machi. 5. Ameer Almoomeen, au Mkuu wa waumini, ambacho ni cheo cha Mfalme wa Bokhara, alituma kwangu mmoja wa

watumishi wake, akiniamuru kutuma karatasi zangu zote kwa ajili ya kuzisoma kwake. Mara moja nilitii amri ya Mtukufu.

Alasiri Goosh-Bekee aliniita; akanotaka kwa adabu niketi; Wayahudi kadhaa walikuwapo, kati yao kulikuwa na Hakham Eliahu kutoka Bagdadi, na Rabbi Simha Calandar [“mkuu wa polisi”] wa Bokhara. Niliona kwamba kunong’ona kulikuwa kukiendelea kati ya Ameer Sharaaf na Hakham Eliahu wa Bagdad: punde baadaye, Goosh Bekee alinihutubia.

Goosh Bekee: Lazima nikuambie kwamba unafanana sana na Morecroft, na ninashuku kwamba ulikuja hapa ili kurudisha mali yake, ambayo sisi hatumiliki.

Mwenyewe: Goosh-Bekee, sisemi uwongo, mimi si jamaa ya Morecroft, kwa kuwa mimi ni Myahudi kwa kuzaliwa; mke wangu si Myahudi; jina lake ni Lady Georgiana, binti wa Vizier, ambaye alikuwa mtu mkuu kuliko wewe hapa. Biblia hii ni kazi yangu.

G. B. (kwa Wayahudi) Bwana huyu anamwamini Yesu, na ananiambia wakati huo huo kwamba alikuwa Myahudi!

Hakham Eliahu kutoka Baghdad. Miaka saba iliyopita, mtu alikuja Baghdad na Biblia na Agano Jipya, ambaye jina lake lilikuwa Joseph Wolff, ambaye alijifanya kuwa Myahudi; lakini alipoenda kuoga, tuligundua kwamba hakuwa myahudi, na tukateketeza vitabu vyote alivyotupatia; tukampata kuwa ni Mrusi.

Mimi. Mimi ni Joseph Wolff yule yule aliyeleta vitabu; na unaongopa kama mbwa ukisema nilikuwa katika kuoga huko Baghdad.

G. B. Je, unamwamini Yesu?

Mimi. Utimilifu wa Uungu ulikuwa ndani yake kimwili. Alikuwa ni neno la Mungu, aliyefanyika mwili katika tumbo la uzazi la Bikira Maria, kwa uwezo wa Roho Mtakatifu. Alikufa kwa ajili ya dhambi zetu, akafufuka tena, akaenda Mbinguni, ambako atakuja tena, kulingana na maoni yangu, katika mwaka wa 1847, na kutawala huko Yerusalemu miaka 1000.

G. B. Je, Yesu anatajwa katika vitabu vya Wayahudi?

Mimi. Katika Agano la Kale lote.

G. B. Je, nabii wetu anatajwa katika Biblia?

Mimi. Dola aliyoisimamisha imetajwa; lakini hajatabiriwa kuwa nabii.

G. B. Ufalme wake umetajwa wapi?

Mimi. Katika Danieli vii. 5.

G. B. Wewe ni mgeni wetu; lakini nakuchukulia kama Mwingereza, na ninaamini kuwa wewe ni jamaa ya Bw. Morecroft ambaye alikufa huko Ankhoy; unaweza kukaa na Wayahudi hapa, lakini Mfalme hakuruhusu kwenda kwa Mussulman Mullahs kwa ajili ya usalama wako mwenyewe. Njia ya kwenda Kabul imefungwa kwa sababu ya theluji na itabaki hivyo kwa miezi hii mitatu ijayo, na Gazal (yaani homa) inatawala huko Balkh; kurudi nyuma ama kwa njia ya Mashhad, au kwa njia ya Urusi.

Mimi. Lazima nichukuliwe kama Mwingereza na Myahudi; kwani nilifanywa raia na Mfalme George na nyumba ya Mabwana; na kwamba mimi ni Myahudi halisi wa kuzaliwa, mtasadiki kwa hili.

Mtu lazima afurahie ujasiri wa Wolff kuwa katika mazingira makali sana na kujibu kwa uwazi. Akizungumzia baba wa mke wake anasema alikuwa “mtu mkuu kuliko wewe hapa!” Wolff lazima awe na uelewa wa juu wa kijamii wa kujua wakati na jinsi ya kusoma na kuzungumza na wageni.

Hapa pia tunaona tarehe yake ya kuja kwa 2 ikiwa ni 1847, ambayo nadhani lazima itolewe kutoka siku 2300 au 2520, lakini kwa tarehe tofauti ya kuanza. Ninajua kwamba alielewa unabii wa majuma 70 kuwa uliishia kwenye kifo cha Yesu, na inaweza kuwa kwamba alifikiri kifo cha Yesu kilikuwa mwaka wa 34 BK, kupigwa kwa mawe kwa Stefano ilikuwa mwaka wa 37 BK, na kwa hiyo mwisho wa siku 2300 ungekuwa 1847. Ufahamu wake wa Danieli 7:5 kuwa unawakilisha Uislamu ni fumbo kwangu; inaweza kuwa kwa namna fulani anaunganisha swali la Goosh-Bekee na Uajemi au Mohammed na Uajemi.

Goosh-Bekee alinitangaza kuwa mtu mwaminifu, na mara moja akaona kwamba anapaswa kuwa na mengi ya kuzungumza nami. Yule Myahudi Reubeni kutoka Mashhadi akanipeleka nyumbani kwake; na hapa kukiri kwangu mimi mwenyewe kuwa mwamini katika Yesu, ingawa kutambuliwa kama Myahudi, kuliwashangaza; hasa kama vile Wayahudi wa Mashhad walivyowaandikia kwamba nimewatendea wema; “Kwa maana Mwanegado, (kama

walivyosema,) hataki kwamba yeye bado ni Myahudi; wala usitutende wema.”

Nikiwa na mfano wa Paulo mbele yangu, nilikwenda pamoja nao katika sinagogi na kusoma katika Sheria ya Musa; na walipotaka niimbe wimbo wao mmoja kwa mtindo wa Kiingereza, niliimba wimbo wa “God save the King.” Hata hivyo, kwa kuwa sikuwa na mazoezi kabisa kuhusiana na sherehe zao, niliacha kuhudhuria masinagogi yao.

Machi 6. - Msafara mkubwa, unaojumuisha Nogay Tatars, ulifika kutoka Cassan na Orenburg nchini Urusi; ambao mji wa mwisho unaitwa Kalaa, na watu wa Bokhara. Msafara huo ulikuwa na ngamia wapatao 400, na Nogay na Cosacks 1000. Niliona kati yao

Warusi wawili, ambao walipita kama Mussulmans; waliniita, na kutaka kujua habari kuhusu mienendo ya Abbas Mirza. Pia kulikuwa na Waarmenia wawili huko Bokhara: mmoja, ambaye alikuja kutoka Urusi na kuishi huko kwa miaka mingi, na mwingine ambaye hivi karibuni alikuja kutoka Astrachan, kupitia Orgauntsh. Watu wa Bokhara wana tabia nzuri sana, lakini ni wakarimu sana; hawana nguvu, na ni ufalme kamili wa Mullah, yaani Makuhani. Mji wa Bokhara una wenyeji kutoka 180,000 hadi 200,000: watu wanaotawala ni Osbek, baada yao Tatshik; lakini nusu ya watu ni Ghooloom, yaani watumwa wa Guzl-Bash; ambao mara nyingi huzungumza juu ya Baba Khan, jina ambalo wanampa Fatullah Shah, Mfalme wa Uajemi. Wale Ghooloom mara nyingi hushikilia hali ya juu zaidi katika jimbo hilo: wengi wa Waajemi ambao walichukuliwa watumwa na kuletwa Bokhara, wanapendelea utumwa huko, na kurudi Uajemi kama watu huru.

Kuna kitu ambacho hutarajii kusikia: kwamba watu wanapendelea kuwa watumwa kuliko kurudi Uajemi kama watu huru. Mji wa makuhani na nusu ya watu ni watumwa. Ni ngumu kufikiria.

Bukhara iko katika Uzbekistan ya kisasa, nchi ya watu milioni 33

BEHADOR KHAN, MFALME WA BOKHARA.

Behador Khan, Mfalme wa Bokhara, ana cheo cha Ameer Almoomeneen, au Mkuu wa waumini. Ana umri wa miaka 28 hivi; anatumia asubuhi yake kusoma maandishi ya Kiarabu ya Jelaal (Rumi?) na Bydawee (Al-Baydawi?) & c. na seti ya Mullahs; baada ya masomo yake na akina Mullah, anazuru kaburi la Baba Deen, Deevane, au Dervish aliyetakaswa wa Bokhara; na siku iliyosalia anaketi juu ya kiti cha enzi cha hukumu, na kusikiliza malalamiko ya raia wake. Anaogopwa na Mawaziri wake, na kuchukuliwa kuwa Mfalme mwadilifu. Kwa sasa anatumani zaidi sana kukuza urafiki wa Mataifa ya kigeni, ambayo mabadiliko ya tabia yanahusishwa na ushauri wa Goosh-Bekee, na Mullah Beddr Adeen, mfanyabiashara wa Afghanistan, ambaye ana mke mmoja huko Kabul na mwingine huko Bokhara. Behador anaogopwa na Mawaziri wake, ingawa hatachukuliwa kuwa dhalimu. Wayahudi, ingawa watu 10,000 kwa idadi, hulipa dola 300 tu kwa mwaka. Wizi huadhibiwa kwa kifo; kupiga, kwa kupoteza mkono wa mtu; kugombana sokoni, na kufungwa gerezani. (uk. 190)

BOKHARA NA BALKH [Balkh iko Kaskazini mwa Afghanistan].

Mullah Pinehas mzee, ambaye ni Rabi Mkuu wa jumuiya ya Bokhara, aliniita pamoja na Marabi wengine. Ananifahamisha, kwamba Marabi wa kale wa Bokhara walidai kwamba Bokhara ni Habori, na Balkh Halah wa 2 Wafalme 17:6; lakini kwamba walipoteza hesabu zao za maandishi wakati wa Genghis Khan. Nilipofika Balkh niliambiwa na Mussulman Mullahs, waliokusanywa pamoja kwenye chumba cha Aishaan Khoja, kwamba Balkh ilikuwa imejengwa na mtoto wa Adamu, na jina lake la kwanza lilikuwa Hanah, na baadaye Halah; ingawa waandikaji wa baadaye wanalitaja kuwa Balakh, au Balkh. Hadithi hizi zilizoungana, za Mussulman Mullah kwa upande mmoja na za Mayahudi kwa upande mwingine, zinatumika kuonyesha, sio tu kwamba Bokhara na Balkh ni sawa na Halah na Habor, lakini vivyo hivyo (kama Wayahudi wa Balkh na Samarkand wanavyodai) kwamba **Turkestan lazima iwe nchi ya Nodi, na Balkh hali ambapo Nod alisimama.** (Mwanzo 4:16)

Je, si jambo la kushangaza sana kwamba Wayahudi katika nchi ya Nodi, alikokaa Kaini, Wayahudi nasema, ambao waliua mfano wa Habili, Yesu Kristo, wanapaswa kuvaa alama kwa amri ya Mfalme wa Bokhara, kama Kaini wa kale alivyovaa alama; ili Mussulman asiwape Salaam, yaani Amani.

Wewe, taifa langu! wewe u mtoro na mzururaji duniani, hata katika nchi ya Nodi, (ambalo maana yake ni mkimbizi); mhamishwa na mtu aliyefukuzwa kutoka juu. Lakini damu ya Yesu Kristo inalia kwa nguvu na mambo bora zaidi kuliko damu ya Habili; na upesi atafanya giza kuwa nuru mbele yako, na mambo yaliyopotoka kuwa sawa: Yesu Kristo atawatoa wafungwa kutoka gerezani, na wale walioketi gizani kutoka gerezani. Na ingawa sasa imekatanzwa kwa amri ya Mfalme wa Bokhara kukupa Salaam, hivi karibuni utakaa katika mji ule ambapo maofisa wako watakuwa amani, na watozaji wako wa haki, wanaotawaliwa na Yesu Kristo, Mfalme wa Yerusalemu! (uk. 192)

Nodi ni nchi ambayo Kaini alikimbilia baada ya kumuua kaka yake Abeli. “Kaini akatoka mbele za uso wa BWANA, akakaa katika nchi ya Nodi,

upande wa mashariki wa Edeni. Neno Nodi linamaanisha “kuzunguka-zunguka”, au “uzururaji”, na linatokana na mzizi sawa na “mzururaji” katika Mwanzo 4:12, maelezo ya Mungu ya wakati ujao wa Kaini – “utakuwa mkimbizi na mtu asiye na kikao duniani.”

John Gill anasema hivi katika ufafanuzi wake juu ya Mwanzo 4:16 - na kukaa katika nchi ya Nodi; hivyo huitwa, si kabla ya kwenda huko, lakini kutokana na kutangatanga kwake juu na chini ndani yake; kuendelea hakuna mahali popote ndani yake, kama vile akili yake ilivyokuwa na wasiwasi na mashaka; **Jarchi [Rashi, Rabi wa Kiyahudi wa enzi za kati] anataja sababu nyingine ya jina lake: kwamba katika kila mahali alipoenda dunia ilitetemeka chini yake**, na watu wakasema, “Ondokeni kwake, huyu ndiye aliyemwua ndugu yake.”

WAYAHUDI WA BOKHARA

Wayahudi wa Bokhara wanajua mengi tu ya historia yao: Wana wa Israeli, wanasema, walihama kutoka Babeli kwenda sehemu mbalimbali za Uajemi na wakakaa hasa Sabzawar, safari ya siku mbili kutoka Meshed. Muda mrefu kabla ya wakati wa Genghis Khan, na katika wakati wake, Wayahudi wa Sabzawar walichukuliwa hadi Balkh na Samarcand. Samarcand ilipoanguka katika magofu, idadi kubwa yao ilienda Bokhara, ambako tayari kulikuwa na wengi ambao hapo awali walikuwa wametoka Babeli na ambao wengi wao walikuwa wamehamia China, ambayo wanaiita Tsheen Patsheen, na ambao hivi karibuni waliacha kuwa na mawasiliano nao kabisa; lakini wanadai kwamba walikuwa wamechukua nasaba zao hadi China. Wayahudi wa Bokhara, na maeneo ya jirani, Shahr-Sabz, Balkh, Samarcand, Toshkand na Kokan, waliingia katika ujinga mkubwa, wakasahau sheria zao, taratibu na desturi zao, na kula nyama ya Mussulman bila ubaguzi. Hakukuwa na Rabi miongoni mwao ambaye aliweza kuwafundisha Sheria ya Musa na Manabii, au ambaye alikuwa na uwezo wa kuwaambia kilicho safi na najisi, mpaka Joseph Mooghreebe, Mwafrika, au, kama Wayahudi wa Bokhara wanavyotamka jina lake, Joseph Maarabee kutoka Tituan, aliwasili Bokhara. Ninavyojua kuridhika ambako wengi wa taifa langu wanafuatilia

historia na nasaba ya Marabi wao mashuhuri, nitatoa maelezo ya kina ya ukoo na uhusiano wa Rabi Joseph Mooghrebee.

Rabi Joseph Mooghrebee aliyekuja Bokhara alikuwa mfuasi wa Yehudah Ephraim Monzoyego, jamaa wa Yehuda Koriathi. Akatoka Tituani mpaka Yerusalemu, kutoka huko mpaka Bagdadi, na kutoka huko mpaka Bokhara; na kufika mahali pa mwisho alihubiri: “Ole wangu, ndugu zangu! kuwakuta katika hali hii, hata mmesahau Sheria ya Musa na Manabii, na maneno ya watu wenye hekima!” Alikataa kula nyama yao kwa muda wa miezi sita, wakati ambapo aliwafundisha kuua wanyama kwa mujibu wa sheria ya Wayahudi, akawaamuru kutawadha, akawashawishi kutuma mtu huko Constantinople, Wilna, Leghorn na Capusta Poland), makao ya Wayahudi wanaoishi katika nchi hiyo, kwa madhumuni ya kununua vitabu vya talmudical; alituma watu waitwe Sopher, [Sopher, ni mwandishi mzuri, anayeandika vitabu vitano vya Musa kwenye ngozi, ambavyo vimewekwa ndani ya sanduku la sinagogi] ambaye aliwaandikia Sheria ya Musa kwenye ngozi; basi alichukua chini ya maelekezo yake vijana kadhaa, na hivyo alifanya ya Bokhara, kama wao walionyesha wenyewe, Yerusalemu kidogo. Alioa huko Bokhara mara ya pili, ingawa mke wake huko Tituan alikuwa bado hai; alikaa huko miaka 61, akaishi hadi umri wa miaka themanini na mmoja, na akafa akiombolezwa na kila Myahudi wa Bokhara, ambaye kwa yeye anaitwa ‘Nuru katika Israeli.’ Wanafunzi wake walioanzishwa zaidi hata hivyo wanasimulia hadithi fulani kuhusu yeye ambayo inanifanya nitilie shaka mafundisho yake ya kweli, kwa mfano, aliwaambia kwamba haikuwa dhambi kunywa maziwa mara tu baada ya kula, mradi tu kwamba hakuna Myahudi yeyote ambaye hakuwa na elimu aliyekuwepo; ili dini ya Musa igawanywe sehemu mbili: sehemu moja ifundishwe kwa wote, na sehemu nyingine iwekwe kwa watu wenye hekima. Rabi Pinehas Ben Simha, kijana mwenye vipaji vya ajabu, ananiambia kwamba maombi yake endelevu yalikuwa: “Ee Bwana, Mfalme wa walimwengu, wakati utakuja lini, kwamba wafuasi wa Yesu watamiliki nchi hizi!” Lakini bado alikuwa na ubaguzi wa kuharibu Agano Jipya, ambalo lilikuja hapa miaka michache iliyopita kutoka Orenburg. Alijua hisabati na unajimu, na alikuwa freemason mwenye shauku, kama inavyoonekana. Rabi Pinehas Ben Simha ni

mkwewe, na mtu mwenye talanta ya ajabu sana; sasa amesadikishwa juu ya ukweli wa Injili, na wengine kadhaa pamoja naye. Wana wa Rabi Joseph Mooghreebe, Ibrahimu na Isaka, hawajajaliwa talanta za baba yao; wana ubinafsi, na wanajivunia kuwa wana wa Rabi Joseph Mooghreebe. Alichukuliwa na Mussulman kuwa ni Mullah mkubwa, na aliwathibitishia kwamba Wayahudi walikuwa wamiliki wa kitabu kilichoteremshwa cha Musa, ambacho kiliwaokoa kutoka utumwani.

Kwa vile Reubeni wa Meshedi, mwenye nyumba wangu, alikuwa amelewa kwa ujumla, niliacha nyumba yake, ambayo aliikubali bila kupenda, kutokana na hofu ya Goosh-Beke; lakini nilimwambia kwamba ningemjulisha Goosh-Bekee kwamba nilifanya hivyo kwa hiari yangu mwenyewe: Nilikwenda kuishi katika safu ya msafara wa Affghaun, mali ya Mullah Bedr-Addeen. Mullah Joab Ben Mullah Babay, Myahudi, mzaliwa wa Meshed, aliniita; alikuwa kwa muda mrefu Hakem, yaani Jaji wa Arandajah, katika jimbo la Dere Kase Khan huko Mooltan. Jina la Mkuu katika nchi hiyo, ambaye aliajiriwa chini yake, ni Mahmood Khan Belooje Pehrawee. Nilinunua kutoka kwake tafsiri ya Pentateuki kwa Kiajemi, ikiwa na maandishi asilia juu ya kila neno kwa herufi za Kiarabu; ilitafsiriwa kwa amri ya Nadir-Shah. Niliituma kama zawadi kwenye Jumuiya ya Biblia ya Uingereza na ya Kigeni.

Nilitangaza ukweli wa Injili kwa Myahudi huyu mwenye hisia; alilia, lakini wengine walipinga. Niliimba naye kwa Kiebrania maneno yafuatayo, yanayopatikana katika liturujia ya Kiyahudi:

Baba yetu, Mfalme wetu, tumetenda dhambi mbele zako;
Baba yetu, Mfalme wetu, sisi hatuna Mfalme ila Wewe;
Baba yetu, Mfalme wetu, timiza hilo kwa ajili ya jina lako.

(uk. 195)

ANGALIZO LA MULLAH JOABU.

Mullah Yoab alitoa maoni yafuatayo mazuri: “Sisi Wayahudi tuna sababu ya kufurahi kwamba tumetawanyika katika mataifa yote, na kwamba sisi ni mithali na dhihaka miongoni mwa mataifa yote; ‘Na Bwana atakutawanya kati ya mataifa yote, toka mwisho huu wa

dunia hata mwisho huu;’ ambayo inatutia moyo kwa uthabiti kuamini kwamba unabii uliosalia kuhusu mapendeleo ya wakati ujao wa Israeli hautatuaibisha; kwa maana unasemwa, ‘Na itakuwa katika siku hiyo, Bwana ataunyosha mkono wake mara ya pili ili warejeshe mabaki ya watu wake watakaosalia kutoka Ashuru, na kutoka Misri, na kutoka Pathrosi, na kutoka Gushi, na kutoka Elamu, na kutoka Shinari, na kutoka Hamathi, na kutoka visiwa vya bahari. bendera kwa mataifa, na kuwakusanya watu wa Israeli waliofukuzwa, na kuwakusanya watu wa Yuda waliotawanywa, kutoka pembe nne za dunia. Kisha nikatazama, “Na hivi ndivyo mnavyoweza kuona, ndugu zangu, kwamba vivyo hivyo unabii huo lazima uwe umetimizwa, kwamba ‘Mwana wa Adamu lazima awe amekatiliwa mbali, lakini si kwa ajili yake mwenyewe,’ na kwamba alipaswa ‘kudharauliwa na kukataliwa na watu,’ na kwamba kumtazama kwako tu kutakuwa njia ya ukombozi wako, hapo Bwana atakapoondoa kwako moyo wa jiwe, na kukupa moyo wa nyama; kwa maana kwa kuwa na moyo wa namna hiyo tu, mtaweza kufurahia pendeleo la kuwa raia wa Yerusalemu tena.” (Kunukuu Isaya 11:11-12).

WARENEGA WA KIYAHUDI HAPO BOKHARA.

Kuna huko Bokhara takriban familia 300 za Wayahudi waliogeukia Umuhammadi; Waosbeki hawaoi nao, na kwa hiyo wanachukua binti za Ghooloom aliyeleezwa hapo juu, au watumwa wa Waajemi. Wameajiriwa kama majasusi na Serikali.

BWANA. MORECROFT.

Ni maoni ya jumla ya Wayahudi wa Bokhara kwamba Morecroft alitiwa sumu kwa amri ya marehemu Mfalme wa Bokhara, Shall Hydar; lakini Wayahudi na Mussuli wa Balkh na Goosh-Bekee wanakanusha. Mfalme alimwambia Goosh-Bekee, “Lazima tumpe Joseph Wolff ruhusa ya kusafiri katika nchi yetu, ili tuweze kuondokana na jina baya ambalo limetupwa juu yetu kwa kifo cha Morecroft.”

MASINAGOGI YA BOKHARA.

Masinagogi manne huko Bokhara yako katika hali ya kusikitisha: dogo, limeharibika, na moja tu kati yao linafaa kwa mahali pa ibada.

Machi 12. Nilimwambia Mullah Joab na Wayahudi wengine wa Bokhara, “Mimi mwenyewe naamini kwamba Wayahudi watarudishwa katika nchi yao wenyewe; unaelewaje utabiri wa kifo cha Masihi katika Danieli ix. utabiri wa utukufu wake ujao?” Yoabu akanitaka nimwambie; na ndivyo nilivyomhubiri Yoabu, na kwa wengine, Yesu Kristo na Yeye aliyesulubiwa, na kuja kwake mara ya pili katika mawingu ya mbinguni.

MAONI YA WAYAHUDI WA BOKHARA KUHUSU MAKABILA KUMI.

Baadhi ya Wayahudi wanasema kwamba Makabila Kumi yako nje ya Uchina na mtu lazima avuke Sambatyon ili kuwafikia; lakini mto una dhoruba sana kwa wiki nzima, isipokuwa siku ya sabato: siku ya sabato watu wa mataifa mengine wanaruhusiwa kuuvuka, lakini si Wayahudi; kwa maana Makabila Kumi yangesema, “Kwa nini unaivunja Sheria, kwa kuvuka mto siku ya sabato?” na kumpiga mawe kulingana na Sheria ya Musa. Ingawa hii imechanganyikana na hadithi za uwongo, hakuna shaka kwamba baadhi ya makabila yako nchini China; kama ninatarajia kuthibitisha nitakapokuja kwenye simulizi ya safari yangu ya Cashmeer. Hadithi iliyokwishatajwa tayari ya kuhama kwa Wana wa Israeli kutoka Bokhara hadi Tsheen-Patsheen, yaani, China, inaonyesha kwamba baadhi ya Makabila Kumi lazima yawe huko; ingawa ninaamini vile vile Wabenee-Israeli karibu na Bombay kuwa ni wa Makabila Kumi. Rabi Joseph Ben Zachariah Ben Masliah, kutoka Sanaa huko Yemen, sasa yuko Bokhara, mtu msomi sana ambaye anazungumza, kama Wayahudi wote wa Yemeni, lugha nzuri ya Kiebrania, na pia lugha ya Kiarabu, ananiambia kwamba Benee-Israel huko Bankoot, karibu na Bombay, wanaaminiwa na Wayahudi wa Yemen kuwa ni wa Makabila Kumi; na kwamba kwa mujibu wa maoni ya Wayahudi wa Yemen Waafghaun ni wazao wa wake wa ajabu, waliotajwa katika Ezra x. 17, 18. (uk. 200)

Natumai msomaji atasamehe baadhi ya maelezo haya. Utafutaji huu wa makabila yaliyopotea ni muhimu kwa Joseph Wolff, na kwa heshima yake nimeongeza baadhi tu ya maelezo ya utafutaji wake, pamoja na uhusiano wake na uvumi mwingine wa mababu wa watu. Natumai kuonyesha kwamba historia ya dini za Ibrahimu inaenea Asia, hasa Asia ya Kati. Ikiwa msomaji anavutiwa na kile kilichotokea kwa Kanisa la Jangwani huko Asia, ninapendekeza kusoma kazi bora ya BJ Wilkinson, Truth Triumphant.

Rabi Matathia aliniita. Nilimwonyesha Isaya 7:14 , na kumtaka atafsiri עֵד מֵה' ; aliitafsiri Bikira. (*Uthibitisho mkubwa kwamba Wakristo wametafsiri kwa usahihi vifungu hivyo ni kwamba Wayahudi, ambao hawajui pambano linaloendelea kati ya Wakristo na Wayahudi, wanayapa maneno hayo tafsiri sawa na Wakristo.)

Mimi. Ni nani alikuwa mwana wa Bikira huyo?

Matathia. Masihi.

Mimi. Kwa nini kuzaliwa kwa mwana wa bikira ni muujiza wa ajabu sana kama inavyofafanuliwa katika Isaya 7:11?

M. Lazima alikuwa na mwana bila mume.

Mimi. Tukio kama hilo lilifanyika lini?

M. sijui.

Mimi. Lilifanyika wakati wa kuzaliwa kwa Yesu mwana wa bikira Mariamu.

Mazungumzo marefu yakafuata, juu ya Yesu Kristo aliyesulubiwa, ambayo ilichukua usiku mzima; Kwa maana sivyo kama wengine wanavyosisitiza, kwamba kwa kuwa ninauamini ufalme binafsi wa Kristo, nimekoma kuhubiri Yesu Kristo aliyesulubiwa; kushikilia nje ya matarajio mazuri kwa Wayahudi; Kristo aliyesulubiwa ndiye dawa, tiba, na faraja pekee kwa mwenye dhambi aliyeteseka. Msalaba wa Kristo ni bendera ya kuinuliwa dhidi ya adui, anapotuzunguka. (uk. 203)

Isaya 7:14 ni muhimu, kwa sababu hili bado linajadiliwa hadi leo. Nilishtushwa sana nilipoipata ikitajwa na asiyeamini kuwa Mungu ni maarufu zaidi duniani, Richard Dawkins, katika msamaha wake wa 1986 kwa Neo-Darwinism, The Blind Watchmaker. Iko karibu na mwanzo wa

kitabu; Dawkins anazungumza kuhusu jinsi alivyomwamini Mungu kwa muda hadi “atambue” jambo kama hilo si la kisayansi, na Biblia imepindishwa ili kuunga mkono Yesu kuwa Masihi. Kisha anadai kwamba neno lililotafsiriwa “bikira” katika Isaya 7:14 linapaswa kutafsiriwa kijakazi, na haimaanishi bikira. Kama inavyoonekana katika kifungu hapo juu, hii haikuwa hoja mpya. Lakini Wolff anadai kwamba Myahudi ambaye hajui pambano hili anatafsiri neno hilo kama “bikira.”

Na kwa nini hii ni muhimu sana? Wolff anataja Isaya 7:11 - kwamba Mungu Mwenyewe anamwambia Ahazi mwovu, Mfalme wa Yuda, “kuuliza ishara kwa Bwana, Mungu wako; uulize kilindini, au katika mahali palipo juu sana. Ahazi hafanyi hivyo, na Mungu mwenyewe anamwambia ishara, au muujiza, ambao ungekuwa mojawapo ya mistari maarufu zaidi katika Biblia: “Kwa hiyo Bwana mwenyewe atawapa ishara; Tazama, bikira atachukua mimba, naye atazaa mtoto mwanamume, naye atamwita jina lake Imanueli.”

Sababu moja ambayo mstari huu unakuwa na nguvu sana ni kwamba Korani inasimulia mara nyingi na kwa undani sana kuzaliwa kwa Yesu na bikira Mariamu. Kwa hiyo ikiwa wewe ni Myahudi katika mazingira ya Kiislamu, na unakubali kwamba Isaya 7:14 inahusiana na Masihi, bila shaka unavutiwa na kuzaliwa na bikira maarufu zaidi - Yesu. Na ukweli kwamba Dawkins anahisi unahitaji kujadili theolojia kwa kiasi kikubwa cha undani, hasa kuchukua risasi katika mstari huu, katika sura ya kwanza ya kile kinachodaiwa kuwa kitabu cha biolojia, inaonyesha kwamba mstari huu unapunguza sana, “kuchoma hata kugawanya nafsi na roho, na viungo na mafuta yaliyomo ndani yake, tena huyatambua mawazo na makusudi ya moyo. Wala hakuna kiumbe kisichokuwa wazi machoni pake, lakini vitu vyote vi wazi na kufunuliwa machoni pake yeye aliye na mambo yetu.” (Waebrania 4:12-13)

Machi 19, 1832—Siku hii ilikuwa ya furaha kwangu: Rabi Pinehas Ben Simha alikiri imani yake katika Bwana Yesu Kristo; alisadikishwa kabisa na unabii niliomwonyesha. Aliniambia kwamba Rabi Pinehas mzee alikuwa amesadikishwa juu ya ukweli huo huo; alinishauri hata hivyo nisiongee na kila Myahudi kule Bokhara kuhusu dini, kwani Wayahudi wengi ni wajinga na wakaidi. (uk. 205)

Goosh-Bekee alituma tena kuniita, na kuniambia kwamba Mfalme amenipa ruhusa ya kuendelea hadi Kabul, au popote nependapo. Nilikunywa chai naye. Mullahs wengi sana walikusanyika katika chumba chake, na tena mazungumzo yalifanyika; ambamo niliwaambia kwamba utimilifu wa Uungu ulikuwa wa kimwili ndani ya Yesu (kumbuka: aliambiwa tena). Kila msafiri wa Mashariki atajua kwamba watu hao wakuu hawako peke yao kamwe: watu mashuhuri wameketi karibu nao, na watumishi wamesimama; ili mazungumzo niliyokuwa nayo na Goosh-Bekee yasikike kwa wote. (uk. 206)

Kuna vyuo 100 vya Bokhara vilivyojaa Mullah: vitabu wanavyosoma ni, Jelaal, Beidaavee, na wafasiri wote wa kale wa Kurani: wanachukua ujuzi wao wote wa Unajimu, Unajimu, Utabibu na Falsafa kutoka kwa Koran na wafasiri wake.

Sufu wa Bokhara ni tofauti kabisa na wale wa Shiraz na Mashhad: wale wa Shiraz na Mashhad ni makafiri wa fumbo, na wapinga sheria (hakuna haja ya kuzingatia sheria kwa sababu ya neema); lakini Sooffees wa Bokhara wanaamini kabisa katika Koran, na kujaribu kudhibiti maisha yao ipasavyo; hawajazoea uhalifu wa kuchukiza kama walivyo Waislamu wengine wa Bokhara, na wanajaribu kumkaribia Mungu. (uk. 210)

BABA DEEN

(Nadhani hii inarejelea Baha-ud-Din, 1318-1389)

Mtakatifu Mlinzi mkuu wa Bokhara, aliishi miaka mia moja iliyopita, na alikuwa, kama akina Dervishe wanavyoeleza, amelewa na upendo wa Mungu, akitembea uchi katika mitaa ya Bokhara. Baba Deen aliheshimiwa sana na Mfalme wa Bokhara. Hivi sasa, ibada ya Hija inafanywa kwake; na Mfalme wa Kondoz, licha ya uadui mbaya alionao kwa Mfalme wa Bokhara, kila mwaka hutuma sadaka ya mchele kwa Baba Deen huko Bokhara.

Kumbukumbu ya Dervish hii inaheshimiwa sana; lakini Dervishes wanaoishi sasa, kwa ujumla wanachukiwa na Mullahs wa itikadi kali.

Katika kila madhehebu ya dini, kuna miongoni mwa maprofesa wake aina mbili za watu: kwanza, wale wanaotosheka na itikadi kali ya kiorthodox, wakati hawatafuti dini ya ndani, na ushirika wa karibu na Mungu. Hivi ndivyo hali ilivyo miongoni mwa maprofesa wa dini ya Kikristo, na ndivyo nilivyoona kuwa ndivyo ilivyo kwa Waislamu. Kwa tabaka la kwanza, ni wa Mullah wa Bokhara; kwa tabaka la pili, akina Dervishes wa Bokhara, ambao kwa ujumla ni Wasofi, lakini wenye tabia tofauti na wale wa Uajemi. Sooffees wa Bokhara, ni watu ambao wanajaribu kweli, kama wanavyojieleza wenyewe, “kumkaribia Mungu,” kwa maisha ya maadili, kujitenga na ulimwengu, kutafakari, sala, na kusoma vitabu vya madhehebu mengine ya kidini. Wengi wao ni kama Kornelio wa Kaisaria, ambaye sala zake na sadaka zake zilipanda juu kuwa ukumbusho mbele za Mungu. Hawa wanaitwa wanafiki na Mullah; na kwa vile kuna baadhi ya wanafiki miongoni mwa Bokhara Sooffees, wanaamini kuwa ni sawa kukataa madhehebu yote. (uk. 211)

Wolff kutangaza Masufi wengi wa Bokhara kuwa waaminifu kama Kornelio, mtu wa kwanza wa mataifa aliyeongoka kuwa Mkristo, ni ulinganisho mkubwa, na ninaamini kuwa ni muhimu. Ni lazima tuwe wazi kuwahukumu watu wote kuwa wanastahili upendo wa Mungu. Mungu anajua moyo, na ana watu wake kila mahali. Mara nyingi sana wafuasi waliojitolea wa “imani baridi ya Orthodox” ndio wanakosa huruma na ni wepesi kutumia nguvu na shuruti na ghiliba. Hawawezi kuona kwamba sababu ya wengi kuangalia nje ya uwongo ni kwa sababu kanuni zao za imani hazikidhi mahitaji ya kina ya nafsi. Katika kutembea kwangu na Mungu nimekuja kuwa mwenye huruma sana kwa wale wanaofikiri nje ya boksi, ingawa inaweza kusababisha mafundisho ya ajabu, kwa sababu kuna angalau nia ya kusikia mambo mapya na kutohisi uhakika wa msimamo wa mtu mwenyewe. Kabla ya kutupilia mbali mambo mara moja, ambayo kimwili ni asili yetu kufanya, nakumbuka pendekezo ambalo Kristo alituambia: “Basi kwa matunda yao mtawatambua.” Mt 7:20. Na pia tunakumbuka kwamba kweli mara nyingi huwa ngeni kwetu tunapokutana nayo mara ya kwanza.

Wolff anaondoka Bokhara kwenda Kabul nchini Afghanistan

Mnamo Machi 21, 1832, Joseph Wolff anaondoka Bokhara kwenda Balkh. Imefafanuliwa na Marco Polo (1254-1324) kama “mji mzuri na mkubwa”, kihistoria ilikuwa kitovu cha kale cha Ubudha, Uislamu, na Zoroastrianism. Sasa ni magofu, ni kilomita 20 kutoka kaskazini mwa mji mkuu wa jimbo la Mazar-e Sharif, ambako ndiko anakofuata Balkh.

Wolff anawasili Balkh mnamo Aprili 7, 1832, na mara moja anaanza kushiriki Yesu na Wayahudi huko.

Turkestan inashughulikia idadi kubwa ya nchi zikiwemo: Urusi (Tatarstan na sehemu za Siberia), Mongolia, sehemu za mkoa unaojiendesha wa China wa Xinjiang, Kazakhstan, Turkmenistan, Tajikistan, Uzbekistan, Kyrgyztan, na sehemu za Afghanistan.

Aprili 8. — 1 alitangaza Injili kwa Mullah Benjamin, na kumthibitishia kwamba historia ya Yusufu ilikuwa mfano wa Yesu wa Nazareti. Sijawahi kuona Rabi anayefundishika kama Mullah Benjamin.

Katika Balkh kuna familia 100 za Kiyahudi, au roho 500. Wakazi wengine wa jiji hilo ni Tatshik, Osbek, Afgauns, wafanyabiashara wachache wa Hindoo, Nogay wachache kutoka Cassan, na Waarabu. Karibu na Balkh kuna vijiji, vinavyokaliwa kabisa na Waarabu, wanaozungumza lugha ya Kiarabu. Moja ya vijiji hivyo vya Waarabu inaitwa Joktau, pengine wa kabila la Waarabu Joktan, ambao bado wanaishi katika nchi ya Hadramawt na Yemen, iliyotajwa katika Mwanzo x. 26.

Aprili 9. - Nilitembelewa tena na Mullah Benjamin, ambaye nilimhubiria kwamba Yesu alikuwa Mwana wa Mungu. Kadiri ninavyoiona nchi hii, ndivyo ninavyosadikishwa zaidi kwamba hakuna eneo lenye matumaini zaidi kwa Mmisionari kuliko Toorkestaun (Turkestan). Mwajemi anapenda kusoma Biblia, na kuzungumza kuhusu dini kwa ajili ya kutaka kujua; lakini Waturkomani wa jangwani, pamoja na ukatili wao wote, na watu wa Bokhara pamoja na upotovu wao wote, na wakazi wa Balkh, wanapenda kuzungumza juu ya dini, na kuisikia, kutokana na hisia za kweli za dini. Wayahudi wa Balkh, na hata Yehoodah mwenye msimamo mkali walindiruhusu kusoma katika Sheria ya Musa katika sinagogi lao, na kuwahubiria Kristo. (uk. 215)

Eneo hili linalojulikana ni Turkestan pengine ni mojawapo ya maeneo ya ajabu sana duniani, na ambayo hayajafikiwa sana, ingawa ina uhusiano mkubwa na imani ya Ibrahimu. Ninapotazama ramani ya kile ambacho Wolff alikichukulia Turkestan, sikuweza kujizuia kuona kwamba inajumuisha jimbo kubwa la Xinjiang Uchina, linaloonekana kwenye habari sasa kwa kambi kubwa za elimu mpya za watu wa Kiislamu wa Uyghur.

Wolff anaendelea na kufika Mazaur (Mazar kwenye ramani hapo juu). Mazar-i-Sharif sasa ni jiji la karibu wakaazi 430,000 na inachukuliwa kuwa moja ya miji salama zaidi nchini Afghanistan, na iliepushwa na uharibifu mwingi uliofanywa kwenye miji mingine ya Afghanistan wakati wa Vita vya Soviet-Afghanistan vya miaka ya 1980.

MAZAUUR.

Mazaur ina wakaaji wapatao 10000, na ni mahali maarufu pa kuhiji. Wanajifanya uwongo, na dhidi ya historia yote ya Muhammad, kwamba Ali, “Shahe Merdaan”, Mfalme wa watu, alifika hapa kutoka Uarabuni, amepanda ngamia; na mara baada ya kuwa mgonjwa, alisema, “Pale pale aliposimama ngamia wangu, ndipo nataka kuzikwa.” Akafa na akazikwa pale aliposimama ngamia wake. Baada ya kuzikwa, ngamia wake alitoweka katika uwepo wa maelfu ya watu.

Mahujaji wanatoka Affghanistaun, Cashmeer, Kokan, Shahr-Sabz, Hindostaun, Khiva na Bokhara; na wingi wa miujiza inasimuliwa jinsi inavyofanyika huko: kama vile ngamia wagonjwa wanavyoponywa, wanawake tasa kuzaa; na watu wasio na uwezo wakipata nguvu. (uk. 219)

Ilijengwa katika Karne ya 15, inasemekana ina mabaki ya Ali, binamu na mkwe wa Muhammad. Wolff hakubaliani, na pengine anakubaliana na kile ambacho Waislamu wengi wanaamini: kwamba Ali alizikwa huko Najaf, Iraq.

Wolff anaelekea Kabul, na ana wakati wa kutisha njiani. Wolff baada ya hatua hii katika safari zake katika hali si nzuri, na ana pesa kidogo iliyobaki.

KUFIKA DOOAB

Kama watu wangu, yaani, Muhammadi mmoja na watumishi wawili wa Kiyahudi na nyumbu zangu walijua kwamba nilikuwa Yerusalemu, waliniita Hadjee, yaani, Hija; na Wamuhammadi wa Bokhara, Waturkomani wa jangwani, na wenyeji wa Mazaur, wanamtendea kwa utofauti Hadjee Mkristo au Myahudi yeyote; lakini Shia (wafuasi wa Ali) hawamjali isipokuwa Hadjee wa Muhammad. Nilipofika Dooabu, niliketi chini; na nilipoulizwa jina langu, nilijibu, “Hadjee Youssuf” walitamani baraka yangu niliyowapa. Kisha wakamwuliza mtumishi wangu wa Muhammed kama mimi ni Msauli; akajibu, “Ndiyo;” Mimi, niliposikia, nikasema, Hapana; kisha wakaniuliza kwa nini nimewapa baraka; Nikajibu, “Mimi ni muumini wa Yesu Kristo, na niliheshimiwa huko Bokhara kama Hadjee, kwa sababu nilikuwa Yerusalemu.”

Chifu wa mahali: Sasa sema, Mungu ni Mungu, na Muhammad Nabii wa Mungu; vinginevyo tutakuua.

Mimi mwenyewe: Mimi ni mwamini wa Yesu.

Chifu akawakusanya akina Mullah, ambao walichungulia ndani ya Kurani, nami nikahukumiwa kuchomwa moto nikiwa hai. Nilikata rufaa kwa Mohammed Moorad Beg, na kuwaambia kuwa mimi ni Muingereza.

Mullahs: Basi nunua damu yako.

Mimi mwenyewe: Basi chukueni yote niliyo nayo. Na ndivyo walivyofanya; walinivua kila kitu, hata mashati yangu matatu, na kifuniko pekee cha kitanda nilichokuwa nacho. Dooab iko maili 16 kutoka Roohe. (uk. 220-221)

Wolff yuko katika hali ngumu wakati huu. Mnamo Aprili 28, 1832 anasema juu ya ziara yake katika kijiji cha waasi cha chifu: “Nilikuwa katika hali mbaya sana, nimefunikwa na vitambaa, hata asingeweza kunishuku kuwa mimi ni Mwingereza...” Ana deni la pesa kwa mulete (dereva wa nyumbu), na anahofu kwamba hataweza kulipa deni lake. Anasema mtumishi wake

mbele yake kuona kama hakuna mtu ambaye atamsaidia mbele, na kutuma maombi kwa Yesu. Anapokea barua kutoka kwa Luteni wa Uingereza, ambaye anamtunza, akiwa mgeni wa gavana wa eneo hilo. Hivyo anafika Kabul.

Mei 4. —Lieut. Burnes na mimi tulikula pamoja na Doost Mohammed Khan. Aliingia na Lieut. Burnes katika mazungumzo kuhusu jimbo la India & c. Na kwa vile alijua kwamba mimi ni Mullah, alitamani mmoja wa Mullah azungumze nami, jambo ambalo nilifanya bila ya kufasiri kwa lugha ya Kiajemi.

Affqhaun Mullah. Yesu alikuwa nani?

Mimi mwenyewe. Mwana wa Mungu.

M. Mungu hana mke.

M. Kuna hata miongoni mwa wanaume aina tofauti za wana: mtu mwema, anayemlea yatima, akamvisha na kumlisha, anakuwa baba wa yatima, na mtoto anakuwa mwanawe. Sisi sote kwa namna fulani tu wana wa Mungu; kwani yeye ndiye Muumba na Mhifadhi wetu. Yesu Kristo ni Mwana wa Mungu; kwani alizaliwa, kama vile Korani yako yenyewe inavyosema, kwa uwezo wa Roho Mtakatifu; na kama vile Korani inavyoeleza kwa uzuri, 'Mungu alisema, na iwe, ikawa.' Yesu anaitwa Mwana wa Mungu, kwa maana utimilifu wa Uungu ulikuwa ndani yake kimwili. Roho yake ya hekima, na roho yake ya Uweza! Tunapaswa kufikiria wale ambao wanaweza kusema kwamba Yesu alikuwa Mwana wa Mungu, kama mwana kutoka kwa mwanamume na mke, kuwa kafiri.

A.M. Yesu alienda mahali gani?

M. Alikwenda mbinguni.

A.M. Inawezekanaje, kwamba aende mbinguni akiwa na mwili?

M. Unataka nikufikirie vipi? kama ni muumini wa Koran, nitajibu kutoka katika kitabu chako mwenyewe; ikibidi nikuchukulie wewe kama Kafiri, (kafiri) lazima nichukue msingi mwingine.

A.M. Mungu apishe mbali usinichukue kama Kafer, mimi ni Mussulman.

M. Basi vipi Muhammad angeweza kwenda mbinguni, ambayo inathibitishwa na Hadithi yako?

A.M. Malaika Gabrieli alimchukua huko.

M. Yesu alichukuliwa huko kwa uwezo wa Mungu; na hata imeelezwa katika Korani, kwamba Yesu alikwenda mbinguni.

A.M. Nilisoma Injili ya Luka na Mathayo, nikiwa Candahar. (uk. 227)

Kama inavyoonekana, suala hili la uana litakuja tena na tena. Hapa Wolff anatomia hoja inayotuita sisi wenye dhambi kuwa wana wa Mungu kwa kufanywa wana, tofauti na Yesu kuwa Mwana wa Mungu kwa kuwa Neno la Mungu. Yesu ni Mwana wa Mungu Mbinguni hata kabla ya Kuanguka kwa Lusifa, na swali ni jinsi gani Yeye ni Mwana wa Mungu? Kwa Mkristo mlinganisho wa Hawa unatumika, kama alivyozaliwa na Adamu, lakini hana mama. Hawa alikuwa pamoja na Adamu, naye alikuwa mwanadamu kama Adamu. Kristo alikuwa pamoja na Mungu (nomino sahihi) na alikuwa Mungu (kivumishi, kama katika uungu) kama Mungu Baba yake.

Maandishi mengine ya Ellen White yamenisaidia sana kuhusu suala hili:

“Sadaka kamili imetolewa; kwa maana “Mungu aliupenda ulimwengu, hata akamtoa Mwana wake mzaliwa-pekee,” si mwana kwa uumbaji, kama walivyokuwa malaika, wala mwana kwa kufanywa wana, kama mtenda-dhambi aliyesamehewa, bali mwana aliyezaliwa kwa sura dhahiri ya utu wa Baba, na katika mng’ao wote wa ukuu na utukufu wake, aliye sawa na mungu katika mamlaka, heshima, na ukamilifu wa kimungu.” {ST Mei 30, 1895 para. 3}

“Yeye alikuwa Neno la Mungu,—wazo la Mungu lililofanywa kusikika.” {DA 19.2}

Mwenye Enzi Kuu ya Ulimwengu hakuwa peke yake katika kazi Yake ya rehema. Alikuwa na mshirika—mfanyakazi mwenza ambaye angeweza kufahamu makusudi Yake, na angeweza kushiriki furaha Yake katika kutoa furaha kwa viumbe vilivyoyumbwa. “Hapo mwanzo kulikuwako Neno, naye Neno alikuwako kwa Mungu, naye Neno alikuwa Mungu. Huyo mwanzo alikuwako kwa Mungu.” Yohana 1:1, 2. Kristo, Neno, mwana pekee wa Mungu, alikuwa mmoja na Baba wa milele—mmoja katika asili, katika tabia, katika kusudi—kiumbe pekee ambacho kingeweza kuingia katika mashauri na makusudi yote ya Mungu. “Naye ataitwa jina lake, Mshauri wa ajabu, Mungu mwenye nguvu, Baba wa milele, Mfalme wa amani.” Isaya 9:6. .9“Matokeo yake yamekuwa tangu

zamani za kale, tangu milele.” Mika 5:2. Naye Mwana wa Mungu atangaza hivi kumhusu Mwenyewe: “Bwana alikuwa nami katika mwanzo wa njia yake, kabla ya kazi zake za kale. Nalisimamishwa tangu milele.... Alipoiweka misingi ya dunia; basi nalikuwa karibu naye, kama mtu aliyelelewa pamoja naye; kila siku nalikuwa furaha yake, nikifurahi mbele zake sikuzote.” Mithali 8:22-30. {PP 34.1}

Mungu atujaalie hekima ya kujua jinsi ya kuelezea somo hili nyeti. Kuna mjadala mrefu wa nasaba ya Waafghan katika hatua hii. Ninatoa tu muhtasari mfupi wa asili, na sio uchambuzi mrefu wa Wolff wa ukoo wao ambao wanarudi kwa Adamu. Wolff anasema hivi katika tanbihi kuhusu kwa nini anajumuisha tafakari ya kina ya maadili juu ya ukoo, na ni kwa sababu hasa anataka kuonyesha uhalali wa Agano la Kale kama hati ya kihistoria:

Labda inaweza kuonekana kuwa ya kuchosha kwa wasomaji wangu, na kukosa ladha kwa upande wangu, hivyo kuanzisha nasaba nzima ya Waafghan; lakini kwa kuzingatia kwamba hii ndiyo njia bora zaidi ya kuonyesha asili ya taifa, na kwamba mlinganisho mkuu unaonekana kati ya historia za mataifa ya Mashariki na zile za Biblia, niliona inafaa kuiingiza; zaidi ya hayo, inapaswa kuzingatiwa kwamba kama vile katika Biblia nasaba wakati fulani inachukuliwa kutoka kwa mwanamke, ndivyo ilivyo hapa kwa Bebee au Lady Matton; kama katika 2 Sam. iii. 39; viii. 16; na katika Isaya vii. 14; ambayo inajibu pingamizi la Wayahudi dhidi ya nasaba ya Bwana wetu Yesu Kristo, ambayo ni, kwamba kutoka kwa mama, haikuthibitisha kwamba alikuwa wa nyumba ya Daudi. Atai alihesabiwa kuwa Myahudi, ingawa baba yake alikuwa Mmisri; 1 Mambo ya Nyakati ii, 34, 35. Wafalme wa Affghaun waliotawala huko Hiudoostaun, walikuwa wazao wa Bebee Mattoo. (uk. 236)

HISTORIA YA WAAFGHANI.

Mullah Khodadad, Affghaun, aliniita, na akanipa habari ifuatayo kuhusu asili na ukoo wa Affghaun. Affghana alikuwa mpwa wa Asafu, mwana wa Berachia, aliyejenga Hekalu la Sulemani. Mwaka mmoja na nusu baada ya kifo cha Sulemani, alifukuzwa kutoka Yerusalemu hadi Damasko kwa sababu ya mwenendo wake mbaya. Wakati wa Nebukadreza, Wayahudi walifukuzwa kutoka Palestina,

na kupelekwa Babeli. Wazao wa Affghana, waliokaa Damasko, wakiwa Wayahudi, pia walichukuliwa hadi Babeli, kutoka huko walikotoka, au walihamishwa hadi kwenye mlima wa Ghore huko Affghanistaun, mahali pao pa kuishi sasa; na katika wakati wa Muhammad waligeuka kuwa Waislamu. Haya ni maelezo ya mdomo niliyoyasikia kutoka kwa Mullah Khodadad. Ili Umma upate kujua kila kitu kuhusu Affghaun, na kila mmoja ahukumu kwa nafsi yake, nitataja yote niliyoyasoma au kusikia kuwahusu. (uk 229)

Mashaka yangu kuhusu Affghaun kuwa ni kizazi cha Mayahudi ni haya: hawana fiziognomy ya Kiyahudi; na mapokeo ya wao kuwa vizazi vya Wayahudi si ya jumla. Tayari nimeonyesha kwamba wengine wanawaamini kuwa wazao wa Wakopti (“waliowageuza Wayahudi wakati wa Musa”). Nasaba yao pia imechanganywa; na hatimaye, lugha yao haifanani na Kiebrania. (uk 238)

Mei 10. - Nilimuuliza Mullah Khodadad, kama Shia hawakuchukuliwa kuwa Waislamu na Sunni. Akajibu kwamba Mullah wa Sunni wanajigawanya wenyewe juu ya suala hili katika tabaka mbili: Muhaddeseen na Mawurulneheree; Muhaddeseen ni wale wa Kabuul, ambao wanasema kwamba kwa vile Sheah wanazikubali Hadith (Hadithi) kando ya Korani, lazima wachukuliwe kuwa ni Mussulman. Mawurulneheree ni Mullah wa Bokhara, ambao hawawaoni kama Mussulman. Ukweli ni kwamba, Sheah wana nguvu nyingi sana katika Affghanistaun kiasi kwamba Sunnee huko asingethubutu kuwatangaza kuwa ni makafiri. **Mawahabi huko Uarabuni wanachukuliwa na Sheah na Sunnee kama makafiri.** (uk. 239)

Sasa hiyo ni taarifa ya ajabu kusoma. Kwa sababu ya mafuta yote iliyonayo, Uwahabi wa Saudi Arabia umekuwa na nguvu ya ajabu na umeenea duniani kote kutokana na uwezo wake wa kifedha ([kuweza kufadhili shule za Kusini-mashariki mwa Asia, kwa mfano](#)). Ingawa nilikuwa nimesikia kutoka kwa Waislamu wengi kwamba kuchukizwa kwao na Uwahabi, sikuwahi kuwasikia kwa hakika wakiitwa Makafiri.

MKUU WA KIFALME.

Kijana mmoja mwenye sura nzuri, aliyevalia nguo chakavu, aliingia chumbani kwangu; Nilimuuliza yeye ni nani, akajibu, “Mimi ni Jelaal Addeen, mtoto wa Mfalme (Shahe Zadah), ambaye sasa yuko Loodianah pamoja na Shoojah Ahnulk. Doost Mohammed Khan hanipi mkate nile, sijala chochote kwa hizi siku tatu zilizopita; nina njaa, huwezi kunipa rupia chache?” Alikuwa Prince Jelaal Addeen, mwana wa Mfalme Sanjaar, wa tawi la kifalme Saddo Szeze, mrithi wa Mfalme Timur na Lady Mattoo, ambaye alitawala Hindoostaun katika nyakati za zamani. Prince Jelaal Addeen anaomba kwenye mlango wa mtumwa wa baba yake kipande cha mkate, na anakataliwa! **Kila uzoefu wa ziada katika maisha unaonyesha zaidi na kwa uwazi zaidi, kwamba hakuna furaha ya kweli ya kudumu katika ulimwengu huu; na kwamba Bwana anawaangusha walio juu na walioinuka duniani; na kwamba yeye ndiye mwenye taji kulingana na mapenzi yake mema; na kwamba iko taji moja tu isiyonyauka.** Heri mtu ambaye amewekewa taji kama hiyo; lakini imetengwa kwa ajili ya wale tu waliojisalimisha chini ya kongwa tamu na mzungu mwepesi uliowekwa juu yetu na Yesu Kristo Bwana wetu. “Tu fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum, donee requiescat in te!” (Kilatini - Umetufanya kwa ajili yako na mioyo yetu haijatulia mpaka inatulia ndani yako) Jelaal Adeen, Shahe Zadah, anaomba kipande cha mkate, katika mitaa ya Cabool! (uk. 240-241)

Wolff anaondoka Kabul kuelekea Kashmir. Anatoa historia nyingi kwamba Kashmir (au Cashmeer kama anavyoiandika) ni mahali pa kale na kihistoria, pia akidai uhusiano na Sulemani. Wolff anapendekeza wazo kwamba “Caashe” linaweza kuwa neno Kush katika Mwanzo 2, ambalo limetafsiriwa Ethiopia kwa Kiingereza (Kuna matatizo mengi na Ethiopia kuwa tafsiri sahihi). Mto Oxus una asili yake hapa. Wengine wanapendekeza kwamba Bustani ya Edeni inaweza kuwa hapa, na nadhani hiyo inaweza kuwa kwa sababu ni pazuri sana.

Sasa ni moja wapo ya maeneo yenye ushindani mkali zaidi ulimwenguni, na Waislamu wa Pakistani na Wahindu wengi wa India wanadai. Pia iko kwenye mpaka na Uchina. Ugumu katika mahusiano ya Hindu-Muslim-

Sikh sio jambo geni, kama tutakavyoona. Lakini kwanza Wolff anasafiri kupitia Peshawar, ambayo ni magharibi tu ya Islamabad, mji mkuu wa sasa wa Pakistan.

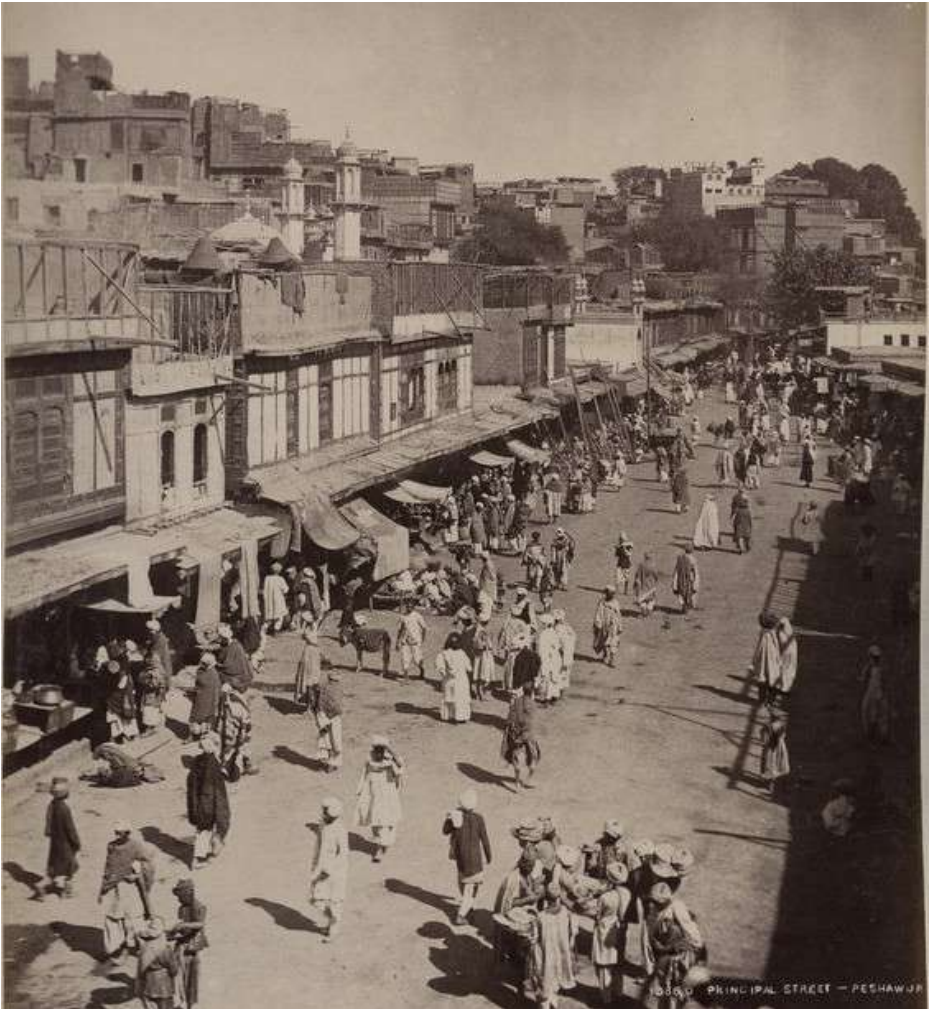
Kupitia Pakistan Kaskazini (Dola ya Sikh na kukutana na Wahindu)

Mji wa Peshawar, uliopewa jina la utani “Mji wa Maua”, uko mashariki mwa Islamabad, karibu na mpaka na Afghanistan.

WAHAMIAJI KUTOKA CASHMEER.

Tangu wakati Ranjit Singh (aliyeishi kuanzia 1780-1839, mwanzilishi wa Dola ya Sikh ambayo ilidumu hadi 1849 ilipotwaliwa na Waingereza) alipotwaa Cashmeer, Waislamu wengi walipendelea kuishi uhamishoni chini ya Serikali ya Mohammed, badala ya kuwa raia wa Mwana wa Mfalme ambaye wanamwona kuwa ni Kafiri (kafiri); na kando ya haya, mashamba ya Wasuliman wakuu huko Cashmeer yametwaliwa na Maharajah mkuu wa Masingasinga.

Mtaa Mkuu wa Peshawar, 1886

<http://www.webchutney.pk/67-photos-of-peshawar-youve-never-seen-before/>

KUFIKA PESHAWAR.

Mei 23. - Tulifika Peshawar. Serdar Sultan Mohammed Khan alinipokea kwa ukarimu zaidi, akanipa chumba nyumbani kwake, na kumwamuru fundi cherehani anitengenezee vazi la Kizungu kwa gharama zake mwenyewe. **Jioni, alinitambulisha kwa Mullah wengi sana wa Peshawar; kwa maana mahali hapa**

panachukuliwa kuwa mji wenye elimu zaidi baada ya Bokhara. Mmoja wa akina Mullah aliona, kama Kristo alivyosema kwamba hakuja kutangua Sheria, kwa nini basi Wakristo wameibadilisha siku ya Sabato? Nikajibu, kwamba iliamriwa tu katika Biblia kufanya kazi siku sita, na kupumzika siku ya saba; kwamba haikusemwa popote katika Maandiko, kwamba siku ya saba ya Wayahudi ilikuwa siku ya saba ya uumbaji. (Angalia Kutoka 20:8-12). Lazima nikiri kwamba sikuwahi kutarajia swali kama hilo kutoka kwa Mussulman. (uk. 245)

Wolff amepitia Syria, Iraq, Iran, Turkmenistan, Uzbekistan, Afghanistan, ni Peshawar katika nchi ambayo sasa inaitwa Pakistan (moja ya nchi za Kiislamu zenye msimamo mkali zaidi duniani) kwamba MWISHO mtu anamuuliza swali ambalo nimekuwa nikingojea - kwa nini Wakristo wamebadilisha siku ya Sabato? Hakika sifa ya Peshawar wakati huo kama mji wa elimu wa dini katika eneo baada ya Bokhara imethibitishwa kuwa kweli. Kwa nafsi yangu, nitaukumbuka milele mji wa Peshawar kwa swali hili bora kabisa, lililoulizwa na mwanatheolojia wa Kiislamu wa Myahudi aliyeongoka na kuwa Mkristo. Na si swali hilo pekee, bali pia kwa kumnukuu Kristo mwenyewe, kutoka katika sura ambayo Wolff alikuwa amerudia kuisoma kwa Waislamu ambao walitamani asome andiko kutoka Agano Jipya - Mathayo 5, Hotuba ya Mlimani.

17 Msidhani ya kuwa nalikuja kuitangua torati au manabii; sikuja kutangua, bali kutimiliza. 18 Kwa maana, amin, nawaambia, Mpaka mbingu na nchi zitakapoondoka, yodi moja wala nukta moja ya torati haitaondoka, hata yote yatimie. 19 Basi mtu ye yote atakayevunja amri moja katika hizi zilizo ndogo, na kuwafundisha watu hivyo, ataitwa mdogo kabisa katika Ufalme wa mbinguni; Mathayo 5:17-19

Jinsi gani njia za Mungu zilivyo za upole, nyakati fulani polepole kama mawimbi laini; jinsi gani upanga wake wa ukweli ulivyo wa ghafla na wa kutisha nyakati nyingine, wa ghafla kama ngurumo ya radi - wa kutisha unapoangaliwa kwa macho! Ni wafanuzi wangapi wa injili, hiyo habari njema ya thamani ya Kristo ambayo inaturuhusu kuishinda dhambi na kufanywa waadilifu kwa sheria, watalazimika kuangalia mafungu haya katika siku hiyo ya mwisho na kuamua jinsi wanavyofikiri wanapaswa kuhukumikiwa kwa jambo gani. wamefundisha kuhusu Sheria ya Mungu?

Katika siku hiyo kuu na ya kutisha ninaomba kwamba watu kama hao watakuwa wametii maneno “sameheni, ili mpate kusamehewa,” (Mt 6:14-15) kwani “kama uhukumavyo wewe, ndivyo utakavyohukumiwa” (Mt 7:14-15). 1-2).

Wolff kwa mara nyingine tena anatoa upendeleo wake kwenye mila za “wabarbarian” juu ya hadithi za asili za Wazungu ambazo mara nyingi hazina msingi. Anatoa mfano wa kugusa hapa:

Wao [kabila fulani la kupendeza linaloitwa Kaffre Seeah Poosh] wanaaminika kuwa (na Morecroft na wasafiri wengine wa Uropa) wazao wa jeshi la Alexander Mkuu. Dhana hii, hata hivyo, inaonekana kupitishwa na Wazungu tu; wao wenyewe, kadiri nilivyoweza kujifunza, hawajui lolote kuhusu Alexander Mkuu. **Wasafiri mara nyingi huwa na ubatili wa kuandika tasnifu ndefu juu ya asili ya taifa, bila kuwa na msingi thabiti wa hilo. Ni kazi ya wasafiri kukusanya misemo na mila zilizoenea kati ya watu wanaowatembelea, na ninakiri, kwamba ninaweka imani kubwa katika mila za wabarbarian: hawapitishi tu majina ya makabila yao kutoka kwa baba hadi mwana, lakini hata majina ya farasi zao. Farasi mzuri, wa babu yake, hukumbukwa jangwani na Waarabu na Waturkomaun, kwa machozi ya upendo, na kifo chake mara nyingi huombolezwa katika aina za ushairi.** Je, mashaka ya Gibbon au Hume yana uzito gani? Mrekabi aliyepanda farasi, au Kaffre Seeah Poosh, anawakanusha kwa hadithi ya nyakati za kale. (uk. 251)

Nadhani somo ambalo mmisionari wa kisasa anaweza kujifunza ni kuwasikiliza watu wanaowafanyia kazi, kuwavutia, hasa katika asili yao na historia yao. Ninajua kwamba mgeni hunipendeza haraka anaponiuliza maswali yaliyofikiriwa vizuri kuhusu Thailandi. Halafu sio tu mgeni anayefundisha wenyeji, lakini mazungumzo ya njia 2. Hasa usidharau mila za wenyeji, iwe moja kwa moja au kwa njia isiyo ya moja kwa moja, juu ya mwingiliano nao wa kwanza. Mara nyingi unyenyekevu unaweza kuonekana usoni na kwa lugha ya mwili, kwa hiyo mmishonari lazima awe mwangalifu na kusali sana.

Wolff husafiri kutoka huko hadi maeneo ya Sikh. Masingasinga wamekuwa kwa wakati huu wenye nguvu kubwa, na wamezua hofu kwa Waislamu wa eneo hilo. Wolff, ambaye ana ujuzi wa uboreshaji wa kidiplomasia, anawaheshimu Waafghani wote ambao wamemkaribisha huku akiwaheshimu Masingasinga (wanaoitwa 'Seik' na Wolff) ambao anakaribia. Anafanya hivyo kwa busara kiasi kwamba mataifa yanakusanywa pamoja; Wolff anatii ipasavyo agizo la Yesu: "Heri wapatanishi; maana hao wataitwa wana wa Mungu." Mathayo 5:9

PUNJAUB.

Mei 29. —Nilisafiri kuelekea Acora, karibu na Nowshara. Wapanda farasi hamsini, waliotumwa na Hurry Singh, Gavana wa Jehaangeer, walikuja kunilaki. Jodoram, mmoja wa maofisa wa Sikh, alinitaka nimpande tembo, ambaye alisimama tayari kwa ajili yangu. Kulingana na desturi ya nchi hiyo, alinipa rupia mbili, ambazo nilichukua na kumpa dereva wa tembo. Barua ya Hurry Singh, mmoja wa Majenerali wakuu wa Runjut Singh, iliwasilishwa kwangu, ikiwa na hakikisho la usaidizi wake kwa amri ya Runjut Singh Mfalme wa Seiks.

Tulishuka Acora, katika msikiti. **Hakuna hofu ya kuuawa kwa ushupavu wa Mussulman; kwa kuwa Runjut Singh amewathibitishia vyema kwamba makali ya upanga si mara zote ushahidi wa ukweli wa dini.** Waislam, kama tutakavyoona baadaye, walikuwa wameshindwa na Runjut Singh katika vita kadhaa; na wale Mussulman ambao sasa ni raia wake wanashikiliwa katika hali mbaya zaidi. Jina la Runjut Singh ni ugaidi kutoka Lahore hadi jiji la Bokhara, Nguvu ya Uislamu.

Baada ya kusafiri kwa miezi kadhaa miongoni mwa Waturkoma wa mwituni, na baada ya kukombolewa kutoka utumwani, na kuepukana na kifo huko Dooab, na kupita kwenye milima ya mwitu ya Khaibari, ni jambo la kustaajibisha sana, kuzungukwa na watu wema, wamevaa nguo nyeupe, mikono yao iliyokunjwa, na kusubiri amri. Lo, jinsi gani muumini atastaajibishwa, wakati, baada ya kuvipiga vita vilivyo vizuri vya imani duniani kwa uaminifu, na chini ya majaribu na mateso mengi alipomaliza kazi ambayo ametupa tuifanye, roho yake inatoka kwenye mwili huu juu ya

mbawa za mauti, na kwenda kwenye nchi ile, ambapo taji ya utukufu isiyofifia, inatayarishwa kwa ajili yake, na ambapo jamaa ya mbinguni, wamevikwa mavazi meupe zaidi kuliko wale wa Sikh, wanamkaribisha; na pale anapoisikia sauti, si ya Mfalme wa mataifa, bali ya Mfalme wa Wafalme, ikisema; “Vema, mtumwa mwema na mwaminifu, ingia katika furaha ya Bwana wako.”

Moonshee Mool Singh, kijana bora kabisa, anayeelewa Sanskrit na ana habari za kutosha katika dini yake, na ambaye nilimtafsiria mahubiri ya mlimani, alinipa habari ifuatayo kuhusu dini ya Masingasinga. (uk. 259-260)

DINI YA MASINGASINGA.

Dini ya Masingasinga ilianzishwa yapata miaka 150 iliyopita, na Baba Nanak na Gooroo Gobind Singh (Singh ina maana ya simba). Masingasinga humwita Mungu Akal Puruk. Akal ina maana katika Sanskrit kutokufa, na Puruk mwaka; Kiumbe asiye na mwanzo wala mwisho, na ambaye kwa yeye kila kitu kiliumbwa. Wana kitabu, kiitwacho “Granth Sahib,” kilichoandikwa na Gooroo Arjan, na Baba Nanak. Huyu wa pili aliamini na kufundisha umoja wa Mungu, na akafuta masanamu miongoni mwa watu wake...

Masingasinga humwita mtu wa kwanza Brahma, na mke wake Shakad. Swarg ni jina la paradiso yao. Nark kwa kuzimu yao. **Wale walio fanya mema, wanakaa Swarg, mpaka wavune matunda ya matendo yao, kisha warudi duniani; wale waliofanya ubaya, watabaki Narki mpaka wapate adhabu kamili. [kumbuka: kuzaliwa upya hutokea baada ya muda mbinguni na kuzimu]**

Sehemu hii inanipendeza sana kwa sababu nina marafiki wengi wazuri wa Sikh. Wanazungumza zaidi Kipunjabi (ingawa nchini Thailand wengi wamesahau lugha hii, na wanazungumza Kithai), lugha inayofanana na Kihindi, na wengi waliondoka eneo walikotoka wakati wa kugawanywa kwa India mnamo 1949 hadi Waislamu wa Pakistani na India ya Kihindu. Masingasinga, ambao idadi yao ni milioni 26 kati yao milioni 20 wako India, waliishi katika eneo lililokuwa ligigawanywa; kulikuwa na ukosefu wa utulivu na kwa hiyo wengi waliondoka.

Masingasinga hawaabudu masanamu na wanaamini mungu mmoja. Wana miongozo ya kiroho inayojulikana kama Gurus. Wanajulikana kama wapiganaji wakuu na wafanyabiashara. Kwa maana fulani ni Uhindu uliobadilishwa, ulioathiriwa na Uislamu lakini unakataa upekee wa Uislamu (madai ya uhalali wa pekee kama njia ya kwenda kwa Mungu). Juu ya jambo hili, Wikipedia inasema hivi: “Kalasinga inakataa madai kwamba mapokeo yoyote ya kidini yana ukiritimba wa Ukweli Kamili.” Masingasinga 70,000 wanaishi Thailand, wengi wao wakiwa Bangkok, na kwa ujumla walianza biashara yao katika tasnia ya nguo.

Mei 30. - Nilimpigia tena Haraka Singh. Monshee wake, ambaye anazungumza Kiajemi, alikuwa mkalimani wangu.

MAZUNGUMZO YA KIDINI NA HURRY SINGH.

(Gavana wa Jehaangeer)

Haraka Singh. Je, ungependa kuona ngome za mahali hapa?

Mimi mwenyewe. Sitazami kamwe ngome, kazi yangu ni kuzungumza na watu juu ya Mungu.

H. S. Ni nini kinachofaa kufanya ili kufikia ujuzi kamili zaidi wa Mungu?

Mimi. Yesu Kristo alisema, “Je! Baba yenu wa mbinguni hatawapa Roho Mtakatifu wale wamwombao?” Omba kwa Mungu, naye atakupa nuru ya ukweli.

H. S. Ni dini ipi iliyo bora kuliko zote ulizozijua?

Mimi. Dini ya Yesu Kristo.

Monshee. **Kariri kwa Haraka Singh mahubiri ya Yesu, nitayatafsiri.** (Nilifanya hivyo; furaha ya jumla ilionyeshwa katika kila uso). [kumbuka: Hebu wazia kuambiwa hivyo!]

H. S. Ikiwa mtu yeyote anakusudia kuuacha ulimwengu huu na kujitoa kwa Mungu, ni lazima afanye nini na mke wake na watoto wake? Ni vigumu sana kulazimika kuwaacha.

Mimi. Ukimtafuta Mungu kwa moyo wako wote na roho yako yote, Yeye atasimamia mambo kwa namna ambayo utaishi kwa furaha zaidi na mke na mtoto.

Hurry Singh ni mtu mcha Mungu, kila siku hutoa zawadi ya ng’ombe kwa Brahmin (kuhani), na yuko katika shughuli zake tu. (uk. 262)

Sasa kwa kuwa tunaingia katika Asia ya Mashariki na hakuna ushawishi mdogo wa dini za Ibrahimu, maswali yanapungua kitheolojia (kwa namna fulani yanahusiana na mapokeo ya Ibrahimu) na zaidi ya vitendo. Haya ni aina ya maswali ambayo ningesikia zaidi nchini Thailand, badala ya maswali ambayo Wolff alipokea kutoka kwa Waislamu na Wayahudi katika Asia ya Kati. Ona pia tabia ya Waasia Mashariki ya kuwaacha mke na watoto kwa maisha ya kujinyima raha kama njia ya kupata elimu.

WAZO LA HINDOO KUHUSU MUNGU.

Lena Singh na Pundit (jina la Kihindu la mwanamume msomi), Sawaram, walinitembelea, nao wakatoa maoni yafuatayo. “Ram Perwerdegar (Mungu), ni kama Bahari pana, ambayo matone mengi yake hufanyizwa, na mito mingi, lakini haiishii Bahari; chembe nyingi za mchanga na makombora hutupwa na Bahari kwenye nchi kavu, na haziishiki Bahari: hivyo Wishnoo [Vishnu], unayemwita Yesu, ni tone la Mungu huyo wa Bahari pana, ambayo tone la matone mengine mengi yalikuwa yameundwa, lakini msimchoshe Mwenyezi Mungu wa Bahari, na Mwenyezi Mungu si mwenye kupungukiwa na chochote miongoni mwao. Tangu mwanzo dini ilianzishwa kwa kila taifa, inayofaa kwa hali zao kadhaa; na kila aliye mwaminifu kwa dini hiyo aliyozaliwa ndani yake, atakaribia Perwerdegar, na atapata malipo yake huko Swarg [mbingu ya muda, tazama iliyotangulia].” Nikauliza, ‘Kwa nini unamwabudu ng’ombe? si Mungu, wala ile Bahari pana unayoizungumzia.”

(*kumbuka hapa na Wolff: Wale Wanafalsafa wa Ulaya, wanaoamini kwamba nguvu ya Falsafa inaweza kuwaleta watu kwenye ujuzi wa wokovu wa Kristo, wanapaswa kusafiri kati ya Wanafalsafa wa Hindoostaun na Uajemi, hawatadanganywa kwa urahisi.)

Monshee wa Hurry Singh, aliyekuwepo, alijibu, “Ikiwa hutaki kuwafanya Wahindoo kuwa maadui wauaji, usiulize kuhusu ng’ombe.” Nilivunja mazungumzo.

JE, WAHINDI NI WAABUDU SANAMU?

Dafteree (mtunza vitabu) wa Hurry Singh, si Seik, bali Mhindoo, aliniambia kwamba Wahindoo wanakiri Mungu mmoja tu, na sanamu ni viwakilishi tu vya Uungu usioonekana. Wanakiita kitabu chao Bhagavad-Gita (wimbo wa Kimungu, katika Kisanskrit).

Makafiri miongoni mwa Wakristo wa Ulaya, ambao wako tayari kutetea dini yoyote ila wao wenyewe, wanawaondoa Wahindo kutoka katika uhalifu wa kuabudu sanamu, ili kufanya ukweli wa Wamishonari bora kushukiwa. Wale makafiri, wanafiki kama walivyo, huku wakizungumza kwa hofu juu ya Baraza la Kuhukumu Wazushi la Uhispania (lugha ambayo wanaitumia kwa sababu ya kutisha bila kusudi lingine isipokuwa kuivunjia heshima dini ya Bwana wetu Yesu Kristo aliyebarikiwa, Mungu aliyebarikiwa milele), sema na shauku juu ya desturi ya Kihindu na Sikh ya kuwachoma moto wake zao, na ya kutisha ya Juggur-Nath! [Jagannath, ambapo tunapata neno juggernaut. Tazama video hii ya youtube ya tamasha la Ratha Yatra] Wakati ninaamini kwamba Wahindoo wengi, na Mussulman wengi, na Wazealandi wengi watakutana nao kati ya idadi ya wenye furaha mbinguni; (kwa maana naamini wengi wa hawa wanaongozwa na roho, hata kufikia ujuzi wa ukweli kwa njia isiyojulikana hata kwao wenyewe); Ninaamini kabisa kwamba makafiri waovu wa namna hiyo watatupwa katika giza tupu; kwa maana walikuwa na nafasi ya kujua zaidi. Ibada ya sanamu ni nini? Ni ibada ya Kiumbe kisichoonekana kupitia sura inayoonekana, ambayo asili yake imesahaulika: sasa hii ndiyo namna ya ibada miongoni mwa Wahindo, ambao kwa hiyo ni waabudu masanamu. Hata hivyo ni wazi kwangu, kwamba ibada ya sanamu ilitokana na mfumo wa kifalsafa potofu, kama ule wa Spinoza Myahudi, juu ya mfumo wa Pantheism. (uk. 264)

Mawazo ya kuvutia hapa. Tunaona hapa kwamba wakati Masufi wa Uislamu wana sehemu yao ya fumbo, ni wanafalsafa wa Kihindu ambao kwa kweli wanaichukua hatua zaidi. Masufi wanaonekana kujishughulisha zaidi na jinsi ya kuzunguka sheria, lakini angalau kuna sheria kama sehemu ya kumbukumbu; kwa wataalamu wa metafizikia wa

Kihindu sehemu ya marejeleo inaonekana kuwa ni mjumuisho wa yote ambayo inalenga kuficha na kisha kuunganisha yote ambayo ni tofauti.

Pia kuna ufahamu wa kina juu ya mwanafikra wa Kizungu “agnostiki”, ambaye ana shaka sana na asiye na huruma kwa pointi za imani ya utamaduni wake mwenyewe - Ukristo; bado wazi na mwenye huruma kwa wale wa dini za kigeni. Siwezi kujisemea, lakini hili lilikuwa kweli kwangu: Nilikuwa tayari kusoma Kurani, I Ching, na kitu kingine chochote, isipokuwa Biblia! Hapana. Lakini pia hatupaswi kuwa wakali sana kwa “makafiri miongoni mwa Wakristo wa Ulaya,” kwa maana shetani ana mchango mkubwa katika kuwa hivyo.

Wolff, anapozungumza juu ya mambo meusi zaidi ya Uhindu, anarejelea mara kadhaa “kutisha kwa Juggernaut.” Maelezo ya sikukuu hii ya kidini na mmishonari wa Uskoti Claudius Buchanan yalisomwa sana hivi kwamba yalisababisha neno hilo kuingizwa katika lugha ya Kiingereza. Maelezo ya Buchanan kuhusu tamasha yana taswira ya ajabu sana hivi kwamba inakaribia kuguswa; Nilidhani ningeshiriki dondoo hapa. Kitabu kilichapishwa mnamo 1811 kwa hivyo kina sauti ya kulaani, lakini ninaamini bado ni cha kupendeza:

Juggernaut, Juni 18.

---Nimerudi nyumbani kutoka kushuhudia tukio ambalo sitalisahau kamwe. Saa kumi na mbili za siku hii, ikiwa ni siku kuu ya sikukuu, Moloki wa Hindoostan alitolewa nje ya hekalu lake kati ya lawama za mamia ya maelfu ya waabudu wake. Sanamu hiyo ilipowekwa kwenye kiti chake cha enzi, umati wa watu ukapiga kelele, jinsi nilivyokuwa sijapata kusikia. Ziliendelea hivyo kwa dakika chache, na kisha zikafa polepole. Baada ya muda mfupi wa ukimya, manung'uniko yalisikika kwa mbali; macho yote yalielekezwa mahali pale, na tazama, msitu unakuja! Mwili wa wanaume wenye matawi ya kijani kibichi, au mitende mikononi mwao, ulikaribia kwa umashuhuri mkubwa [wepesi wa harakati]. Watu wakawafungulia njia; nao walipokwea juu ya kiti cha enzi, wakaanguka mbele yake yeye aketiye juu yake, wakaabudu. Na umati ukatoa tena sauti “kama sauti ya radi kuu.” Lakini zile sauti nilizosisikia sasa hazikuwa za wimbo au shangwe; kwa maana

hakuna upatano katika sifa za waabudu wa Moloki. Idadi yao kwa hakika ilinikumbusha wingi usiohesabika wa Ufunuo; lakini sauti zao hazikutoa Hosana wala Haleluya; bali kelele za kuidhinisha, zilizounganishwa na aina ya makofi ya kuzomewa. Nilikuwa sielewi jinsi ya kuhesabu kelele hizi za mwisho, hadi nikaelekezwa kuwaona wanawake; ambao walitoa sauti kama ya mluzi, na midomo ya mviringo, na ulimi unatetemeka: kana kwamba nyoka huzungumza kwa viungo vyao, akitoa sauti za kibinadamu.

“Kiti cha enzi cha sanamu kiliwekwa juu ya gari au mnara wa kustaajabisha wenye urefu wa futi sitini, kikiegemea juu ya magurudumu ambayo yaliinamisha ardhi kwa kina, huku yakikimbia polepole chini ya mashine hiyo ya ajabu. Kulikuwa na nyaya sita, za ukubwa na urefu wa kebo ya meli, ambayo watu waliichota. Juu ya mnara huo walikuwa makuhani na satelaiti za sanamu, wakizunguka kiti chake cha enzi. Sanamu hiyo ni sehemu ya mbao, yenye uso wa kutisha uliopakwa rangi nyeusi, na mdomo uliopanuka wa rangi ya umwagaji damu. Mikono yake ni ya dhahabu, na amevaa mavazi ya kupendeza. Masanamu mengine mawili ni ya rangi nyeupe na njano. Tembo watano walitangulia minara hiyo mitatu, wakiwa na bendera ndefu, waliovalia mavazi ya rangi nyekundu, na kengele zilizoning’inia kwenye vichwa vyao, ambazo zililikika kimuziki walipokuwa wakisonga.

“Niliendelea na maandamano, karibu na mnara wa Moloki; ambayo, kama ilikuwa inayotolewa kwa shida, iliyokunwa kwenye magurudumu yake mengi radi kali. Baada ya dakika chache ilisimama; na sasa ibada ya mungu ikaanza. Kuhani mkuu alipanda gari mbele ya sanamu, na kutamka tungo zake chafu masikioni mwa watu; ambao walijibu kwa vipindi katika matatizo sawa. “Nyimbo hizi,” akasema, “ni furaha ya mungu. Gari lake linaweza kutembea pale tu anapofurahishwa na wimbo huo.” Gari likasonga mbele kidogo kisha likasimama. Mvulana wa takriban miaka kumi na miwili alizaliwa ili kujaribu jambo fulani la uasherati zaidi, ikiwa labda mungu angesonga. “Mtoto huyo alikamilisha sifa” ya sanamu yake kwa usemi na ishara ya bidii hivi kwamba mungu huyo alipendezwa, na umati wa watu ukitoa sauti ya kufurahisha ya kimwili, wakahimiza gari liende. Baada ya dakika chache likasimama tena. Mhudumu mmoja mzee wa sanamu kisha

akasmama, na akiwa na fimbo ndefu mkononi mwake, ambayo aliisogeza kwa vitendo vichafu, akakamilisha aina mbalimbali za maonyesho haya ya kuchukiza. Nilihisi fahamu ya kufanya vibaya katika kushuhudia. Mimi pia kwa kiasi fulani nilishangaa kwa ukubwa na hofu ya tamasha; Nilihisi kama mtu mwenye hatia ambaye macho yote yalikuwa yameelekezwa kwake, na nilikuwa karibu kujiondoa. Lakini tukio la aina tofauti halikupaswa kuonyeshwa. Sifa za ibada ya Moloki ni uchafu na damu. Tumeona ya kwanza. Sasa inakuja damu.

“Baada ya mnara kuendelea kwa njia fulani, msafiri mmoja alitangaza kwamba alikuwa tayari kujitolea dhabihu kwa sanamu. Alijilaza barabarani mbele ya mnara ulipokuwa ukiendelea, amelala kifudufudi, akiwa amenyoosha mikono yake mbele. Umati wa watu ulimzunguka, ukiacha nafasi wazi, na alikandamizwa hadi kufa na magurudumu ya mnara. Sauti ya furaha ilipandishwa kwa mungu. Anasemekana kutabasamu wakati utoaji wa damu unafanywa. Watu walitupa ng’ombe, au pesa kidogo, kwenye mwili wa mhasiriwa, ili kuidhinisha hati hiyo. Aliachwa kutazama kwa muda mrefu, kisha alibebwa na Wanaharakati hadi Golgotha, ambapo nimekuwa nikitazama mabaki yake. Ni kiasi gani nilitamani kwamba Wamiliki wa Hisa za India wangeweza kuhudhuria magurudumu ya Juggernaut, na kuona chanzo hiki cha mapato yao.

Juggernaut, Juni 18.

“Moloki, mfalme mwovu, aliyepakwa damu

“Za dhabihu za kibinadamu, na machozi ya wazazi.” - Milton

---SHEREHE za kutisha bado zinaendelea. Jana mwanamke alijitoka kwa sanamu. Alijilaza barabarani kwa mwelekeo wa oblique, ili gurudumu lisimuue mara moja, kama ilivyo kawaida; lakini alikufa ndani ya masaa machache. Asubuhi ya leo nilipokuwa nikipita Mahali pa Mafuvu [kumbuka; mahujaji wengi huja huko kufa; wanaishi maisha magumu. Viunga vya mji vimejaa makaburi ya wazi ambapo tai hukusanyika], hakuna kilichosalia kwake isipokuwa mifupa yake.

“Na hii, nilifikiri, ni ibada ya Wabrahmin wa Hindoostan! Na ibada zao kwa daraja tukufu! Je, basi tutafikiri nini kuhusu tabia zao binafsi, na kanuni zao za maadili! Kwa maana ni sawa na India kama ya Ulaya. **Ikiwa ungejua hali ya watu, angalia hali ya hekalu...**

Namalizia tukio hapa. Hili latoka katika kitabu cha Claudius Buchanan ‘Christian Researches in Asia: with Notices of the Translation of the Scriptures into the Oriental Languages.’ Jambo la kupendeza ni kwamba aliandika kichwa kidogo cha kitabu hicho kwa kunukuu Ufu 14:6

WAISLAMU MIONGONI MWA MASINGASINGA.

Waislam chini ya serikali ya Runjeet Singh, katika nchi ambayo zamani ilikuwa ya wazao wa Tamerlane, wanasimama katika uhusiano sawa na Masingasinga kama Wakristo wanavyofanya katika Milki ya Ottoman kwa Waislam; isipokuwa Runjeet Singh ni mvumilivu kuliko Waturuki na Waajemi. Waislamu wa Punjaub hawaruhusiwi kula nyama ya ng’ombe. (uk. 265)

Wolff anaelekea kusini hadi Lahore, na kisha hadi Amritsar. Atakutana na Mfalme Ranjit Singh, mtawala na mwanzilishi wa Dola ya Sikh. Ranjit Singh alikuwa amefanya hili kuwa kitovu cha himaya, na alijenga pale Hekalu la Dhahabu, Darbar Sahib, mahali patakatifu pa muhimu sana pa Kalasinga. (tazama picha hapa chini, Masingasinga wanajulikana sana kwa kutokata nywele zao na kwa hivyo kwa kawaida huvaa vilemba. Haimaanishi kwamba kila mtu anayevaa kilemba ni Masingasinga)

Masingasinga ni maarufu kwa kutokata nywele zao, ambazo hufunika kwa vilemba vya kifahari

Wolff anakutana na Mfalme kwa nia ya kwenda Kashmir na Tibet kuhubiri Injili. Wolff alikuwa na barua iliyotumwa mbele yake kwa Ranjit Singh (ambaye anamwita Runjeet Singh), ambayo “iliambatanisha na Mtukufu tangazo, ambalo nililitoa hapa katika lugha ya Kiajemi, nikiyahimiza mataifa yote kutubu, na kuwatangazia kwamba Yesu. Kristo ni Mwana wa Mungu, ambaye alikufa kwa ajili ya dhambi zetu, alifufuka tena, akaenda mbinguni; na kwamba hukumu kuu tayari zimeanza kutangaza kuja kwake kuu: yaani, Tauni, Matetemeko ya Ardhi, na Ugonjwa wa Kipindupindu.”

Hakuna shaka kwamba Wolff anaamini kwamba kuja kwa Yesu kumekaribia. Tunasonga mbele kwenye mkutano wake na Mfalme, lakini kwanza usuli fulani juu ya mtu huyu wa kuvutia wa kihistoria. Baadaye Wolff angekutana na baadhi ya marafiki wa zamani kutoka Uingereza ambao wangemwambia kwamba tangazo hili kwa mfalme “liliwafanya watu washuku kwamba mimi [Wolff] lazima nina kichaa; na hiyo ndiyo ilikuwa sababu ya Bwana William kutomwomba Runjeet Singh kuniruhusu kwenda kwa Cashmeer hadi anione (uk. 281).

RUNJEET SINGH. (uk. 273)

Ninapokuja hivi karibuni kwa mtu huyu mkuu na wa ajabu, nadhani ni vyema kutoa maelezo mafupi ya maisha yake.

Runjeet Singh alikuwa mwana wa Maha Singh, Rajah mdogo wa Goojra-Wala, ambaye wakati wake Punjaub iligawanywa kati ya Rajah kadhaa, ambao walikuwa wakipigana kila mara. Runjeet Singh alikuwa na umri wa miaka kumi baba yake alipofariki. Alifanya urafiki na baadhi ya akina Rajah wadogo, na kufanya vita dhidi ya Lena Singh, Rajah wa Lahore, akamshinda, na kuutwaa mji wa mwisho. Wakati Zemaun Shah Dooranee, Mfalme wa Affghauns, alipoivamia Punjaub, Rajah wote wa nchi walikimbia mbele yake, na Runjeet mwenyewe alikimbia na jeshi lake hadi Umritsir [Amritsar]. Wakati huo habari zilifika katika kambi ya Affghaun, kwamba vita vya ndani vilikuwa vimetokea huko Cabool, na Shah Zemaun akarudi nyuma. Mara tu baada ya haya, mapinduzi ya Affghanistaun yalifanyika, ambayo Shah Zemaun alivuliwa ufalme, na nchi ikaingia kwenye machafuko. Runjeet Singh, akiwa na uhuru wa kushtaki miundo yake huko Punjaub, akawa Maharajah, au Mfalme mkuu wa Seiks wote. Katika utawala wa Shah Mahmood Dooranee, alichukua ngome ya Attock; baadaye alichukua ngome ya Kote Kangra na Moulton, na hatimaye kukamilisha ushindi wake, kwa kuwafukuza Waafghaun kutoka Cashmeer.

Siku moja Runjeet Singh alikuwa amepanda shambani. Akakutana na Fakeer. Runjeet Singh alishuka ili kutekeleza ibada yake kwa Fakeer. Yule Fakeer, bila kumtazama, akasema, "Kuna faida gani kujitolea kwako kwa nje, maadamu unawaonea maskini, na kuwadhulumu raia wako?" Maharajah aliahidi kufanya mageuzi, na maelezo ya ukweli huu yalionekana kwenye gazeti la mahakama, lililochapishwa chini ya jicho lake mwenyewe.

MASINGASINGA.

Runjeet Singh anatoa heshima kubwa na heshima kwa Akalee [Akali, pia anaitwa Nihang - shujaa wa vita wa Sikh], ingawa anajua wakati huo huo jinsi ya kuwaweka katika mipaka ifaayo.

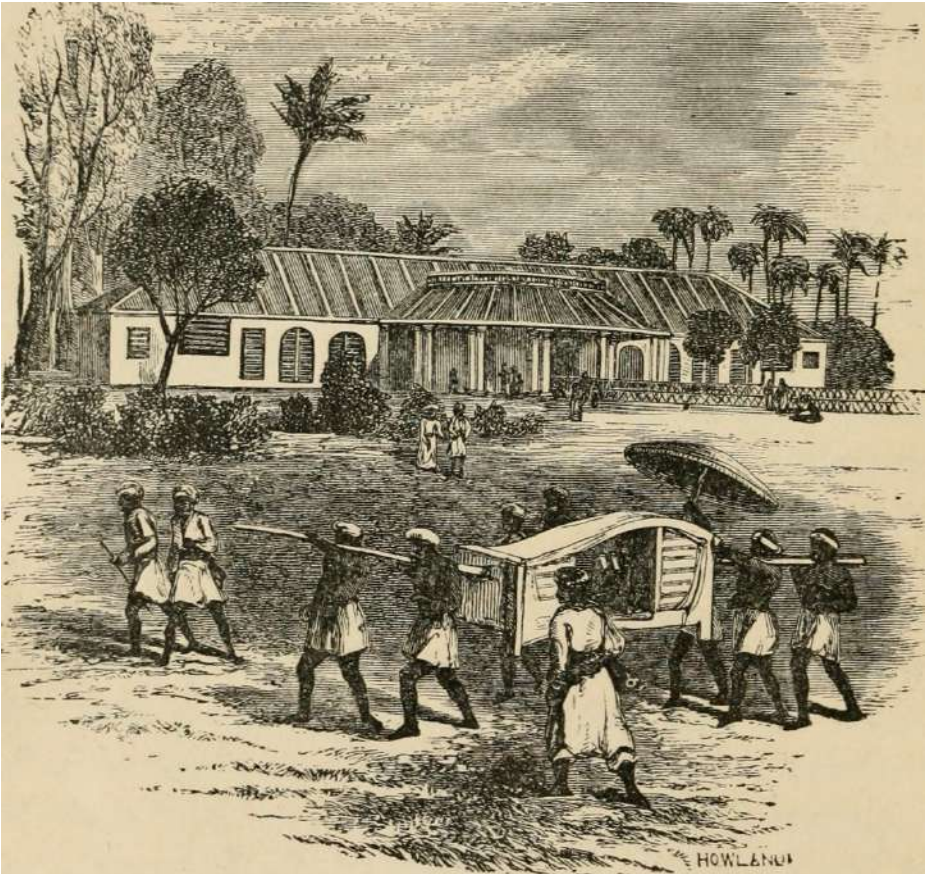
Masingasinga wana uwezo wa kustahimili uchovu mwingi, kama walivyoonyesha katika shambulio la Cashmeer, wakati Runjeet Singh na jeshi lake lote walikaa kwa siku saba bila kuwasha moto. Ni watu hodari, wenye nguvu na wanariadha, na wanathamini uchovu wa vita kuwa raha. Hivi majuzi, Masingasinga wameingiza katika desturi zao za kidini kuchomwa kwa wake baada ya kifo cha waume zao, kama vile Wabrahmin.

BABA BETEE SAHEB SINGH

Ni Papa wa Masingasinga. Ana umri wa miaka 100 na ni mzao wa Baba Nanak, mwanzilishi wa dini ya Masingasinga. Anaishi Oonawala katika milima ya Himalaya. Nilipomuuliza mtu wa dhehebu hili ni nini kazi yake, alijibu: “Anaweza kuwalaani Maharajah na Sirdars wote, na wanamsujudia kwa unyenyekevu. Anamwambia Maharajah, ‘Mimi ndiye niliyekuumba na kukutukuza.’” Siku moja Runjeet Singh alitaka kumiliki ngome ya Teere milimani. Alikwenda kwa Betee Saheb Singh, akamsujudia, na kusema, “Nataka farasi kutoka kwako, ili farasi wangu wengine wapate kubarikiwa.” Betee Singh akajibu, ‘Wewe kipofu mkorofi, (kwa Runjeet Singh ana jicho moja tu) unataka farasi kwangu; Nitakupa bastinado 100 [adhabu au mateso kwa kuchapwa nyayo za miguu].’ Runjeet Singh alisema, “Si 100 pekee, lakini 500; nipe farasi tu.” Betee Singh, alipoona unyenyekevu wa Mfalme, akampa farasi, na kuongeza, ‘Kesho utakuwa katika milki ya ngome.’ Na hivyo ndivyo ilivyokuwa. Betee Singh ana mali yenye thamani ya £30,000. Anakesha usiku mzima, na anafanya ibada na wudhuu. Anatoa maneno makali kwa wafuasi wake tu; Na wale wanao subiri wakisikia lawama hujitakasa, na walio chukizwa nazo wanachukiwa na wake zao. Hata hivyo ni mnyonge mkubwa: amemuua mwanawe mwenyewe.

Kuwasili kwenye Bwawa, karibu 25 k.m. kutoka kwa Amritsar, nilipokea amri kutoka kwa Maharajah nisimame hapo hadi kesho yake; kwa maana Pundits na Brahmins walikuwa wameona kwamba haikuwa siku ya bahati kwangu kuingia katika mji wa Umritsir [mpaka leo Waasia wengi wa Mashariki wanazingatia sana hesabu na bahati]. Monsieur Allard aliisimamia na akina Brahmin, kwa kuangalia, kwamba nipate kulala nje ya Umritsir, kwenye

nyumba yake ya bustani, hadi asubuhi iliyofuata. Kwa hiyo nilipokea saa chache baada ya ruhusa ya kusonga mbele kuelekea Umritsir, katika palankeen [palanquin, tazama hapa chini].

Kuwasili Amritsar, Kituo cha Dola ya Sikh

Juni 20. Kuelekea jioni Palankeen wangu alisimama karibu na jumba zuri, lililo katika bustani; nikishuka kutoka Palankeen, nilikumbatiwa na bwana mmoja, mwenye ndevu nyeupe za fedha, akiwa amevalia mavazi ya Kizungu; “ilikuwa Monsieur Allard, aliyekuwa Aide de Camp wa Marshal de Brun, na sasa Jenerali wa wapanda farasi wa Runjeet Singh. [Mamluki wa Ufaransa aliyepewa

jukumu la kupanga upya wapanda farasi wa Maharaja katika mistari ya Ulaya]

Juni 21. - Chevallier Allard alikwenda kwa Maharajah Runjeet Singh, na akatangaza kuwasili kwangu. Muda mfupi baadaye, nyama nyingi tamu zilitumwa kwangu na Mtukufu. Monsieur Allard aliniambia kwamba watu, waliotumwa na zawadi hizi, walikuwa na maagizo ya kuripoti kwa Maharajah kwa kuangalia kwangu, nafsi yangu, na yote ninayoweza kusema. Jioni tembo alitumwa na Maharajah akiwa na Maafisa kadhaa kunifikisha kwa Mtukufu. Tuliingia yadi mbili au tatu za ikulu, wakati ghafla niliona kwenye hewa ya wazi mzee mdogo, kwa jicho moja, ameketi juu ya kiti; alikuwa Runjeet Singh. Katika mkono wake wa kushoto mvulana, umri wa miaka 12, alikuwa ameketi; mara baada ya, Pundits na Brahmins wengi waliketi kwenye viti. Kiti kiliwekwa kwa ajili yangu mkabala na Maharajah.

Mkuu wake aliniuliza kwa nini nilisafiri kwa njia hiyo hatari kupitia Toorkestaun. Nikajibu, “Kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, ili nizungumze na Mullah wote, na hasa na Wayahudi, kuhusu njia bora ya kumtumikia Mungu.”

Runjeet Singh. (Akielekeza kwa Pundits na Brahmins). Hawa ndio Padri (Mapadri wetu).

Mimi mwenyewe. Je hawa ni Mussuman? (Aliangua kicheko). Ili kuelewa kicheko hiki, mtu anapaswa kujua kwamba Brahmin anahisi kutukanwa sana kwa kuitwa Muhammed, kama Mussulman huko Uturuki angehisi kwa kuitwa Myahudi; lakini Runjeet Singh aliipokea kwa ucheshi mzuri, na akirudia maneno yangu akasema, “Je, hawa ni Mussulman?”

R. S. Ni jambo gani kuu ambalo mtu anapaswa kuzingatia?

M. Sulemani alisema, “Kumcha Mungu ndilo jambo kuu.”

R. S. Kitabu chetu (Grunt Saheb) kinasema vivyo hivyo.

M. Niko mbali sana na kukataa kwamba hakuna mambo mazuri yaliyomo katika dini nyingine; lakini nitauliza swali kwako Mtukufu.

R. S. Uliza.

M. Ni nini kinachofaa kufanywa ili kumkaribia Mungu?

R.S. Kufanya mema.

M. Mtu awezaje kutenda mema, ikiwa moyo wake ni mbaya? Mungu huuchunguza moyo; kila mtu ajichunguzaye ataona kuwa moyo wake umeelekea maovu; ikiwa hiyo ni mbaya, tunawezaje kutarajia matunda mema?

R. S. Dawa ni muhimu kwa moyo wa mwanadamu.

M. Nimeshangazwa na jibu hili, hakuna Mullah aliyewahi kunipa jibu kama hilo; lakini nauliza sasa, ni dawa gani itumike kwa moyo?

R. S. Je, unaniambia aina ya dawa.

M. Injili ya Bwana wetu Yesu Kristo.

R. S. Je! unayo tafsiri ya Kiajemi ya Injili, ambayo Yule Fakeer angeweza kunisomea?

M. Nitamtuma moja kutoka Simlah, mara tu nitakapokuwa na Gavana Mkuu.

R.S. Fanya hivyo. Vipi mnasafiri kwa ajili ya dini? maana waingereza kwa ujumla hawajali dini.

M. Mtukufu angeshanga kuona ni utendaji gani wa bidii za kidini huko Uingereza. Maelfu ya paundi nzuri za pesa hutumiwa kila mwaka kwa ajili ya dini.

R. S. Je, umesikia kuhusu mkutano wangu na Nawab Lard Saheb, (Bwana William Bentinck) uliofanyika Roopar?

M. Nilisikia huko Bokhara kuhusu mahojiano hayo.

R. S. Je, kuna uwezekano kwamba Warusi watakuja hivi karibuni?

M. Sidhani kwamba watakuja kwa sasa.

R. S. Niambie kwa dhati, ni kwa namna gani ningeweza kuonyesha urafiki wangu wa dhati kwa Serikali ya Kiingereza?

M. Gavana Mkuu wa India ana uwezo bora zaidi wa kujibu swali hili. Mara tu baada ya kuwasili kwangu, wasichana wa kucheza walitokea, kulingana na desturi ya nchi hiyo. Mtukufu aliniuliza, kama ningependa kuwaona wakicheza. Nilijibu, kwa vile nilikuwa Brahmin wa Kiingereza sikuweza kupata raha katika burudani kama hizo. Mtukufu alitamani waache. Kisha akaniuliza kama ninakunywa divai. Nilijibu, "Kidogo sana." Akaamuru kuletwa divai; Ilikuwa ni divai ya kipekee ya Runjeet Singh, kama vile pombe iliyoyeyushwa; huchoma kinywa kama moto. Nilitamani kunywa tone lake moja kwa afya ya Mtukufu; lakini nililazimika kuikataa.

R. S. Je, unaamini kwamba hakuna mtu anayeweza kufa bila mapenzi ya Mungu?

M. Ndiyo, ninafanya.

R. S. Basi, kwa nini unaogopa wakati wa kuvuka mto kwa mashua? Nilisikia kwamba uliogopa sana, ulipopita mto huko Attock.

M. Siwezi kutoa jibu ila hili, ili Mungu adhihirishwe kuwa mkuu katika udhaifu wangu.

Mtukufu alinipa rupia 1100, shela zenye thamani ya rupia 1000, na farasi yenye thamani ya rupia 100. (uk. 278)

Binafsi aina hizi za midahalo ndizo kivutio cha jarida hili, na ninatumai kiongozi anaweza kujifunza mengi kutoka kwayo. Wolff anaondoka Amritsar na kuendelea na safari yake. Anaelekea Kashmir. Sasa yuko katika eneo ambalo ni tasa na gumu kuliko Khorosan na Turkestan.

KUFIKA LOODIANAH.

Juni 25. - Nilivuka Sutledge, na kufika Loodianah, kituo cha kwanza cha Kiingereza cha mpaka wa kaskazini wa India ya Uingereza. "Sasa," nikasema, "kupitia wema wa Mungu usio na kikomo, mimi ni salama! baada ya shida nyingi, mimi ni salama! na Bwana hakuruhusu hata unywele mmoja kuanguka kutoka kichwani kwangu; na unabii wa wale wa Tehran, kwamba mimi haipaswi kupita zaidi ya Mashhad, haijatimia!

Kapteni Wade, Wakala wa kisiasa wa Kampuni ya Heshima ya E. I. [East India], alinipokea kwa ukarimu mkubwa, na hivyo hivyo Dk. Murray; walinijulisha kwa Major Faithful, ambako nilikutana, kwa mara ya kwanza baada ya miezi 18, na familia ya Kiingereza, na hii katikati ya Asia Meja. Bwana huyu alikuwa msaada mkubwa kwangu, hasa katika kunipa taarifa kamili kuhusu Seiks; ananiambia dini yao ni muungano wa dini za Kikristo, Hindoo, na Mohammedan, na akanitambulisha kwa Wafalme wa zamani wa Affghaun, Shah Zemaun, na Shujah Almulk. Maskini Shah Zemaun alinyimwa macho na Futteh Khan, mmoja wa watumwa wake, ambaye alipata uzoefu huo huo baadaye. (uk. 279)

Wolff hapa kwenye kitabu anatoa barua kutoka kwa wanaume wawili ambao alikuwa akiwasiliana nao. Wa kwanza ni Kapteni Riley, "msomi

bora zaidi wa Kiarabu nchini India.” Wolff alikuwa amemuuliza Riley maswali mengi, na nadhani majibu yake si muhimu isipokuwa moja, ambalo ninashiriki hapa chini, jinsi ya kuwajibu Waislamu wanaosema Korani yao ni safi lakini Agano la Kale na Jipya ni fisadi. Kuanzia Agosti 9, 1832:

12. Wakati Mussuli wanaposema nakala zetu za sasa za Maandiko zimeharibika, wao husema tu yale ambayo Koran yao inasisitiza, yale Masunni wanasema kuhusu Mashia kwa kurejelea hadithi na hoja za kila mmoja wao; kwa hivyo hatuwezi kutumaini matibabu mengine mikononi mwao. Korani hata hivyo inahusu unyanyapaa huu hasa kwa Wayahudi, bila ya kitu kingine chochote, bila shaka, isipokuwa kushuka kwa thamani kwa mafundisho ya Kiyahudi na ya Kikristo, kufanya kazi katika akili za wanadamu kama sababu ya kutosha ya kuyapuuza.

Unauliza: Je, kuna jibu lolote linalopatikana kwa pingamizi hili katika maoni yao? Hapana, niamini, wamezoea kidogo kuendeleza chochote kwa kudhalilisha imani yao wenyewe! kwa upande wangu, ningekutana na ubaguzi huu wa kipuuzi kwa kusihhi uzoefu wao wenyewe wa asili, katika pendekezo lifuatalo: “Je! kama ilivyoteremshwa kutoka mbinguni) kufundisha kwa ujumla kama mafundisho ya kidini? na je, kweli mnaweza kujiletea kudhania kuwa ni kitabu cha Imani yenu ya kidini, yaani Quran Majeed, ambayo inategemea matumaini yenu ya ustawi wa maisha haya, na furaha yenu ya milele katika miaka ijayo, miaka 5 au 600 baada ya kuchapishwa kwake. mataifa mbalimbali, yangeweza kupotoshwa kwa urahisi, kwa matakwa ya baadhi yenu wenyewe, wakati huo huo wakidai imani yao ya kidini ndani yake? Je, unaweza kuwa mjinga wa kicho hicho kitakatifu ambacho Waumini wenye uchaji huikaribia misingi ya Dini yao ya kitaifa, ya aina yoyote ile, na popote inapopatikana? au ya saa ya wivu inayowekwa na wanaume juu ya rekodi zao bora na za awali, katika enzi zote? na ikiwa ndivyo, haikuhusu wewe karibu, kujua kama badiliko fulani baada ya nyakati halijatokea katika andiko la neno lako la Mungu, ukijua kama utendavyo vema, ya kwamba hofu isije ikaanguka Wakuu wa nchi. kama inavyotangazwa) katika migongano sawa na yale yaliyopo miongoni mwa Wayahudi na Wakristo, ndio sababu ya

Muushuf au Korani ya kwanza kukusanywa na Khalifa wa kwanza Abu-Bakr, kutokana na maandishi yasiyounganishwa yaliyoachwa na Mtume wako wakati wa kifo chake, na kuandikwa na mkewe Aisha na ya mwisho au moja inayotumika sasa, ifikapo tarehe 3. Khalifa Uthman ibn Affan, kwa uwazi kukwepa usomaji potofu katika nakala tofauti, bila ufunuo wowote wa kiungu kwa watungaji hawa kuhakikisha usahihi wake? utajibu, Hapana, ushirikina katika Dini za uwongo, na hofu ya dhamiri ya ghadhabu ya Kimungu katika ukweli, ni mlinzi. Ujalie basi kwamba Maandiko ya Kiyahudi hayakupotoshwa na Ezra [aliyekusanya Agano la Kale], wala kwamba iliwezekana kwake kufanya hivyo, bila kutahayarishwa: mtu wa heshima sana miongoni mwa Wayahudi, hata Wayahudi walisema juu yake, kama ulivyo neno la Mungu, kwamba yeye ni Mwana wa Mungu.” [kuna Kiarabu fulani hapa; Korani inasema kuhusu [Ezra kwamba Wayahudi walimheshimu kama Mwana wa Mungu katika 9:30 ya Kurani](#)] (uk. 291-293)

Katika Quran yenyewe inataja kwamba Taurati, Zaburi, na Injili zimevuviwa, zikitolewa kwa nabii Musa, Daudi na Isa. Lakini pia wanaamini kuwa vitabu hivi vimeharibiwa. Swali linakuja, inakuwaje Quran haijharibiwa? Ikiwa wangekuwa waangalifu sana kuihifadhi, je, Wakristo na Wayahudi hawangepanya vivyo hivyo? Ambayo ni kesi sana, kuona miswada ni katika lugha nyingi tofauti bado ni sawa. Je, mtu kama Ezra angeweza kupotosha maandiko aliyokabidhiwa? Kuna manabii wengi sana Waislamu wanakubali; je, Mungu angeruhusu maandishi yao yote katika kipindi cha miaka 1500, ambayo yanasimulia hadithi zilizotajwa katika Quran lakini kwa undani zaidi, yapotee? Kwangu mimi hii haina maana kwa Mungu kufanya hivyo.

Wolff anaelekea Kashmir, katika sehemu ya nyuma ya Milima ya Himalaya. Huu ni msafara mrefu wa kimishonari! Sijui hata anapanga kumalizia wapi, lakini anayetajwa hadi sasa ni Tibet. Akiwa njiani anakutana na kundi la fakirs (wahafidhina wa kidini ambao wanaishi kwa kuombaomba; kuna wengi nchini India) kwenye Mto Beas na ana mazungumzo naye. Tarehe ni Septemba 24, 1832. (Chini ni picha kutoka 1910 ya baadhi ya wauguzi wa Kihindu) Pia nimejumuisha maelezo yake ya kuvutia ya Uhindu.

Kisha nikamtangazia Bwana wetu Yesu Kristo, na kumuuliza ni miaka mingapi amekuwa Fakeer. Alijibu kwamba sikuzote aliishi ndani ya Mungu, na hapaswi kufa kamwe; kwa maana kama vile mavazi makuukuu yalivyobadilishwa kuwa bora, ndivyo mtu wa Mungu anavyoweka kando mwili wake wa zamani na kuvaa mpya. Jibu zuri! Lakini kulikuwa na kiburi ndani ya mtu huy; na unyonge ambao hauendani na usemi wake; mara nyingi nilipotaka kusema jambo fulani, alikuwa akisema, “Nyamaza na usikilize!” Hata hivyo, nilipata fursa ya kumtangazia, kwamba ‘kuna jina moja tu lililotolewa chini ya mbingu ambalo kwalo wanadamu wanaweza kuokolewa;’ jina la Yesu Kristo Mkombozi wetu, Mungu lihimidiwe milele.

Udhaifu huu usio na furaha upo zaidi au kidogo kwa wale wote wanaoishi katika hali ya kuumiza miili yao kila mara; hata Mtakatifu Jerome mkuu hakuwa huru kutoka kwayo; kwa hiyo alisema juu yake mwenyewe kwamba alikuwa kila mahali akiwa amebeba juu ya mzee Mtakatifu Jerome pamoja naye. Amani ya kweli ya akili haiishi katika uficho baridi wa pango. Furaha hiyo, ipitayo ufahamu, ambayo ulimwengu hauwezi kutoa, bado inaweza

kupatikana katika ulimwengu, na wale ambao, wakifanywa upya na Roho Mtakatifu, wanakwenda kwa bidii kutenda mema kwa viumbe wenzake; wakihubiri mambo ya ajabu ya Mungu, na kuhubiri habari njema ya Mwana-Kondoo, azichukuaye dhambi za ulimwengu; ama kama Wamisionari ng'ambo, au kama watumishi waaminifu katika mzunguko huo, ambamo majaliwa ya Mungu yamewaweka ndani yake: Mfalme juu ya kiti chake cha enzi, na maskini katika nyumba yake ndogo, ikiwa wanampenda Kristo tu, na kuishi ndani yake, wanaweza kuhisi amani hiyo ya akili vivyo hivyo., na "kufurahi katika tumaini la utukufu wa Mungu." (uk. 328)

Maelezo haya ya Jerome, aliyeishi kuanzia 347-420AD, mfasiri wa toleo la Kilatini la Vulgate ya Biblia, yanakubaliwa na BJ Wilkinson katika Truth Triumphant. Maelezo yake ya Jerome na mabishano yake na wanaume Wilkinson anaamini kuwa ni sahihi zaidi kimapfundisho na kumcha Mungu kuliko yeye (Lucian, mkuu wa kiakili wa Kanisa la Kisiria, na Vigilantius, kiongozi wa Wawaldo) ni masomo ya kuvutia. Wilkinson ananukuu kutoka katika kitabu kiitwacho Vigilantius and His Times, cha William Stephen Gilly, kilichochapishwa mwaka wa 1844:

Alipokuwa huko, maandamano yalifanywa hadi kwenye kaburi la mtakatifu, yakifuatana na kufukizwa kwa uvumba na kubeba tamari zilizowashwa; lakini Vigilantius hakusema chochote. Adabu za upole za Sulpicius na Panlinus pamoja na kujitolea kwao kwa upole zililainisha udanganyifu wao. Hata hivyo, alipokumbana na mabishano makali ya Jerome, macho ya mwanamatengenezo wa Gallic yalifunguliwa.

Vigilantius, A.D. 396, ndiye aliyebeba barua kutoka kwa Paulinus kwenda kwa Jerome, na huu ulikuwa utangulizi ambao ulimfanya afahamiane na mtu wa ajabu zaidi wa wakati huo. Jerome alikuwa hofu ya watu wa wakati wake; mtu juu ya wengine wote, ambaye, katika jaribio la kimakosa la kufanya wajibu wake kwa Mungu, alishindwa kwa njia ya dhahiri kabisa katika wajibu wake kwa wanadamu, bila kuyakumbuka maneno ya mtume, "Mtu akisema, nampenda Mungu, naye anamchukia ndugu yake ni mwongo," n.k. Kuudhika kwa mwili kulikuwa kumeelekea kuitia roho yake kiburi, na kati ya

waandikaji wote wenye mabishano wa karne ya nne, yeye ndiye aliyekuwa mwenye uchungu na mkali zaidi.”

Mkutano wa kwanza wa Vigilantius na Jerome huko Bethlehemu umeelezewa kwa lugha hii:

Njia nyembamba iliyokuwa ikitoka kwenye barabara hiyo, mahali ambapo kaburi la Mfalme Archelaus lilisimama hapo awali, ilimpeleka msafiri kwenye chumba cha Jerome; hapa alimkuta yule mtu asiye na adabu akiwa amevalia vazi jeusi na chafu, hata unyonge wake ulikuwa na alama ya kiburi cha kiroho, na alionekana kusema, “Simama, mvaaji wangu ni mtakatifu kuliko wewe.” Uso wa mtawa huyo ulikuwa umepauka na usio na furaha. Alikuwa akipata nafuu polepole kutokana na ugonjwa mbaya, na alikuwa amepotea kwa kivuli. Machozi ya mara kwa mara yalikuwa yametengeneza michirizi kwenye mashavu yake; macho yake yalikuwa yamezama katika tundu zake; mifupa yote ya uso wake ilikuwa mikali na kutoka nje. Kufunga kwa muda mrefu, kujihuzunisha kwa mazoea, na huzuni ambayo matukio ya mabishano ya daima, yalitoa hali ya huzuni kwa uso wake, ambayo ilikuwa mbaya sana kwa majivuno yake, kwamba seli yake ilikuwa kama bustani katika bustani ya Edeni.

Vigilantius mara ya kwanza alipokelewa kwa furaha na Jerome. Matukio huko Bethlehemu yalikuwa yaleyale aliyoyashuhudia kwenye mashamba ya marafiki zake ambao walikuwa wamevutwa kwenye wimbi la kujinyima raha. Ukali wa hasira na hasira kali za mhariri wa Vulgate zilianza kutia shaka akilini mwa Vigilantius, hata hivyo, juu ya thamani ya mfumo wote. Mkuu wa Gallic alikasirishwa sana na ukosoaji wa Jerome kwa Panlinus; lakini ni pale Jerome alipomgeukia kwa ukali Rufinus, rafiki yake wa zamani, ndipo mapumziko kati ya Vigilantius na Jerome yalifanyika. (Truth Triumphant, uk. 66)

Wilkinson anaendelea kwa urefu katika urithi wa kutisha wa kujinyima moyo na utawa katika Ukristo. Vigilantius ilikuwa na athari kubwa kwa makanisa huru ya Alpine, lakini maandishi yake yote yaliharibiwa. Wilkinson anamnukuu Mwanahistoria wa zamani wa Kianglikana wa Karne ya 18 Joseph Milner, kwamba “Kwa ukurasa mmoja wa Jovinian au Vigilantius ningeacha

kwa furaha uvumbuzi wote wa Jerome.” Barua za Jerome kuhusu Vigilantius zinaonyesha kile ambacho Vigilantius alikuwa akishutumu – “useja wa kanisa, ibada ya masalio, tapers zilizowashwa, makesha ya usiku kucha, na sala kwa wafu.” (Truth Triumphant pg. 68) Je, haya hayafanani sana na mazoea (kama si mafundisho) yanayopatikana katika:

DINI YA KIHINDI.

Nikiwa katika nchi ya Hindoostan, na kuzungukwa na wasomi wa Sanskrit kama vile [William] Carey, Wilson, Marshman na Mill, karibu ninaogopa kujaribu maelezo yoyote ya taifa hili kuu, hasa kwa vile mimi mwenyewe sijui lugha ya Sanskrit. Hata hivyo, nitajitahidi kusema kwa uaminifu yale niliyojifunza kutoka kwa Wabrahmin tofauti kuhusu dini yao, na kama ningefahamishwa vibaya, au ningepata hitimisho la uwongo kutokana na habari niliyopokea, hakika nitawajibika kwa mabwana waliotajwa hapo juu. kwa kunirekebisha. Nina deni la habari ifuatayo kwa Brahmins wawili.

Kwa yule aliyetitwa Dobnoo Shah, niliwasilisha Agano Jipya la Kihindoostanee. Mwingine, Jouala Rena, alikuwa Brahmin mzee na mwenye kuheshimika, aliyekuwa Calcutta muda fulani.

Brahma iliumbwa na Mungu kabla ya ulimwengu kuwepo, na kwa Brahma ulimwengu uliumbwa. Vishnu ndiye Mhifadhi, Shiva ndiye Mwangamizaji; na watatu hawa ni umoja. Waliniuliza ni dini gani ninayodai; ambayo nilijibu, “Mungu ni mmoja, na Yesu ni Mwana wa Mungu. Huyu Yesu alikufa kwa ajili ya dhambi zetu, na kufufuka tena, na atakuja tena, na kutawala juu ya dunia miaka 1000, wakati mataifa yote watakapomwamini. na kumwabudu yeye.”

Jouala Rena. Je, unaelekeza uso wako upande gani unapoomba?

Mimi mwenyewe. Kuelekea Mashariki, na Magharibi, na Kaskazini, na Kusini; kwa maana Mungu yuko toka maawio ya jua hata machweo yake.

J. K. Hindoo asiye na elimu anageuza uso wake kuelekea Mashariki; kwa maana Ganges, Juggurnuth, Batra na Kashee (Benares) ziko upande wa Mashariki; lakini mwenye elimu hufanya kama ninyi.

M. Kwa nini mnaabudu sanamu?

J. R. Yeye awezaye kutambua moyoni mwake wazo la Mungu haabudu sanamu; lakini wasio na elimu humkumbuka Mungu kwa sanamu.

M. Lakini nimesikia Wahindu wakitangaza kwamba jiwe litwalo Salgram lilikuwa Mungu.

J. R. (Akionyesha kipande cha mti) Huyu ni Mungu; kwa maana huwezi kutazama chochote ambapo Mungu hayupo; ambacho uweza wa Mungu hauonekani.

***M.* Mungu yuko kila mahali, lakini kila kitu si Mungu. Unaweza pia kusema, kwamba kitanda hiki ni mwanadamu, kwa maana kilifanywa kwa uwezo wa mwanadamu na uwezo wa mwanadamu unaonekana ndani yake.**

J. R. Wewe mwenyewe una sanamu; maana mnacho kitabu ambacho ni mfano wa mawazo ya Mungu. (Hoja sawa na Wakatoliki wanayotoa kwa Waprotestanti)

M. Mfano huu ulitolewa na Mungu; lakini hatumwabudu Mungu kupitia Biblia, wala hatusemi kwamba kitabu hicho ni Mungu, kwa sababu kina maneno ya Mungu.

J. R. Wachina wana sanamu.

M. Hawako sahihi.

Dobnoo Shah. Kuna barabara nyingi za kwenda Lahore; moja iko kwa njia ya Buttaankot, nyingine kwa Kishtewar, na nyingine kwa Cashmeer. Kwa hivyo kuna njia nyingi kwa Mungu, na zote zitakuja kwa Mungu ambaye hufuata njia fulani.

M. Lakini kuna baadhi ya barabara za Lahore hatari sana; na kuna baadhi ya njia za kwenda kwa Mungu, hasa zile ambazo hakuziagiza, ni hatari sana. (Maelezo ya chini ya Wolf: Bibi mmoja mcha Mungu sana huko Calcutta alitoa jibu bora zaidi; yaani, mtu hawezi kufika Lahore, ikiwa ataigeuzia mgongo.)

J. K. Mwanadamu anaweza kujua njia nzuri kwa alama gani?

M. Kwa matunda yake mti mwema ujulikane. Wakristo katika Hindoostan wamekomesha dhuluma, na uchomaji moto wa wanawake.

J. R. Bwana Sahib (Gavana Mkuu) amefanya jambo jema katika kumkomesha Suttee, na ni kweli kwamba dhuluma haipo miongoni mwa Wakristo.

Kisha nilizungumza nao juu ya ushahidi wa ndani wa Ukristo, jinsi unavyojaza moyo na upendo mtakatifu na ibada kwa Mungu, na ukarimu wa ulimwengu wote kwa wanadamu, unaowalazimisha kwenda kutoka bahari hadi bahari, na kutoka pwani hadi pwani, kwa faida ya viumbe wenzao. Mungu wa pekee wa kweli na abariki kazi ya watumishi wake, na kwa wakati wake mwema, aigeuze mioyo ya mataifa yote kwenye kumjua Kristo Mwokozi wao! (Maelezo ya chini ya Wolff: Kadiri ninavyozungumza na Wahindo, ndivyo ninavyoona ugumu wa kuwasadikisha juu ya upuuzi wa ibada ya sanamu.) (uk. 329-331)

Nimesikia kauli hii “kuna barabara nyingi kwa eneo moja” mara nyingi, ikiwa ni pamoja na kutoka kwa mama yangu. Kwa kadiri fulani ni kweli, kwa sababu Yesu huwaongoza wanadamu, ambao wana tabia na malezi mbalimbali, katika ufahamu na upatanisho wote na Baba Yake. Lakini kutakuwa na hatua kwa kila mtu ambapo lazima afanye uamuzi, kama atasonga kwenye nuru au kukaa gizani - mtu hawezi tu kuishi maisha bila mpangilio na kutarajia kumwelewa Mungu.

Oktoba 1. - Nilifika Khanpoor. Hapa nilimwona Brahmin akisoma kitabu, na nikamuuliza ni nini. Akajibu, “Sehemu ya Shaster” (kitabu kitakatifu). Nikatazama ndani yake; ilikuwa Injili ya Mtakatifu Luka huko Nagree, iliyochapishwa huko Serampore. Kwa njia hii, mtu anaweza kuona matumizi ya Biblia na jumuiya za Wamisionari, zaidi ya wongofu wa mtu binafsi; kwa maana katika hali ya mwisho, mara nyingi ni maonyesho ya nje tu, ilihali katika hali ya awali **mtu huona athari ya wazi juu ya akili ya mwanadamu**; kwani ni faida gani ya kidunia ambayo Brahmin wa Khanpoor angeweza kutarajia kutokana na kusoma neno la Mungu pamoja na wanafunzi wake mahali ambapo taifa la Uingereza halitawali? Katika “Letters Edifiantes” matukio mengi ya kushangaza yanahusiana na waabudu sanamu wa Kichina waliogeuzwa kuwa Ukristo, kwa mkopo wa vitabu, na hivyo kwa kweli kuwa Wakristo, kana kwamba, bila kufahamu, bila msaada au faida ya wakufunzi wa mdomo, au kuandikishwa kwa sherehe. Kanisa; kama Apolo, ambaye alijua ubatizo wa Yohana tu. (uk. 332)

Oktoha 2. - Tuliandamana hadi Allee, ambapo Mussulman alinitaka nimsomee sehemu fulani ya Injili ya Kiajemi. Nilisoma Mathayo v. vi. vii.

Mimi binafsi niliongoka na fasihi. Ninaamini katika fasihi, na pia ninaamini katika kusoma, na kwamba Mungu atawalipa wale wanaosoma na kutafuta. Nalimtafuta Bwana, naye akanijibu; Aliniokoa kutoka kwa hofu zote. (Zaburi 34:4) Yeye huwapa thawabu wale wanaomtafuta kwa bidii. (Waebrania 11:6) Kusoma huilazimisha akili kufikiri, hakuwezi kuwa na shughuli, na ingawa jitihada ni ngumu, ina thawabu yake. Hoja ya Wolff kuhusu Wachina bado ni kweli hadi leo. Tazama video hii ya kugusa moyo kuhusu Biblia nchini Uchina:

https://www.youtube.com/watch?v=Q_4XbNmG5FY

Zaidi kidogo juu ya dini ya Kihindu tunapoendelea. Nilijumuisha kifungu hiki cha jinsi dhana hii kwamba dunia ina umri wa mamilioni ya miaka ni chombo chenye nguvu kwa Shetani kukana historia ya Biblia:

DINI YA KIHINDI.

Monshee Djaram alinihutubia kwa namna ifuatayo: “Unapaswa kujaribu kusoma Veds (vitabu vitakatifu). Adamu, ambaye unamwita mtu wa kwanza, alikuwa wa jana tu: ulimwengu uliumbwa na watu mamilioni na mamilioni ya miaka kabla ya Adamu. Mnatulaumu kwa kuabudu jiwe, lakini hakuna ukweli katika madai kwamba tunaamini kuwa ni Mungu: tunaabudu jiwe kama tunavyoabudu mmea, kwa sababu nguvu za Mungu zinaonekana katika yote mawili; tunaabudu ng’ombe, kwa maana. Mungu amedhihirisha uwezo wake ndani yake; huwapa watu maziwa; sisi tunaabudu watu wema kwa kuwa Mungu hudhihirisha uwezo wake ndani yao kwa kuwafanyia wema. Kila siku ninasadikishwa zaidi jinsi Maimonides mashuhuri walivyoeleza kwa usahihi asili ya ibada ya sanamu katika kitabu chake kiitwacho More Naboochim, kwamba ibada ya sanamu hapo awali haikutia ndani kuamini kiumbe huyo mwenyewe kuwa Mungu, bali kumwabudu Muumba asiyeonekana kupitia sanamu inayoonekana. (uk 334-335)

Kuwasili Kashmir

Wolff anawasili Cashmeer [Kashmir] mnamo Oktoba 16, 1832, na amekatishwa tamaa na jiji ambalo lilikuwa na hekaya nyingi zinazoenezwa kulihusu wakati wake. Huu ndio mji nilioutaja hapo awali kuwa uliunganishwa na Sulemani, walisema hapa “Solomoni akaruka, akabebwa angani na mmoja wa Genii...” Watu wanaondoka mjini kwa sababu ni magofu kwa sababu ya mtawala, Sheer Singh, kuwa “dhalimu na dhalimu mkubwa”. Nadhani sio lazima kuingia katika maelezo yote ambayo Wolff anatoa; anataka kuchora picha ya sehemu ambayo Wazungu wachache wamewahi kufika.

Wolff yuko katika mazungumzo ya mara kwa mara na Hindus Brahmins. Anatoa kauli hii ya kuvutia: “**Hadi sasa sijakutana na Brahmin hata mmoja ambaye asingekubali katika kila jambo nililomwambia**, na kutangaza kuwa pia limeandikwa katika Shastra [vitabu vyovyote vya kale vya ujuzi vya Kihindi]; na njia pekee ya kuwaleta kwenye mabishano ni kushambulia ibada yao ya sanamu, na kujaribu kuwaonyesha kwamba ikiwa Ved [Vedas, maandishi ya zamani ya kidini] yao yanaidhinisha ibada yao ya sanamu, lazima viwe vitabu vya uwongo, na si vilivyovuviwa na Mungu. Ninaweka uhakika, mara nyingi iwezekanavyo, kwanza kuhubiri Injili, na kisha kuuliza habari.” (uk. 348)

Wanakubaliana na yote kwa sababu dini yao inahusisha katika maumbile, ikichukua hadithi zote, na kuifanya iwe tofauti sana na ngumu kubishana nayo. Lakini Wahindu wako tayari kuzungumzia mambo ya kidini, na kuna hisia ya uhuru wa kidini nchini India kwa kuwa kila mmoja wao anaweza kuabudu mungu yeyote anayemchagua. Lakini sina uhakika kama kushambulia moja kwa moja ibada ya sanamu mara ya kwanza kukutana na Brahmin kwa njia ambayo Wolff hufanya ni wazo zuri. Ujumbe wa afya, unabii, tabia ya Mungu, na pambano kuu vinaweza kuwa njia bora zaidi za kuwaendea Wahindu.

Wolff pia anataja jambo hili la kupendeza: “Jambo moja linanigusa kwa nguvu, kwamba Wahindo wanazungumza zaidi juu ya ujitoaji wa ndani kuliko nilivyowahi kusikia kuhusu Waislamu” (maelezo ya chini, uk. 349) Hii inaweza kuwa kwa sababu Uislamu (na mara nyingi Ukristo) unataka

kushughulika na mamlaka ya serikali na utawala, ilhali Uhindu ni wa kujinyima raha na mtu binafsi, bila kujali sana jinsi serikali zinavyoendeshwa.

Wolff anaonekana kuwa na mafanikio zaidi na wale ambao wamesoma zaidi na wana historia fulani katika imani ya Ibrahimu, ambao wako wazi na wana hamu ya kuzungumza na Mkristo, ambapo kuna Waislamu wengi:

Nilipokuwa Cashmeer, Dewan Vesaka Singh aliwaua Waislamu watano, kwa kujifanya wameua ng'ombe; lakini lengo lake lilikuwa kuteka mali zao. Nakumbuka kule Vuzeerabad, Signer Avitabile alikuwa karibu kumnyonga Muhammed kwa kuua ng'ombe, kwa mujibu wa sheria za ufalme; Nilimsihi asifanye hivyo, bali ampeleke mkosaji kwa Runjeet Singh na mapendekezo ya kumhurumia, na baadaye nikasikia kwamba Maharajah alikuwa ameridhika na kukata pua ya mtu huyo. Waajemi kadhaa kutoka Kaseroon, Hamadan, na Tabreez waliniita; Niliwatangazia Yesu Kristo, aliyesulubiwa; "mtu wa huzuni na anayejua sikitiko." Walisikiliza kwa saa mbili. Futteh Khan, aliyekuwa pamoja na Meer Syud Oollah na Bw. Morecroft, alinitembelea, na kuhudhuria mahubiri yangu. Nilitembelewa pia na Mohammed Shah Nakhshbande, Moorsheed wa watu wa Yarkand, na kuchukuliwa kuwa mtu mtakatifu. Alisoma kwa Kiajemi kwa wanafunzi wake, Mullah Mohammed kutoka kwenye Sheher-e-Subz, na zingine kadhaa, za sura ya 24 na 25 za Mathayo; basi tulizungumza juu ya ulazima wa kuzaliwa mara ya pili, na tukasoma Yohana 3. Bwana Yesu aliyebarikiwa, uwaangazie nuru ya kweli yako mioyoni mwao, nawe uwepo katika uwezo wa Roho wako Mtakatifu, popote ambapo neno lako takatifu linatangazwa au kusomwa! (uk. 347)

Wolff ana mjadala mwingine na msomi Mwislamu huko Kashmir, na inafurahisha kwa sababu kwa mara nyingine tena sababu ya ukweli wa itikadi ni nguvu - yeye, kama wengine wengi, anafikiria kwamba washindi katika ulimwengu huu lazima waungwe mkono na Mungu, kwa kuona Mungu anadhibiti hatima ya mwanadamu. Hii hupofusha vibaya tabia ya Mungu, azimio Lake la kuruhusu uhuru wa kuchagua, mapenzi Yake

kwamba mwanadamu atubu, mwanzo na mwisho wa dhambi, na ufahamu Wake na matumizi ya nguvu.

Moulavie Khair Addeen, mwandishi wa historia ya Cashmeer, aliniita. Anacho kitabu kilichoandikwa dhidi ya Ukristo na mwenye bahati mbaya Nathaniel Sabat, anayejulikana sana huko Calcutta. Moulavie Khair Addeen aliwasomea Wahindoo, ambao walikuwa pamoja nami wakati huo, Mathayo v. vi. vii. Wakati huo nilikuwa na mazungumzo naye kuhusu uungu wa Bwana wetu Yesu Kristo, ambayo yalichukua muda wa saa nne. Mojawapo ya uthibitisho wake kwa ukweli wa dini ya Muhammad ilikuwa kwamba Mamlaka zote za Kikristo ziko chini ya, na zinamheshimu, Sultani wa Constantinople. Nilimchanganya kwa kutaja vita vya Navarino. Pundit Rahan na Brahmin mwingine aliyekuwepo walisikiliza kwa makini sana. (uk. 350)

Dewan Vesaka Singh, Waziri wa Mfalme, aliniita, na nikatembea naye katikati ya jiji. Mji huu unaboresha kadiri mtu anavyouona; uko kama ulivyo katika bonde kubwa na kuzungukwa na milima mirefu. Si pana sana, lakini uko katika uwanda mpana ambamo bustani nzuri huenea, iitwayo Meisoom. Kuna misikiti 28 ya thamani fulani, misikiti mikuu ambayo ni Juma Musjid, na Musjid-e-Sung; na kuna mahekalu 14 ya Dhurmsal au Hindoo, ambayo wakuu ni Dar Matang na Shahabad. Baadaye nilimwita tena Gavana Mkuu, ambaye chumba chake kilikuwa kimemulikwa. Mookhtarjoo, mpanda farasi wa Mohammed Shah Nakhshbande aliniita; na tena, Moulavie Khair Addeen. Waliona kwamba kwa kuwa Cashmeer hakuwepo hakuna Frank [Mzungu] aliyekuja pale kwa kusudi la kuzungumza juu ya Yesu; na kwamba walikuwa wamesadikishwa kuja kwangu ilikuwa ishara kwamba Wakristo wangetawala dunia nzima hivi karibuni. Imani ya mwisho, walisema, ilitibitishwa na Hadiyth. (uk. 351)

Wolff anataka kwenda “Tibet Ndogo,” kama anavyoiita, maili 130 kutoka Kashmir, lakini hawezi kwa sababu ya theluji, na lazima arudi India. Katikati ya kutoa habari nyingi kuhusu Tibet na Uchina, ikiwa ni pamoja na maneno katika lugha zao kwa idadi, mahali, na maneno mbalimbali (kama ‘kula’, ‘kunywa’), historia yao na utamaduni wao, Wolff anavishangaa hivi:

TAFAKARI.

Miongoni mwa tafiti na mahubiri yote, mtu hawezi kujizuia kwa mshangao, "Oh! Bwana Yesu! kwa nini moyo wangu ni mkavu? Je! Roho ya Bwana imeondoka kwangu? hakika sivyo! hutaondoka kwangu kamwe!" (uk. 357)

Wolff ana ufahamu mzuri wa moyo wake wa kimwili, jinsi unavyokauka kwa urahisi, na hataki kupoteza mawasiliano na Kristo, ambayo inaweza kutokea kwa urahisi wakati ambapo hakuna Wakristo wengine na amezungukwa na upagani wa kigeni. Anasimulia hadithi yenye kugusa moyo inayoonyesha kujali kwake kikweli kwa wengine:

KUNCHUNEE, AU MSICHANA MREMBO BONDENI.

Kila mahali kuna wanawake wa Hindoostan wanaocheza ngoma au makahaba, wanaoitwa Kunchunee; wengi wao ni wasichana waliouzwa na wazazi wao wakatili kwa tabaka la watu wanaowaelimisha kwa ajili ya biashara hii ya kuogofya, kuwavalisha vizuri, na kuwabeba ili kuwachekesha wageni kwa kucheza dansi na kuimba. Mmoja wa viumbe hawa wa bahati mbaya alikuja kwenye kambi niliyoketi pamoja na Hindoos na Mussulmans, na akajitolea kutuburudisha kwa kucheza. Alikuwa mrembo ajabu;

'Hakuwa mzaliwa katika hili bonde, Hakuna aliyejua alikotoka.'

Nilitamani Wahindo wamwambie jinsi nilivyokuwa nikichukia maisha yake, na kumjulisha kwamba mimi ni mfuasi wa Yesu Kristo, ambaye anatuambia kwamba watu kama yeye lazima waende motoni ikiwa hawatatubu.

Msichana anayecheza. Nifanye nini? Lazima niishi.

Mimi mwenyewe. Kwa nini hufanyi kazi?

M. A. Sijajifunza kufanya kazi.

M. Unaweza kujifunza kwa urahisi, nenda kwenye huduma fulani.

M. A. nitakwenda nawe.

M. Nitapoteza sifa yangu.

M. A. Niambie ninachopaswa kufanya, nitafuata ushauri wako.

M. Omba kwa Mungu, naye atakuangaza na kukusaidia.

M. A. Je, nitaombaje? hakuna mtu aliyewahi kunifundisha kuomba. Niliuzwa na baba na mama yangu, na kulelewa kwa maisha ya aina hii. Sasa nimenunuliwa na Sarda, na kila aina ya watu, kama mkate kidogo. Hakuna mtu aliyenifundisha kusali kwa Mungu.

M. Omba kwa Mungu kama mtoto anavyozungumza na baba yake; kwa maana Mungu ndiye baba yetu. Omba, “Baba yetu uliye mbinguni, jina lako litukuzwe. Mapenzi yako yafanyike duniani kama vile mbinguni. Utupe leo mkate wetu wa kila siku, na utusamehe makosa yetu, nk.

Msichana maskini! alionyesha huzuni, na kuahidi kufuata ushauri wangu. Nilimtuliza kwa pesa, akalia na kwenda zake; uzuri wake ulikuwa wa hali ya juu sana. Hakuwa mzaliwa katika hili bonde, Hakuna aliyejua alikotoka! (uk. 360-361)

Katika kifungu hiki kinachofuata Wolff anatoa moja ya tafakari zake za kina juu ya kanisa la Mungu linaloundwa na watu, ambao ingawa wanaweza kufanya kazi katika mashirika na mataifa mbalimbali, watakuwa pamoja na Yesu Mbinguni.

MAZUNGUMZO NA FAKEERS WAWILI.

Walaghai wawili walikuja kuomba msaada: mmoja alikuwa uchi, na mwingine alikuwa na mavumbi usoni.

Mimi mwenyewe. (Kwa wa kwanza) Je, kazi yako ni ipi?

Fakeer. Utumishi wa Mungu.

M. Je, unamtumikiaje Mungu?

F. Kwa kutembea na kucheza kama mpumbavu, mchana kutwa na usiku kucha; (na kusema hivi, alianza kucheza huku na huko, huku akipiga kelele kila mara, “Ee Mungu! Hakuna chochote ila Wewe; Ee Mungu!

M. (Kwa wa pili). Mbona una vumbi usoni?

F. Mimi ni Muumini wa Imam Jaafar Sadek, niliyezikwa Madina. Mwanadamu ni wa mavumbi, na kwa hiyo lazima awe na vumbi usoni mwake.

Niliwatangazia Yesu Kristo, mtu wa huzuni, mtu aliyekufa Kalvari; na kuwaonyesha kutokuwa na akili kwa shughuli zao za sasa. Mmoja aliosha vumbi kutoka kwenye uso wake kwa mate, na mwingine akaacha kucheza, na akasema, “Tumesadikishwa.” Inashangaza kwamba vilevile katika Uajemi kama vile katika Hindoostan, Wafake na Dervishes hutazama kwa dharau kila neno la Mungu lililoandikwa na kila sherehe ya nje ya dini, na kujiamini kuwa wamepata kiwango cha ukamilifu kiasi kwamba mambo haya yote, muhimu kwa ujumla wa watu, si ya lazima kwao. Nadhani huu ni uthibitisho mkubwa kwamba watu wote walitoka kwa baba mmoja, Adamu; kwamba akili ya binadamu, na mawazo ya binadamu, ni sawa katika Uingereza kama miongoni mwa watu Fakeers na elimu katika Uajemi; ingawa katika mfumo na maumbo tofauti: katika moja wao ni zaidi iliyosafishwa na wazi zaidi kuliko katika nyingine. Mfumo wa Jacob Boehme, wa Swedenborg, wa Leibnitz, Emanuel Kant, Schelling, na Fichte, unaweza kufuatiliwa na kwa hakika kugunduliwa katika Uajemi na miongoni mwa Fakeers katika milima ya Himmalaya; sheria ya useja, na kwa kiwango kikubwa roho ya Wakatoliki wa Kirumi, zote mbili zinapatikana kati ya Walama huko Ladak (Wabudha wa Tibet); na Wakatharine wengi wa Siena na watawa wengi kama Theresa wa Cordova wanaweza kupatikana katika nyumba za watawa za kike za Tshomo au Ane (Watawa) wa Ladak na Lassa.

Ndivyo ilivyo na uhusiano wa makosa ya kibinadamu, na ndivyo ilivyo kwa nuru ya ukweli. Roho wa Mungu, nina hakika, sasa anamwongoza Mohammed Shah Nakhshbande katika mji wa Cashmeer, na Yosefu wa Talkhtoon katika jangwa la Mowr, kwa njia sawa na Kornelio na Ayubu wa zamani; kwani ingawa ukweli haupingiki, kwamba kuna jina moja tu ambalo kwalo wanadamu wanaweza kuokolewa, jina la Yesu Kristo, Mungu libarikiwe milele; Nina hakika kwamba Yeye huwaleta wengi kwake kwa njia ambayo sisi hatujui; ambayo Mtakatifu Augustino anasema kwa uzuri: “Multae oves foris, multi lupi intus.” “Kondoo wengi nje, mbwa mwitu wengi ndani.” Na Tomaso Akwino anasema kwa ujasiri kwamba Mungu hutuma kwa watu wengi jangwani malaika kutoka mbinguni ili kumwagazia. Wewe mwenye kuteseka kimya, Ayubu, ingawa si mwana wa Ibrahimu, ulijua ya kuwa Mkombozi wako yu

hai, na kwamba ungemwona katika mwili; na ninatumaini kukuona, oh Pius VII mbinguni. Mzee mtukufu! ni mara ngapi nilijengwa na kuwashwa na ibada yako isiyoathiriwa na ya kupenya moyo! Siku hii itakuwa nzuri kama nini, wakati Pius VII, na Luther, Count Stolberg na Huss, Ganganelli na Melancton, Francis Xavier na Henry Martyn, wakiongoza kila kundi ambalo wamelishwa kwa mkate wa uzima, na kung'aa kama mwangaza wa anga, watakumbatiana kila mmoja na mwenzake mbele ya Yesu Bwana na Mwokozi wa wote, keti mezani pake, na uingie katika pumziko lake la milele. Wewe, Bwana Yesu, peke yako usomaye moyo. Unailainisha tu kwa umande wa utakatifu. Wewe, Mchungaji wa Israeli na Mataifa, peke yako uwajuaye kondoo zako; uyaangazie mapito ya wale wote wanaotanga-tanga gizani, na kukusanya mataifa yote upesi zizini mwako. (uk. 361-363)

Hapa Wolff anaonyesha ufahamu wake wa Kristo kama Bwana wa watu wote, asiye na mipaka na kanuni za imani, na nia moja ya wanadamu kama kurithi dhambi ya Adamu. Mwanadamu hutumia kujidanganya sawa katika tamaduni tofauti kama hizo, na hii tunaweza kuona na kukubali kwa urahisi. Lakini kuona wema wa wanadamu, na jinsi Mungu anavyowaongoza watu ambao tunadhani wanashikilia aina mbalimbali za makosa, inaweza kuwa vigumu zaidi kukubali. Kwamba Augustino anaweza kutangaza kwamba “kuna kondoo wengi nje, na mbwa-mwitu wengi ndani,” wakati yeye mwenyewe tungefikiria uwezekano wa mbwa-mwitu...Bwana Yesu atusaidie kuwa wanyenyekevu, kuwa na utambuzi bila hukumu!

Vipi kuhusu Mapapa? Tukumbuke kwamba Wolff ndiye mtu aliyesema huko Vatikanini akiwa amezungukwa na ultramontanes kwamba “Papa ni mavumbi ya Dunia,” sawa na mtu mwingine yeyote, kwa hiyo tusimlaumu Wolff kwa kujiuza au kujaribu kuvutia mashabiki wa Kikatoliki. Kutokana na historia yangu kama Mjesuti/Mwanahistoria Mkatoliki Mapapa aliowachagua wanavutia - Pius VII, aliyechaguliwa wakati wa siku za giza zaidi za Upapa. Pius VI alikuwa amechukuliwa mfungwa na Napoleon mnamo 1796, na alikufa huko Ufaransa akiwa mfungwa mnamo 1799; mwaka uliofuata Pius VII alichaguliwa kuwa Papa kwa miezi 6 bila Papa. Alisimamia uponyaji wa Kanisa Katoliki wa “jeraha la mauti,” na akafa katika 1823. Alirejesha Utaratibu wa Jesuit katika 1814.

Hili ni jambo la kuvutia ukilinganisha na Papa mwingine aliyetajwa, Ganganelli, ambaye aliwakandamiza Wajesuiti mwaka wa 1773. Alikuwa Papa mliberali na aliadhimishwa na Chama cha Ultramontanes huko Vatikani. Ningependekeza kwamba watu hawa wahukumwiwe zaidi kama wafalme ambavyo wangehukumwiwa, kama wakuu wa mashirika ya utawala na wakurugenzi wa majeshi ambayo ni makubwa kuliko wao. Kwa hiyo tutawaona baadhi ya Papa mbinguni? Mungu pekee ndiye anajua.

Kumbuka kwamba hii ni 1832, na ubaguzi na hofu ya “nyingine” imeenea. Wolff anastahili kusifiwa kwa huruma yake na imani katika uwezo wa Yesu wa kumwinua Mwaasia, na imani yake kubwa kwamba Mwaasia angemsikia Bwana akiita. Wakati mtu ni mfanyakazi wa nafsi katika hali mbaya kama hiyo, mtu huchota rehema ya Yesu ili aendelee mbele ili asikate tamaa kwa umati utakaopotea. Hakika Mungu wetu ni Mungu aokoaye!

Wewe, Bwana Yesu, peke yako usomaye moyo. Unailainisha tu kwa umande wa utakatifu. Wewe, Mchungaji wa Mwisraeli na Mmtaifa, peke yako uwajuaye kondoo zako; uyaangazie mapito ya wale wote wanaotanga-tanga gizani, na kukusanya mataifa yote upesi zizini mwako.

Wolff anaondoka Kashmir kwenda British India

Oktoba 26. - Tulifika tena Rajour; Tayari nimesema, kwamba Rajah wa mahali hapa Raheem Oollah ndiye Rajah mwenye akili na msomi zaidi ambaye nimekutana naye. Alikuwa tena mkarimu sana kwangu. Yeye mwenyewe, mwanawe, Rajah Fakeer Oollah Gholam Ahmud Hakeem, na Mirza Ahmud Oollah, walitamani Injili kwa shauku, kwa madhumuni ya kujisadikisha wenyewe juu ya ukweli wake. **Waliniuliza (kwa kuwa wote walikuwa ni Mussulman) ni nini kinachochukuliwa na Wakristo kuwa ni Haramu, na ni nini Halal, yaani haramu na halali. Nikajibu, “Katika dini ya Kikristo, Haramu ni kumchukia adui wa mtu; Halal, ni kumpenda.”** Kisha nikawatangazia Yesu Kristo, naye amesulubiwa. Waliniuliza kama huko Hindoostan kuna Mussulmans au Hindoos waligeuka Wakristo. Niliwatajia kesi za Abd Almeseeh na za Brahmin Anand Messeeh kule Kurnaul. (uk. 367)

Ranjit Singh (1780-1839), kiongozi wa Dola ya Sikh. Alipoteza uwezo wa kuona katika jicho lake la kushoto kutokana na ugonjwa wa ndui

Novemba 14. - Mtukufu Runjeet Singh aliniandikia barua, ambayo alinishukuru kwa Agano la Kiajemi nililomtumia, na ambalo Bibi William Bentinck alikuwa amefungwa kwa uzuri kwa ajili yangu. Siku hii nilienda 12 coss [kos, kitengo cha kipimo cha India sawa na kilomita 3] hadi Nangah. (uk. 368)

Novemba 15. - 14 coss hadi Lapoke. Hapa nilikutana na Mullah sita waliokuwa wakisafiri, wakitoka Peshawr, na kwenda Delhi. Niliwahubiria Mwokozi aliyesulubiwa. Hii ni mara yangu ya kwanza kukutana na Mullahs wanaosafiri. Hivyo Marabi hutangata mara kwa mara kutoka mahali hadi mahali ili kuhubiri mafundisho ya Talmud. Ee Bwana Yesu! **Wakati utakuja ambapo tutaona majeshi ya wahubiri wa Injili ya milele wakienda kwa**

mataifa ya Mashariki, kutoka Calcutta hadi Delhi na Peshawr, hadi miji ya Yarkund [Yarkant, katika Uyghur China], Lassa [Lhasa, katika Tibet China] na Antijaan [sina uhakika]!

Novemba 16. - Nilifika kwa mara ya pili huko Amritsar, 12 coss. Nilimpigia simu Imaum Ooddeen Mwongo, ambaye angependa kupata Biblia nzima katika Kiajemi au Kiarabu. Pia nilimpigia simu Gavana Futteh Singh, ambaye, kwa ombi lake mwenyewe, nilimweleza mafundisho ya dini ya Kikristo. Alitamani kuwa na Agano katika lugha ya Shaster.

Mussulman, Moulvee Gholam Mohammed Khan, kutoka Delhi, na Brahmin Sobera, waliingia kwenye mazungumzo kuhusu Uungu wa Yesu Kristo. La kwanza lilikuwa na Agano la Kiajemi, lililopokewa kutoka kwa Kapteni Murray wa Umbala, na alinipa ushahidi wa kulisoma.

Rae Ananderan, Kanali wa Kihindoo katika huduma ya Runjeet Singh, alinitembelea. Nilimhubiri Yesu Kristo Mwokozi wetu, Mungu aliyebarikwa milele. Alikataa kuheshimu sanamu.

Futteh Singh, Gavana, alinitumia rupia 51 na shela.

Novemba 21. - Shah Shoojah-ool Mulk, mfalme wa zamani wa Affghauns, aliniita. Aliniambia kwamba kama angepanda tena kiti cha enzi, Wapadre (Wamisionari) wanapaswa kupata ruhusa ya kupita bure kwenye maeneo yake.

Desemba 5. - Nilitambulishwa kwa Binti wa Kihindi wa Kikatoliki Begum Sumroo huko Sirdhana, karibu na Meerut. Alinipokea kwa unyenyekevu mkubwa; na nilizungumza naye kuhusu Injili ya Bwana wetu Yesu Kristo. Binti mfalme alinitengenezea zawadi ya rupia 500, ambayo iliniwezesha kumlipa mlinzi wangu. (uk. 371)

Swali la fedha za Wolff sio moja ambalo nina jibu zuri kwake. Inaonekana ameenda kama wanafunzi wa wakati wa Yesu, akitegemea zaidi wale wanaopenda Injili kumtegemea anapokutana nao. Wengi ni kama huyu Binti wa Kikatoliki wa Kihindi anayemtunza na kulipa madeni yake. Mara moja baada ya muda maafisa wa Kiingereza watamsaidia. Lakini katika maandishi hapo juu sina uhakika ni nani anayemaanishwa na “mlinzi

wangu.” Lakini ninaamini ni wafadhili wake huko Uingereza, ambao atalenga kuwalipa labda kupitia uuzaji wa majarida yake na njia zingine - kama vile wakati Mfalme wa Oudh alipompa pauni 1000 ambazo alitumia “kuwalipa wafadhili wake.” (uk. 392) Anahubiri katika mahakama mbele ya mfalme alisema na mullahs wote, na kumwambia mfalme wa safari zake. Kama ilivyo kawaida, sura ya 53 ya Isaya inakuja.

Wolff anasafiri kupitia India hadi Delhi, na sasa yuko nje ya nyika na katika eneo ambalo anawaona Waingereza wengi. Ninataka kuhitimisha kitabu hiki hivi karibuni, kwa hivyo nisamehe kwa kuruka sehemu kubwa ya sehemu hii. Anahubiri kila mahali na kuwatia moyo wamishonari. Hapa kuna baadhi ya mambo anayoshiriki, ya kwanza ni kutoka kwa barua kutoka kwa mmishonari wa Kibaptisti kwenda kwa mke wa Wolff.

Tulijuta sana kwamba kukaa kwake kwetu kulikuwa kwa muda mfupi sana; lakini fupi kama ilivyokuwa, ana, natumaini, ameweka hisia kwenye akili za baadhi, ambayo itabarikiwa kwao; kwa kadiri vile, kama Waberoya wa kale, watakuwa na bidii zaidi katika kulihudumia neno la Mungu, na kuyachunguza Maandiko, ili kujua kama mambo aliyowaambia ndivyo yalivyo. Wakaaji wote wa Uingereza hapa walipendezwa sana, na bila shaka Waliimarishwa, kwa mahubiri na mihadhara yake. Alihubiri mara mbili siku ya Sabato, akifungua Maandiko kwa umati wa watu katika Bungalow ya kanisa letu kuhusu ahadi za Mwokozi, kama zilivyotolewa kwa kinywa cha Wazee na Manabii, na jinsi Kristo alivyokamilisha ujio wake wa kwanza katika hali ya kufedheheshwa. Alionyesha tabia yake yenye sehemu tatu ya Nabii, Kuhani, na Mfalme, na akazidisha kwa ujasiri juu ya utukufu wa siku zijazo wa ujio wake wa pili, ambao aliutofautisha sana na wake wa kwanza. Vifungu alivyoleta kuzaa juu ya jambo hili vilikuwa vingi na kinyume, vikitoa zamu kwa baadhi ya maandiko, ya kuridhisha sana katika ufafanuzi wa somo lake, ambalo sikumbuki kuona likitumika hapo awali. Alama za nyakati alizokaa nazo; akiwaonya wasikilizaji wake juu ya ukaribu wa Bwana wetu, ambaye atamteketeza yule mwovu kwa roho ya kinywa chake, na kumwangamiza kwa mng’ao wa kuja kwake.

Pia alitufurahisha kwa mihadhara mitatu iliyojumuisha muhtasari wa safari zake. Katika kipindi chao alionyesha utimilifu wa unabii kadhaa kwa hali ya sasa ya watu wengi alioanguka nao, na kwa uharibifu wa maeneo ambayo hapo awali yalikuwa maarufu katika historia ya ulimwengu. Pia alitupa maelezo yenye kuathiri ya kunyimwa na hatari alizostahimili na kupita kupitia, ambayo ilisisimua huruma ya wote. Alisema kwamba sala yake kwa Mungu, katika nyakati za hitaji lake la kweli, ilijibiwa kwa neema. Uchunguzi huu, nafurahi kusema, uligunduliwa haswa na wasikilizaji wake; kwani tangu Bwana Wolff aondoke nimesikia wengi wakiizungumzia kwa heshima sana, wakionyesha kiwango kikubwa cha imani aliyokuwa nayo rafiki yetu mpendwa, ambayo peke yake inaweza kumtia nguvu na kumtia moyo katika kusafiri kwa namna hiyo isiyojificha, kupitia nchi zinazopinga Ukristo na utumwa. kwa nguvu za giza la kiroho. (uk. 383-384)

Niliporudi [Wolff] kwenye makao ya Waingereza, nilikutana na Myahudi Raphael Cohen, mzaliwa wa Aleppo, ambaye nilimtangazia Injili ya Bwana wetu Yesu. Baada ya kubishana naye kwa muda mfupi, alikiri kwamba Yesu ndiye Masihi.

Januari 29 (1833). Nilihubiri tena juu ya unabii kuhusu ujio wa pili wa Bwana wetu Yesu Kristo. Katika mihadhara hii nilionyesha: 1. Umuhimu wa kujifunza neno la unabii. 2. Ya kuelewa unabii kihalisi. 3. Kusimamishwa kwa ufalme wa Kristo duniani. 4. Kurejeshwa kwa Wayahudi katika ardhi yao wenyewe, na kusilimu kwao kwa Kristo. 5. Ufufuo wa watakatifu. 6. Mwonekano binafsi wa Eliya. 7. Kujengwa upya kwa hekalu. 8. Hukumu juu ya mataifa yote. (uk. 392-393)

Huu ni muhtasari mfupi wa uelewa wa Wolff wa mpangilio wa matukio ya wakati wa mwisho. Bado kuna mkanganyiko fulani hapo, lakini jambo kuu ni kuzingatia kuelewa unabii kihalisi, kuurudisha kama unaoeleweka, na pia juu ya kuja kwa Yesu na ufufuo badala ya kifo kwenda mbinguni na kuzimu.

Katika Pambano Kuu Ellen White ananukuu uk. 404 ya Missionary Labours, kitabu tunachopitia.

Wolff aliamini kuja kwa Bwana kuwa karibu, tafsiri yake ya Wolff aliamini kuja kwa Bwana kuwa karibu, tafsiri yake ya vipindi vya unabii kuweka utimilifu mkubwa ndani ya miaka michache sana ya wakati ulioonyeshwa na Miller. Kwa wale waliohimiza kutoka katika maandiko, “Habari ya siku hiyo na saa hiyo hakuna aijuaye,” kwamba wanadamu wasijue lolote kuhusu ukaribu wa ujio huo, Wolff alijibu: “Je, Bwana wetu alisema kwamba siku hiyo na saa hiyo haipaswi kujulikana kamwe? Je! hakutupa ishara za nyakati, ili tupate kujua angalau kukaribia kwa kuja kwake, kama mtu ajuavyo kukaribia kwa kiangazi, kwa mtini kuchanua majani yake? Mathayo 24:32. Je, hatupaswi kamwe kujua kipindi hicho, ilhali Yeye Mwenyewe anatumia sio tu kumsoma nabii Danieli, bali kukielewa? na katika Danieli huyohuyo, ambapo inasemwa kwamba maneno yalifungwa hadi wakati wa mwisho (ambayo ilikuwa hivyo katika wakati wake), na kwamba ‘wengi watakimbia huko na huko’ (maneno ya Kiebrania ya kutazama na kufikiri. kwa wakati), ‘na maarifa’ (kuhusu wakati huo) ‘yataongezeka.’ Danieli 12:4. Zaidi ya hayo, Bwana wetu hataki kusema kwa hili, kwamba kukaribia wakati haitajulikana, bali kwamba ‘siku na saa hakuna mtu aijuaye.’ Asema, Inatosha, itajulikana kwa ishara za nyakati, ili kutushawishi tujitayarisha kwa ajili ya kuja Kwake, kama vile Nuhu alivyotayarisha safina.”—Wolff, Researches and Missionary Labors, ukurasa wa 404, 405.

Jambo la kushangaza ni kwamba, nukuu hiyo ni jibu la swali lililopokelewa na Wolff, sio kutoka kwa Mkristo, bali kutoka kwa Emir Sayd Ahmed, Muftahid wa Shia, au mtu aliyekubaliwa kama mamlaka asili katika Sheria ya Kiislamu. Ningependa kunukuu baadhi ya barua ya mtu huyu kwa Joseph Wolff na pia jibu la Wolff kuonyesha shauku kubwa ambayo Wolff alikuwa ameibua katika akili za wanadamu.

“Nimepokea waraka wako wa pili, na nimesoma yaliyomo ndani yake. Unasema kwamba imetajwa katika sura ya 8 ya Danieli kwamba Kristo angeshuka duniani baada ya miaka elfu mbili na mia tatu kutoka wakati wa Danieli, ambao ulikuwa miaka 453 kabla ya Kristo; kwamba baada ya kukata 453 kutoka 2300, walibaki 1847; na mwaka wa sasa ni 1833, ambapo jumla ya mwisho baada

ya kukatwa huko ilibaki miaka 14, ambayo ni kipindi cha kuja kwa Kristo.

Kwanza. Katika nukuu iliyo hapo juu jina la Kristo halijatajwa, wala kuja kwa Kristo hakudokezwi. Je, ni kwa msingi gani umefikiri kwamba ina rejea ya tukio hilo? Kwanza kabisa, sema kikamilifu ni kwa hoja zipi unaleta hii kama uthibitisho wa kuja kwa Kristo, na pia kwa undani jinsi unavyothibitisha hoja yako kutoka kwa Kondoo Mume, Mbuzi, ile pembe ndefu ya kwanza, na zile pembe nyingine nne; na nchi, na mambo yale wanayorejelea, ili ijulikane jinsi hii inavyotumika kwa kuja kwake Kristo...Mnasema kwamba imeandikwa katika kitabu cha Danieli kwamba Kristo atakuja katika miaka 2300; si hivyo katika sura iliyokwisha nukuliwa; inataja siku 2300, na sio miaka, ambayo hufanya tofauti kubwa. Ulitaja kwenye mkutano mmoja kwamba; “siku” maana yake ni miaka; hii sivyo. Iwapo tafsiri hiyo inapaswa kuwa katika sehemu moja au mbili, ni ya kutokea nadra na ya sitiari, na si kama ukweli ulio wazi; kuchukulia ukweli kuwa wa sitiari, hairuhusiwi kwa yeyote ila kwa yule anayeweza kutoa tafsiri inayolingana na kusudi lake mwenyewe.

... [aliruka baadhi]

Tatu. Kuweka miaka ni kinyume na maneno ya Kristo, kwa maana imeandikwa katika sura ya 24 ya Mathayo, mstari wa 36, “Lakini habari ya siku ile na saa ile hakuna ajuaye, hata malaika walio mbinguni, wala hata Baba yangu.” Ulisema katika kujibu hili, kwenye mkutano, kwamba maana ya aya hii ni kwamba hakuna ajuaye siku na saa isipokuwa Mungu, lakini haisemi kwamba mwaka hauwezi kujulikana. Hii inashangaza, kwa sababu kipindi cha kwanza na cha mwisho hufafanua siku na saa pia kama inavyofanya mwaka. Ikiwa watu wa zama hizi hawajui siku, wale walioishi nyakati hizo walijua, na malaika wanazijua. Ni kwa jinsi gani basi usemi wa Kristo, kwamba hata malaika hawafahamu kuwa sahihi?

Kutajwa kwa siku na saa katika nukuu iliyotajwa ni kwa njia ya mfano, na maana ni kwamba, kipindi hicho hakiwezi kusuluhishwa hata kidogo. Kwa mfano, ikisemwa kwamba hakuna mtu anayejua

siku ya hukumu, haifuatii kwamba mwaka na mwezi wa tukio hilo unajulikana, lakini sio siku; hii mara nyingi hutumika katika mazungumzo. Zaidi ya hayo, iwe kama unavyosema, siku hiyo inamaanisha mwaka; Kristo lazima pia alimaanisha siku kwa mwaka. (uk. 396-402)

Kisha anataja aya nyingi ambazo Waislamu wanadai zinathibitisha uhakika huo kwa Muhammad. Hizi ni pamoja na, kwa wale wanaotaka kujua, Yohana 5:32, Isaya 21, Yoh 1:26-27/Mt 3:11, na Ufu 2:26-27. Pia hufanya ukosoaji mwingine, ambao unaweza kuzingatiwa na majibu ya Wolff. Ni lazima kukubaliwa kwa sifa hii ya Mullah kwamba kwa hakika alimchukulia Wolff kwa umakini sana, alisoma barua ya Wolff kwa makini, na akachukua muda kutoa kanusho la kina na kukosoa msimamo wake - jambo ambalo ni nadra kufanyika.

Hapa kuna jibu la Wolff, ambalo sehemu yake ilinukuliwa na Ellen White. Ukweli kwamba Ellen White alinukuu kwa kina sana katika kitabu hiki ina maana alikuwa amekisoma chote, na kwa hiyo anaufahamu vizuri zaidi Uislamu, Uhindu, na utamaduni wa mashariki kuliko nilivyotambua. Ninakinukuu kwa ukamilifu kwa sababu kimeandikwa vizuri:

JIBU.

Hili ndilo jibu la Joseph Wolff, kwa Emeer Sayd Ahmed, Mujtehed wa Sheah huko Lucknow [mji mkubwa Kaskazini mwa Indai].

Unasema:

Kwanza. “Katika dondoo hapo juu jina la Kristo halijatajwa kabisa, nk.”

Angalau ungenithibitishia jambo fulani kutoka katika andiko fulani katika Qur’an [Qur’an/Qur’ani], na nitakujibu kwa namna unavyonijibu, utaniambia, “soma yaliyomo katika sura iliyotangulia, ambayo yana uhusiano wa karibu na aya hii.” Sasa nakupa jibu sawa. Yaliyomo katika Danieli ii. na tena vii. 1—28, ni mfululizo wa falme nne, ambazo zingetokea duniani, lakini ambazo hazipaswi kudumu milele; lakini ufalme wa Mwana wa Adamu na watakatifu wake, ambao Danieli anawataja, utadumu milele.

Kwamba “Mwana wa Adamu, akija katika mawingu ya mbinguni,” aliyetajwa katika mstari wa 13, ndiye Kristo Masihi anayetarajiwa, haikubaliwi tu na Wakristo na wafafanuzi wa Kiyahudi, bali lazima vivyo hivyo ukubaliwe nawe, kama Mhamadi wa kweli; kwani kwa mujibu wa Korani na Hadith zenu, Kristo, si Muhammad, alikwenda mbinguni katika umbo la Mwana wa Adamu, na kwa hiyo yeye pekee ndiye anayeweza kurudi katika umbo hilo. Sasa Wamohammadi wote wa kweli wanaamini kile kilichomo ndani ya Korani, na Korani inasema kwamba Kristo hakusulubishwa kwa kweli, bali kwamba alikuwa tu mfano wa Kristo, na kwamba Kristo mwenyewe alihamishiwa mbinguni katika mwili ambao atatokea tena duniani.

Sura ya nane na inayofuata ya Danieli ina mfululizo wa matukio ambayo yatatangulia na kufuata ujio wa Mwana wa Adamu huyo; mojawapo ni katika sura viii. 14: “Ili patakatifu pasafishwe,” yaani Yerusalemu, iitwayo kwa Kiebrania --- [maandiko ya Kiebrania] jina ambalo Wayahudi walilipa mahali hapo tangu zamani, na kwa sababu hiyo paliitwa na Wamuhammed --- [Nakala ya Kiarabu] yaani takatifu. Kwa hiyo ni wazi kwamba kutakaswa kwa patakatifu kutaambatana na maajabu hayo, (vii.13.) wakati falme nne zitakapovunjwa vipande vipande na “Jiwe” lile litakaloshuka kutoka mbinguni, yaani Mwana wa Adamu, ili Yeye, Bwana wa utukufu, apate kuingia katika patakatifu palipotakaswa. Kwa kuwa “Kondoo Mume, Mbuji,” n.k. ambao unadokeza wako hapa walimaanisha Wafalme tofauti, ambayo inafafanuliwa katika maandishi yenyewe, yaani, milki ya Babeli, Uajemi, Ugiriki, na Rumi.

Pili. “Kuhusu kuandika kwako kwamba wakati wa Danieli ulikuwa miaka 453 kabla ya ule wa Kristo, nk.”

Ukisoma barua yangu, utagundua kuwa umenikosea. Nilisema, kwamba ninasababu kutoka kwenye mlinganisho. Nambari 1260—1290, pamoja na yale majuma sabini, (ambayo baadaye yanahusiana na ujio wa kwanza wa Bwana wetu) inabainisha kwa uwazi shughuli fulani kubwa ya umma, ambayo tunapaswa kuanza kuchumbiana. Siku 1260 za kinabii, au miaka, ni tarehe kisha kutoka “kuwapa watakatifu katika mikono ya pembe ndogo; yale

majuma sabini tangu kutolewa kwa amri ya kurejesha na kujenga hekalu ni tarehe ya tukio kuu pekee lililobaki, ambalo limerekodiwa zaidi katika Maandiko, Nehemia ix. na xi. na huko ndiko kusimikwa upya kabisa kwa dhabihu ya kila siku: sasa kuanzishwa upya huku kwa dhabihu ya kila siku kulifanyika miaka 453 K.K. Ili pingamizi lako lote la pili lianguke chini, kama halitumiki kwa barua yangu ya awali. Kando na hili, ulipaswa kutaja majina ya wafasiri wa waandishi wa Kiingereza waliotajwa, kwa maana nina hakika kwamba hakuna kitabu hata kimoja cha Kiingereza ambacho utapata nambari ulizozitaja, na hakuna kitabu cha Kiingereza kuhusu Danieli kilichotafsiriwa kwa lugha ya Kiajemi.

Tatu. “Inataja siku na sio miaka.”

Ninajibu, kwamba kwa siku ya kinabii, mwaka unamaanisha, hii ni wazi na Ezekieli iv. 4, 5. Na kwamba Danieli alichukua njia hii ya kuhesabu siku kwa miaka, kulingana na Ezekieli, mtu wa wakati mmoja wake, inaonyeshwa wazi na Danieli ix. kwa maana historia tukufu na takatifu inatufundisha kwamba “tangu kutolewa kwa amri ya kutengeneza na kujenga Yerusalemu, hata Masihi na kukatiliwa mbali kwake Masihi,” miaka mingi ilipita kama vile Danieli alivyotabiri siku zingepita. (Danieli ix. 25, 26.) Ulitaja mamlaka za Kiingereza hapo juu bila kutaja majina yao; Sasa ninakupamamlaka ya Kiingereza yenye majina yao, yaani, Daktari Scott maarufu katika jibu lake kwa Rabbi Crool wa Kiyahudi; Doctor Mant, katika ufafanuzi wake wa Biblia; Newton, Hooper, n.k. na ningewanukuu pia waandishi wa Kiitaliano na Kihispania, Cornelius a Lapide, Bellarmin, na Ben Ezra.

Nne. Unamtaja Matt. xxiv. 36. [Hapa ndipo Ellen White aliponukuu]

Ninakuuliza, je, Bwana wetu alisema kwamba siku hiyo na saa hiyo isijulikane kamwe? Je, hakutupa ishara za nyakati, ili tupate kujua angalau kukaribia kwake kuja kwake, kama mtu ajuavyo kukaribia kwa kiangazi kwa mtini utoao majani yake? Mt. xxiv. 32. Je, hatupaswi kamwe kujua kipindi hicho, ilhali Yeye mwenyewe anatumia sio tu kusoma Danieli Nabii, bali kukiulewa? na katika Danieli huyo huyo, ambapo inasemwa kwamba maneno yalifungwa hadi wakati wa mwisho, (ambayo ilikuwa hivyo katika wakati

wake) na “kwamba wengi watakimbia huko na huko,” (maneno ya Kiebrania ya kutazama na kufikiri juu ya wakati) “na maarifa (kuhusu wakati huo) yataongezeka. Danieli xii. 4. Zaidi ya hayo, Bwana wetu hataki kusema kwa neno hili, ya kwamba ukaribu wa wakati hautajulikana, bali kwamba “Siku na saa hakuna ajuaye mtu;” yatosha, anasema, itajulikana kwa ishara za nyakati ili kutushawishi kujiandaa kwa ajili ya kuja kwake, kama vile Nuhu alivyotayarisha safina; (maana analinganisha siku hizo na siku za Nuhu. 37-41) Inatosha kufunuliwa kwetu katika Maandiko kujua kwa yote ambayo yametukia katika milki ya Kirumi ya Mashariki na Magharibi, kwamba Yeye, Kristo, hivi karibuni atasimamisha sanduku la Kanisa lake kama mahali pekee panapowezekana pa usalama. Unaposema kwamba malaika wanapaswa kujua, unafikiri kwamba tunapaswa kuamini ujuzi wa malaika; lakini kujua yote ni sifa ya kipekee ya Mungu.

Tano. Kisha unakuja kwenye ofisi ya utume ya Muhammad, na kusema, “ingawa kuna bishara nyingi zinazomhusu yeye, lakini ili kuepuka kurefushwa n.k. chache zimetajwa;” halafu unataja Isaya xxi. 7.

Kwanza. Kama Muhammad anakusudiwa hapa, Mtume hamtaji kwa manufaa yake; kwa maana basi angeelezewa kuwa si Nabii, bali kama “mzigo,” yaani msiba kwa nchi, Isaya xxi. 1, (mzigo). 2, “Maono ya kuhuzunisha,” 3. 4. Pili. Huna uthibitisho hata mmoja kwamba Muhammad alipaswa kupanda juu ya mmoja wa wale “ngamia.” Kila msomaji makini wa andiko hili ataona maelezo ya msongamano wa mataifa kama yanavyopatikana Mashariki tu. Na tena, kama angekusudiwa hapa, angefafanuliwa tu (kama ninavyoamini afafanuliwe katika sehemu nyingine za Danieli) kama chombo cha kuadhibu dhambi za wanadamu; kama mmoja, kama Danieli asemavyo, “aliyekula nyama nyingi,” Danieli vii. 5. Lakini hoja hii pekee itapinga dhana kwamba Muhammad na Makhalfi wake ndio watu wanaozungumziwa katika sura ya xxi. 9. kama “akija na wapanda farasi na kulia, Babeli umeanguka, umeanguka, nk.” Muhammad hakuwepo hadi karne nyingi sana (kama 12) baada ya kuangamizwa kwa Babeli. Hivyo nimejibu nukuu zako zote kutoka kwenye Isaya xxi.

Unatoa Yohana v. 32, na kusema, “hii inaashiria ushuhuda wa manabii wa mwisho (Mohammed) katika kumpendelea Kristo.”

Kristo mwenyewe anataja katika Yohana viii. 18, na jina lenyewe Shahidi alilomaanisha. “Mimi ndimi nijishuhudiaye mwenyewe, naye Baba aliyenipeleka ananishuhudia.”

Muhammad alipinga ushuhuda wa Kristo katika Korani. Kristo alishuhudia kwamba yeye mwenyewe alikuwa Mwana wa Mungu. Mt. xxvi. 63, 64. Yohana i. 34. Luka i. 35. nk. hili Korani inakanusha.

Sita. Unasema, kwamba “katika Yohana 1: 26, 27, na Mt, iii. 11, una uthibitisho wa kusadikisha kwa kupendelea Nabii mkuu kuliko Kristo, na ni nani mwingine, unaongeza, lakini Nabii wetu amepewa sifa kama hizo? “

Hizi ni nukuu za bahati mbaya sana kwa hakika kwa kuthibitisha utume wa Mtume wako; kwa maana Yohana Mbatizaji alizungumza juu ya mtu ambaye wakati huo alikuwa “kati yao,” na katika mstari wa 29. mtu mwenyewe ametajwa, (Yesu;) na hiyo hiyo inadumishwa katika Mt. iii. 13, 14, 15, ambapo inaonyeshwa tena waziwazi kwamba Yesu ndiye mtu yule yule ambaye Yohana alirejelea.

Unasema kwamba “katika Ufu. ii. 26, 27, Muhammad au Mahdi aliyeahidiwa alikusudiwa.”

Kwamba Muhammad hawezi kumaanisha, ni wazi kwa hili, kwamba Muhammad “hakushika kazi za Kristo;” kwa maana katika kitabu hiki hiki unachonukuu, Kristo anaitwa Mwanzo na Mwisho, ambacho Muhammad alikanusha mara kwa mara.

Mahdi hawezi kuwa na maana, kwa kuwa anapatikana tu katika baadae na sio maandishi yaliyovuviwa ya Wamuhammed, na hata hajatajwa kwenye Korani.

Saba. Unauliza, “Ishara zilizobaki zinawezaje kutokea ndani ya kipindi hiki kifupi?”

Najibu kwa Korani yako: --- [Maandishi ya Kiarabu] yaani “Mungu akasema: Iwe, ikawa.” Kwa Mungu kila kitu kinawezekana, akasema: “Iwe nuru, ikawa nuru.

Nane. Unasema, kwamba “kuipa ishara uzito, ni sharti iambatane na kitu kilichoashiriwa.” Huu ni upuuzi; kwa mfano, kama ningesema kwamba kifo cha Mfalme kama huyo na vile, au vita na vile na taifa kama hilo, inapaswa kuwa ishara kwamba nasaba yoyote inapaswa kuanza kutawala; haifuati kutokana na hili kwamba nasaba inayorejelewa inapaswa kuanza kutawala wakati huo huo ambapo ishara ilitolewa. [kumbuka: unganisha wazo hili na nukuu ya Ellen White juu ya majengo marefu yanayoanguka New York ishara ya mwanzo wa kilio kikuu]

Tisa. “Mabadiliko haya yamefanyika kila wakati, nk.”

Kwamba mabadiliko yatakayotokea yatakuwa sawa na mabadiliko ya matukio yaliyopita yalitabiriwa na Mola wetu mwenyewe kwamba yatakuwa “kama katika siku za Nuhu; lakini ole wao watakaouliza kwa sababu hii, iko wapi ahadi ya kuja kwake?” Nyinyi Waislamu hamtafuti Mungu anayejidhihirisha katika matendo ya asili, na ambaye kutoka kipindi kimoja cha dunia hadi kingine anadhihirisha kwa matukio ya ulimwengu ukweli wa ufunuo; lakini nyinyi mna Mungu wa kufikirika, ambaye, kama usemavyo kwa haki, ni tofauti na kazi za asili. Mungu wenu si Mungu ambaye “ananyeshea mvua juu ya wenye haki na wasio haki.” Manabii wako si watu wa asili, bali wote ni watakatifu; Dini ya upendo na rehema, bali ni dini ya mateso na chuki. Na ni lazima nione kwamba ni kinyume kabisa cha Waislamu kuthibitisha ujumbe wa kiungu wa Muhammad kutoka katika vitabu vyetu, ambavyo unatangaza kuwa vimepotoshwa, huku ukikubali kwamba zina unabii mwingi wa kushangaza.

Kumi. Unasema kwamba “Wakristo kwa sasa wako katika kilele cha utukufu wao, nk.”

Hili ndilo baya zaidi kwenu Muhamad; kwa maana hukumu hizo hizo zimetabiriwa kutokea juu ya zile sehemu za dunia ambazo kwa sehemu zinatawaliwa na mamlaka za Kimuhammed.

Kumi na moja. “Kueneza habari njema na malaika anayeruka, nk.”

Ninajibu kwamba usemi wa habari njema uko katika asilia, Ufunuo xiv. 6, [---neni la Kiebrania---], na humaanisha neno lenyewe Injili. Kuhusu Mahdi, nimeshasema, kwamba yeye ni mtu ambaye hata hajatajwa kwenye Coran.

Kumi na mbili. “Ni kwa msingi gani unaita Agano Jipya Neno la Mungu? nk.”

Ninajibu kwanza, kwamba tunaliita Neno la Mungu, kwa sababu lina maneno ya Kristo, ambaye alikuwa Mungu, na maneno ya Mitume Wake, ambao walivuviwa naye. Inaonekana kwamba hujui kwamba Agano zima la Kale pia linachukuliwa na Wakristo kuwa Neno la Mungu; sababu yako uliyodai kwa nini Korani lazima iwe neno la Mungu haishawishi; kwani kuna watu waovu, hata makafiri, ambao walitunga vitabu kwa umaridadi wa ajabu, na mwonekano wa ajabu, na nguvu. Aidha wengi wa Waajemi wanatangaza kwamba Saadi [Mshairi wa Kiajemi katika miaka ya 1200] ameandikwa kwa umaridadi wa hali ya juu; na baadhi ya Waarabu wanadai kwamba Mekamat Hariri [Al-Hariri, 1054-1122] imeandikwa kwa lugha iliyo bora zaidi kuliko Korani.

Kwamba jua na mwezi ni mafumbo, kama inavyotumika katika ndoto ya Yusufu, inathibitishwa na maneno yenyewe ya Kristo; kwani ni lazima nirudie yale ambayo tayari nimeyaona kama jibu la pingamizi lako la kwanza, kwamba ili kuelewa vizuri maana ya mstari, ni lazima mtu asome sura iliyotangulia au sura zinazofungamana na aya hiyo; kwa hivyo lazima tufanye hapa. Katika Mathayo xxii. Kristo anaanza kuzungumza juu ya ufalme ujao kusimamishwa, si kwa maneno wazi, bali kwa mifano, inayoitwa kwa Kiarabu --- na kwa Kiebrania ---. Na kwamba jua na mwezi ni taswira ya mashariki kwa Mfalme na Malkia, wewe mwenyewe utakubali. Pia ningesema kwamba ni muhimu kushikilia kwa kuunganisha Agano la Kale na Jipya. Kristo, katika kuzungumza na Wayahudi, alikuwa na desturi ya kurejelea Agano la Kale. Sasa kuna muunganisho kati ya lugha ya mfano ya Kristo katika sura ya 22 ya Mathayo, na lugha ya kimfano ya Nabii Isaya katika sura 34 mistali ya 4 na ya 5, yote inatumia taswira ya nahau

ya Mashariki. “Jeshi la mbinguni” la Isaya linaashiria mamlaka ya kifalme, kama vile Mfalme wa Babeli alivyoitwa “nyota ya asubuhi,” Isaya 14; na kama vile Mfalme wa Uajemi anaitwa “jua la ufalme;” na kama ufalme wa China unaitwa “ufalme wa mbinguni.”

Kwa hivyo madai yangu yanathibitishwa na maandiko katika Maandiko, kwa neno la Kristo, na kwa lugha ya maandiko ya Mashariki. Wako wa ukweli,

JOSEPH WOLFF. (uk. 402-409)

Nitamwachia msomaji kusuluhisha uelewa binafsi wa jibu la Wolff. Ninachovutiwa nacho ni heshima yake kwa wale wanaozungumza naye huku wakiwa bado waziwazi; ana nguvu bila kujishusha. Ana uwezo wa kutumia Quran dhidi ya mpatanishi wake bila kusema kuwa ni halali kwa njia yoyote ile. Kuhusu nafasi zake za kimapfundisho kumbuka hii ni 1833, William Miller ndiyo kwanza ameanza huduma yake, na huku kwetu sisi baadhi ya pointi za Wolff ziko mbali ziko mbele ya wakati wake. Anaelekeza watu kwenye njia ifaayo na kuwafanya watu wafikiri, akiweka maandiko ambayo watu walikuwa wameona kwa muda mrefu katika “mazingira mapya.” Hili pia tunataka kufanya, ili maandiko yawe hai kwa wale ambao kwa vyovyote vile wanahusiana na Ujumbe wa Malaika wa 3.

Shida nyingine tuliyo nayo (au angalau ninayo) ni kufanya masomo haya magumu kuwa rahisi na mafupi kwa wasio wasomi, na katika hili tunaweza kujifunza masomo mengi kutoka kwa Wolff. Chukua kwa mfano maandishi haya yanayofuata, ambayo yanaonyesha umahiri wa Wolff wa aphorism/analojia:

Februari 6. -- Nilitoa mhadhara katika hema za maafisa wa Kiingereza, na kuhubiri kwa maofisa kadhaa wenyeji waliodai kuwa ni dini ya Muhammad. Mmoja wa Subdars, yaani maafisa wazawa, aliuliza hivi: “Ikiwa Yesu Kristo alikuwa Mfalme, kwa nini hakutengeneza pesa?” Mwingine akajibu kwamba hakuja kama Mfalme, bali kama Fakeer (maskini). **Mwingine akasema atakufa katika dini aliyozaliwa. Nikamjibu kuwa babu zake hawakufikiri hivyo, kwa kuwa walikuwa waabudu masanamu na wakawa Waislamu; na hakuna mtu anayesema kwamba**

atakufa maskini kwa sababu baba yake amekuwa maskini. (uk. 409-410)

Kauli ya kweli iliyoje! Dini ya baba zetu tunayodai inatosha, lakini ni mara chache sana tunasema kwamba hali ya maisha ya baba zetu inatosha, hasa ikiwa walikuwa maskini! Ndiyo maana jambo la kwanza ambalo Yesu alisema katika Mahubiri yake ya Mlimani ni “Heri walio maskini wa Roho; kwa maana ufalme wa mbinguni ni wao.” Ni lazima tutambue na kutoridhishwa na kiwango chetu cha utajiri wa kiroho, na lazima tujitahidi kwa maisha bora zaidi, yaliyojaa neema na ukweli unaokuja na Roho zaidi. Mungu atupe macho ya kuona na masikio ya kusikia.

Wolff anaendelea kwenye, pia inajulikana kama Varanasi, jiji lililo kwenye ukingo wa Mto Ganges huko Kaskazini mwa India. Ni mji mtakatifu zaidi kati ya miji saba mitakatifu ya Uhindu na Ujaini. Katika kifungu hiki kinachofuata tunaona jinsi mfumo wa Uhindu wa kuzaliwa upya katika mwili (uliopitishwa na Ubudha pia) unajumuisha mawazo ya mbinguni na kuzimu.

Mahujaji kwenda Varanasi

BENARES (Varanasi).

Sababu ya kihekaya inayotolewa kwa ajili ya utakatifu wa Benares ni kwamba wakati wa moja ya mafuriko makubwa ya mara kwa mara, yaliyoitwa Muhaprulugas, nafasi inayofanyiza ardhi takatifu iliinuliwa kwa njia zisizo za kawaida, ili kubaki juu ya maji, ambayo yalizama ulimwengu wote. Wahindo kwa ujumla wanaamini kwamba kama tunda la mahujaji wachamungu, baada ya kifo watatafsiriwa katika mojawapo ya mbingu zao, “Deva Soku [deva loka],” kwa matokeo ya matendo yao mema, wakipata kwa muda mfupi kutawaliwa kwao. wale wa mwelekeo mbaya. Urefu wa makazi yao katika Deva Soku utategemea idadi ya matendo yao mema, na ya mahujaji wanaofanywa, kila moja ya hizi za mwisho ikitoa baraka zake za kipekee: wakati thamani ya matendo mema na hijja inapotumika, lazima wazaliwe tena katika dunia hii.

Wale wanaokufa huko Benares, watapata Inokhshu [moksha], au kunyonya katika Uungu; kwa maana ni muhimu kupata “gyan,” au ujuzi kamili wa Uungu & c. na Bueragyn, au kutojali kabisa kwa mambo yote, ya kawaida na ya mbinguni, kuwa na sifa za kunyonya; yote ambayo ni ya kupatikana kwa shida sana, kwa njia iliyowekwa ya kusoma kwa bidii, toba, nk. (uk. 411)

Sitaki kuingia sana katika undani wa imani ya Kihindu, lakini nataka kutaja jambo moja - kwamba ni ya kitheistic, wingi wake wa Miungu yote ni machapisho ya Mungu 1, anayeitwa Brahma. Hii ni tofauti na Dini ya Buddha, ambayo moyoni ni ya kutoamini Mungu; Wabudha wanaweza kuabudu sanamu za Buddha lakini yeye bado ni mwanadamu na sio Mungu. Hakuna fundisho la muumbaji au uumbaji katika Ubuddha isipokuwa likichukuliwa kutoka kwa Uhindu - Buddha mwenyewe haongei juu ya muumbaji au uumbaji. Dini zote mbili zina neno umoja, lakini inamaanisha kitu tofauti kidogo. Namnukuu Mahatma Gandhi hapa:

Nirvana ya Wabudha ni *shuntaya*, utupu, lakini nirvana ya [Bhagavad] Gita ina maana ya amani na ndiyo maana inaelezwa kuwa brahma-nirvana [umoja na Brahman]. Hatuhitaji kujishughulisha na tofauti hii. Hakuna sababu ya kudhanja kwamba

kuna tofauti kati ya nirvana iliyotajwa na Bwana Buddha na nirvana ya Gita. Maelezo ya Buddha ya nirvana na maelezo haya mengine ya nirvana yanarejelea hali sawa. Watu kadhaa wenye elimu wameonyesha kwamba Buddha hakufundisha fundisho la kukana kuwako kwa Mungu; lakini haya yote ni mabishano yasiyo na maana. Tunaweza kusema nini kuhusu hali ambayo ni tofauti sana na kitu chochote kinachojulikana katika maisha yetu kwamba hatuwezi kuielezea hata wakati tumeifikia? Ikikubaliwa kuwa kuwepo kwetu kimwili si jambo la kuthamaniwa, mabishano haya mengine yote hayana maana. *Bhagavad Gita Kulingana na Gandhi, Mahatma Gandhi*, uk. 34

Ukristo ni tofauti na dini hizi kwa kuwa unaweka kwa lengo la kujua tabia ya “ufalme wa Mbinguni,” pamoja na kujua tabia ya Mungu wa Mbinguni, pamoja na sheria yake na namna ya utawala. Ukristo uko wazi katika utambuzi na tiba yake; nini kilienda vibaya katika uumbaji wa Mungu wa ulimwengu huu (Anguko) na jinsi unavyopaswa kuokolewa (Mpango wa Ukombozi). Kwa mafumbo na kutokuwa na uhakika wa Uhindu na Ubuddha hii inaweza kuonekana kama kiburi, ambao wanadai mambo kama haya ni zaidi yetu - hasa Wabudha ambao wanadhani kuna mwanga kidogo kuwa na juu ya jambo hilo; ndio maana muumba na jinsi alivyounda hakulelewa katika mafundisho ya Buddha. Ninashiriki haya yote si kwa ajili yetu kuhukumu, bali ili tuelewe na kufikiri jinsi ya kuwafikia watu wanaolelewa katika mazingira hayo ya kiakili na kitamaduni; basi tunaweza kushiriki kwa namna inayolingana na mtazamo wao wa ulimwengu.

Hii haifanyi ukweli kuwa mbaya, lakini inaruhusu ukweli kufanya kazi kwenye akili ya msikilizaji kwa njia ambayo haingeweza kufanya ikiwa ukweli utatolewa bila muktadha wowote. Tunajua hivi ndivyo Yesu alivyofanya kazi; na tunao mfano mkuu wa huo katika mfano wa tajiri na Lazaro unaonekana kufundisha kwamba kuna jehanamu ya milele.

Ikawa yule maskini alipokufa, akachukuliwa na malaika mpaka kifuani mwa Ibrahimu; yule tajiri naye akafa, akazikwa;

Na kule kuzimu [yule tajiri] akainua macho yake, alipokuwa katika mateso, akamwona Ibrahimu kwa mbali, na Lazaro kifuani mwake.

Akalia akasema, Baba Ibrahimu, nihurumie, umtume Lazaro aachovye ncha ya kidole chake majini, auburudishe ulimi wangu; kwa maana ninateswa katika moto huu. Luka 16:22-23

Katika mfano huu Kristo alikuwa akikutana na watu kwa misingi yao wenyewe. Fundisho la hali ya kufahamu ya kuwepo kati ya kifo na ufufuo lilishikiliwa na wengi wa wale waliokuwa wakisikiliza maneno ya Kristo. Mwokozi alijua mawazo yao, na Alitayarisha mfano Wake ili kukazia kweli muhimu kupitia maoni haya ya awali. Aliinua mbele ya wasikilizaji wake kioo ambacho wangeweza kujiona katika uhusiano wao wa kweli na Mungu. Alitumia maoni yaliyoenea kuwasilisha wazo Alilotaka kutangaza kwa wote - kwamba hakuna mtu anayethaminiwa kwa mali yake; kwa maana vyote alivyo navyo ni vyake tu kama alivyokopeshwa na Bwana. (Ellen White, COL 263)

Paulo anafanya kitu kama hicho kwenye kilima cha Mars anaposema:

“Enyi watu wa Athene, katika mambo yote naona ya kuwa ninyi ni washirikina kupita kiasi. Kwa maana nilipokuwa nikipita na kuyatazama mambo ya ibada yenu, niliona madhabahu yenye maandishi haya, KWA MUNGU ASIYEJULIKANA. Basi yeye ambaye ninyi mnamwabudu bila kumjua, huyo ndiye ninayewatangazieni.”
Matendo 17:22-23

Mungu huwafikia watu mahali walipo, na kwa namna hii pia huonyesha kwamba Anaelewa njia ya kufikiri, na kwa hiyo matatizo na shida, za wale ambao hawajafikiwa na walio mbali na Mungu.

Wolff anatupa mifano mingi ya jinsi ya kueleza Injili kwa namna ambayo inamfikia mtu binafsi pale alipo. Hili si lazima liwe la kitamaduni tu, bali pia la msimamo - ili kukidhi mahitaji ya mfalme na mkulima lazima Injili ile ile ielezwe kwa njia tofauti. Hii hapa barua ambayo Wolff anatuma kwa mfalme wa jimbo moja la jiji nchini India. Ona jinsi anavyovutia moyo wa Mfalme kwa kugusa majukumu yake kama mtawala:

Machi 5. - Nilihubiri juu ya somo la utukufu wa baadaye wa ufalme wa Kristo; na kuelekeza barua ifuatayo kwa Mfalme wa Oude.

“Jehaan Penah mwenye uwezo zaidi!

“Mtukufu umenizidi nguvu kwa ukarimu na ukarimu wako, hivyo hisia za shukrani zinanzilazimisha kumwandikia Mfalme wako kweli zile ambazo zitawafurahisha Mtukufu wako na raia wa Mtukufu wako, hapa duniani, na milele mbinguni. ni kwamba ukuu wako na mahakama yako yote waulize kweli ya Injili ya Bwana wetu Yesu Kristo, kwa sala na dua; na ukuu wako utasadikishwa kwamba Yesu Kristo alikuwa Mwana wa Mungu, aliyezaliwa na Bikira Maria. kwa uweza wa Roho Mtakatifu; na ya kuwa utimilifu wa Uungu ulikuwa ndani Yake kimwili; na ya kuwa alikufa kwa ajili ya dhambi zetu, alifufuka na kwenda mbinguni; kutoka huko atakuja tena katika mawingu ya mbinguni. **Katika kuamini fundisho hili tukufu, Mtukufu atapata furaha, amani na upendo katika moyo wako mwenyewe, na kuanza kuenea kati ya raia wa Mfalme wako, kwamba amani, furaha, na upendo ambao kwa njia hiyo mkuu wako atakuwa baba yako wa kiroho na wa muda wa masomo yako;** na Ukuu wako siku moja utang’aa kama nyota, na kama mwangaza wa anga milele na milele.

“Mtukufu wako ni mtiifu zaidi na
mtumishi mnyenyekevu,
(amesaini) JOSEPH WOLFF.
Mmishenari.”

Wolff anaandika kwa njia inayofanya iwe vigumu kwa Mfalme huyu kuudhika, huku akiifanya Injili kuwa baraka kwa usahihi kabisa jambo ambalo Mfalme anahitaji baraka ndani yake - jinsi ya kutawala kwa namna kwa manufaa ya raia wake. Wolff haifanyi barua kuwa ndefu sana. Anazungumzia jambo ambalo anafikiri kwamba Mfalme angenufaika zaidi na Injili. Inaonyesha hekima nyingi kwa upande wa mhubiri wa injili, na msomaji atakapoisoma ataguswa na hekima hiyo na udadisi wake kuamshwa. Nadhani hili ni somo kubwa kwetu.

Wolff husafiri kupitia India akihubiri kila mahali na kwa aina zote za watu. Uwezo wake wa kutoa hoja za kina kwa urahisi na kwa ufupi hauachi kunishangaza.

Machi 10. —Nilihubiri aduhuri huko Patna, jioni huko Dinapore, umbali wa maili 2 tu kutoka kwa kila mmoja. Mchungaji Bw. Stevens, Kasisi wa kituo hiki, akawa rafiki yangu wa karibu sana. Messieurs Elliott, Templar, Douglass, Dr. Clarke, na Bw. Stuart, walinisaidia katika kukusanya Wamussulman, 2000 kwa idadi, ambao nilifanya nao majadiliano ya umma. **Mara nyingi walitaja maandiko kutoka katika Injili, ambayo hayakupatikana humo.** Mowlvee Ahmede, Mohammedan aliyesoma zaidi, alinipigia simu.

Alasiri nilimwita Bw. E... muungwana mwenye moyo wazi na bora; alinionesha kutofautiana kwa Middleton katika nasaba ya Injili. Nilimwambia, “Matatizo bado hakuna uthibitisho kwamba si kweli; kwa maana nasaba zote za kale zina shida.” E....’**Lakini ufunuo unapaswa kuwa wazi.**’ Mimi mwenyewe: “Ni wazi kwa wengi, lakini lazima umeona kwamba mtu anasoma kitabu chini ya hali tofauti, kwa hisia tofauti; akili inaweza kuwa na uchungu wa tamaa ili isione uzuri au usahihi wa kifungu chochote; kwa hiyo ni lazima tusome neno la Mungu kwa urahisi kama mtoto. (uk. 420).

Haya ni maelezo mazuri ya jinsi watu mbalimbali wanavyoona mambo mbalimbali katika Biblia. Nakumbuka nilipokuwa nimetengwa na Mungu niliweza kufungua popote katika Biblia na kuisoma kwa dharau na tamaa, nikiona ukali na upumbavu tu katika maneno yake. Lakini sasa nadhani jinsi nukuu hii muhimu kutoka kwenye The Great Controversy ilivyo kweli:

Siri ya msalaba inaeleza mafumbo mengine yote. Katika nuru inayoshuka kutoka Kalvari, sifa za Mungu zilizotujaza hofu na kicho zinaonekana nzuri na za kuvutia. Rehema, huruma, na upendo wa wazazi huonekana kuunganishwa na utakatifu, haki, na nguvu. Tunapoutazama ukuu wa kiti Chake cha enzi, kilicho juu na kuinuliwa, tunaona tabia Yake katika udhihirisho wake wa neema, na kuelewa, kuliko wakati mwingine wowote, maana ya cheo hicho chenye kupendeza, "Baba yetu." *GC 652.1*

Hebu tuwe waangalifu sana katika jinsi tunavyohukumu, kwani bila akili ya Kristo tunahukumu kuwa watu wenye ujuzi mdogo na ufahamu wa chini, wanaoyumbishwa na upepo kwa habari yoyote iliyo kwenye vyombo vya habari. Hakuna mahali ambapo hii ni kweli zaidi kuliko katika taswira za watu ambao ni tofauti na sisi, au wanaopaswa kutangazwa kuwa adui zetu. Hapo awali katika safari zake Wolff alielezea jinsi Waislamu walivyokuwa wazembe; hapa sasa anaelezea jinsi walivyo huria. Watu ni wingi; Ujumla unaweza kusaidia lakini pia lazima ushughulikiwe kwa uangalifu.

UHURU WA MOHAMMEDAN PRINCES NCHINI INDIA.

Wafalme wa asili wa Mohammedan huonyesha wakati mwingine ukarimu wa pekee.

Akbar Shah, kwa mfano, alikuwa na Wakristo wengi na hata Wayahudi kwenye mahakama yake, na majadiliano ya wazi yaliruhusiwa. Nawab wa Bhopul, ambaye alidumisha utegemezi wake tangu siku ya Arungh Zeeb, akizungukwa na Mahratta na Nguvu zingine za Hindoo, alikuwa na Wakristo katika huduma yake. Mtu mashuhuri katika mahakama ya mjane wa Naser Mohammed alikuwa Belshazar Bourbon, au Shah Zadeh Bourbon, mzao wa Mfaransa, Bourbon kwa jina, aliyekuja India wakati wa Akbar; alikuwa akipendelewa sana na Binti mfalme, na vitimbi vyote vya watumishi havikuweza kufanikiwa kumshawishi Binti huyo amwondoe Mkristo huyo mwenye uwezo, kwa hiyo alikuwa na akili timamu na uadilifu wake. Madocks anatoa akaunti ya kuvutia juu yake. Uhuru huu kwa wageni unaonekana kuwepo Mashariki tangu zamani. Yusufu alipatwa na jambo hilo katika ua wa Farao, na Danieli kutoka kwa Nebukadneza; na mara nyingi

Wayahudi hukutana nayo katika himaya ya Uturuki na katika Uajemi. (uk. 424-425)

UKAFIRI MIONGONI MWA WAHINDI.

Kuna Ma-Hindoy wengi walioikataa dini yao, na wakawa makafiri; wanachukua muda wao katika kusoma “Paine’s Age of Reason,” na maandishi ya Voltaire. Mfanyabiashara mnyonge wa Boston huko Amerika, ama kutokana na uvumi mbaya, au roho ya kishetani ya ukafiri, ametuma nchini India shehena nzima ya nakala za Paine’s Age of Reason, ambazo zinauzwa miongoni mwa Wahindoo huko Calcutta kwa bei nafuu sana.

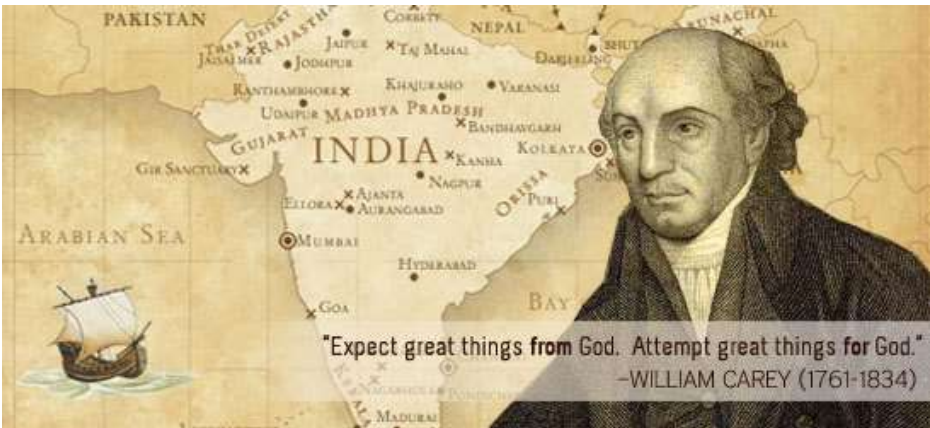
DONDOO YA BARUA NILIYOANDIKIWA NA DAKTARI CLARKE AKIWA PATNA.

“Tangu ulipoondoka Patna, nimetembelewa na mpinzani wako Wazool Huy, na vijana watatu au wanne wa Mussulman; kwa hiyo unaona roho ya uchunguzi imesisimuliwa na mazungumzo yako na wenyeji, ili kuwapa mahitaji ya kiroho. Maandiko Matakatifu yametumika. Juhudi zako za upendo, bwana wangu mpendwa, zibarikiwe sana, kwa furaha yako na faraja yako katika Kristo Yesu, na ustawi wa milele wa wale unaozungumza nao. pamoja na Bi. Clarke katika salamu za fadhili kwako. Mimi, bwana wangu mpendwa Wolff,

(iliyosainiwa) Wako mwaminifu sana,
A. C. CLARKE.”

Nilienda wakati wa kukaa kwangu Calcutta mara mbili kwa Serampore, na nimewaona Wamisionari wakongwe wote wawili, [William] Carey akiwa na nywele zake za mvi, na [Joshua] Marshman nywele zinakaribia kama mvi, katika utumishi wa Bwana wao; na nimetoa mihadhara katika chuo chao mbele ya maveterani wote wawili, Wamisionari wachanga, na washiriki wote wa Serikali ya Serampore ya Denmark, kwa siku mbili mfululizo. Nimeona kazi yao katika shamba la mizabibu la Bwana. Nimeona kijiji chao, kinachokaliwa na Wahindo, ambao hawajawahi kusikia ngoma ya ibada ya sanamu. Mzee Marshman aliwakusanya mbele yangu, na [akaomba pamoja na Wahindo

walioongoka, pamoja na maskini, wazee na vijana, wanaume kwa wanawake, wenye thamani machoni pa Bwana; wa thamani kuliko wenye hekima na hodari wa ulimwengu huu. Nimeona wanyonge ambao Mungu amewachagua ili kuwaaibisha wakuu; walio dhaifu, awaabishe wenye nguvu, mtu ye yote asiye akajisifu mbele zake. **Nguvu ya Mungu inaonyeshwa zaidi katika wongofu wa mkulima maskini, kuliko katika uumbaji wa mbingu na nchi; kwa maana wakati wa uumbaji hakuna nguvu iliyopingwa, lakini katika ubadilishaji wa mwanamke mzee, shetani na kuzimu, na hata viumbe wenzake, hupingwa, kama vile wahariri wa Magazeti ya Calcutta wanavyoshuhudia vya kutosha.**

William Carey, 1761-1834, mwanzilishi wa Chama cha Wamisionari wa Kibaptisti. Alitafsiri Biblia katika Kibengali, Kioriya, Kiassam, Kimarathi, Kihindi, na Sanskrit. Alitafsiri kitabu cha Kihindi Ramayana kwa Kiingereza. Alianzisha Chuo cha Serampore na kukataa tofauti za tabaka. Nyumba yake ya uchapishaji iligawanya Biblia nzima au sehemu katika lugha 44 na lahaja. Adoniram Judson, mmisionari wa Ushirika ambaye angefanya kazi kubwa huko Myanmar, kupitia masomo yake na Carey akawa Mbaptisti. Inajulikana kama “baba wa misheni ya kisasa.”

Wolff husafiri chini kutoka Varanasi hadi Calcutta [Kolkata] kwenye ramani iliyo juu alikoishi William Carey. Cha kufurahisha nilijifunza katika utafiti wangu kwamba ingawa William Carey anaweza kuwa amewaongoa Wahindi 700 pekee, kazi yake huko ilikuwa na jukumu la kuanzisha Ufufuo wa Sanaa na Utamaduni wa Bengal na Uhindu mpya

uliorekebishwa na kufufuliwa, kupitia uhusiano wake na Raja Ram Mohan Roy. Pia kuna mijadala mingi kwa wakati huu nchini India kati ya Waunitariani na Watrinitariani, Ram Mohan Roy anajihusisha na imani ya Unitariani dhidi ya Utatu.

Kutoka Calcutta Wolff husafiri kuelekea kusini hadi Hyderabad, mojawapo ya majiji makubwa ya India ambayo yana idadi kubwa ya Waislamu (karibu nusu), na kisha kwenda Madras [sasa inajulikana kama Chennai]. Njiani kuelekea Madras Wolff alikaribia kufa kwa Kipindupindu. Inamchukua zaidi ya mwezi mmoja kupata nafuu.

Kutoka Madras, iliyo kwenye pwani ya mashariki ya India Kusini, Wolff anaelekea Magharibi hadi Cochin, au Kerala, iliyo kwenye pwani ya magharibi ya India Kusini. Watu wengi humsaidia na kumtunza njiani, kwa kuwa anasifika sana kwa safari zake. Ni 1833, na Wolff alikuwa barabarani karibu miaka 3. Wamishonari walikuwa wameanzisha shule na misheni kote kote nchini India, na wengi wao walikuwa na hamu ya Wolff kuja kuwatembelea na kutoa neno la kutia moyo.

Mwanamume ambaye hana fedha wala dhahabu yake mwenyewe, hashirikishwi na jumuiya [ya kimisionari], na ameapa kwa dhati kwamba katika sehemu ya mke wake atachukua senti [senti] moja kwa ajili ya matumizi yake mwenyewe na kazi za Umishenari, hakika nitozwe ushuru kwa kukubali, kama nilivyokubali, kwa hisia za shukrani, usaidizi wa wengine katika safari zangu, hasa kutoka kwa wale marafiki Wakristo, ambao walimwona mfanyakazi huyo kuwa anastahili ujira wake. (uk. 459) (Wolff anaokoka kutokana na fadhili za wengine)

Septemba 10, 11, 120, — Nilitoa hotuba tena kwa kutaniko lililokuwa na watu wengi. Mhadhara wa mwisho ulipoisha, nilianza kuelekea Madura. Nilipofika Mellore, nilipokea barua kutoka kwa Bw. Hooper, Hakim wa Madura, ikinikaribisha kukaa kwake; **barua ya kindugu iliambatanishwa na Mchungaji Bwana [C.T.E.] Rhenius, yule Mmishonari mkuu zaidi, ninaamini, ambaye amewahi kutokea tangu wakati wa Mitume; wa kustaajabisha zaidi, shupavu zaidi, na mwenye talanta zaidi kuliko hata [Christian Friedrich] Schwarz mwenyewe: idadi ya**

Wahindo ambao amesaidia sana uongofu wao, inafikia 12000.

Alinalika kwa fadhili kuja kwenye kituo chake cha Palamcottah.

Ni mtu gani huyu ambaye Wolff alimchukulia “mmisionari mkuu zaidi...tangu wakati wa Mitume?” Sikuwahi kusikia habari zake. Nilipomtafuta nilijifunza C.T.E. Rhenius alikuwa mmisionari mzaliwa wa Ujerumani ambaye alitawazwa kuwa mkuu wa Kilutheri ambaye katika umri mdogo alitaka kuwa mmisionari, na akaenda kufanya kazi katika Jumuiya ya Misheni ya Kanisa Kanisa la Anglikana kusini kabisa mwa Tamil Nadu, India. Alijulikana kama “Mtume wa Tirunelveli.” Katika miaka yake 15 huko alikuwa ameanzisha makutaniko 371 hivi. Cha kusikitisha mwishowe angekuwa na matatizo kuhusu imani yake ya Kilutheri na hofu ya mamlaka ya Kianglikana kwamba waongofu wake hawakuwa wakija chini ya taratibu za Kanisa la Uingereza.

Kaburi la C.T.E. Rhenius

Mwanaume mwingine aliyetajwa na Wolff ni mtendakazi wake kama mmisionari huko Tamil Nadu, Mjerumani mwingine kwa jina Christian Friedrich Shwarz. Maha Raja Serfojee, Mfalme anayependwa na watu wake, aliandika hivi kuhusu Shwarz kwenye ukumbusho alioagiza:

Kwa kumbukumbu ya Mchungaji Christian Frederic Swartz. Alizaliwa katika Sonnenburg ya Neumark katika Ufalme wa Prussia, tarehe 26 Oktoba 1726, na alikufa Tanjore tarehe 13 Februari 1798, katika mwaka wa 72 wa umri wake. Akiwa amejitoa tangu Utu uzima hadi Ofisi ya Umisionari huko Mashariki, kufanana kwa hali yake na ile ya wahubiri wa kwanza wa Injili, kulitokeza ndani yake mfanano wa pekee wa utakatifu sahili wa tabia ya kitume. Uchangamfu wake wa asili ulishinda mapenzi kwani uthabiti wake usio na doa na usafi wa maisha vile vile uliamrisha heshima ya Mkristo, Mahomedan na Mhindu. Kwa watawala wakuu, Wahindu, na Mahomedan walimchagua mchungaji huyu mnyenyekevu kama njia ya mazungumzo ya kisiasa na Serikali ya Uingereza - Maha Raja Serfojee

Hawa walikuwa wamisionari wakuu, ambao walivutia mioyo ya watu waliowahudumia. Mojawapo ya malengo yangu katika kuandika kitabu hiki ni kwamba tuweze kutembea katika nyayo zao kwa imani na kufanya kazi walizofanya kwa kuwa na mfano wao. Wolff hukutana na Rhenius:

RHENIUS, MPRUSSI.

Hakika huyu ni Mmisionari! Niliishi naye katika chumba kimoja, na nikaona jinsi mmoja baada ya mwingine wa kutaniko lake walivyokuja kushauriana naye kama baba wa kiroho. Ili kutoa wazo dogo la yale ambayo amefanya, nitataja tu kwamba mwishoni mwa Juni 1833, kutaniko kutoka miongoni mwa wapagani huko Tinevelly lilikuwa na watu 10,694, wa vijiji 238, ambao walifundishwa neno la Mungu na makatekista 109. Nafsi hizo 10,694 zinajumuishwa katika familia 3075, ambazo zimeacha kuabudu sanamu, na ziko chini ya mafundisho na nidhamu ya Kikristo. Nafsi 2086 zinabatizwa, na wengine wote ni wale wanaotaka kubatizwa. Katika miezi 6 iliyopita, iliyoisha Juni, ongezeko la kutaniko lilikuwa la watu 1388. Karibu kila mwezi, idadi ya familia za kipagani za kijiji, au kijiji kizima, zikiacha

kuabudu sanamu, na kuomba mwalimu Mkristo. Kuna shule 111, zinazosimamiwa na Rhenius, Schaffter, na Mueller, wafanyakazi wenzake wanaostahili. Katika shule hizi kuna wavulana 2553, na wasichana 146, ambao hupokea mafundisho ya Kikristo.

Seminari hiyo ina vijana wapatao 40 wazawa, ambao hupandishwa na kufundishwa katika maeneo ya misheni katika theolojia na sayansi mbalimbali. Waongofu wacha Mungu daima huchaguliwa kwa ajili ya walimu.

Sarkoman, mwongofu, ni Profesa wa hisabati. Trakti 50000 zimechapishwa katika lugha ya Kitamul. John Dewa Saghaym, ambaye babu yake aliongoa kutoka Uhindu na mmoja wa Wamisionari kule Tranquebar, alitawazwa na Askofu Turner, na msimamizi sasa wa kusanyiko la wazawa.

Rhenius alikwenda kumwona mwanamke aliyekufa huko Courtalem. Mume aliletwa na mateso haya, na chombo cha Rhenius, kwa ujuzi wa kuokoa wa Kristo. Laiti hii inaweza kuwa hali ya furaha ya kila mtu anayeingia katika hali ya ujane! Heri wale wasiokawia mpaka saa ya kufa! Heri wale wasiomwona Bwana, si kwa mbali tu, kama Balaamu alivyomwona, bali wanakaribishwa kwa damu ya Kristo; kwa maana yeye ndiye amani yetu, aliyetufanya wamoja. Nimesikia, pale Musulipatam, roho zinazokufa zikisema, "Kama ningeachiliwa ningemtumikia Bwana siku zote za maisha yangu." Lakini kuna muda, ambao baada yake hatuwezi tena kumtumikia Bwana; usiku waja ambao hakuna mtu awezaye kufanya kazi ndani yake. Heri walio na Bwana mbele yao sikuzote, kwa kila jambo, kwa kila tukio; ambao humtambua kwa sauti ya kupendeza ya usiku, katika kumbukumbu ya mke mpendwa aliyeaga au ndugu katika upendo. Katika kila tukio, katika kila kitu, Anapaswa kutambuliwa; kwa kuwa Bwana hudhihirisha hekima yake, wema na uweza wake nyakati zote: katika anga ya usiku, pamoja na jua zake zisizohesabika, si chini ya nuru tukufu ya mchana. Mwezi unatangaza neema yake, na jua utukufu wake. Katika kila ukurasa wa wahyi Wake amefahamisha wema Wake. Kuwepo kwake kunaleta taswira ya furaha hiyo, ambayo marafiki zetu walioaga wanafurahia, wanaoishi pamoja Naye [kumbuka: kutokufa kwa nafsi]. Sehemu yetu iliyokusudiwa,

sehemu ya roho zote zilizokombolewa ni, kuwa washirika wa utukufu wake, kuketi mahali pa mbinguni pamoja na Kristo Yesu!

Kerala

Wolff huenda magharibi hadi Malabar, ambayo sasa inaitwa Kerala, ambako ndiko ambako Mtume Thomasi alisemekana kwenda na kuhubiri. Hakuna shaka kwamba ni kanisa la kale. Niliongeza sehemu fupi kutoka katika kitabu cha “Truth Triumphant” cha B.J. Wilkinson ambacho kinasimulia kwa kina historia ya kuvutia ya Kanisa la Syriac nchini India, kutoka katika kuhamisha kituo chake cha kielimu huko Baghdad hadi India wakati wa moja ya Makhaliifa wa Kiislamu hadi kwenye Baraza la Kuhukumu Wazushi kuletwa huko na Ureno na Majesuiti. Wolff anazungumza juu yake, lakini ningependekeza kitabu hicho kwa wale wanaopenda.

Oktoba 3. - Niliitwa na Bw. Ridsdale, Mmisionari mwenye bidii sana, kwa Mar Dionysius, mji mkuu wa Siria, mzee mwenye kuheshimika. Ananijulisha kwamba wana makanisa 70 kwenye pwani ya Malabar, na taifa lao wako watu 50,000. Alisimulia kwamba miaka 345 baada ya Kristo, Toma, Mkanaani, alikuja kutoka Siria, na kuwageuza wengi kwenye dini ya Siria. Wanazungumza juu ya Antiokia kama Wayahudi wanavyofanya Yerusalemu, na wanaamini kwamba kiti kikuu cha Wakristo wa Siria bado kiko Antiokia. Katika mwaka 1825 Askofu wa Syria alitumwa kwao na Patriaki wa Merdeen; alipokelewa kwa shangwe, lakini alipojaribu kwa bidii sana kuangusha sanamu za Kihindoo, walizokuwa nazo makanisani mwao, walimpeleka uhamishoni kwa msaada wa Mkazi wa Uingereza.

Bwana Baillie, Mmisionari wa Jumuiya ya Wamishonari ya Kanisa, ametafsiri Agano Jipya katika Kimalayalam, na kuwafundisha ufundi wa uchapaji.

Wao, kama Washami wa Mesopotamia, wana heshima kubwa kwa Efremu Mshami, na Yakobo wa Nisibin; wanafahamu vizuri masimulizi ya kugeuzwa imani kwa Behenamu na Senaherebu, yaliyotajwa katika gombo la pili la majarida yangu. Kama ndugu zao

huko Mesopotamia, wanajiepusha na nyama ya nguruwe na nyama yoyote iliyokatizwa katika torati ya Musa.

Hapa kuna Wilkinson:

Kwa kawaida, Kanisa la Mashariki likitazama nyuma kwa Tomaso kama mwanzilishi wake, halikuweka thamani yoyote juu ya dai la kwamba Petro alikuwa “mwamba” ambao Kristo angejenga kanisa lake juu yake na kwamba angempa Petro “funguo” pekee. Tofauti kati ya Kanisa la India katika tarehe ya asili yake kutoka kwa mtume Tomasi na Kanisa la Roma katika tarehe ya asili yake kutoka kwa mtume Petro, ni tofauti ya mafundisho na mazoea. Tofauti hii inaonekana katika maelezo yaliyotolewa na mwanahistoria Gibbon ya mkutano wa kwanza kati ya Wajesuiti walipofika kwenye pwani ya India, na Wakristo wa Mtakatifu Thomas.

Yeye [Gibbon] anaandika: Wakati Wareno walipofungua safari ya India kwa mara ya kwanza, Wakristo wa Mtakatifu Tomaso walikuwa wameketi kwa muda mrefu kwenye pwani ya Malabar.... Cheo cha Mama wa Mungu kilichukiza masikio yao; nao wakapima kwa tamaa mbaya heshima za Bikira Maria, ambaye ushirikina wa Walatini ulikuwa karibu umpandishe cheo cha mungu mke. Wakati sanamu yake ilipowasilishwa kwa wanafunzi wa Mtakatifu Thomasi kwa mara ya kwanza walisema kwa hasira, “Sisi ni Wakristo, si waabudu sanamu!”

Ni kiasi gani ulimwengu una deni kwa msimamo wa kijasiri uliofanywa na Ukristo nchini India, mwanadamu hatajua kamwe hadi hukumu. Kwa miaka mia sita ya kwanza makanisa ya kusini mwa India yalipambana kwa mafanikio na Ubuddha wenye kutawala; kisha kwa miaka elfu moja iliyofuata walishindana na Uhindu ulioshushwa hadhi na mjanja. Lakini mapambano ya kweli yalianza katika karne ya kumi na saba wakati Wajesuit, wakiungwa mkono na bunduki za Ureno, waliingia katika parokia zao. Sio wamisionari kutoka Roma, kwa hiyo, walioingia India kwanza. Aina ya imani ya Agano Jipya iliyopandwa kwa mara ya kwanza kwenye Pwani ya Malabar miaka 1900 iliyopita bado ipo na inafanana na ile ya ulimwengu wote wa Kiprotestanti.

Sentensi ya mwisho ni sehemu ninayofikiri, Gibbon mwenyewe katika mstari unaofuata kabisa wa nukuu hapo juu anasema: “Kujitenga kwao na ulimwengu wa Magharibi kumewaacha katika ujinga wa maboresho, au

ufisadi, wa miaka elfu moja; na kupatana kwao na imani na mazoea ya karne ya tano kungekatisha tamaa vile vile ubaguzi wa Papa au Mprotestanti.” Lakini labda kwa Waprotestanti fulani wenye nia iliyo wazi... Gibbon anachukua mtazamo mzuri wa Kanisa hapo akimfuata Claudius Buchanan, ambaye nilinukuu kutoka katika kitabu chake hapo awali kuhusu Juggernaut. Wolff ana haya ya kusema.:

Kwamba Kanisa la Syria nchini India kimsingi limepotoshwa, hapawezi kuwa na shaka; lakini Mmisionari mwenye busara anaweza kuwafanya vile Buchanan katika tafiti zake aliowawazia kuwa, kwa kuwa wao ni watu wenye mioyo mipole na wema, na ninatumaini kwamba Bw. Baillie atafanya mengi kati yao. (uk. 470)

Hata hivyo, wao kama makanisa mengine mengi kwa hakika ni wapotovu kwa wakati huu kutokana na enzi ya kisasa inayosababisha watu wengi kusahau historia yao. Wolff kisha anatoa historia nyingi kuhusu Wareno na Waholanzi huko Kerala, na pia Wayahudi walioko huko. Lakini nilipata sehemu hii ya kuvutia:

HESABU ZA WAYAHUDI WEUPE NA WEUSI.

Katika nchi ya Hindoostan, jiji kuu la Malyalem Cochin [mji mkuu wa Kerala], hao wanaitwa Wayahudi weupe, waliokuja baada ya uharibifu wa hekalu la pili, kutoka Nchi Takatifu, na wana sinagogi moja tu.

Hao wanaitwa Wayahudi weusi, ambao walikuja kuwa Wayahudi kwa hiari yao wenyewe katika ardhi ya Malabar huko Cranganore, na wale waliotawanywa katika nchi hiyo, wa rangi nyeusi na nusu nyeusi. Na kwa sababu hii Wayahudi weupe hawaoi nao. Na hawana Makuhani, wala Walawi, wala jamaa, wala mahusiano katika nchi za kigeni, kwa vile wanapatikana tu katika pwani ya Malabar. Wanashika Sheria, kama sisi Wayahudi weupe tunavyofanya; kuna tofauti kidogo katika sala zao na sherehe ya ndoa; lakini wanakhitalifiana kabisa na dini ya nchi...

Baadhi ya Wayahudi weusi wenyewe wanadai kwamba mababu zao walikuja kuwa Wayahudi katika wakati ambapo Hamani alifedheheshwa kwenye mahakama ya Ahasuero, na

wanathibitisha hilo kwa kuthibitisha (kile ambacho Wayahudi weupe wanakataa) kwamba walikuwa tayari huko wakati Wayahudi weupe walipokuja Hindoostaun; (ona Esta viii. 17). Rangi yao ni kama ya Hindoo; kwa hakika, hata kwa wakati huu wengi wa Wahindoo huko Cochin wanakuwa waongofu kwa Uyahudi.

Wanajiona kuwa ni watumwa wa Mayahudi weupe, wakiwalipa kodi ya kila mwaka, na wanalazimika kuwalipa kiasi kidogo kwa ajili ya upendeleo wa kuwatahiri watoto wao, na kwa kuruhusiwa katika muda wa maombi kuvaa vibemba vya mbele (Tefilin); hawaketi mbele ya Wayahudi weupe, wala hawali pamoja nao, kwa vile wanawakiri kuwa mabwana zao; hata hivyo ni matajiri zaidi, wenye bidii zaidi, na wenye maadili zaidi kuliko Wayahudi weupe. Wayahudi weupe wana kiburi sana kufanya kazi, na wanaishi hasa juu ya vito na vitu vya thamani ambavyo wamerithi kutoka kwa mababu zao. Wao ni wazinzi sana, na huwapa sio tu mabinti zao, lakini mara kwa mara wake zao kwa malipo kwa Wazungu, Waparse, na Wamuhammed; na akina baba mara nyingi huwaacha watoto wao wanaojulikana, wakijua kwamba wao si wao wenyewe. Wana sura nzuri. Wanatabia ya kiburi dhidi ya Wayahudi weusi kwa kiburi cha mabwana.

Bwana Ridsdale ana binti wawili wa Myahudi mzungu katika nyumba yake, ambaye aliwakabidhi kwa uhuru kwake ili abatizwe.

Wayahudi weupe wametoa, kwa nyimbo tofauti, huduma kubwa kwa Waholanzi, kama inavyoweza kuonekana na hati miliki iliyochapishwa ya Serikali ya Uholanzi ya Colomba.

Inathibitisha kwamba Bwana Ezechiel Rabbi, mwanachama wa taifa la Kiyahudi, mfanyabiashara aliyeajiriwa na kampuni ya biashara, ambaye hati hiyo inapewa, akiwa amewekeza kwenye ofisi ya heshima ya Balozi chini ya Wafalme wa Cochin, amethibitisha kampuni yenye heshima kwa huduma zake bora, mwaminifu, mchapakazi, na nzuri chini ya hali mbalimbali, kuwa mtu mwadilifu nk. (Tarehe) Kolomba tarehe 28. Novemba 1750.

Wazungu na pia Wayahudi weusi wa Cochin wanachukia sana Injili ya Kristo; na wanatazamia kwa hamu kuja kwa Masihi. Nilikutana miongoni mwao Myahudi wa Poland ambaye alikuwa mlevi mkubwa, lakini mtu mwenye vipaji vya ajabu katika kujipatia lugha; anajua lugha 18 hivi.

Inasifiwa sana katika Bw. Ridsdale kwamba anapendezwa sana na Wayahudi wa Cochin. (uk. 476-477)

Mienendo ya kuvutia hapa kati ya Wayahudi na waongofu. Angalia hata Wayahudi weusi wanakubali Wayahudi weupe kuwa bora kuliko wao kutokana na damu, ingawa wao ni wenye maadili na wenye bidii zaidi kuliko wao. Pia ona kwamba watu wengi waligeukia dini ya Kiyahudi wakati wa Esta; dini ilikuwa Judaism ilijulikana mbali na kwa mapana. B.J. Wilkinson anatoa hoja kuhusu uvutano mkubwa wa Danieli katika bara zima la Asia, kwamba sheria na mafundisho ya Mungu wa Danieli yalijulikana sana na kuathiriwa na Dini ya Buddha, Dini ya Confucius, Uhindu, na Imani ya Zoroasta. Tunakumbuka mistari maarufu ya Paulo katika Warumi 2:

28 Maana yeye si Myahudi aliye Myahudi kwa nje; wala si tohara ambayo ni ya nje katika mwili; 29 bali yeye ni Myahudi aliye Myahudi kwa ndani; na tohara ni ya moyo, katika roho, na si katika andiko; ambayo sifa yake haitoki kwa wanadamu, bali kwa Mungu.

Wolff anaondoka Kochin na kusafiri kaskazini kuelekea Pwani ya magharibi ya India, akielekea mji maarufu wa ufuo wa Goa, koloni la zamani la Ureno.

Oktoba 29 - Kutoka hapo nilianza kuelekea Conaconum, ambako nilipokelewa kwa ukarimu sana na Kamanda wa Kireno (maana mahali hapa ni katika eneo la Goa). Padri wa mahali pale, Pater Antonius Cajetanus wa Culinho, Mreno, alinikataisha tamaa: Nilimpata Padri Antonius kuwa Padri mwenye nia huria na mwenye moyo mwema, na asiye na ujuzi wa jumla. Nilimpa zawadi ya Biblia ya Kireno; maafisa wengine kadhaa wa jeshi la Ureno waliingia chumbani, ambao nilizungumza nao kwa Kifaransa kuhusu Injili ya Kristo. Kuhani, na kila mmoja wa hawa, aliniambia kwa furaha kwamba uchunguzi ulikomeshwa huko Goa. (uk. 478-479)

Wolff anasema “ilikuwa katika mwaka wa 1810, kwa pendekezo la Serikali ya Uingereza, kwamba uchunguzi ulikomeshwa” huko Goa (Uingereza kuwa na udhibiti juu ya India). Mahakama ya Ureno ilikomeshwa mnamo 1821, na huko Uhispania haikufutwa kabisa hadi 1834 (mwaka tuliomo ni 1833). Jeraha la mauti litakapopona, uchunguzi utarudi.

Wolff, anayejua Kilatini na kusoma vizuri katika kazi za Kikatoliki, anaweza kuungana na kushiriki na mapadri wa Kikatoliki. Yeye hutumia usiku mwingi kuzungumza nao juu ya unabii, lakini pia akifungamana na maandishi fulani ya watakatifu wao. Kwa mfano:

Novemba 3. —Nilikuwa nimeamka wakati wa usiku pamoja na Jimbo, Fre Juan a Santa Rosa, na Mtangulizi, Fre Jose de S. Agostino, na kusoma nao katika maandishi mazuri na ya kuinua moyo ya St. Austin, na maneno yake ya utakatifu yaliyochukuliwa kutoka katika Zaburi ya Daudi: *Salvum fac populum tuuni, Domine, et benedic heredititi tuae, et rege eos, et extolle illos usque in eternum!* “Ee Bwana, watu wako, na ubariki urithi wako, uwalishe na kuwainua milele.” **Ninajuta kwamba hapo awali nilipoteza muda mwingi katika kufichua makosa, badala ya kuonyesha nuru; ambayo mara nyingi nilikasirisha tu akili za wapinzani.** Siwezi kustahimili kuongeza hapa sala nzuri ya S. Bonaventura, ambayo tulisoma pamoja katika usiku huo mzito. (uk. 485)

Novemba 8. - Nilitoa mhadhara katika kanisa la Bwana Taylor, ambapo nilitaja mifano kadhaa ya maelezo ya kimaandiko ya adabu, kama inavyoonyeshwa na desturi zilizopo za Mashariki, kama vile zifuatazo.

MIFANO YA MAANDIKO.

Mwa. x. 25. “Pelegi, kwa maana katika siku zake nchi iligawanyika. Waarabu na Toorkomauns mara nyingi hupokea majina kutoka kwenye matukio fulani, ambayo yalifanyika wakati wao: hivyo baba yake Ali huko Yemeni alipokea jina la Almujaaddal, kutoka kwa baba yake kumshinda Imam wa Sanaa: Mujaddal ina maana mshindi.

Mwa. xviii, 2. “Akainama uso wake kuelekea nchi.” Hivyo Waarabu bado wanainama mbele ya watu wakuu.

Mwa. xix. 2. “Tutakaa mtaani usiku kucha.” Wageni mara nyingi husema hivi katika Mashariki, wanapoalikwa.”

Mwa. xxiv. 2-10. Kwa hiyo Wakristo wa Syria mara kwa mara huwatuma watumishi wao pamoja na wana wao kutafuta mke, na mtumishi husuluhisha jambo hilo.

Mwa. xxiv. 11, 12. Hivyo katika Mashariki yote ngamia daima hupiga magoti karibu na kisima, na mtu anaona wanawake (wasichana wa Kikurdi au Waarabu) wakitoka na mitungi yao mabegani kuteka maji. Niliona hii mara kwa mara katika bonde la Cashmeer. Ninaweza katika mawazo kumsikia mtumwa wa Kiarabu akisema, “Ya Allah,” nk. (Ewe Mola! wanafanya kila mara baada ya kuwapumzisha ngamia wao) na huweka nadhiri baada ya Sala kwa ajili ya kufaulu ahadi yake.

Mwa. xxiv. 65. Basi akatwaa pazia na kujifunika. Mara kwa mara nilimwona Mwarabu, Curd, au Mkristo wa Mashariki akisafiri na mke wake na mahusiano; wanawake walikuwa wazi mpaka walipoona kwa mbali mgeni akija.

Gen. xxvii. 41. Siku za maombolezo ya baba yangu zimekaribia, ndipo nitamwua Yakobo ndugu yangu. Mara nyingi hutokea Mashariki kwamba ndugu wanasubiri kifo cha baba zao, kulipiza kisasi kati yao wenyewe kwa ugomvi wao binafsi.

Kutoka iii. 5. “Vua viatu vyako miguuni mwako, kwa maana mahali hapo unaposimama ni nchi takatifu.” Sio Wamuhammed, wala Wahindo, wala Wakristo wanaoingia katika sehemu zao za ibada bila ya kwanza kuvua viatu vyao.

Gen. xlvii. 7. Yakobo akambariki Farao. Tamaduni hii ya mzee kubariki Mfalme au Gavana inazingatiwa haswa huko Toorkestan. Niliombwa mara kwa mara na Wayahudi na Wafalme wa Muhammed niwabariki, nikizingatiwa kama Mullah, na kuwa na ndevu zinazoheshimika.

Kumb. xxxii. 32. Kwa maana mzabibu wao ni wa mzabibu wa Sodoma. Niliona kwenye Bahari ya Chumvi tunda lililokua kwenye aina ya miiba, katika umbo la zabibu la rangi ya njano, likionekana

maridadi kwa nje, lakini mara tu linapovunjwa, hupatikana kwa uwazi kuwa na sumu. Hii inaeleza maana ya lawama aliyoifanya Musa kwa Wayahudi; kwa sura yao ya nje (wakiwa wamechukuliwa kuwa watu wateule wa Mungu, na ishara zake zikiwekwa juu yao) walikuwa wazuri; lakini tabia zao za ndani (za maadili) zilikuwa mbaya, kama matunda ya Sodoma.

Yoshua xvii. 6. Wayahudi wanapinga Yesu kuwa mwana wa Daudi, wakisema kwamba Yesu alikuwa mwana wa Daudi tu kutoka katika ukoo wa mama, na mwanamke harithi haki ya mwanamume. Aya hii katika Yoshua inakanusha upinzani wao; kwa maana binti za Selofehadi walirithi haki za wana. Walikuwa wanawake kwa haki yao wenyewe.

2 Wafalme ii. 13. Akalitwaa vazi la Eliya lililoanguka kutoka kwake. Vazi la Dervish linachukuliwa kuwa takatifu: Mdervish ambaye nilisafiri naye kutoka Balkh hadi Cabool alikasirika sana wakati Mwafghan alipokaa juu ya vazi lake, na akasema, "Je, alama hii ya Mtume haiheshimiwi tena?" (uk. 487-493)

Huu ni uteuzi tu kutoka kwenye mifano iliyoshirikiwa na Wolff ya jinsi mazoea katika Biblia bado yapo katika Asia. Wolff anaendelea kuingia Pune, karibu na Mumbai (Bombay). Angalia hapa ambapo Wolff anahubiri:

Novemba 21 – Huko Poonah, ambapo nilipata mapokezi mazuri zaidi katika nyumba ya Kanali Wood. Majors Morse, Mountain, na maofisa wengine walinitembelea kwa fadhili, na Kanali Wood akanitambulisha kwa Jenerali Sir James Barnes, Mkuu wa kituo, ambaye kwa kibali chake niliruhusiwa kuhutubia kwenye katoni katika jumba la Freemasons. (uk. 494)

Wolff anakutana na kundi la kale la Wayahudi liitwalo 'Bene Israel'. Wengi wa hawa wameishi katika hali ya kisasa ya Israeli sasa.

BENEE ISRAELI.

Novemba 23. - Nilienda na Bw. Stevenson kati ya Wabenee Waisraeli wachache, Watoto wa Israeli, ambao wanaishi Poonah: wao ni tofauti kabisa na Wayahudi wengine wa Ulaya na Hindoostan. Mara tu baada ya kuharibiwa kwa hekalu la kwanza, walikuja kwa meli 7 (hivyo wanasimulia hadithi yao wenyewe) kutoka Uarabuni hadi Hindoostan, ambapo tangu wakati huo wamesahau Sheria yao, lakini wanaendelea kurudia katika Kiebrania sala fulani, ambazo wamejifunza kutoka kwa Waebrania. Wayahudi wengine; pia walisoma Pentateuch, lakini bila kuelewa lugha. Wana masinagogi; lakini hawana ndani yake, kama Wayahudi wengine, Torati ya Seferi, wala vitabu vitano vya Musa vilivyoandikwa katika ngozi; kwa maana wanasema, "Kama sisi tu askari, na hatuishiki Sheria, Torati ya Sepher inaweza kutudhuru ikiwa itasimama kati yetu." Wanatumikia Waingereza kama watu wa kujitolea katika majeshi yao, na wanaheshimika kuwa askari asilia bora zaidi. Wana unyenyekevu mkubwa na uaminifu wa tabia, ni waaminifu kwa wake zao, na kwa maadili zaidi kuliko Wayahudi wa Cochin. Lakini wanaficha ndani ya nyumba zao baadhi ya sanamu za Kihindoo, na kando ya hii hirizi nyingi sana, ambazo huvaa kama Kemia za Wayahudi. Nilizungumza na baadhi yao kuhusu Yesu Kristo Bwana wetu; walitokeza pingamizi dhidi ya umungu wake, ambalo kwa wazi wamesikia kutoka kwa Wayahudi wengine. Wanazijua Amri Kumi za Bwana wetu kwa moyo katika lugha ya Kiingereza; nao wanaanza sasa kuwapeleka watoto wao katika shule za Wamishenari wa Kiskoti. (uk 494-495)

Wolff anaondoka Bombay kuelekea Yemen, kituo chake cha mwisho kabla ya mwisho wa safari zake. Yemen iko Kusini tu mwa Saudi Arabia, na kwa sasa inapitia vita vya kutisha vya wenyewe kwa wenyewe ambapo Saudi Arabia inahusika sana.

Vituo vya Mwisho (Yemen na Saudi Arabia) na Hitimisho

KUFIKA MACULLAH.

Desemba 23. - Tulitia nanga karibu na Maculah kwenye pwani ya Arabia; hapa ni nchi ya Hatramawt, iitwayo katika Mwa. x. 26, Hasermawethi. Mahali hapa panakaliwa na Bedooeens (Bedui) kutoka ndani ya Hatramawt. Mabedui wa Macullah ni wa kabila la Yaafa, wakatili kamili.

Desemba 24. - Nilienda ufukweni pamoja na rafiki yangu Purser, na kuwahubiria Bedooeens Kristo, na Yeye aliyesulubiwa; walisikiliza, lakini kwa kutojali kwa msomi. Nilimwita Sheikh wa mahali pale, ambapo nilikutana na Mabedui kadhaa wa ndani ya Hatramawt. (uk. 500)

Niliongeza hii ili kuonyesha kuwa Wolff hakukutana na mafanikio kila wakati, hapa anakutana na kutojali. Anaendelea hadi Sana'a, jiji kubwa zaidi nchini Yemen lenye watu milioni 4 hivi sasa. Niliongeza hili ili kuendana na mstari wa Tito 3:9 – “Lakini ujiepushe na maswali ya kipumbavu, na nasaba, na magomvi, na mabishano juu ya sheria; kwa maana hayana faida tena ni ubatili.”

Miaka hamsini iliyopita, Wayahudi huko Sanaa walijifanya kuwa wanaweza kujua nasaba yao, na walikuwa na hati za kale; lakini mzozo ulizuka miongoni mwao kuhusu nani anafaa kuwa ukuu, Shalom Ben Ahron, Kohen Araki, wakiwa wakati huo Nassi wao mkuu, na Rabi Yahyah Salekh, Ab Beth Din wao, wote wawili waliheshimiwa sana kwa sababu ya akaja, akasema, Enyi wana wa Israeli, sikilizeni maneno ya wazee wenu, mkasikilize shauri la wazee wenu; mapendeleo yao yote, na kufukuzwa kutoka katika nchi ya Israeli, na sisi, watoto wao, tunaugua utumwani; kwa nini sasa tugombane kati yetu?

Tunaishi katikati ya Waishmaeli; yafaa nini mtu ajifanye kuwa wa kabila ya Yuda, na wa pili wa kabila ya Reubeni? inachochea chuki tu. Basi na tuondoe mara moja mgogoro huo, na kuzitupa motoni hati zetu zenye mashaka; kwa kuwa Bwana atakapokubali kuwakusanya kondoo wa Israeli waliotawanyika, ndipo kila mmoja wetu atajua yeye ni kabila gani; Yehova mwenyewe atatufunulia hilo, na Masihi Mwana wa Daudi atatawala kati yetu, hata katika Yerusalemu, na juu ya mlima Wake mtakatifu wa Sayuni. Wakati huo hakuna mabishano yatakayotokea kati yetu, lakini kutakuwa na amani, utulivu na upatano.” Walikuwa wamemaliza kwa shida, wakati mkutano wote wa Israeli huko Sanaa ulipotekeza nasaba za makabila yao, na kutaniko likasema, “Amani, Amani idumu milele katika Israeli!” (uk. 502)

MAHUJAJI WATATU KUTOKA YURKAND.

Nilijifunza leo kwamba wale mahujaji watatu kutoka Yurkand katika Tartary ya Kichina, ambao walienda nami kutoka Cashmeer hadi Delhi, walikuwa wamefika Makka kwa usalama, na kwamba walionyesha huko Makka Agano Jipya la Kiajemi nililokuwa nimewapa, wakielezea wema. walikuwa wamepokea kutoka

kwangu wakiwa njiani kutoka Cashmeer kwenda Shahe Jehaan Abad, yaani Delhi; waliikumbuka kwenye kaburi la Mtume (saww), na Mussulman wakasema: “Wakristo katika siku zetu mara nyingi wana huruma zaidi kuliko wafuasi wa Uislamu. Allah Kibir!” (Mungu ni mkuu). (uk. 515)

Hapa inaonyesha jinsi uvutano mkubwa wa huruma na fadhili katika uhusiano tulio nao na wale tunaokutana nao. Wolff husafiri kupitia magharibi mwa Saudi Arabia, inayojulikana kama Hejaz, ambapo Makka na Madina ziko, kurudi Misri. Mwaka sio 1834.

Machi 15. - Nilifika Alexandria, miaka 3 na mwezi mmoja baada ya kuondoka kwangu kutoka mahali hapo kwa Antalya. Nilipokelewa kwa mikono miwili na rafiki yangu wa zamani Bw. Gliddon, ambaye nilimpata tena akiwa ameinuliwa kwa hadhi ya Balozi wa Marekani. Tulizungumza juu ya wema wa Mola wetu kwa kunirudisha salama mahali hapa, baada ya msafara huo hatari, ambao nilikuwa nimekutana na matukio mengi sana. (uk 519)

Ninahitimisha kitabu hiki kwa dondoo kutoka kwenye hitimisho la Wolff mwenyewe. Natumaini msomaji umebarikiwa kwa kuchukua safari hii pamoja nami.

MATOKEO YA SAFARI YANGU KWENDA BOKHARA, BALKH KABOOL, CASHMEER, NA HINDOOSTAN.

Katika kuchukua mtazamo wa nyuma wa safari yangu, yafuatayo yanaonekana kwangu kuwa matokeo.

1. Kupata na kuupa ulimwengu ufahamu ulio wazi zaidi juu ya hali ya Wayahudi, kutoka Konstantinopo hadi mipaka ya Uturuki, Uajemi, Khorossaun, na katika ule wa Wayahudi wote huko Tartary, kuliko hapo awali ulivyopewa.
2. Nimetoa ufahamu kuhusu hali ya Makanisa ya Kikristo kutoka Alexandria hadi Anatolia, Armenia, na Uajemi.
3. Katika hali ya Umuhammad, mpaka kwenye mipaka ya Uturuki, Uajemi, na hata Tartary ya Kichina.

4. Nimetoa wazo la itikadi ya Ali Ullahi huko Uajemi, ambalo halijawahi kutolewa hapo kabla. (waabudu Ali, Ali-Illahism)

5. Kwa kusambaza Neno la Mungu huko Burjund, inayopakana na Beloojistan; na baada ya kuzungumza kwa uwazi na Waislamu katika mji wao mkubwa sana, hata huko Meshed, kama ilivyoshuhudiwa na Mirza Baba, tabibu mkuu wa Abbas Mirza, nimelitatua tatizo kama inawezekana kwa Mmishenari kuhubiri Injili katika nchi za kikatili za Mohammedan.

6. Na kama nilivyoonyesha kwa Makanisa katika utume wangu wa awali, kwamba Wamisionari wawekwe si Mediterania tu, bali vivyo hivyo Yerusalemu, Uajemi na Kurdistan; sasa wataona kwamba misheni inaweza kuanzishwa vile vile huko Mashhad, Bokhara, Kabul, Kashmir, na Lahore.

7. Matangazo niliyotoa kule Meshed na Lahore, yakiwataka watu wamgeukie Kristo, na niliyoyaweka barabarani, ambayo yale ya mwisho yalitumwa rasmi kwa Gavana Jenerali wa India, yanaweza kumtia moyo Mmishonari katika kufanya kazi kwa ujasiri katika shamba la mizabibu la Kristo.

8. Ukarimu wa Wayahudi wa Tehran umethibitishwa.

9. Wayahudi wasomi zaidi wa Meshid, ambao hawakuwahi kutilia maanani Injili hapo awali, sasa wameshawishiwa kuisoma, na kuulizia ukweli wake.

10. Mullah Yakoob huko Sarakhs, amekiri imani yake kwa Bwana wake Yesu Kristo.

11. Yusufu mchamungu wa Talkhtoon katika ufalme wa Khiva anadadisi ukweli wa Injili kwa maombi, pamoja na wanafunzi wake wote.

12. Mullah Pinehas Ben Simha, Mullah Meshiah Serkar na wengine kadhaa huko Bokhara wametangaza imani yao katika Bwana Yesu Kristo.

13. Idadi kubwa ya Wayahudi wengine wa Bokhara na Balkh wametamani kwa hamu kuwa na Agano Jipya katika lugha ya Kiebrania.

14. Wayahudi wa Bokhara, Samarcand, Meshed, Balkh na Cabool walistaajabu kuona mtu ambaye yeye mwenyewe alikuwa Myahudi, akienda kumhubiri Yesu Kristo kuwa ndiye Masihi wa kweli, na hivyo uangalifu wao umevutwa sana kwenye ile kweli.

15. Wamohammed katika Khorossaun na Toovkestaun, na Seiks katika Punjaub, walikuwa hivyo kusadikishwa kwamba kuna Wazungu wanaomcha Mungu, ambayo kabla hawakuweza kushawishiwa. "Inakuwaje ((alisema [Mfalme] Runjeet Singh [wa Masingasinga]) kwamba unaenda huku na huko kwa ajili ya dini? kwani Wafrank hawana dini." Na niliposimulia jambo hili kwa mwanasiasa mkuu nchini India, aliona, "Haya ni maoni yaliyoenea ya wenyeji hapa."

16. Wana Toorkomans kule Sarakhs walipigwa na mshangao kuona mtu akienda huku na huko akihumbiri Injili ya Kristo, na wakaaji wa Cashmeer walionyesha hamu ya kutembelewa na Wazungu wengi kama hao.

17. Kwa kutoa kauli nyepesi ya Hadith za Maafghaun; baada ya kuwa na uhakika wa kutofanana kwao kabisa na Wayahudi katika fiziolojia yao, na pia kutofautiana kabisa kwa lugha yao kutoka kwenye Kiebrania, nadhani nimethibitisha kwamba Waafghaun kwa vyovyote vile si wazao wa Mayahudi. Madai ya wachache wao kuwa wao ni katika Wana wa Israili hayathibitishi kitu; kwani wao wenyewe, pamoja na Muhammed wote, wanatofautisha sana Wayahudi na Wana wa Israeli.

18. Nimeonyesha kwamba wazo la Wayahudi wa Bokhara, kwamba Makabila Kumi ni karibu na Lassa na nchini China, linawezekana sana.

19. Roho ya uchunguzi ilisisimka miongoni mwa Wahindoo na Wamammed, kutoka Loodianah (mpaka wa kaskazini kabisa wa Uhindi wa Uingereza) na kutoka Cashmeer hadi Bombay. Haya

wameyadhahirisha huko Delhi, Lucknow, na Cownpore, kwa maandishi yao.

20. Familia nzima za Wazungu katika India kwa neema ya Mungu zimeletwa kutoka katika hali ya kutojali au ukafiri hadi kwenye ujuzi wa kuokoa wa Bwana wetu Yesu Kristo.

21. Nimethibitisha kwa uzoefu kwamba Mmishonari, chini ya ulinzi wa Aliye Juu Zaidi, anaweza kupata neema ya kudumu katika kuhubiri Injili ya Kristo, kwa ripoti nzuri na taarifa mbaya, chini ya dhiki, magonjwa, umaskini na mateso.

22. Kwa kusema kweli juu ya kazi ya Rhenins huko Palamcottah, La Croix, Duff huko Calcutta, na Wilson huko Bombay, nk. Natumaini kuwa nimeweka wazi zaidi ubatili wa uchunguzi wa wale wanaosema kwamba Wamisionari hawafanyi lolote jema.

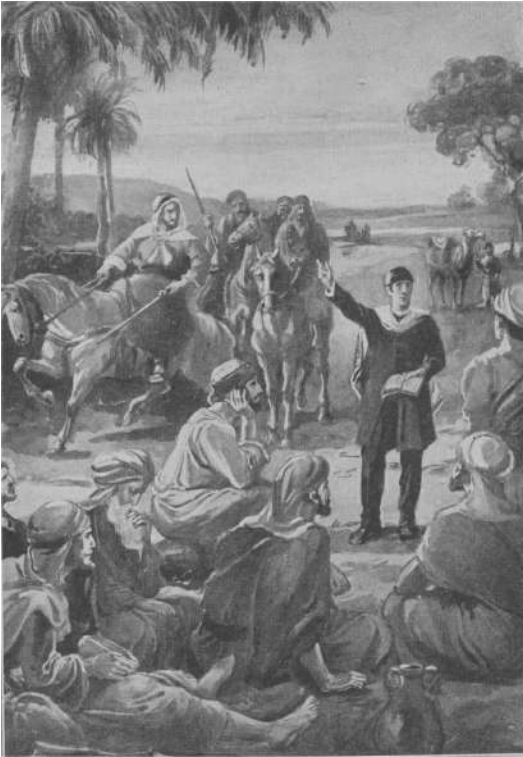
23. Na ninatumai kuwa nimethibitisha kwa ukweli rahisi wa Brahmin katika milima ya Himmalaya, nje ya ufikiaji wa ushawishi wa Waingereza, kusoma Injili ya Mtakatifu Luka katika wahusika wa Nagree, pamoja na umati wa wanafunzi wake karibu na bun, kwamba bidii ya British and Foreign Bible Society si bure; na kwamba Bwana anafanya mapinduzi, mpaka aje ambaye ni haki yake, na ambaye ataimiliki dunia katika tabia yake ya kifalme na ya kikuhani.

Hapa kinamalizika kitabu cha Wolff cha 1835, *Researches and Missionary Labours*.

Mmishonari kwa Ulimwengu

Matukio ya Joseph Wolff, gombo la I

Kabla ya 1844 kuja kwa 2 kwa Yesu kulihubiriwa ulimwenguni

Wolf akiwa Palestina

kote. Mtu mmoja, asiyeunganishwa na vuguvugu la Miller katika Marekani, alikuwa na ushawishi mkubwa zaidi katika kuhubiri ufahamu halisi wa kinabii wa Danieli na Ufunuo kuliko mwingine yeyote - Joseph Wolff - aliyejulikana wakati wake kama “Mmishonari kwa Ulimwengu,” moniker iliyokubaliwa na Ellen White, ambacho alikitumia katika kitabu chake Pambano Kuu.

Joseph Wolff alihubiri katika nchi ambazo hazijasikia injili ikihubiriwa kwa karne nyingi. Alizungumza na wafalme na wakulima, wavamizi wa watumwa na makahaba. Tuna mengi ya kujifunza kutoka kwake ikiwa tunataka kupeleka ujumbe wa mwisho wa rehema kwa ulimwengu unaokufa.